

Pethő László

HÁLÁVAL TARTOZUNK FODOR FERENCNEK

Vidékünk legismertebb, legtöbbet idézett monográfiája a Jászság életrajza szakmai körökben hat évtizeddel ezelőtti megjelenése óta folyamatosan ismert, elismert és gyakran idézett munka. A tájjal foglalkozó igényes és szakszerű könyvekben és tanulmányokban rendre hivatkoznak rá.

Ugyanakkor az is tény, hogy az akadémiai díjjal elismert mű szerzőjét, elkészültének, megírásának körülményeit, az addig vezető utat viszont mostanáig kevésbé ismertük és ismerjük. Nemrégiben viszont szerencsés véletlenek folytán számos fotóhoz és szöveges dokumentumhoz jutottunk.¹ A jeles tudós unokája Hunek Mária rendelkezésünkre bocsájtotta család fotóalbumait, továbbá néhány levelet, tanulmányt és egyéb dokumentumot, melyek jelentős részét most adjuk közre első alkalommal.² A következő lapokon látható képek és szövegek először jelennek meg nyomtatásban, néhányat viszont az imént hivatkozott zárótanulmány szerzője korábban is közreadott.

Fodor Ferenc a második világháborút követő években maga rendezte albumokba fényképeit és más dokumentumait. A tucatnyi, egyenként 70-100 fényképet és egyéb forrást tartalmazó gyűjtemény anyagát különféle rendező elvek alapján válogatta. Egy részük családi vonatkozású: így feleségéről, gyerekeiről, unokáiról és önmagáról is külön albumot állított össze. A hagyaték másik része a magyar cserkészmozgalom 20-30-as évekbeli tevékenységét megőrkítő tematikus válogatás. A többszáz fényképből most azokat adjuk közre, amelyek Fodor Ferenc életpályájához ill. a Jászság életrajza elkészültéhez és fogadtatásához tartoznak.

Az önmagáról készített Feri feliratú album egy fotókban megjelenített önéletrajz. A partiumi szülőháztól öregedésének, megbetegedésének és halálának helyszínéig a budai Ábel Jenő utcai villáig tartalmaz dokumentumokat. Olvasóink számára valamennyi érdekes lehet, de különösen az, a három kerékpározó bricsessznadrágos urat ábrázoló kép. Ez a fotó 1934-ben

¹ Külön köszönöm Ress Imre történész baráti segítségét.

² A dokumentumok megjelenítéséhez jelentős segítséget kaptunk Tilkovszky Lóránt professzortól, aki nemrégiben adott közre egy minden eddiginél alaposabb és pontosabb Fodor biográfiát. Tilkovszky Lóránt. Fodor Ferenc és Teleki Pál – A „bujdosó könyv” történetéhez (Zárótanulmány) – In Fodor 2001. 503 – 557.

készült Jászárokszálláson, amikor Fodor munkatársaival együtt helyszíni tapasztalatszerzésen járt vidékünkön. Ugyanide tartozik – az albumokban nem szereplő - de egy ugyancsak általa készített térkép, amelyen mintegy leltárba vette és reprezentálta mai szemmel is igen meggyőző országismeretét. A térképet vizsgálva kitűnik, hogy az ország bizonyos részeit – szülőhelyének, gimnáziumi tanárkodásának Karánsebesnek környékét, később pedig a Jászságot – úgymond testközelből is megismerte. Ez annyit jelent, hogy a Jászságot végiggyalogolta, ill. hintóval is bejárta. Mindez nem kevesebbet jelent, mint azt, hogy a szobatudósnak ítélt kutató konkrét tapasztalatokat szerzett vizsgálatait terepéről és tárgyáról.

A kevés, vidékünket közvetlenül érintő dokumentumhoz további megjegyzéseket is kell tennünk. A néhány oldalnyi jászsági összeállítás hangsúlyos szerepet kapott, de viszonylag szegényesen dokumentált, hiszen az előbbieken említett képen kívül nem tartalmaz más fotót. A fényképhiányt Fodor egykoron „úgy pótolta”, hogy beragasztotta a naplóba a Serbán díjjal járó jutalom 600 pengős pénzutasványát. Ezen kívül elhelyezte a díj előterjesztési javaslatát és azt a levelet, amelyet Czettler Jenő professzortól kapott. Az utóbbiakból egyértelműen kiviláglik, hogy a korábban a Közgazdasági Karon együtt oktató professzor, ill. tanár (Fodor) számon tartották, és ha lehetőségük nyílt rá „közös jászsági érdeklőségeik” alapján támogatták egymást. Szintén nem az album része, hanem levéltári forrás bizonyítja, hogy Fodor vállalkozását egykori egyetemi tanszékvezetője Teleki Pál közvetlenül támogatta.³ A tanítványi körben feloldódó professzor szakmai hozzájárulása is igen jelentős. Teleki – Fodorral együtt – a természeti, gazdasági és társadalmi környezet együttes, ma használatos szóval komplex vizsgálatát vallotta megoldandó feladatának. Antropológiai szemléletmódjukat német mintákra alapozták, melynek értelmében nem egymástól elszakítva, elkülönítve kutatták a táj egyes alkotóelemeit, ellenkezőleg kölcsönhatásuk vizsgálatára helyezték a hangsúlyt.⁴ Mindezek következtében, ennek szellemében tudatosan választotta Fodor jászsági monográfiájának címéül az *életrajz* megjelölést. A Jászság életrajza így egyáltalán nem egyszerű földrajzi, nem történeti, nem gazdaságföldrajzi, de nem is néprajzi, sőt nemcsak társadalomstatisztikai munka, hanem ezek szintézise. Semmiképpen sem provinciális

³ Szolnok Megyei Levéltár – Papp Izabella levéltáros közreműködését ezúton is köszönöm.

⁴ Ratzel, Friedrich: Anthropogeographie. Grundzüge der Anwendung der Erdkunde auf die Geschichte – Stuttgart 1921.387. o.

jelentőségű monográfia, hanem sokkal inkább, egy tájról szóló, sokoldalúan és gazdagon alátámasztott, mindmáig maradandó értéket képviselő mű.

Megjelenése alkalmával szakavatott bírálóiban részesítette a könyvet a Történelmi Társulat folyóiratában Márkus István, a táj kutatásában is jeleskedő szociográfus.⁵ A Jászság közönsége különféle módon reagált a mű megjelenésére. A Jász Hírlap figyelmét elkerülte, vele szemben a Jászapáti megjelenő Jász Újságban ismertetés jelent meg a műről.⁶ Többször foglalkozott a terjedelmében is tekintélyt parancsoló monográfiával a helyi értelmiségiek legendássá váló orgánuma az Ugar. A Tanítóképző Intézet tanára, a Jászberény múltjának feltárásán munkálkodó Blénessy János „*hatalmas*” könyvnek ítéli a művet, olyannak, amellyel a „*Jászság általában, az egész községek és családok nagy hálával tartoznak Fodor Ferencnek.*” A recenzens kiemeli a munka tájéletrajzi jellegét és megjegyzi, hogy néhány hiba becsúszott a könyvbe.⁷ Később Fecske András a lap későbbi számaiban, több részletben közölt bőséges tartalmi kivonatot a könyvről, de ezt minden kommentálás vagy megjegyzés nélkül tette.⁸

A továbbiakban rendre hivatkoztak a Jászság életrajzára a tájjal foglalkozó kutatók. Inspirálólólag hatott Kunszabó Ferencre, aki Fodor nyomán adta szociográfiájának a Jászföld címet.⁹ A mű egyfajta mércévé vált, Kiss József, Szabó László és mások megannyiszor citálják a munkát.

Visszatérve az albumokra, közülük a cserkészélet mindennapjait és ünnepeit megörökítő a legterjedelmesebbek. Fodor számára a cserkészélet életre szóló, meghatározó élmény és cselekvési tér volt. Őt tekinthetjük a hazai cserkészmozgalom egyik legjelentősebb alakjának, már gimnázium tanár korában is aktív cserkészéletet élt. Az első világháborút követően komoly szerepet kapott a magyarországi cserkészmozgalom irányításában, bizonyos visszaemlékezések szerint ő ajánlotta Teleki Pált főcserkésznek.¹⁰

⁵ Századok 1943. 299-301. – Márkus István a hatvanas-hetvenes évtizedfordulón folytatott szociográfiai vizsgálatokat a Jászságban. Tervezett monográfiája nem készült el, de néhány – komoly visszhangot kiváltó - cikke megjelent az Élet és Irodalomban és a Hűtőgépből.

⁶ Pomázy Celesztin: „A Jászság életrajza” Fodor Ferenc könyvéről – Jász Újság 1943. ápr. 29.

⁷ Blénessy János: A Jászság életrajza Ugar 1943. május 15. % Sz.

⁸ Fecske András: Mi is az a Jászság? – Ugar 1944. 7. és 9. sz.

⁹ Kunszabó Ferenc. Jászföld Bp. 1980. Szépirodalmi 350. p.

¹⁰

Az albumokban a hazai cserkésztáborozások emlékei ugyanúgy szerepelnek, mint külföldieké. A közreadott fényképek is bizonyítják, hogy a mozgalom legszűkebb elitjéhez tartozott: Teleki Pál, Győrffy István és Sík Sándor társaságában szerepel a képeken. Minden bizonnyal tudatosan válogatta be az albumokba a róluk készült képeket, hiszen az imént sorolt személyiségek keresztény hitvallását, nevelési eszményét, tudományos etosát a második világháborút követő fordulat után is maradandó értéknek tekintette. Érdeemes megjegyezni, hogy a tragikus sorsú professzor, ill. politikus Teleki Pál alkalomadtán személyesen is részt vállalt a jázsági kutatómunkából, s ha megfordult itt, akkor: *„rendkívül közvetlen volt az ifjúsághoz, sem professzori, sem arisztokratikus fölény nem volt benne, csak szinte egyenrangú társ, a környezetében levő nőhallgatókkal szemben pedig jól nevelt úriember, aki, ha arra került a sor, mint társaságbeli fiatal hölgyeket, mulattatta őket, s még meg is táncoltatta.”* – idézte fel emlékeit Fodor Ferenc.¹¹

Másképpen viszonyult életének egyik legnagyobb hatású vállalkozásához a Fiala Magyarorsághoz, a magyar cserészet folyóiratához, melyet főszerkesztőként jegyzett. Erről a magyar szociográfia történetében kiemelkedő szerepű műhelynek számító folyóiratról nem található dokumentumok és fotók az albumokban. Hiányoznak belőle a tanítványok, ill. azok a nem kevésbé híressé vált fiatalok képei, akikkel együtt jegyezte és szerkesztette a Fiala Magyarorságot.¹² A folyóirat el- és kihagyásának többféle oka lehetett. Az összeállító nem függetleníthette magát az 1945, majd 1948 utáni politikai fordulattól, így lehetséges, hogy ezért sem szerepel a Fiala Magyarorság az albumokban. Ezzel szemben az is valószínű, hogy azon tanítványok egy része, akikkel korábban együtt dolgozott, pályájuk elindulásánál éppen a folyóirattal bábáskodott más, tőle ugyancsak távol álló eszményeket választott, s ezzel együtt esetenként szembekerült mesterével. Az is valószínű, hogy Fodor nehezen emésztette meg az őt ért támadásokat, s a magánvita helyett hallgatott. Tegyük hozzá a második világháborút követő években nem is igen akadhatott más választása.

1962. május 23-án, amikor 75 éves korában elhunyt Fodor Ferenc mindössze szűkebb családjára gyászolta. Nem tekintette saját halottjának a Közgazdasági Egyetem, pedig hosszú éveken dolgozott ott, mint egyetemi magántanár. Nem szerepelt a gyászjelentésen sem az Eötvös Collegium, sem a Magyar Tudományos Akadémia, sem a Magyar Földrajzi Társaság,

¹¹ Fodor Ferenc. Teleki Pál egy „bujdosó könyv” – Budapest 2001. Mike és Társa Antikvárium 105. o.

jóllehet mindhárom intézménynek, ill. szervezetnek tevékeny és érdemes közreműködője volt. A Jászság sem gyászolta, és azt már talán fölösleges megemlíteni, hogy a betiltott cserkészmozgalom sem búcsúztatta el elhunyt jeles vezetőjét.

Több, mint jellemző, hogy akkoriban Fodor Ferencről, ill. munkásságáról egyedül az Osztrák Földrajzi Társaság Közleményeiben jelent meg részletes nekrológ egy pályatárs, Rudolf Rungaldier tollából. A megemlékezés különleges jelentőségű, hiszen az osztrák professzor Fodor főműveként külön kiemeli benne az akadémia-Serbán díjával elismert monográfiáját a Jászság életrajzát.

A Fodor körül mesterségesen kialakult, ill. kialakított politikai és tudományos vákuum az utóbbi években oldódni kezdett. Itt-ott felbukkant a neve egy-egy tanulmányban vagy interjúban.¹³ A rendszerváltás helyi krónikájához tartozik, hogy Jászberényben utcát neveztek el a tudósról. A korábban alig néhány példányban fellelhető monográfiát immáron hozzáférhetővé tette a Jászok Egyesülete és a Jászságért Alapítvány gondozásában megjelent reprint kiadás. A tudományos rehabilitáció egyik fontos jele, hogy a fiatal földrajzkutatók új nemzedéke tárgyilagosabb elemzést tett közzé a korszak tudományosságáról.¹⁴ Az ugyancsak nemrégiben megjelent átfogó¹⁵ tanulmányában Paládi-Kovács Attila akadémikus a két világháború közötti társadalom- és falukutatás egyik jeleseként méltatja Fodor Ferencet.¹⁶ Remélhetőleg e nyomon haladva, további kutatásokkal megvilágítva, az életmű kikerülhet végre a közepszerű-konzervatív-jobboldali kalodából, s elnyerheti méltó helyét a magyar tudomány panteonjában.

¹² Nem szerepel az albumban Boldizsár Iván és Szabó Zoltán, akik főmunkatársai voltak a lapnak.

¹³ KÁDÁR László: "Itt van a gróf?" Beszélgetés -- professzorral. [Riporter:] Tóth Pál Péter. = [Magyar tudomány](#). 42. 1997. 8. 992-999.

¹⁴ Győri Róbert: A magyar gazdaságföldrajz a két világháború között – In Nemes Nagy József(szerk.): Regionális tudományi tanulmányok. 6. ELTE TTK Regionális Földrajzi Tanszék, Bp. 2001. pp. 61-85.

¹⁶ Paládi Kovács Attila. Társadalomtudományok és a falukutatás 19-41. In Tárnyunk az időben Debrecen 2002.

Buzás Sándor

ADATOK A HAMZA-HAGYATÉK HAZAKERÜLÉSÉHEZ

A művészháaspárral 1984-ben kerültem kapcsolatba. Ebben az évben kereste meg a város akkori vezetését Terjék Mihály, hazánk Brazíliai Nagykövetségének tanácsosa és a Külügyminisztérium egy munkatársa Szóghy Ferenc, és tájékoztattak arról, hogy Braziliában, Sao Paulóban él egy művészháaspár, Hamza D. Ákos és felesége Lehel Mária, akik szeretnének hazatelepülni Jászberénybe. Azért gondoltak Jászberényre - bár nem itt születtek -, mert Hamza D. Ákos gyermekként érzelmileg a Jászsághoz, elsősorban Jászberényhez kötődött, ahol nagyapja Hamza Pál katolikus néptanító volt és a szünidőket gyakran Jászberényben töltötte. Mint festőművészt és filmrendezőt azt hiszem sajnos csak nagyon kevesen, - a beavatottak az idősebb korosztály kivételével - alig, vagy egyáltalán nem ismerték hazánkban. Ugyanakkor Braziliában és Európa számos országában gyűjteményes kiállításokkal mutatkozott be. (Brazília, Franciaország, Olaszország, NSZK, Ausztria, stb.)

Mi örömmel fogadtuk a művészháaspár azon szándékát, hogy Jászberényben szeretnék leélni életük hátralévő részét és a városnak, illetve a Jászságnak ajándékoznának mintegy 200 db festményt.

Biztosítottuk a közvetítő Terjék Mihály követségi tanácsos urat, hogy méltó módon gondoskodunk fogadásukról, elhelyezésükről és a város, a Jászság kulturális értékeit gyarapító festményekről.

Ezt követően 1984. november 9-i dátummal a Művelődési Minisztériumból levél érkezett a Szolnok Megyei Tanács Művelődésügyi Osztályához, egyidejűleg a levél másolata a Jász Múzeumhoz¹, amiben arról kaptunk értesítést, hogy az említett 200 db festményt Jászberény városának és a Jászságnak ajánlja fel a művész, és kérték állásfoglalásunkat az adomány elfogadása ügyében.

1985-ben már közvetlen kapcsolat alakult ki a művész és Jászberény városa között. A nagy távolság miatti hosszantartó levélváltások ellenére a kapcsolat erősödött, amelyben nagy szerepe volt a Magyar Külügyminisztérium Sao Paulo-i Külképviselő tanácsosának, Terjék Mihálynak, aki 1985. augusztusában személyesen kézbesítette Buzás Sándor tanácselnöknek és Tóth János múzeumigazgatónak azt a levelet, amelyben Hamza D. Ákos leírja rendkívül nagylelkű gesztusának motívumait.

Úgy gondolom, a levélben leírtak bizonyítják nem csak az ajándék nagyságát, az ajándékozó nemeslelkűségét, hanem a művésznak a Jászsághoz való kötődését, e föld népének és ezen keresztül a szülőföld mélységes szeretetét is.

1986. szeptemberében megérkezett a Torinói kiállításon bemutatott 40 festmény, majd 1987. január 23-án egy szállítmánnyal újabb 73 db festmény került a Jász Múzeum birtokába. Így összesen már 113 festmény volt Jászberényben, a többi a házaspár hazatelepülésével érkezett meg. Ettől kezdve elkezdődött a festmények rendezése és egy reprezentatív kiállítás megszervezése Hamza D. Ákos műveiből.

Minthogy az esemény hatása, publicitása, jelentősége túlnőtt városunk határain (Magyarok Világszövetsége, Magyar Hírek, Szülőföldünk, Magyar Televízió, stb.) fontosnak tartottuk a kiállítás kapcsán egy reprezentatív nyomdai katalógus elkészítését és kiadását.

Ez Tóth János szerkesztésében el is készült és a kiállítás 1987. május 16-án megnyílt. A kiállítást a Városi Tanács és a Jász Múzeum közösen rendezte. Úgy vélem ma is, hogy sikeres és nagy érdeklődést kiváltó kiállítás volt, hiszen ezeket a festményeket hazánkban még senki sem látta. Szép publicitást is kapott. Ez alkalommal a Városi Tanács díszpolgári címet adományozott a művésznak (Szolnok Megyei Néplap 1987. május 16. száma). Természetesen a város vezetése a kiállítás megnyitására meghívta a Hamza D. Ákos festőművészt és

feleségét, akik két hétig a város vendégeiként ismerkedtek a várossal, a Jászsággal az itt élő emberekkel. Úgy vélem jó benyomásokkal, tapasztalatokkal tértek vissza Sao Paulóba és talán nem túlzok, ha azt állítom, itt döntötték el, hogy végleg visszatérnek. (Bizonyítja ezt 1987. július 9-én kelt, itt teljes terjedelmében közölt levelük)²

Visszatérve még a kiállításra, talán érdemes megemlíteni, hogy olyan nemes személyiségek is megtisztelték jelenlétükkel a kiállítás megnyitását, mint Nicolas Salgó az Egyesült Államok távozó nagykövete, vagy AnaLucy Hentil Kabral a Brazil Köztársaság nagykövetségének ügyvivője és Hamzáék Braziliában élő barátai.

Az ismeretlenségből bukkantak fel és azt hiszem megalapozottan mondhatjuk, hogy nagy vesztesége lett volna a magyar képzőművészetnek, festészetnek, filmművészetnek, ha ez nem így alakul. Nem csak Jászberény, a Jászság, hanem a róluk megjelent monográfiák, kiállításuk, filmjeinek vetítése, a publicitások nyomán ma már sokan tudnak arról, hogy élt és alkotott egy olyan nagyszerű művész, aki életének nagyrészét nem Magyarországon töltötte, de mindig magyar, igaz hazafi volt. 1989. Tavaszán települtek haza Magyarországra, Jászberénybe, a számukra vásárolt Gyöngyösi úti házba, amely ma a Hamza Gyűjtemény és Jász Galéria nevet viseli.

Olyan emberek voltak, akik nem kapni, hanem adni akartak, mint ahogy azt az ajándékozó levelükben ki is nyilvánítják. Ezt tapasztaltuk akkor is, amikor betegágyánál látogattuk meg a művészt 1993. május 14-én Farkas Mátyás apát úrral, ahol még terveiről beszélgettünk vele. Ekkor jelentette ki, hogy az egyháznak ajándékozza a *Szent család* c. festményét, amely a Szent István Házban megtekinthető. Sajnos Hamza D. Ákos 1993. május 16-án életének 90. évében eltávozott közülünk.

Az a szellemi érték, amit az utókorra hagyott, az a kis kulturális intézmény, amely most már működési engedéllyel is rendelkezik B. Jánosi Gyöngyi igazgatásával, egy színfoltja lett Jászberény Kulturális életének.

Bízom benne és remélem, hogy Hamza D. Ákos békében és háborítatlanul alussza örök álmát abban a földben, amelynek lakóit oly nagylelkűen megajándékozta alkotásaival, és talán abban a tudatban, hogy a megajándékozottak és az utókor jól sáfárkodik ezzel a nagylelkű adománnyal.

Jegyzet:

¹Tóth János, *a Jász Múzeum igazgatójának feljegyzése, 1987. január 23-i keltezéssel. (Hamza Múzeum Adattára)*

²Hamza D. Ákos levele (1987. július 9.) Búzás Sándorhoz.

100 ÉVE SZÜLETETT BENKE LÁSZLÓ (1903-1980) FESTŐMŰVÉSZ

A Jászság gazdag képzőművészeti múltjában jelentős helyet foglal el az 1936-ban első tárlatán bemutatkozó *Jászberényi nyolcak* csoportja. A festőkből, grafikusokból szobrászokból verbuválódott alkotóközösség Rácz Kálmán gimnáziumi tanár köré csoportosult. A megalakulást követően ritkán használták az eredetileg választott nevet, inkább *Jászberényi festőművészek*, vagy *Jászsági festőművészek* néven állítottak ki, noha a csoport összetétele nem, vagy alig változott. Működésük a korabeli dokumentumokból, folyóiratokból a II. világháború kitöréséig követhető nyomon. A csoport tagjai, - bár mindegyikük művészetét sajátos egyéni hangvétele jellemezte, - megtartották a XIX. sz. végére kialakult természetelvű, plein air hagyományokat magába olvasztó művészeti felfogást.

Kiállításait mindig nagy érdeklődés kísérte, s nagy sikerrel mutatkoztak be 1941-ben Pesten is, ahol a Székesfőváros többik munkáiból is vásárolt közgyűjteményei számára. Ezek a művek ma a Magyar Nemzeti Galéria tulajdonában vannak. A művészcsoporthoz szétzilálta a II. világháború: volt aki elesett a fronton, volt aki az új ideológiai helyzet miatt nem tért haza Jászberénybe, volt akit munkája szólított máshová.

Benke László 1903. június 6-án született Jászberényben.¹ Édesapja Benke Bertalan ismert szabómester volt. Édesanyja Reinelt Mária művelt és kiváló művészi érzékkel rendelkező több kötetes költő, aki maga is művészi igényességű rajzokat készített. A kis Benke László valószínűleg édesanyjától örökölte rajzkészségét, melynek megnyilatkozásai miatt öt éves korában csodagyereknek számított. A gimnáziumi tanulmányai után a Magyar Királyi Képzőművészeti Főiskolán, de megszakítva azt a Magyar Királyi Iparművészeti Iskola díszítő szakán kezdett új tanulmányokba. Tanárai a kor ismert és megbecsült szakemberei voltak, többek között Sándor Béla, Szentiványi Gyula, Haranghy Jenő stb.

Több alkalommal szerzett I-II. helyezést a növendékeknek kiírt szakmai versenyeken. A nyári szüneteket templomfestő mesterek mellett munkával töltötte, így diplomája átvételekor már komoly szakmai gyakorlattal is rendelkezett.

1933-ban Olaszországban tett hosszabb tanulmányutat, ahol a fresko és secco festést tanulmányozta. Hazatérve szülővárosába több megbízást is kapott, melyek közül talán legjelentősebb a jászberényi un. Szentkúti kápolna restaurálása volt. Érdekes ezt azért is megemlíteni, mert e templomban végzett munkája alapján több fontos megrendelést is kapott.

Gazdag életműve két területen bontakozott ki: a már említett falfestészetben és a táblaképfestészetben. Mindkettőt folyamatosan, nagy munkabírással és igényességgel folytatta. Murális munkáit - mely nagyrészt egyházi épületek, templomok, kápolnák díszítőfestését jelenti - főleg az egri egyházmegye területén végezte. A fellelhető, többnyire írott dokumentumok szerint 63 templomban végzett díszítőfestői munkákat. Ezek nagyrészt saját tervei alapján valósultak meg. Terveit, színvázlatait nem csak a helyi egyházközösség, hanem az Egri Érseki Hivatal és többnyire az Országos Műemlékvédelmi Hivatal jóváhagyása után valósíthatta meg. A tervek minden esetben tartalmazták a megrendelő által megjelölt témakör (többnyire a templom felszentelt nevéhez kapcsolódó) figurális falképeit, mint fő díszítő elemeket és az ornamentika terveit.

A falképek szerepe mindig fontos volt a templomokban: a "Szegények bibliája" elnevezéssel is illették azokat, hisz kezdetben az írás-olvasás nem volt általános, így a falképek, a jelenetek közvetíthették a Biblia tartalmát.

¹ Egri Mária - Jánosi Gyöngyi: Benke László élete és festészete. Jászberény, 2001. Hamza Múzeum és Jász Galéria Közalapítvány

Benke László is különös gonddal készítette falképeit, s nem fukarkodott az egészalakos kompozíciókkal. A törökszentmiklósi római katolikus templomban például 290 figura került a falképekre. Az ornamentika (díszítő festés) tervezése is igen fontos feladat, hisz annak jellege meghatározta a belső tér stílusát, hangulatát.

Egy-egy épület festészeti koncepcióját mindig az épület építészeti stílusához igazította, törekedett az egységes stílus kialakítására. Olykor egy stílustalan épület belső terét a falfestményekkel, díszítőfestéssel tette stílusossá. Egyaránt alkalmazott román kori, gótikus, reneszánsz, barokk, ampír stílusú elemeket, melyekkel olykor építészeti architektúrák illúzióját is megvalósította, gazdagította a belső terek tagoltságának érzetét. Nagy elődeihez hasonlóan falképein gyakran alkalmazta a barokk falfestészetre jellemző kompozíciós elveket: a mennyezeti képek az ún. "medalionokban" az égbolt megfestésével mintegy kitérítette a teret, a figurák gyakori alulnézeti ábrázolásával is mintegy átalakított az épület térarányrendszerét.

Templomfestői tevékenységének igen jelentős részét abban a negyven évben fejtette ki, melynek ideológiai nézetei miatt nem néztek mindig jó szemmel az egyházi megbízásokat elfogadó vállalkozókra.

Megbízói mindig elismerték művészetét és igényességét. Az egyik legszebb munkája a tiszafüredi római katolikus templomban látható, melyről 1949. augusztus 12-én az akkori prépost, és az egyházgondnok a világi elnökkel "Nyilatkozatot" tartott fontosnak megfogalmazni. Ebből idézünk:

... "Benke László templomfestő a tiszafüredi rk. Egyházközségtől a templom négy nedves freskó s gazdag barokk dekorációval való művészi kifestésére kapott megbízatást. Bár a művésznek bonyolult architektúrai nehézséget kellett leküzdenie, feladatát igazi művészi érzékkel, ragyogó technikai készséggel s ötletességgel, s minden elismerésre méltó lelkiismeretes gondossággal, a legapróbb részletekre is kiterjedő, időt nem kímélő, fáradságot nem ismerő szorgalommal és lelkes ügyszeretettel oldotta meg... A művész mélyen vallásos lelkéből fakadt olyan művészi munkát végzett, mely messze fölötte áll a vállalati összegnek, s melyért legőszintébb elismerésünket és hálaikat tudjuk csupán nyújtani... Ezen alkotása meggyőzően mutatja, s bizonyítja, hogy izig-vérig művészlélek, s vérbeli templomfestő, kinek szívből kívánunk a mienkhez hasonló sok és szép alkotást, s megérdemelt nagy sikert, elismerést... Tiszafüred, 1949. évi aug. hó 12-én"

Más dokumentumok is arról tanúskodnak, hogy szívesen és örömmel alkalmazták. Neve garancia volt a minőségi munkára, az igényes és gondos megoldásra. Álljon itt - legalább felsorolásszerűen - azoknak a helységeknek a neve, ahol templomfestői munkát végzett:

Ajak, Adács, Alsózsolca, Bánréve, Borsodbóta, Borsodszentiván, Budapest- Belvárosi templom, Budapest - Egyetemi templom, Celldömölk, Csegöld, Csokvaomány, Domoszló, Egyek, Erk, Fegyvernek, Felsőzsolca, Fülöp, Füzesabony, Galgahévíz, Galvács, Gyöngyös, Gyöngyösoroszi, Gyöngössolymos, Jászágó, Jászapáti, Jászárokszállás, Jászberény - Főplébánia, Jászberény - Főtemplom, Jászberény - Hajtai kápolna, Jászberény - Homok, Jászberény - Ipartestület Székháza, Jászberény - Irgalmas nővérek zárdakápolnája, Jászberény - Négyzállási kápolna, Jászberény - Portelek, Jászberény - Rozália kápolna, Jászberény - Szentkúti templom, Jászfelsőszentgyörgy, Jászfákóhalma, Jászszeptandrás, Kállósején, Kazinbarcika, Kengyel - Bagimajor, Királd, Lénárddaróc, Mályi, Miskolc, Nagyiván, Nagyléta (Létavértes), Nyíracsad, Nyírkarász, Nyírmada, Ópályi, Pocsaj, Sajómercse, Sajónémeti, Sajópetri, Sajópüspöki, Sajószentpéter, Szentlőrincváta, Szikszó, Tarnaörs, Tiszadob, Tiszafüred, Tiszaigar, Tiszaörs, Tornyospálca, Törökszentmiklós.

A templombelső felújítása, kifestése jórészt a nyári időszakra esett. Fennmaradó idejében szinte megszámlálhatatlan táblaképet festett, annak minden műfajában. Portrék, csendéletek és mindenekelőtt a Jászság szeretett vidéke: a Zagyva-part, szülővárosának számtalan utcarészlete, a jászsági táj.

Táblaképeit erőteljes kolorizmus és posztnagybányai realizmus jellemzi. Pasztózusan festett képein előszeretettel és kiváló festőiséggel ábrázolta a vízfelületek fényviszonyait, a tükröződésekkel. Festményeit mindig a szabadban, a kiválasztott helyszínen készítette, még télen is.

1964-től volt a Képzőművészeti Alap tagja. Első egyéni kiállítását viszonylag későn 1977-ben rendezte a jászberényi Déryné Művelődési Központban. 1983-ban Szolnokon az Szakszervezetek Megyei Tanácsának Ságvári Endre Művelődési Központjában 65 képet állított ki, az akkor ár 80 évébe lépett művész. Ugyanebben az évben kapja meg a Szakszervezetek Megyei Tanácsának művészeti díját, életműve elismeréséért.

Képzőművészeti tevékenysége mellett számtalan dolog érdekelte. Kiváló ismerője volt a zenetörténetnek, tagja volt a Palotásy Kórusnak és a Nagyboldogasszony templom kórusának. Színi előadásokban szerepelt, melyeknek technikailag is bravúros díszleteit maga készítette. Nyitott volt a technikai és műszaki újdonságok iránt. Vidám, bohém természete miatt közismert és közkedvelt alakja volt Jászberénynek.

1980. szeptember 28-án hunyt el. A Hamza Gyűjtemény és Jász Galéria 2001-ben, a Jászsághoz kötődő művészekről szóló monográfiásorozat ötödik köteteként monográfiát jelentetett meg életéről, munkásságáról. Ugyanebben az évben kiállításon mutatta be életének és festészetének dokumentumait, azokból a forrásanyagokból, melyet fia, ifj. Benke László a kötet előkészítéséhez rendelkezésre bocsátott.

Jegyzet:

Kennedy György

A MÚLT SZÁZAD KIEMELKEDŐ OPERAÉNEKESE

méltató sorok Székely Mihályról ¹

Sok zenekritikus – többek között Rudolph Bing - szerint Székely Mihály nemcsak a múlt század leggyönyörűbb mély basszushangjával rendelkezett, hanem interpretációs képessége és a zeneértése is tökéletes volt.² Képes volt elkápráztatni kollégáit, képes volt megigézni közönségét. Az 1930-as, 40-es és 50-es években bárhol lépett fel, egyfajta Székely-kultusz ütötte fel a fejét az operarajongók körében. Szerették hangjának tónusát, amely egy csodálatos orgona telt, bársonyos hangzásához, vagy inkább a legnagyobb olasz hangszerkészítők által készített nagybögő hangjához hasonlított. Éneklése, interpretációja, kiemelkedő színpadi jelenléte és kivételes színpadi tudása nagy hatással volt mindazokra a szerencsésekre, akik látták és hallották őt.

Székely Mihály négy évtizeden át volt a magyar operajátszás egyik oszlopa. Jól ismert aranyműves fiaként 1901. május 8-án született egy magyar kisvárosban, Jászberényben. Szülei szerették a zenét, bár egyikük sem részesült formális zenei képzésben. A sors talán úgy rendelte, hogy Székely művész legyen, színházi ember. Középiskolai tanulmányai befejezése után Budapestre költözött, ahol nagybátyjánál, egy magas rangú rendőrnél lakott. Mindössze 19 éves volt, amikor 1920-ban egy férfi kvartett tagjaként először lépett színpadra. Népszerű dalokat énekeltek a Royal Orfeumban, a magyar főváros akkoriban jól ismert éjszakai mulatójában.

A mulatóbeli elfoglaltság csak rövid ideig tartott. Nagybátyja tanácsára Székely Mihály meghallgatást kért László Gézától, az ország egyik legjobb énektanárától, akinek tanítványa volt többek között Pataky Kálmán, Németh Mária, Anday Piroska. Elképesztő módon Székely Leoncavallo Mattinataját énekelte az eredeti tenor hangfekvésben, ami egyvonalas „a” hangon ér véget. László megjósolta, hogy ha Székely nála tanul, első osztályú basszistát képez belőle. A mester betartotta a szavát. Sok igazán kiemelkedő basszusénekes volt honfitársai között – Ney Dávid, Kálmán Oszkár, Ernstner Dezső, Koréh Endre – de Székely lett és marad a mai napig az eszménykép, akihez mindenki mást mérnek.

1923. május 28-án debütált a Bűvös vadász Remetéjének szerepében. A következő 40 évben 84 szerepet énekelt, ebből 54 az állandó repertoár főbb szerepeihez tartozott. Pályája során csak Budapesten 1324 előadásban énekelt. Nem akart külföldön élni: 1925-ben nem túl bölcsen elutazásának előestéjén mondott vissza egy hatéves szerződést a bécsi Staatsoperrel. Azután a politikai helyzet Magyarországon tartotta karrierjének legnagyobb részében. De azért sok külföldi szerződése volt. 34 előadásban énekelt a Metropolitanban (1947-1950), volt Fafner (A Rajna kincse és Siegfried), Sparafucile, Fiesco, Marke és Hunding. 1949-ben San Franciscóban és Los Angelesben lépett fel, Marke király, Hunding, Ramfis és

¹ A cikk eredetileg The Record Collector c. Londonban megjelenő zenei szakfolyóirat számára készült. Fordította: Kiss Henriette.

² A cikk szerzője hálásan köszöni az észak-karolinai egyetem könyvtárigazgatójának Andrew Farkasnak hatékony szerkesztői közreműködését. Ugyancsak köszönettel tartozom John Penninonak, a Metropolitan Opera helyettes levéltárosának, Julia Ariesnek, a Glyndeboune-i Fesztivál Opera levéltárosának, a Rodgers and Hammerstein Hangarchívumnak, a New Yorki Művészeti Könyvtárnak, Szerző Katalinnak, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetőjének és a Muzsika c. folyóiratnak cikkek, kritikák átadásáért. Végül, de nem utolsó sorban különösen hálás vagyok azért, hogy elolvashattam Várnai Péter zenetörténész Székely Mihályról szóló könyvét. Segítségével számos életrajzi és több kritikai adatra találtam rá, olyanokra, amelyek bővítették és kiegészítették saját ismereteimet.

Sparafucile szerepében. Amint Arthur Bloomfield elismerte a San Francisco-i opera történetét tárgyaló könyvében: „Hoztak egy magyar basszust, Székely Mihályt, akiről kiderült, hogy az egyik legkiválóbb wagneriánus a társulat történetében”.

1957 és 1961 között évente Glyndebourne-ban is fellépett. Hetvenöt előadásban szerepelt Osminként, Sarastroként, Roccóként és Bartolóként (Figaro házassága). Fellépett Berlinben, Párizsban, Bécsben, Milánóban, Rómában, Moszkvában és sok magyar vidéki színházban is. New Yorkban énekelt Hundingjáról így írtak: „rendkívüli gazdagságú basszushang, amely lelkes fogadtatásra talál”. A Theater World bírálója az 1957. évi augusztusi számban, Angliában énekelt Sarastrojáról írta, hogy „Székely Mihály hangja kiemelkedő volt öblös mélységeiben és a tónus nemességében.” A közönség, sőt a kollégák elismerése sem váratott sokáig magára.

Titta Ruffó Budapesten vendégszerepelt 1925. április 13-án, Rigoletto szerepét énekelte. Székely Mihály ebben az előadásban Sparafucileként lépett fel. Az olasz bariton a beszámolók szerint azt mondta, hogy soha nem hallott és valószínűleg soha nem is fog olyan hangot hallani, mint amilyen Székelyé.

Érdemes azt is megjegyezni, hogy az általában szigorú és megalkuvást nem ismerő Bartók Béla átírt néhány szakaszt a Kékszakállú zenéjében azért, hogy a szerep megfeleljen Székely hangterjedelmének. Ezzel a nagylelkű gesztussal ennek a megragadó szerepnek az egyik legnagyobb képviselőjét adta a zenei világnak Bartók. Székely Mihály fellépései ebben a szerepben legendások voltak; szerencsére három különböző felvétel is őrzi ezeknek a fellépéseknek az emlékét Ferencsik János, Doráti Antal és Georges Sebastian vezényletével.

Székely lemezre vett művészeti hagyatékának nagy része nehezen hozzáférhető. A New York Public Library Rodgers and Hammerstein hangarchívuma 546 címet sorol fel, de néhány ezek közül a Hungaroton kiadótól, vagy magángyűjteményekből származó különböző katalógusszámok alatt szereplő duplum. A „Klemperer Budapesten” sorozatban fellelhető egy teljes Fidelio (Rocco), Varázsfuvola (Sarastro) és Szöktetés a szerájból (Osmín), rövidített változatban a Don Giovanni (Leporello) és a Nürnbergi mesterdalnokok (Pogner). Fiescóját egy Met előadás őrzi (1950. január 28.) Varnayval, Warrennel, Tuckerrel és Valdengóval. Több stúdiófelvételt újabban áttették cd-re. Hangjának szép mintáját kínálják ezzel, elsősorban életének utolsó évtizedéből. Osmín, Leporello, Sarastro, Don Basilio, Fülöp király, Gremin báró, Koncsak kán, Ochs báró és mások főbb áriáiban hallhatjuk őt. Mindegyik ária mutatja hangterjedelmét, különösen Osmín áriája a kitartott alsó „d”-vel és Schubert A halál és a lányka című dalának tolmácsolása.

Székely a Magyar Állami Operaházban énekelt Don Carlosszal ünnepelte pályafutásának 40. évfordulóját. Az előadás végén huszonkétszer tapsolta ki a közönség a függöny elé a huszonötperces álló ováció alatt. Egy sajtótájékoztatón Székely azt mondta, szeretne még néhány szerepet elénekelni, de igazán egy mesteriskolát szeretne létrehozni, ahol fiatal kollégákat tanítana az éneklés művészetére.

Kívánsága nem teljesült. Hosszú szünet után még egy Fiescót énekelt 1963. március 5-én. Fiesco első sorában ezt éneklé: „A te l'estremo addio, palago altero” („Utolszor búcsúzom tőled, büszke palota”). A közönség soraiban senki sem gondolta, hogy ezek a szavak voltak Székely búcsúszavai művészi otthonától. Az előadás utáni napon Székely befeküdt a kórházba egy operációra. Halott volt, amikor leemelték a műtőasztalról.

A Székely sikeréről és népszerűségéről szóló minden elemzésnek a hanggal kell kezdődnie és végződnie. A kritikusok sokat írtak varázslatosan telt hangjáról, gyakran hasonlították orgonához, vagy jellemezték így: „igazi zenei hangszer, egy daloló cselló”. Énekesi tanulmányait lerövidítette hangjának természetes elhelyezése, a tanulás könnyedsége és a vele született muzikalitás. Amit sok énekes csak nagy erőfeszítések árán ér el – légzőtechnika, támasz, a vokális rezonancia megtalálása és elhelyezése, a skála végigéneklése törés nélkül – , azt Székely könnyedén szerezte meg és megtartotta a végsőkig. A gyönyörű

hang természeti jelenség volt, de csak az alapot jelentette, amire Székely, az opera- és koncerténekes előadóművész művészetét építette.

Egy kritikus megjegyezte Székely Metropolitanben énekelt Marke királya után, hogy a legmeglepőbb dolog az előadásában éneklésének természetessége. Valóban, úgy használta a hangját, ahogy a természettől kapta: mindenfajta mesterkéeltség és hangképzési fogás nélkül. Aki hallotta őt énekelni, azt érezte, hogy nem tudna másképpen énekelni. Talán csak a szlávok között akadnánk olyan basso profundóra, aki a kontra-oktávot ilyen tömören, szépséggel és ilyen pompás könnyedséggel és erővel énekelné. Legjobb estéin az ismert operairodalom alsó „f”, „e” és „d” hangjainak kiéneklésével úgy elbűvölte hallgatóit, hogy nem akartak hinni a fülüknek. Ránki György, hogy kihasználja Székely teljes hangterjedelmét, a Pomádé király új ruhájának magyar operaváltozatában az alsó „c” alatti „a” hangot írt a királynak, hogy megmutassa Székely Mihály hangját.

Képtelenség egy rövid cikkben igazságot szolgáltatni egy 84 szerepből álló repertoárnak. A bemutatásnak Székely legjobb alakításainak reprezentatív csoportjára kell korlátozódnia. Amikor Erich Kleiber a Szöktetést készítette elő a Magyar Királyi Operaházban az 1936. január 9-i előadásra, különösen sokat segített Székelynek Osminja újragondolásában. A hagyományos koncepció aljasságával és erőszakával szemben Székely Osminja nagyranőtt gyereknek tűnt, gyermeteg naivitással, fantáziával és túlzásokkal. Ilymódon Osminja humanitást és mélységet nyert, komikus figurává vált, akinek bohóckodásai nemcsak szórakoztattak, hanem egyfajta jóindulatú szánalmat is keltettek. Székely még azt az aljas érzést is képes volt komikussá változtatni, amikor Osmin vágyakozása Blondchen után bosszúvágygá változik. Osminja ártalmatlan óriás volt, inkább szeretetre méltó, mintsem félelmetes. A szerep tökéletesen illett hangjához és hangterjedelméhez. Amikor Osminját Glyndebournebe „exportálta”, Adam Bell ezt írta az Observerben megjelent kritikájában (1957. július 28.): „A Seraglio glyndebourne-i előadása minap nem volt különösebben kiváló, kivéve Székely Mihály remek Osminját.”

Mindössze 32 éves volt, amikor először énekelt Fülöp királyt a Don Carlosban Sergio Failoni vezényletével. Az operát az 1860-as évek óta nem vitték színre Budapesten, és az 1934. március 29-i premier volt az első előadás a Magyar Királyi Operaházban. A fiatal Székely mindenkit meglepett briliáns éneklésével és Verdi gondterhelt királyának jellemábrázolásával. Mindenekelőtt muzikalitását csodálták nagyon. Ha Osmin volt a legjobb alakítása a komikus repertoárban, akkor Fülöp király, Osmin ellenpárja, volt a csúcspontja tragikus szerepeinek. Jellemrajz, éneklés és színjátás életreszóló élmény volt a néző számára. Kerek arca ellenére Székelynek sikerült a (maga készítette) maszkiával arcát hasonlóná tennie Tizianónak a spanyol királyról készített portréjához. Fekete öltönye fehér gallérjával, ősz hajával és szakállával, összezárt ajkaival és szemeivel úgy nézett ki, mint egy igazi Habsburg uralkodó. Jelenetről jelenetre a hang és az interpretáció érzékeltette az összetett jellem érzelmeinek teljes skáláját: a zsarnoktól a megsalt férjig, a királyi pártfogótól az inkvizíció kelletlen bábjaig. Végig, minden jelenetben és szituációban, Székely, az énekes mélyen emberi királlyá változott.

1937. június 11-én a Simone Boccanegra magyarországi bemutatóján Failonival a pulpituson „a színpad ragyogott a romantikus színektől. A tiszteletet parancsoló nemes úr, Fiesco komor volt és büszke, kolosszális óriás Székely Mihály alakításában.” – írta a Pesti Napló kritikusja az előadás másnapján. Több mint egy évtizeddel később, 1949. november 29-én Harriett Johnson a New York Postban ezt írta: „Székely Mihály rendkívüli basszushangja szokatlanul meggyőző volt tegnap este Fiesco szerepében. Mind hangszínben, mind zengésben gazdag a hangja. Jelenléte valóban kitüntette a Simone Boccanegra repertoárra való visszatérését.” A prologusban Székely nagy hatást tett a belépőjével, magával az áriával és a Simonéval énekelt duettjével. Amikor, az utolsó jelenetben, a kibékülés után Fiesco bejelentette Simone halálát Genova népének, alig maradt szem szárazon a közönség soraiban.

A korabeli kritikák sorát Székely New Yorki és glyndebourne-i fellépéseinek beszámolóival zárjuk:

„Marke király szerepének Székely úrnál nagyszerűbb képviselőjét nem lehet elképzelni. Székely hatalmas, de rendkívül hajlékony basszushang tulajdonosa, a hangja lehetővé teszi, hogy halkan is éppoly hatásosan énekeljen, mint hangosan, anélkül, hogy veszítene kifejező erejéből. Sőt, egyenletesen és tisztán énekel, amelyek egy Wagner basszus olyan tulajdonságai, amelyek létéről is elfelejtkeztünk már. (New York Herald Tribune, 1948. január 4. Jerome D. Bohm)

„Székely Mihály természetes Hundingja volt az egyik legjobb dolog tegnap a Metropolitan Walkűrjében.”
(The New York Sun, 1948. január 10., Irving Kolodin)

„A tökéletes Sarastro, aki a nagyszerű rezonanciát jóindulatú bölcsességű hangulattal ötvözi, és képes két nehéz, egyszerűnek tűnő áriát megtölteni étellel és tartalommal, úgy tűnik, távoli álom. Székely Mihály azonban megközelíti ezt az álmot az ékesszóló zengésével, különösen az „Isis und Osiris”-ben, amely kiegyensúlyozottabb, mint az „In diesem heil'gen Hallen”-ja. Beszédhangja nemesen cseng, máskülönben közelebb jár a földhöz, mint a magas régiókhoz.” (Stage, 1960. augusztus 11., A.M.)

HAMZA D. ÁKOS ÉS KARÁDY KATALIN KÖZÖS FILMJEI¹

Az idén 100 éve Hódmezővásárhelyen született és 1993-ban Jászberényben elhunyt Hamza D. Ákos életútját elsősorban a filmproduceri és rendezői, valamint képzőművészeti tevékenysége határozta meg, irodalmi, újságírói, politikai munkássággal kiegészülve.

Iskolái elvégzése után festőművésznak indult, az Akadémia elvégzése után 1926-ban ösztöndíjasként utazott Párizsba. Itt kezdetben csupán pénzkereseti forrásként került kapcsolatba a filmgyártással, kifutófiúként, díszletfestőként, majd díszlettervezőként dolgozott. Később, ahogy egyre jobban érdeklődni kezdett a filmgyártás műhelyitkai iránt, egyre több időt töltött a stúdiókban. Kisebb munkák után már segédrendezői, gyártásvezetői feladatokat is kapott. Asszisztensként dolgozhatott René Clair mellett, akinek avantgarde, majd költői realizmussal áthatott munkái nagy hatással voltak a fiatal Hamzára. Tizenegy év után, 1936-ban tért haza, a Hunnia Filmgyárban vállalt munkát, gyártásvezető, majd gyártási ellenőr lett. (1,12)

A párizsi és hazai tapasztalatok birtokában 1938-ban Hamza Film néven saját vállalatot alapított. A filmgyártásban a kor jelentős rendezői (Vaszary, Gaál, Balogh, Vajda, Ráthonyi, Zilahy) mellett producerként, gyártásvezetőként vett részt. 1940-től maga is rendezett, elsőként Herczeg Ferenc írása alapján a *Gyurkovics fiúk*-at, mellyel szép sikert aratott. A következő, a *Bűnös vagyok* problematikus témája miatt meggyűlt a baja a cenzúrával. (1) Züllés, megtévelyedés, alvilági történet nem volt ebben az időben kedvelt témája a magyar filmeknek, Hamza azonban később, a francia iskola hatására, a *Külvárosi őrszobá*-ban is ehhez kanyarodott vissza.

1942 januárjában Karády Katalin és Szilassy László főszereplésével kezdte forgatni a *Szíriuszt*. Ez már a harmadik rendezése volt, összességében a 18. olyan film, melynek elkészítésében itthon résztvett. Szilassyval korábban dolgozott már a *Gyurkovics fiúkban*, Karády addigi filmjei közül a *Hazajáró lélek* 1940-ben Hamza cégének égisze alatt, az ő gyártásvezetésével készült.

¹ A Hamza Gyűjtemény és Jász Galéria valamint a Szent István Egyetem Jászberényi Főiskolai Karának pályázatának díjnyertes munkája Ezúton szeretném kifejezni köszönetemet B. Jánosi Gyöngyinek, hogy a tanulmány elkészítéséhez szükséges archív anyagokat rendelkezésemre bocsátották.

Karády 1942-ben negyedik éve dolgozott már a filmszakmában, igazi sztár volt. Foglalkoztatottsága folyamatosan nőtt: 1939-ben egy, 40-ben kettő, 41-ben négy filmet, 1942-ben a *Szíriusz* és a *Külvárosi Őrszoba* mellett még 5 nagyjátékfilmet és két rövidfilmet is forgatott. Sokat dolgozott, rendkívül népszerű volt, rajongói klub alakult a tiszteletére. (2) Színésznői tehetségéről, filmjeiről rengeteget vitáztak akkoriban és „újráfelfedezése” óta is. Hamza, kortársaként, rendezőjeként tehetségesnek tartotta.

A Karády-jelenségre így emlékezett: „Egy Karády filmet biztos, hogy jól lehetett eladni. Nem rendezhetett akárki egy Karádyt, mert azt Karády nem vállalta. Voltak viszont olyan színészek, akik nem akartak Karády mellett másodrendű szereplők lenni. A *Külvárosi Őrszoba* például egyike volt azon ritka kivételeknek, amelyekben Csontos hajlandó volt Karádyval dolgozni és nagyon szépen megcsinálták.” . (6)

1942-ben tehát egy külföldön és itthon jelentős tapasztalatokat szerzett, sikeres rendező és egy üstökösszerű pályájának delelőjén álló filmsztár találkozott a *Szíriusz* és a *Külvárosi Őrszoba* forgatásán.

Szíriusz

A *Szíriusz* forgatókönyvének alapjául egy 1894-es Herczeg Ferenc elbeszélés és a Földes Imre által 1908-ban ebből írt színdarab szolgált. (1) Miért pont ezt választotta Hamza? Egyrészt a bevétel szempontjából érdemesnek látszott ismét Herczeghez nyúlni a *Gyurkovics fiúk* sikere és a *Bűnös vagyok* hűvösebb fogadtatása után. Hamza maga így nyilatkozott: „*gyermekkorom kedves története volt Herczeg Ferenc Szíriusza*”. (12) Ugyanakkor nyilvánvaló a műben rejlő lehetőség: kosztümös figurák szájába adni a mondanivalót a cenzúra szempontjából sem elhanyagolható.

Ha az elbeszélést a filmmel összevetjük, kitűnnek a különbségek. A kerettörténet 1885-ben játszódik (a filmben 1942-ben), a kaland előtti éjszakán a gróf kaszinóban mulat és nem jelmezbálban (a filmben ez az oka Ákos gróf XVIII. századi öltözkéének). Nem szerepel a grófot a jelmezbálban elcsábítani kívánó nőalak sem – a filmben nyilván a Karády alakította Rozina ellenpontjaként volt rá szükség. A dédapa figurájában is vannak különbségek (az elbeszélés szerint ő maga küldi rá a bérgyilkosokat Ákosra), és a „kurucos” magyar urak sem tűnnek fel olyan jó színben, mint a filmben. A dialógusokban nagyon sok a hasonlóság, akár szó szerinti egyezés, ám a novellából hiányoznak az egyértelműen németellenes megnyilatkozások. (4)

A korabeli gyakorlat szerint egy film maximum két hét alatt készült el, kevés pénz és nyersanyag állt rendelkezésre a gyártáshoz. A *Szíriusz* kivétel volt: „...*ez nagy munka volt, s drága, 19 napig forgattuk.*”- emlékezett Hamza. (12) Bevetettek egy újítást is: „*a bemutatón színes, ha jól emlékszem aranyárga és kék előtéttel vetítették a filmet*” idézte fel egy interjúban. (6) A film nagy tetszést aratott: „*A Szíriusz bemutatása alkalmával az volt a szép, hogy szinte tapintani lehetett a siker forrását... a rendező érdeme, hogy soha a legparányibb stílustalansággal, vagy töréssel nem találkozunk.*”. (9)

Ma, amikor a film technikai „trükkjei” már végképp elavultak, bölcs döntésnek tűnik, hogy az időgép csak a legminimálisabb mértékben van jelen. Talán nem is a technikai megoldások fitogtatása volt a lényeg, az időutazás valójában csak ürügy, eszköz a rendező számára. A cél, hogy mielőbb a múltba érve, történelmi környezetben elhangozhasson a film üzenete.

A jelmezbállal induló exozicció ennek megfelelően rövid, tömör, szinte azonnal belépteti a férfi főszereplőt és minden szükséges információt felvonultat, amit tudnunk kell róla. Kiderül, hogy Tibor Ákos gróf vakmerő tetteitől hangosak az úri szalonok, a nők kedvence és természetesen adósságokat csinál. Így magától értetődő, hogy egy milliós

hozományú polgári menyasszonyt ígérő hirdetésre miért is jelentkezik estélyi jelmezében azon melegében Szergiusz professzornál. A tudós villájában töltött rövid idő alatt felvillan a falon egy szép hölgy arcképe, valahol a házban egy női hang egy dalt énekel. Az örült zseni prototípusaként Szergiusz frappáns (ál)tudományos ismertetőt tart a gépről, melybe kalandvagyó hősünkkel együtt rögvest be is száll, hogy megkezdjék utazásukat a múltba. Ironikus felhanggal ezzel párhuzamosan a szomszéd szobában éppen magas szintű orvosi konzílium vitatja a professzor elmeállapotát. A gép az elmeagyógyászok távozásakor száll fel a teraszról, majd robajt hallunk és a kép elsötétül.

Kalandvagyó ifjú gróf, jelmez, titokzatos hölgy arcképe, időutazás: minden együtt van tehát, hogy a kerettörténet csúcspontján megszakadt cselekmény egy másik idősíkból azonnal újraindulhasson. Az időgépből kiszálló gróffal a poros keresztúton szinte azonnal szembejön, pontosabban szembekocsizik a női főszereplő. Karády „belépőire” jellemző, hogy sokszor véletlenekkel, természeti jelenségekkel érkezik a Férfi életébe. (A *Valamit visz a víz*-ben a folyó, a *Hazajáró lélek*-ben a szél, az *Ópiumkeringő*-ben a vihar sodorja a történetbe.) Itt a sejtelmes éjszaka hozza össze a főhőssel, akit felvesz a hintójába és együtt hajtanak tovább a Tibor-kastély felé. Közben Ákos gróf persze többször is elszólja magát. (Ennek komikumát még megfejeji Cafarelli, az énekesnővel együtt utazó kasztrált énekes kis magánszáma Pethes Sándor alakításában.) Mire beérünk a kastélyba, megfelelő tér és időbeli keretbe foglalva áll a bonyodalom alapszituációja.

A XVIII. századi főúri kastély, az éppen itt zajló esküvői ünnepségsorozat bőséges alkalmat ad Hamzának, hogy gondosan tervezett látványvilággal tovább segítse a nézőt a korba való beilleszkedésben: „...egészen más szemmel bírálom az *élmékerülő fogatókönyvet, díszlet és ruhaterveket. S ha kell magam is eszközlök rajta változtatást*”-vallott később a képzőművészeti látásmód előnyeiről. (8) A kompozíciós készség megtérül: lapos, színpadszerű beállítások helyett Hamza átlókban, térben, mélységben, csoportokban gondolkodik. Ahogy a korabeli kritika a *Ragaszkodom a szerelemhez* című filmjével kapcsolatban dicsérőleg említi: „*A rendező percenként változtatja a felvevőgép állását, állandóan a legkülönbélebb szemszögből látjuk a szereplőket, folytonos mozgásban vetítődnek a premier planok, ami egy egészen különleges, majdnem ritmikus hullámmozgást ad a jeleneteknek.*” (13) Ezeket a sorokat akár a *Szíriusz*-ról is írhatták volna.

Hangulatos a viziünnepség táncbetétje is. Ez ilyen formában nem szerepel a novellában, ott a hercegnő a feldíszített szigeten „kanibálokkal” találkozik, akik „szépségétől” elbűvölve felhagynak az emberevéssel. A filmbeli szigeten egy sejtelmes, ködfátyolba burkolózott táncszámot látunk, egy szóló párral és rövid, görögös tunikába

bújtatott női karral. Ez a részlet több szempontból is érdekes. Ha Hamza valóban korhű táncbetétet kívánt volna a filmbe, akkor bizony abroncsszoknyás, parókás, kimért, udvari stílusú balettet kellene látnunk. Azt ugyanis biztosra vehetjük, hogy 1748-ban nem táncoltak így sem Magyarország kastélyszínházaiiban, sem a világ más színpadain. Még néhány évnek el kell telnie ahhoz, hogy a balettművészetet megújító Jean Georges Noverre balettmesteri, koreográfusi működése megváltoztassa az egész műfaj előadásmódját. (Ha Ákos gróf járatosabb lett volna a táncművészet történetében, ezt is „megjövendölhette” volna.) (3) A mozgásművészet fénykorában, 1942-ben, már sokkal stílusosabb ez a táncbetét, különösen ha a kosztümöket és frizurákat is szemügyre vesszük. Érdekes kettősség jellemzi: érződik rajta egyfajta technikai igényesség, ugyanakkor a korszellemnek megfelelő határozott törekvés a művészi hatásra, az érzelmek kifejezésére. Bájos anakronizmusa a filmnek, hogy Ákos gróf 200 évet repül vissza az időben, hogy egy 1942-ben modernnek számító táncszám és Karády szintén hamisítatlanul 1942-es dala andalítsa és hozza szerelmes hangulatba az ősi Tibor-kastély ünnepi taván.

Közben, immáron 1748-ban járva, rizsposor parókákba, selymekbe öltözve, rokokó hízelgések, „kuruc-labanc” ellentét keretei között alkalom nyílik a film üzenetének átadására is. A rendező Tibor Ákos grófként, a XX. századból iderepülve fejt ki azokat a szabadságot, emberséget, fejlődést kívánó gondolatokat, melyeket Hamza D. Ákosként nem mondhatott ki. Nem nehéz a labanc-ellenesség és az olyan mondatok, mint: „*Olasz modor, francia ruha, német beszéd! Csak ami paraszt, az a magyar?!*” mögött megérezni az aktualitást. A szimbólum okán itt is előkerül a császárnő – királynő ellentétpár. (Vö: *Erzsébet királyné*) Ugyanakkor áthallásokra, önkritikára ad lehetőséget Ákos gróf találkozása saját, eddig almanachokból ismert, nagyra tartott dédapjával. Az ősről hamar kiderül, hogy hízelgő, fenntartás nélkül császárbarát, erkölcstelen és kegyetlen, könnyelműen szórja a pénzt ünnepségre, kártyára. Ákos gróf summázata: „*hát így úszik el a családi vagyton?!*” persze nem csak erre a filmbeli arisztokrata családra értendő. Elgondolkoztató az is, hogy a találmányok, a fejlődés adaptálásán gondolkodó, tervezgető Ákost még a vele szimpatizáló magyar urak is egyedül hagyják. Kiábrándító Gvadányi javaslata: „*Hallgass és igyál!*” Balogh Gyöngyi és Király Jenő így foglalja össze: „*Feladat nélküli embert látunk a XX. században, feladatmegoldó nélküli problémákat a XVIII. századi képsorokban*”. (11)

A kurucos mondanivalót a könnyebb fogyaszthatóság érdekében a forgatókönyv és rendezés az időutazásból fakadó helyzet és jellemkomikumba csomagolja. A többszörösen előkerülő paróka-kérdés, a főhős szó- és gesztusbeli elszólásai (pl. cigarettára gyújtás) meglepően pergő és szellemes dialógusokat eredményeznek. A mindig mindent kommentáló Ákos gróf persze előbb-utóbb mindenkivel összevész, nem csoda, hogy az urak bérgyilkosokat küldenek rá, ráadásul Rosina becsületéért saját dédapja ellenében kell párbajt vívnia. Megsérül, de Szergiusz mint „deus ex machina” éppen jókor érkezve megmenti. Ez a megoldás sikeresen oldja fel a dédapa-dédunoka párbaj paradoxonát is.

Ákos a professzor villájában ébred, mint kiderül, a masina felszállás után lezuhant, ő eszméletét elvesztve, álomszerű állapotban élte át az egész kalandot. Logikus a magyarázat, ám maradnak megválaszolatlan kérdések: mit keres jelmezének zsebében Rosina kesztyűje? Rozsda vagy a vérfolt színezi a kardját? Nyugtalanító, válasz nélkül maradó felvetések. Lábadozása közben Ákos megismeri a közben elmeosztályra vitt professzor lányát, Rózsát, aki abszolút hasonmása Rosinának (kiderül, hogy a dédunokája). A kaland és a találkozás hatására a gróf jelentős jellemfejlődésen megy át, korábbi könnyelmű életmódjáról lemond és feleségül kívánja venni a lányt. Optimista lezárás? Aligha. A Herczeg-novella kedélyes, békebeli hangulatából kevés érződik a filmen. A levezető kerettörténet immáron a modern környezetben, nemcsak Ákos gróf, hanem tágabb köre számára is sugallja a megoldást, a felelőtlen életmód megváltoztatásának szükségességét. Komoly a tanulság és komoly, szomorkás ez a szerelem is a gróf és Rózsa között, akinek tartózkodó, koravén lényéhez Ákos hozzáérik (vagy hozzáöregszik?) a film végére.

A *Szíriusz* szereplőgárdájának játékán meglátszik a rendezői kéz nyoma. Ha a filmet összességében nézzük, néhány szóban megfogalmazható, hogy mit is követelt Hamza a színészeitől: egyszerű, visszafogott játéktípust. A mesterkélttség, finomkodás csak figurateremtő eszköz lehet (erre a rokokó milió számos alkalmat ad), ennek variálása, egyéni színekkel gazdagítása, valamint a természetesség és mesterkélttség szembeállításra remek epizódkaraktereket szült. A korabeli értékelés szerint: „*Nem színészek alakítják, hanem emberek élnek... kitűnő figurákat kapunk, akik nem hozzák örökkön ismert „egyéniességüket”, esetleg modorosságukat.*” (9) A főhőst játszó Szilassy László játékát is kiemelték - az akkori szempontok szerint: „*ennél szerencsésebb, férfiasabb és magyarabb alakítását eddig nem láttuk*”. Hamza szavaival: „*Amikor én a Szíriuszt forgattam vele, a legvadabb baloldali negyvennyolcas kuruc magyar volt... Valóban így érzett akkoriban.*” (6) Karádyt is dicsérte a kritika: „*Pompásan illik a*

rokoko-kor jelmezébe Karády...élete legnagyobb alakítását adja. Feledhetetlen élmény minden mozzanat, amit ad.” (16) „*nem Karádyt látjuk, bár talán ő tud legkevésbé áthasonulni önmagából”* de ez nem baj, hiszen „*a közönség őt kívánja látni.*” (9)

Jogos ez a lelkesedés? Ha a *Szíriuszt* összevetjük Karády egyéb filmjeivel, a szerepértelmezések alapján úgy tűnik, hogy Hamza komolyan foglalkozott, dolgozott vele. Határozottan nyesegette a manírjait, modorosságait, ugyanakkor értő kézzel bontott ki új, meglepően színes árnyalatokat a játékában. Ellenpéldának rögtön idézhető az 1940-ben forgatott *Hazajáró lélek*, vagy a szintén 1942-es *Halálos csók*, melyekben bőven találunk példát bántóan teátrális megoldásokra.

Ami mai szemmel a legfeltűnőbb: Karády a *Szíriuszban* kellemesen visszafogott, már majdnem természetes alakítást nyújt, meglepően gördülékeny szövegmondással. Szépen elválík a két alak: Rosina, az olasz énekesnő a XVIII., és Rózsa a XX. századból. Rosina ismétli a Karády-szerepek sémáit: kétes származás, váratlanul kiderülő énekesi képesség, hányatott művészsors, lábai előtt heverő férfiak. Ismét a végzet asszonya, bár most önhibáján kívül válik azzá. Kedves, szeretetreméltó és szelíd karakter, mégis pusztítják egymást érte a férfiak. Rózsaként intelligens, helyzetével tisztában lévő, modern nő, keresetlenségét minimál gesztusokkal és visszafogott mimikával, egyszerű, „civil” szövegmondással hangsúlyoztatja a rendezés. Karádyra jellemzően azért mindkét figura egy kicsit hendikepes: sem a főurak kénye-kedvének kitett énekesnőnek, sem örült professzor leányának lenni nem könnyű.

Felbukkan Karády egy másik arca is: a független, kívülálló nő. Rózsát apjának örületbe hajló zsenialitása teszi azzá, Rosina a XVIII. században önállóan utazó operaénekesnő. Ő is kívülálló, részint társadalmi megítélése alapján, részint saját jogon tartja magát távol a kényeskedő társaságtól.

Az operarészlet azonban nem épp a legsikerültebb Karády szempontjából: a nyúlfarknyi dalocska igen illúzióromboló, kosztümje sem a legelőnyösebb. Úgy tűnik, az alkotók is igyekeztek a figyelmet inkább a film sejtelmes betétdalára fókuszálni: a „*Ma éjjel....*” megfelelő felvezetéssel, andalító környezetben hangzik el. Bár a miliótól zenéjében, szövegében egyaránt stílusidegen, mégis ez az a néhány perc, amitől a néző tudja, hogy igazi „Karády filmet” lát. Ő maga erről egyszer így nyilatkozott: „*Ami a filmbeli dalaimat illeti, azokat nem afféle betétnek szántuk, hanem fontos feladatnak: amikor a szavak semmiképp se bizonyultak elegendőnek egy-egy érzelem vagy hangulat kifejezésére, az énekhez-zenéhez folyamodtam*”. (10) Valóban, a varázslatos éjszakában csillogó álomtóval és a fojtott erotikájú táncszámmal a rendezés olyan sejtelmes

hangulatot teremt, ahol egy ponton nincs más megoldás, minthogy Karády dalra fakad. Énekel – valami más *helyett*, amit akkoriban nem lehetett filmen ábrázolni. Ahogy Király Jenő fogalmaz: „*Sziszegni, sisteregni kezd, szemünkbe néz, bűvöl, diadalmaskodik...zenés melodramáiban a dalbetétek... az erotikus csúcspontok ...Dalaiban a teljes önátadást játsza el.*” (5)

A film bemutatását nálunk ugyan engedélyezte a cenzúra, mondanivalója azonban végül is nem maradt válasz nélkül. A velencei fesztiválon a németek közbelépésének köszönhetően mégsem kapta meg a nagydíjat, melynek egyébként egyik fő esélyese volt. Ki tudja, talán ha akkor kitüntetik, a sci-fi történetében a mainál jóval előkelőbb helyet foglalhatna el, hiszen 17 évvel megelőzte a műfaj alapjaként számontartott H.G.Wells regény (Időgép) filmadaptációját. (1) A németellenességről Hamza így vallott: „*én magam valóban annak szántam, de senki más nem vette észre addig, csak a németek. Így a díj ugrott.*” (6) Meglepő, hogy egy olyan korszakban, amikor a filmekben politikai, társadalmi megfontolásokból rendszeresen írtak át figurákat, cselekményt, a *Szíriusz* célzatos modernizálása, nyilvánvaló „kiszólásai” nem szúrtak szemet senkinek.

A korabeli cikkek lelkes hangon számolnak be a filmről: „*Herczeg Ferenc örökszép regényének filmváltozata csodálatos harmóniába fogja össze a jelent a múlttal, a valóságot az álmok és vágyak mesevilágával- kiállításának gazdagsága, rendezésének szárnyaló fantáziája mérföldkövek a magyar film történetében. Karády Katalin és Szilassy László kettős alakítása a valóság és álom határmesgyéjén felejthetetlen élmény.*” (7) Talán a díszes történelmi kulisszák, az időutazás illúziója, az igényes kiállítás, a „*pompás lakomai asztal*” és „*tündéri mesetó*”, a „*nyílt színi taps*” vonták el a cenzúra figyelmét a lényegről. (9)

Külvárosi őrszoba

Az 1940-es évek jellemző film-műfaja, a melodráma térhódítása döntően Karádynak, az ő alakjával összeforrt új nőtípus megjelenésének köszönhető. Visszatekintve nem meglepő, hogy az alvilágot, a társadalom perifériáját a francia költői realizmus stílusában ábrázoló, realiztikus témákat ambicionáló Hamzának és a melodráma hazai „arcának” találkozása rendhagyó filmet eredményezett.

A *Külvárosi őrszoba* című filmet 1942 nyarán forgatták, azonban egy évig kényszerűen dobozban pihent, akkor is nyár közepén, nézettség szempontjából nem éppen optimális időszakban került a nézők elé. A filmet Hamza nemcsak rendezőként, de forgatókönyvíróként is jegyzi. Főúri szalonok, történelmi környezet után korának realitása felé fordult: a színhely Angyalföld, a téma a bűn és a polgári erkölcs viszonya. A cenzúra akadékoskodásait kivédendő, a rendőrök a film elején rögtön felesküsznek az alkotmányra, a kormányzóra és a törvényekre. Főhősként a felvezető szöveg és Hamza nyilatkozata is a *rendőrt* nevezi meg, aki „*faluról jött*” és „*vigyáz a városra*”, a valódi főszereplő azonban nem ő, hanem Harmonikás Gizi, a film tulajdonképpen róla szól. (1)

A történet maga egyszerű. A fiatal rendőr kiképzése után földije, és jövendő apósa körzetében kezdi meg próbaidejét. Ide érkezik a büntetése után éppen szabaduló Karcsi, aki a börtönben hibásan, egy nappal későbbre kiállított papírjának alibije alatt rablógyilkosságot követ el. A fiatal rendőr azonban éjjeli járőr körútján véletlenül meglátja a helyszínen. Karcsi ezért „barátnőjét”, Harmonikás Gizit biztatja fel, hogy csábítsa el és deklasszálja a rendőrt. Gizi kezdetben a gyilkosnak dolgozik, ám végül beleszeret „áldozatába”, ezért a bűnözők következő akciójáról értesítve megmenti a rendőr életét és egzisztenciáját. Önmagát azonban bajba sodorja: Karcsi kíméletlenül végez vele. Végül a bűnözőket elkapják, a próbarendőrbe vetett bizalom és a környék nyugalma is helyreáll.

Míg a *Szíriusz* sztorija teljesen a fantázia szüleménye, a *Külvárosi őrszoba* cselekményének alapja akár megtörtént esemény is lehetne, sőt a két film közül ezt – némi modernizálás után- akár ma is le lehetne forgatni. A próbarendőr neve (Tóth 18 János) az abszolút átlagembert jelzi, a „bárkivel előfordulhat” érzést erősíti. Gondot fordít a rendezés a millió bemutatására is. „Zajlik az élet” a körletben: nappal kofák veszekednek, utcagyerekek randalíroznak, éjjel pedig „*ébred az alvilág, lövések, sikolyok*” hallatszanak. Jellegzetes jassz-nyelvi fordulatok színezik a dialógusokat: „*...olvasd csak el a legművészebb, a legirodalmibb francia filmek dialógusait! Laposak a mezítelen közhelyek. De ez nem is baj. Mert közemberek köznapi szavain lüktet a film. Ezek az egyszerű,*

igénytelen párbeszéddek megfelelően adagolva, jól elhelyezve és helyesen méretezve teszik plasztikussá az akciót, élővé a figurákat.” indokolta a megoldást később Hamza. (14)

A film – a naív szerelmes vonal (Lidi és Tóth 18 János) ellenére- mindvégig igen komor hangulatú. Ezt erősíti a lepusztult külvárosi miliő, az alvilág jellegzetes alakjai, a bűnözők, koldusok és utcalányok, a razzia zűrzavara. Valószínű azonban, hogy a kültelki romantika még így is megszépíti azt a nyomort, ami a korabeli Angyalföldön uralkodhatott. A kritika megjegyzi: *„Fényképezésben kissé több gazdagság is elkelt volna. Az apacsvilág tanyái mindig filmszerűen hatnak.*” (15) A koncepciózus, egységes színészvezetés jól érzékelhető. Az alvilág jellegzetes figurái karakteres alakításokban kelnek életre, közülük is kiemelkedik Csontos Gyula (Frici bűvész), Maklár János (Karcsi), és Pártos Gusztáv (kocsmáros).

Összeségében Karády is sikeresen birkózott meg a szerepével. A beharangozók eredetileg nem is őt, hanem az idős tiszthelyettes lányát, Lidit alakító Csikós Rózsit említették főszereplőként. Utóbb azonban elismeréssel adóztak Karádynak: *„Játéka sokkal jobb utóbbi filmjeinél s dalbetétje is értékes gyöngyszeme a filmnek.*” (15) Hamza szavaival: *„a kültelki csavargólányt Karády Katalin játssza, aki talán sohase volt ennyire színésznő mint ebben a szerepben.*” (14) Harmonikás Gizi, a vamp, egyrészt ismétli a sablonokat (csábítás, romlásba döntés szándéka) ám számos új színt is hordoz. Alapjaiban tulajdonképpen Karády saját sorsának motívumait idézi, a kitörési vágyat a nyomorból, a kilátástalanságból. Harmonikás Gizi azonban morálisan, egzisztenciálisan túl mélyen van ahhoz, hogy ez a kitörés szerencsésen végződjön. Karádynak ez az egyetlen filmje, ahol nem úrinőt, polgárosszonyt, művészt, vagy jó körülmények közül lecsúszott nőt, hanem eleve a társadalom alján élő, sőt bűnözésbe keveredő figurát alakít. Az image-váltás nem is zökkenőmentes: kosztümjei nem szerencsések- fellépőruhája például úgy fest mintha szokásos estélyi ruháját hirtelenjében igazították volna az angyalföldi eleganciához. Sminkje, haja is csak minimális mértékben tér el „úrinő” szerepeitől. A kritika is kiemeli, hogy *„Karády ruhái stílustalanok, gyengék...*” (15) Valószínű, hogy a közönség elvárásai miatt nem mertek radikálisabban eltérni a megszokottól, Karády mégiscsak divatteremtő, eleganciájáról híres sztár volt. Maradt tehát ez a felemás megoldás.

Játéka szempontjából már kevésbé sérül a hitelesség: flegmatizmussal érzékelteti a helyzetébe, körülményeibe beletörődött lány megfáradt alapkarakterét. Passzívan sodródik, cél nélkül lődörög. Csak a „város”, a más, szebb világ illúziója vált ki belőle lelkesedést (ott az emberek *„tiszták, boldogok”*), ez azonban gyorsan lelohad a kíméletlen farkastörvények között. Ki is mondja: *„minden ide húz*”. Közége az éjszaka, de nem a

Szírusz varázslatos, csillagfényes, szerelemmel teli éjszakája. Ez félelmetes árnyakkal, bűnökkel teli sötétség. Kiszolgáltatott, ugyanakkor érzelmeiben független tud maradni, hiszen a Karcsi-féle, félelmen, megszokáson alapuló kapcsolatok után valódi, egészen önfeláldozásig ívelő érzelmek kerítik hatalmába. Szépen követhető, ahogy fokozatosan étellel telik meg Harmonikás Gizi sötét lebujszó alakja. Sürgetővé válik számára a változtatás igénye, ám hiába reménykedik („nem lehetetlen”), nem ismeri fel, hogy a házasság egy rendőrrel elérhetetlen számára – és nem feltétlenül csak a társadalmi különbség miatt. Hiába magasodik önmaga fölé Tóth 18 János megmentésével, az alvilág kiveti magából, törvényei szerint pusztulnia kell. A végkifejlet mindvégig sejtethető, realiztikus környezetben egy „apacs lány” és egy rendőr boldog házassága képtelenség. Kettejük között még nagyobb a távolság, mint a „gépíró lány - vezérigazgató” típusú kapcsolatokban, éppen az áthidalhatatlan morális szakadék miatt. A séma ismert: sok filmben bukkan fel olyan nőalak, aki az aktuális Gonosz „nőjeként” a főhős életére tör, majd beleszeretve és jó útra térve megmenti az életét, ő maga pedig a Gonosz pusztulása előtt annak áldozatává válik. Eltűntetésére azért van szükség, hogy a hős lelkiismeretfurdalás nélkül, akadálytalanul vonulhasson oltárhoz a konfliktusban rendszerint kívülálló, szende-szép-szőke lánnyal. A *Szírusz*ban nincs női ellenfél (Párkányi Katát nem tekinthetjük annak), itt viszont egyértelmű a felállás: a „fekete rossz nő”, és a „szőke angyal” közül első ránézésre tudjuk, ki lesz a győztes. Persze nem a nőiességük alapján, a kor közmorálja az, ami nem engedhette, hogy a Karády típusú hősnők elvegyék, megszerezzék a tisztességes nőktől a vőlegényeket, férjeket, a Férfit. Karády premier plánjával kísért baljós hangulatú dala („*Nincs kegyelem...*”) is Harmonikás Gizi többszörösen tragikus sorsára utal.

Az elcsábítani kívánt, majd megszeretett próbarendőr (Nagy István) biztos társadalmi pozícióból indul, melyből pillanatnyi megingása (a csábítás éjszakáján történetek jótékony homályban maradnak) ugyan kibillenti, de végül zökkenőmentesen vissza tud illeszkedni. Egyébként meglepően könnyen akad meg szeme a kocsmában harmonikázó Gizin, nem sok vívódást mutat, amikor elmegy a lányhoz, sőt, úgy tűnik a családi vacsora helyett szívesebben marad ott éjszakára is. Félrelépése elsősorban *társadalmi szempontból* veszélyezteteti: ha nem jó rendőr (mert „züllött” nővel találkozik) nem lehet jó férj sem, nem nőülhet be egy tisztességes polgári családba. A bűnbanda elfogásával *rendőri* becsületét visszaszerzi (a „legfelsőbb helyről” érkezik elismerés), ám meglepő és üzenetértékű, hogy ezután a család és menyasszonya *emberileg* már milyen gyorsan napirendre térnek a Gizi-féle kaland, a kétségtelen tények felett.

A korabeli közízlés, első ránézésre, a filmet nyilván a férfi főhős oldaláról fogadta be: a rendőr (mint a társadalom emblematikus figurája) legyen tisztességes, gyanún felül álló. Tóth 18. János története innen nézve a cenzúrának való tanmese: ha megtéved, ez állásába, egzisztenciájába kerülhet, elveszti társadalmi megbecsültségét, jogát a tisztas házaséltre. A korabeli kritika is a „rendőrvonalat” emeli ki: *„Kedves, valószínű és lelkesítő filmtéma került feldolgozásba azoknak a rendőröknek életéből, kikkel kellemes, vagy kevésbé kellemes vonatkozásban lépten-nyomon találkozunk.”* (15) A film mélyebb rétegeibe hatolva azonban ott találjuk a valódi problémát: a társadalom alján élő, „erkölcstelen” nő kilátástalanságát a változtatásra. A megtévedt, bűnben élő, csábító nőfigura és a polgári tisztesség ellentétének ábrázolásában nem feltétlenül az utóbbi obligát győzelme a lényeg. Hamzától nem volt idegen romlott (*Bűnös vagyok* 1941), vagy korukhoz képest emancipált nőalakok és problémáik ábrázolása (*Annamária, Ez történt Budapesten*). Talán az sem véletlen, hogy a *Bűnös vagyok*-ban Mezey Máriára, a *Külvárosi őrszobában* pedig Karádyra bízta a negatív nőalakot. A szuggesztivitás közös a két színésznőben, aminek köszönhetően e két figura sokkal inkább megmarad emlékezetünkben, mint ellenfeleik, a „tisztességes” lányok vértelen, az idővel fokozatosan halványuló alakja.

A filmben Gizi tragikus sorsának ellenpontjaként, sikeres „megtérőként” szerepel az utcagyerek-banda, akik az idős rendőr javító szándékának hála, hátat fordítanak addigi lopós-hazudós életmódjuknak. Mellékszálon futó történetük sikeresen kapcsolódik a főszál eseményeibe, nekik is köszönhető a bűnözők utolsó akciójának kudarca, a levezetésben pedig már (túl szépen) rehabilitálódva, „gyors-boy szolgálat” tagjaiként találkozunk velük. A korabeli kritika így utalt erre: *„A faluról jött becsületes rendőrszív páncélfaláról hamar lepattannak az álnokság és a bűnös múlt hamis gyöngyszemei, pedig a javulás jószándéka megvillan a nő életében. Csak a gyermeklélek képes az őszinte javulásra.”* (15) Gizi és a gyerekek sorsának ilyen összehasonlítása tévedés, hiszen a lány is őszintén megjavul, példája inkább arra mutat rá, hogy hiába, már késő. Igazából ő járja be a legnagyobb utat a történetben, ő fejlődik a legnagyobbat, mégis ő az egyetlen, akit végül senki sem rehabilitál. Ez a film valódi üzenete.

A *Külvárosi őrszoba* realiztikus helyszíne, figurái és története a korban újszerű, a rendőrök és bűnözők közötti végső összecsapás pergő képsorai alapján pedig akár korabeli akciófilmként is üdvözölhető.

Összegzés

Karády Katalin filmszínésznői és Hamza D Ákos filmrendezői pályája csupán két film, az 1942-ben készült *Szíriusz* és *Külvárosi őrszoba* erejéig keresztezte egymást. Közös munkáik közönségsikert és művészi szempontból is nyereséget hoztak mindkettőjüknek. A rendező ideális női főszereplőt kapott mindkét filmjéhez, a színésznő pedig olyan rendezőt, aki végre többet látott benne a férfifaló, bosszúálló vampnál.

Tény, hogy Karády -tehetség ide vagy oda- olyan szuggesztivitással rendelkezett, mely egyetlen más korabeli színésznőre sem volt jellemző. Egy akkori, filmmel is foglalkozó társasági lap, például a Film Színház Irodalom számait megnézve láthatjuk, hogy kik uralták akkoriban a filmvásznat. Bodorított hajú, rajzolt szemöldökű, álmodozó szemű egyenarcok, akik között felüldülést jelentettek olyan egyéniségek, mint Mezey Mária, Muráti Lili vagy éppen maga Karády. (17) Az ő neve és a hozzá tapadó képzetek már látatlanban is eladták a filmeket és sok rendezőnek, producernek ennyi elég is volt.

Hamza tisztában volt az image hatalmával, de nem erre alapozta a filmjeit, csak annyit használt fel belőle, ami a figurákhoz mindenképpen szükséges volt. Talán nem is a szorososan vett színészi tehetség érdekelte. Az a különleges, örök kívülálló, időtlen alkat ragadta meg, mely Karády varázsának záloga volt. Erre épített mindkét filmben, a körítést, a manírokat megpróbálta háttérbe szorítani. Ha csak két film erejéig, de lehetővé tette Karády számára hogy végre ne „Karády Katalint”, hanem Rosinát, Rózsát, Harmonikás Gizit kelljen eljátszania. Valami mást, többet, árnyaltabbat mint máskor. Úgy, hogy közben nem uralja el a filmet, nem kel önálló életre szabadon engedett figurája a körülötte statiszta szintre süllyesztett színészek között. Értelmesen, szervesen illeszkedik az egységes rendezői koncepcióba, karaktere, feladata, sorsa van.

Több közös filmet sajnos már nem forgattak. A *Külvárosi őrszoba* bemutatóját követően már nem sok volt hátra hazai pályafutásukból. Hamzát az 1944-es *Egy fiúnak a fele* című filmje miatt a cenzúra eltiltotta a filmezéstől, Karádyt az év áprilisában letartóztatta a Gestapo. A háború végét követően Hamza 1946-ban, Karády 1949-ben elhagyta Magyarországot. Sorsuk az emigrációban találkozott újra. Hivatalosan egy brazil filmben dolgoztak még együtt, melynek Hamza volt a művészeti tanácsadója, a szüzsét is ő jegyezte. Karády ekkor már nem szerepelt, addigi sikereit, sztárságát végleg maga mögött hagyva polgári foglalkozást választott: az ő szalonja szállította a filmhez a szereplők kalapjait. (1,2)

Irodalom

1. Képek fekete-fehérben Hamza D. Ákos a magyar filmművészetben Hamza Múzeum Alapítvány, Jászberény 2000.
2. Kelecsényi László: Karády Katalin A Magyar Filmtudományi Intézet és Filmarchívum és Múzsák közművelődési kiadó közös kiadványa Bp. (évszám nélkül)
3. Vályi Rózsi: A táncművészet története Zeneműkiadó Bp. 1969.
4. Herczeg Ferenc: Szíriusz Új Idők Irodalmi Intézet Bp. 1943.
5. Király Jenő: Karády mítosza és mágiája Háttér kiadó Bp. 1989.
6. Élő filmtörténet: Hamza D. Ákos a magyar filmtörténetben Filmkultúra 23.évf. 1987. 12. szám
7. Mozi Újság 1942. 2. évf. 35.szám
8. Amíg egy rendező eljut odáig... Mozi Újság 1943. 3. évf. 10. szám
9. Bravo Szíriusz! Mozi Újság 1942. 2. évf. 22. szám
10. Gách Marianne: Karácsonyi beszélgetés Karády Katalinnal Film Színház Muzsika 1980. dec. 20.
11. Balogh Gyöngyi – Király Jenő: A magyar film állócsillaga: Hamza D. Ákos: Szíriusz Filmkultúra 23. évf. 1987. 12.szám
12. Kiss Erika: Történelmi „mesék”: Egy magyar művész emlékei a huszadik századból Jászkunság 39. évf. 1993. 4. szám
13. Ragaszkodom a szerelemhez azonosítatlan újságkivágat - Hamza hagyaték
14. Az író filmet írjon és ne irodalmat- mondja Hamza D. Ákos a Külvárosi őrszoba rendezője Mozi Újság 1943. 3. évf. 30. szám
15. Gy.K.E.: Külvárosi őrszoba Magyar Film 5. évf. 1943. 31. szám
16. Gy.K.E.: Szíriusz Magyar Film 1942. 4. évf. 36. szám
17. Film Színház Irodalom 1942-es számai

Tímár Gábor

HAGYOMÁNY ÉS JELEN A ZENEPEDAGÓGIÁBAN

a Palotásy János Zeneiskola tevékenységének tükrében

A hangszer és énektanítás egyidős a közoktatással, évszázados hagyományokra tekint vissza. Hazánkban a XX. század elején néhány zeneakadémiát végzett kiváló művésztanár - budapesti és vidéki városokban - iskolateremtő tevékenységet folytatott.

Az első írásos dokumentum Sztojanovits Jenő nevéhez fűződik, aki - mint fővárosi énekközpont felügyelő - az iskolai zenetanítás megszervezését helyezte előtérbe. Hangsúlyozta: „Az egész országnak van egy felsőbb zeneiskolája, a Magyar Királyi Zeneakadémia. Mikor megszervezték, fényes tetőt csináltak egy nem létező épülethez, egyszerűen elfelejtették megcsinálni az alapot, az első és második emeletet, más szóval: végén kezdték el a dolgot.”

A Zeneakadémiát Liszt Ferenc alapította 1875-ben, úgy hogy a "gúla" alapjai, az alapozó zeneoktatás intézményei még hiányoztak.

A kezdeti magánoktatást 1945 után a zeneoktatói munkaközösségek, majd azokat fokozatosan háttérbe szorítva, központilag szervezett zeneiskolák váltották fel. /1951-ig, a teljes körű államosításig, amikor Magyarországon 13-15 városi zeneiskola működött./

Ebben az időszakban Jászberény zenei élete igen színes képet mutat. Sikeresen működik a Palotásy Dalkör, a gimnázium zenekara. Hangszeres oktatás folyik a Tanítóképzőben, emellett jelentős az egyházi keretek között folyó oktatás is. Ezt az oktatást jól egészítette ki néhány elismert magántanár tevékenysége.

A jelentkező igények kielégítésére - s talán az országos példának is köszönhetően - egyre inkább szükségessé vált az iskolai keretek között történő oktatás fejlesztése. Ennek első lépéseként 1957 szeptemberében ének-zenei tagozatú általános iskolai osztály indult Jászberényben is.

1958-ban kezdeményezi a Városi Tanács Művelődési Osztálya a zeneiskola megalakítását. A szorgos építőmunka, a lelkes támogatók segítségével meghozza gyümölcsét. 1958. augusztus 25-én felavatják a város zeneiskoláját. Az intézmény igazgatója Bakki József, a város elismert, kiváló zenepedagógusa lett. Az Ő személyisége, munkája meghatározó volt az iskola sikeres létrejöttében. 1967-ben bekövetkezett haláláig állt az iskola élén. /Emlékét a zeneiskola épületében elhelyezett dombormű őrzi. /

A Palotásy János nevét felvevő intézmény gyorsan beilleszkedett a város kulturális életébe.

Bakki József halála után a következő igazgatók vezetik az iskolát:

1967- Tukora Jánosné

1968- Bálint Ákos

1970- Papp László

1977- Csák Józsefné

1977- Czeglédi Zoltán

1986- Telek Károlyné

1991- Tímár Gábor

A Palotásy János Zeneiskola nevelőtestülete a hagyományokat tiszteletben tartva, azokra építve formálja az iskola jelenlegi életét és tervezi a jövőt. Azt a jövőt, melyet egyre inkább meghatároz a változó világ, a társadalmi elvárások.

A Palotásy János Zeneiskola 45 év alatt végzett tevékenysége, eredményei bizonyítják, hogy az intézmény képes az alkalmazkodásra, képes kiszolgálni a városban a zenetanulás iránt érdeklődő gyermekek és szüleik igényeit.

Alaptevékenységünk

Iskolánk tevékenységét a Köznevelési törvényben és az intézmény Alapító Okiratában meghatározva, az alábbi célok elérése érdekében folytatja:

A zeneiskola alapvető célja

A zeneiskola a tanulók speciális zenei érdeklődésére, képességeire épülve végzi pedagógiai tevékenységét a zene befogadására, a tehetség gondozására és a személyiség gazdagítására irányulva.

A zeneiskola a hangszeres képzésen keresztül – a közismereti iskolák eredményeire is építve, azok tevékenységét kiegészítve – tudja biztosítani, hogy fejlődjön a tanuló esztétikum iránti érzékenysége, önismerete, magatartási és együttműködési kultúráltsága, empátiája, az értékekkel való azonosulása és alkotása.

A zene sajátos kifejezőmódja által használt „közös nyelv” elsajátítása nagy segítséget nyújt a humanista értékrend elfogadásához, az Európához tartozásunk erősítéséhez.

A zeneiskolai képzés az egyéni tanrend miatt messzemenőig figyelembe veszi az életkori sajátosságokat, s a tanulók érdeklődésére, tehetségére építve alakítja készségeiket és gyarapítja ismereteiket.

A zeneoktatás általános követelményei, feladatai

A zenei műveltség megalapozása és fejlesztése. A zenei képességek fejlesztése (hallás, ritmusérzék, intonációs érzékenység, fogékonyság a dinamikai és a hangszín különbségeire, zenei memória és fantázia, előadói és manuális készség, a zenei karakterek iránti érzékenység kialakítása).

A főbb zenei stílusok sajátosságainak, a zeneirodalom nagy korszakainak, népünk zenéjének, a zene történetének és a zeneirodalom nagy egyéniségeinek megismertetése. A kortárs zene megszerettetése.

A tanuló rendszeres zenehallgatásra nevelése az értékes zene megszerettetése. A növendékek zenei ízlésének formálása.

A tanulók életkorának megfelelő zenei tárgyú könyvek, ismeretterjesztő művek olvasására való ösztönzés. A társzművészetek iránti nyitottság kialakítása.

A zenei élet eseményei iránti érdeklődés felkeltése, illetve részvétel a zenei életben.

Tehetséggondozás. A zenei pályára készülő növendékek felkészítése szakirányú továbbtanulásra.

A növendékek rendszeres, céltudatos, igényes munkára, hatékony gyakorlásra nevelése.

A tanuló aktív társas muzsikálásra való ösztönzése.

Közreműködés az egyéb intézmények kulturális rendezvényein.

Az amatőr zenekarokban, kamaragyüttesekben, kórusban történő aktív részvételre való előkészítés.

Cserekapcsolatok létesítése hazai - lehetőség szerint - külföldi zeneoktatási intézményekkel.

Pedagógiai munka

Pedagógiai programunk meghatározza azokat az általános célokat, melyeket minden egyes növendékünk esetében meg kell valósítanunk. E célok közül talán legfontosabb a harmonikus, kiegyensúlyozott személyiséggé való nevelés, az emberformálás. A tevékenységhez óriási lehetőség az egyéni hangszeres oktatás.

Közvetlenül szakmai tekintetben a zenepedagógia munkánkat a versenyekre, fesztiválokra, meghallgatásokra, hangversenyekre, felvételi vizsgákra való felkészítés eredményessége fémjelzi.

Az egyes hangszerek és a szolfézs számára megyénkben háromévenként rendeznek tanulmányi versenyeket. Büszkék vagyunk arra, hogy zongoristáink és szolfézsversenyzőink több alkalommal szerezték meg a "Legeredményesebb Zeneiskola" megtisztelő címet. Kitartó és tehetséges növendékeink a fúvós és vonós tanszakok versenyeiről szintén helyezettként térnek haza. Legutóbb a múlt a tanévben egy klarinétos növendék ért el első helyezést, két hegedős gyermekünk produkcióját különdíjjal jutalmazta a bíráló bizottság.

Az ütő-tanszak növendékeiből megalakult az "Ütnikék" együttes, akik többek között az Országos Ütőstalálkozó rendezvénysorozatát nyithatták meg műsorukkal, legutóbb pedig a megyei kamarazenei találkozón arattak óriási közönségsikert, s kaptak Nívó-díjat.

Ugyanezen a találkozón szintén Nívó-díjat kapott két négykezes produkció és egy hegedű-zongora trió. Hegedű-duónk a legkiemelkedőbb elismerést, Fesztivál díjat kapott.

A tehetséggondozás területén feladatunk a kiemelkedő képességű növendékek szakirányú középiskolai felvételre történő felkészítése.

Jelenleg hat növendékünk tanul az ország valamelyik zeneművészeti szakközépiskolájában, nyolc egykori növendékünk zeneművészeti főiskolán vagy egyetemen.

Elkerülő növendékeink fejlődését állandóan figyelemmel kísérjük, szoros kapcsolatot tartva velük. Rendszeresen biztosítunk számukra fellépési lehetőséget.

Kapcsolatok

Ha már a zenei pályán tanuló egykori növendékeinkről szóltam, fontos megemlíteni, hogy kapcsolatunk a szakiskolai tanárokkal élő munkakapcsolat, hiszen az alsóbb éves tehetségesnek ítélt tanítványainkat elvisszük, elvihetjük meghallgatásokra, ahol szakmai, módszertani útmutatással segítik a gyermekeket. Találkoznak velük a versenyeken, zenei táborokban is.

Külön említést érdemel barátságunk a budapesti Szent István Király Zeneiskola és Zeneművészeti Szakközépiskola tantestületével és a budapesti Szabolcsi Bence Zeneiskolával. A velük rendezett közös hangversenyek, módszertani megbeszélések, bemutatók mindenki számára hasznos tapasztalatszerzési lehetőségek, hogyan működik egész más környezetben azonos célokért dolgozó intézmény.

Kuriózumnak számít életünkben a németországi testvérváros zeneiskolájával való kapcsolat. A távolság ellenére szoros kapcsolat alakult ki a két intézmény között.

Számos alkalommal történt cserelátogatás, ahol növendékek, tanárok, hangversenyek, óralátogatások keretén belül ismerkedhettek meg a két ország zeneoktatásának hasonlóságaival, eltéréseivel.

2001. júniusában növendékeink és tanáraink utazhattak Vechtába. Részt vettek a Vechtai Körzeti Zeneiskola 30 éves jubileuma alkalmából rendezett hangversenyeken, ünnepségeken. Magyar zeneszerzők műveiből összeállított műsorunkkal ajándékoztuk meg a vechtai közönséget.

A város intézményeivel fennálló jó kapcsolatunkat jelzik a különböző rendezvények, melyeken növendékeink és tantestületünk tagjai rendszeresen közreműködnek.

- Magyar Kultúra Napja
- Kiállítások megnyitója a DMK-ban és a Jász-Múzeumban
- Alapítványi bálók
- Irodalmi rendezvények
- Székely Mihály Zenei Napok
- Vigadalmi Napok
- Városi rendezvények
- Zenei Világnap
- Karácsonyi hangversenyek
- Éneklő Ifjúság
- Általános és középiskolák rendezvényei.

A szereplések a zene népszerűsítését, ugyanakkor pedagógiai célt is szolgálnak, hiszen egy-egy produkciót gondos felkészülés előzi meg, s minden közönség előtt történő megnyilatkozás megmérettetés, munkánk minősítése is egyben.

Rendszeresen, évente két-három alkalommal szervezünk "nagy" növendékhangversenyt, ahol 50-60 növendékünk is fellép vagy szólistaként, vagy valamelyik együttesben, kamaracsoportban.

Növendékeink létszámának alakulása

96/97	97/98	98/99	99/2000	2000/2001	2001/2002	2002/2003
309	297	307	310	299	297	298

Jelentős eredmény, hogy a gyermekek születésszámának csökkenése ellenére a növendékek száma állandónak tekinthető. A hangszerek között a zongora a legnépszerűbb, a legnépesebb.

A tanszakok közötti létszámbeli arányok befolyásolása, megváltozása nagyon lassú folyamat, hiszen sok esetben a hangszerválasztás családi hagyomány, szülői kívánság eredménye.

Az Alföldre jellemzően, a Jászság hangszeres zenéjéből is évtizedekig hiányoztak a rézfúvós hangszerek. A zeneiskolák tevékenységének köszönhetően mára kezd elfogadottá válni a gyermekek és a szülők körében is.

Személyi feltételeink

A Palotásy János Zeneiskola nevelőtestületének minden tagja rendelkezik felsőfokú végzettséggel és szakképesítéssel.

Bizonyos tanszakok (cselló, bőgő, magánének, kürt, tuba, oboa, harsona) óráinak ellátása csak részfoglalkoztatás keretében oldható meg, mivel a zeneművészeti főiskolai képzés jellemzően egyszakos, nincs lehetőség „teljes” óraszámban történő foglalkoztatásra.

A részfoglalkozású alkalmazás hátrányai ellenére (utazás, nem állandó jelenlét) az így foglalkoztatott pedagógusok beilleszkedtek a tantestületbe, sajátjuknak érzik az iskolát. A pedagógusok jelentős része ebben az intézményben kezdte zenei tanulmányait, ez a biztosítéka a hagyományok továbbvitelének, ugyanakkor a nevelők ragaszkodnak is az iskolához.

Tárgyi feltételek

Iskolánk épülete az 1986. évi hangszigetelés óta megfelel a hangszeres zeneoktatás céljainak. 17 tantermünk, 100 főt befogadó kamaratermünk és két irodánk van. A hangszerek tárolására külön helységgel rendelkezünk. Könyvtárunk, kotta- és hanglemeztárunk jelentős állományú.

Hangszerállományunk mennyiségi szempontból – egy zongora hiányától eltekintve - megfelel a kötelező felszerelésről szóló 1/1998. (VII.24.) OM. rendeletben foglaltaknak.

A hangszerek megfelelő színvonalon tartása, használhatósága egyre nehezebb, a hangszerpark egy részét az elöregedés veszélye fenyegeti. Néhány jobb minőségű hangszer beszerzésére feltétlenül szükség lesz a közeljövőben.

A jelenlegi hiányok a zeneiskola alapfeladatainak ellátását nem teszik lehetetlenné.

Épületeink állagmegóvására az utóbbi években jelentős összegeket fordítottunk az intézményi pénzmaradványból és az önkormányzat pályázati támogatásából.

Az alapfokú művészetoktatási intézmények állami normatív finanszírozása sajnálatos módon alultervezett. Míg az általános és középiskolák költségvetésének megközelítően 80%-át fedezi a normatíva összege, addig a zeneiskolák esetében ez az arány 50% körül mozog.

A Palotásy János Zeneiskola működése a jelentős mértékű Önkormányzati támogatásnak köszönhetően biztosított.

Az intézmény gazdálkodására hosszú évek óta a takarékoság jellemző, a gazdálkodás -sok esetben a beosztás- a pedagógiai munkához elengedhetlenül szükséges eszközök, hangszerek szintentartására korlátozódik.

AZ ELŐTTÜNK ÁLLÓ FELADATOK

Az alapfokú művészetoktatási intézmények 2001 szeptember elsejétől, a maguk által elkészített pedagógiai programok alapján végzik tevékenységüket. A tapasztalatok értékeléséhez, a programok hatásosságának folyamatos nyomon követéséhez adhat segítséget az alábbi összefoglalás.

A művészetoktatás alapvető pedagógiai, nevelési célja az legyen, hogy mindazok a gyermekek, fiatalok, akik ezt az iskolatípust választják,

- megszeressék az értékes zenét
- megtanuljanak hangszeren játszani, ill. énekelni
- maradjanak huzamosan növendékeink, akkor is, ha szerényebb képességűek, de érdeklődők, lelkesek
- harmonikus, kiegyensúlyozott személyiséggé váljanak
- fejlett érzelmi kultúrára tegyenek szert
- sokoldalú társas kapcsolatok kialakítására, fenntartására váljanak képessé

- a művészeti képzés révén hatékony konfliktuskezelő képességet sajátítsanak el.

Ezen célok elérésére az a heti 4-6 óra, amelyet a növendékek az iskolában töltenek, nem elegendő. Ezért az első órától kezdve arra kell törekednünk, hogy a növendékekkel kialakítandó szoros kapcsolat olyan "távírányítást" tegyen lehetővé, hogy ne csak otthoni gyakorlásra tudjuk készíteni növendékeinket (bár ez sem kis feladat) hanem a fenti célok megvalósítását szolgáló állandó szokásokat is képesek legyünk kialakítani bennük.

A növendékek otthoni munkájának a befolyásolását nagymértékben segíthetik a szülők.

Ezért a tanár-szülő kapcsolat jelentősége messze túlnő a szülői értekezletek, fogadóórák, ünnepélyek, hangversenyek keretein, és állandó, a gyermek nevelését, formálását célzó munkakapcsolattá kell válnia. Így teremthetők meg az önálló tanulásra nevelés feltételei.

A társadalmi elvárás teljesítmény-centrikus. A továbbtanulást, a felvételi pontot értékeli. Ettől a közegtől a művészetoktatás sem tudja és nem is akarja függetleníteni magát, kiemelt figyelmet fordítunk a tehetség-gondozásra.

A teljesítmény-centrikus szemlélet túlsúlya azonban veszélyeztetné a személyiségfejlesztő iskola megvalósítását, ezért a kiemelkedő képességű növendékek tanításával egyenrangúnak kell tekinteni az átlagos képességűekkel való foglalkozást, a zene megszerettetését, a műveltség iránti igény felkeltését és erősítését, a zenével folytatott személyiségformálást.

A tehetséggondozás érdekében emelt szintű, úgynevezett "B tagozatos" képzés nyújtása azoknak a növendékeknek, akik képességük, előmenetelük alapján szakirányú továbbtanulásra, zeneművészeti szakközépiskolai felvételre készülnek. A zeneiskolákban ez a képzési forma már megszokott, jól bevált gyakorlat. A felvételi vizsgákra, előfelvételikre a tanár, szükség esetén zongorakísérő is utazzon el a tanulóval.

Az iskola adottságaihoz mértén lehetővé kell tenni a tanulók intézményben történő gyakorlását, az eszközök használatát.

A személyiségformálás érdekében a tanulókkal olyan tanulmányi program megvalósítása ajánlott, amely a tanterv keretei között maximálisan figyelembe veszi egyéb iskolai elfoglaltságaikat, de biztosítja olyan mértékű hangszeres fejlődésüket, amely ébren tartja a kedvet a gyakorlásra, alkalmas arra, hogy növendék-hangversenyeken, kamaracsoportokban, zenekarban hangszerükkel helytálljanak, eredményesen szerepeljenek.

A kamarazene és a zenekari játéknak kiemelt szerepe van a zeneiskolai nevelésben, de jelentősége túlmutat a zeneiskolai foglalkozásokon, és mással alig pótolható közösségi nevelési lehetőségeket rejt magában.

A kamarazenei csoport tagja:

- Egyéni teljesítményével hallhatóan és mérhetően járul hozzá az együttes produkciójához. Jó játéka emeli, gyenge játéka csökkenti a közös játék minőségét, szélsőséges esetben teljesen tönkre is teheti a többiek játékát. Felelősége a többiekért kézzelfogható.

- Az együttesben jóval magasabb színvonalú művek eljátszására képes a számára szólóban elérhetőnél. A közösség ereje megkerülhetetlen tapasztalatává válik.
- A darab tanulása, kidolgozása során szembesül a tanár utasításával. Ennek elfogadása - esetleg saját elképzeléseinek módosítása árán is - a hiteles megszólaltatáshoz elengedhetetlen művészi alázat megtanulásának szinte egyedüli alkalma.
- A csoport többi tagjai véleményének a meghallgatása nélkül nem remélheti, hogy az ő véleményét meghallgatják. Tehát ahhoz, hogy egyéni véleménye a közös produkcióba beépülhessen, legalább részben el kell fogadnia a többiek véleményét, vagyis ki kell fejlesztenie magában a kompromisszumra hajlandó tárgyalási készséget.
- A jól sikerült együttes szereplés élménye olyan közösségformáló, közösség-teremtő alkalom, melynek során egymásért felelős, egymás munkáját becsülő, azonos célért erőfeszítésre képes közösség születik.

Ezért érdemes többlet energiát áldozni a kamarazenei csoportok, zenekarok létrehozására, működtetésére.

Tanári irányításuk, vezetésük a demokratikus vezetés megismerését kell hogy jelentse az együttes tagjai számára, azzal a tapasztalattal tetézve, hogy a teljesítmény a jól vezetett, öntudatos együttműködő személyek erőfeszítésének az eredménye.

Hogyan lehet valaki a zeneiskola tanulója?

A Palotásy János Zeneiskola évente két alkalommal, júniusban és tanévkezdéskor szeptember első napjaiban tart felvételi meghallgatást. A jelentkezés önkéntes, a meghallgatáson a gyermekek zenei képességeit vizsgáljuk. /Hallás, ritmusérzék.../

Segítünk a tanulónak legmegfelelőbb hangszer kiválasztásában. Jelenleg az alábbi hangszereken játszhatnak növendékeink: zongora; ütő; gitár; hegedű; gordonka; furulya; fuvola; oboa; klarinét; szaxofon; trombita; vadászkürt; harsona; tenorkürt; tuba.

A hangszeres oktatás egyéni órán történik hetente 2x30 percben. A hangszeres órákhoz szorosan hozzátartozik hetente 2x45 perc csoportos elméleti óra, melyen a tanulók elsajátíthatják a zenei írás-olvasás alapjait, megismerkedhetnek a zenetörténet legjelentősebb alkotásaival.

Az iskolai eszközök használatáért, a tanulók térítési díjat fizetnek, melynek összege a tanulmányi eredménytől függően változik. /Új tanulók térítési díja:4.200.- Ft félévenként./

Középpontban a minőség

A művészetoktatási intézmények további működéséhez elengedhetetlenül szükséges, hogy minden iskola elkezdjen, bevezessen valamilyen minőségfejlesztési programot.

A program célja annak garantálása, hogy az intézmény a társadalmi és a helyi igényeknek megfelelő szolgáltatást nyújtson.

A közoktatásban a 80-as évektől megszűnt az iskolák külső ellenőrzését, értékelését végző hagyományos tanfelügyelet. Ezzel párhuzamosan az intézmények jelentős részében háttérbe szorult a tudatos és rendszeres belső értékelés és ellenőrzés is. Megszűnt a szakmai munka rendszeres külső értékelése is.

Ez az állapot joggal válthatja ki a szülők, növendékek, fenntartók, elégedetlenségét.

Ugyancsak elégedetlenek a pedagógusok, akik szeretnék munkájuk eredményességéről és minőségéről szakmailag megalapozott visszajelzéshez jutni.

A közoktatás közszolgáltatás, így értelemszerűen fogalmazódnak meg vele szemben hatékonysági elvárások.

Le kell számolni azzal a nosztalgiával, amely a központi szakfelügyelet visszaállításától reméli a szakmai munka hatékony ellenőrzését, értékelését és folyamatos javítását. Új rendszerre van szükség, amely pozitív, megerősítő, fejlesztő jellegű.

A minőségfejlesztésnek a kormányzati oktatáspolitikai alapvető célkitűzései közé emelése a magyar oktatásügy fejlődése szempontjából kiemelkedő jelentőségű lépés.

Az Oktatási Minisztérium meg kívánja teremteni azt a segítő, ösztönző környezetet, amelyben az intézmények kiszámítható kereteken belül tervezhetik és egyeztetik munkájuk minőségét partnereikkel.

A minőségbiztosítás problémái az alábbi kérdések köré rendezhetők:

- Hogyan ellenőrizhető a közösen megalkotott szabályozók betartása, a jogállamiság megvalósulása a közoktatás területén? / Szervezeti és Működési Szabályzat, Pedagógiai program /
- Hogyan értékelhető az oktatási szakmai munka eredményessége, hatékonysága úgy, hogy az segítse mind az intézményi fejlesztő munkát, mind az irányítói tájékozódást?
- Hogyan lehet gondoskodni az intézményi belső munka folyamatos javításáról?

Az ezekre a kérdésekre adott megfelelő válaszok alapján érhetőek el azok a kívánatos célok, melyeket a kormányprogram is megfogalmaz.

Egyre több ország tekinti az oktatásra fordított pénzügyi forrásokat befektetésnek, ugyanakkor elvárja, hogy e befektetések megtérülése kimutathatóvá váljék. Magyarország az elsők között kezdett hozzá egy átfogó, a teljes oktatási rendszerre kiterjedő minőségfejlesztési program megvalósításához.

Hogyan változik meg az intézmény élete, ha belekezd a minőségfejlesztésbe?

A minőségfejlesztés és minőségirányítás elindítása nem feltétlenül látványos és azonnali, kézzelfogható eredményeket produkáló „fejlesztés”. Aprómunka, amely látszólag kicsi, ám partnereink számára fontos kérdésekben hozhat jól érzékelhető változást, elismert eredményeket. A minőségfejlesztési tevékenység sajátossága, hogy megnyitja a lehetőséget az intézmény közvetlen és közvetett partnerei számára, hogy igényeik, elvárásaik, elégedettségük megfogalmazásával befolyásolhassák a szervezet működését.

A minőségfejlesztés első látható jelei:

- Javul az intézményen belüli kommunikáció, kialakul az intézmény „belső nyelve”. Az élményalapú beszélgetések helyébe – pl. amikor a tanév közben vagy végén benyomásaik alapján vitatják meg oktatási és nevelési tapasztalataikat a pedagógusok – a mindenki számára látható tényeken alapuló, ok-okozat viszonyokat feltáró viták lépnek, melyek során objektív eszközökkel kereshetik egy-egy szakmai kérdés megoldását.
- Fontos jele a változásoknak az átlátható irányítási elvek megjelenése, a feladat és felelősség-megosztás, valamint a döntéshozatal rendjének kialakítása. A vezető

felismeri, hogy az intézményműködés minőségének javítását szolgálja, ha nem sajátítja ki az információkat, tudatosan megosztja dilemmáit munkatársaival, és bevonja őket a döntéshozatalba és a változások tervezésébe.

- Az intézmény legfontosabb partnerei a kisgyermek, a tanulók és a szülők egyértelműen visszaigazolják a változásokat. Szívesebben, átgondoltabban és kezdeményező módon alkotnak véleményt: nem csupán kritikát, de javító célú javaslatokat is megfogalmaznak.
- A folyamatos párbeszéd eredményeképpen javul a kapcsolat a következő oktatási szint intézményeivel, megszületik az együttműködés lehetősége, kialakulnak annak keretei. /Gimnáziumok a városban és a szakközépiskolák az ország más városaiban/
- A partnerekkel folytatott folyamatos párbeszéd során kikristályosodik a helyi minőségfogalom: az intézmény képes megfogalmazni tevékenységének lényegét, sajátosságait, más intézményektől való különbözőségének elemeit.
- A partnerekkel történő párbeszéd és kapcsolat hatékonyságának növelése érdekében az intézmény munkájába beépül a partneri igény- és elégedettségmérés formális rendszere.
- Kialakul az önértékelés iránti belső igény. Az önértékelés visszajelzést ad a belső és külső közérzetről, azaz a partnerek elégedettségéről, ezzel lehetőséget biztosít a minőségfejlesztés megfogható és reális célmeghatározásához.
- A belső célok tisztázása segít a megalapozott fejlesztési tevékenység előkészítésében, melynek eredményeként a fejlesztés nem pusztán előremenekülés, hanem igazodik a minőségfogalomhoz és a közös konszenzushoz.

Javul az intézmény és a fenntartó kapcsolata, bővül az iskola fejlesztési forrásokhoz való hozzájutásának esélye, hiszen egyértelműen megfogalmazott célok megvalósításához kérhet támogatást, és képes bemutatni a kapott források felhasználásának hatékonyságát.

Erdéshné Molnár Marietta

A FELSŐFOKÚ STÁTUSZ ELNYERÉSE A JÁSZBERÉNYI TANÍTÓKÉPZŐ INTÉZETBEN

Előzmények

1959 szeptemberétől a tanítóképzés Magyarországon felsőfokúvá vált. Ezt megelőző közel 100 éves története a reformok talaján kibontakozó fejlődés-folyamat útkeresését tárja elénk.

A magyar közoktatásban betöltött szerepük mindig is hangsúlyos volt, az intézetekben oktatott tantárgyak tartalma fontos elemét képezte a magyar művelődéstörténetnek. Eötvös József 1868-as törvényeinek köszönhetően újult erőre kapott tanítóképzésünk a legfrissebb tudományos áramlatokat befogadó intézményekké váltak. A tudományos fejlődésre való gyors reagálás és a közoktatásban betöltött kulcsszerepe a tanítóképzéssel foglalkozó szakembereket a reformok folyamatos bevezetésére sarkallta.

A képzés tartalmát meghatározó tantervekkel párhuzamosan a képzési idő és a struktúra kérdése is felmerült. Az 1920-as évekre határozottan kialakultak a tanítóképzés megreformálásának lehetséges útjai.

1920-ban a VKM napirendre tűzte a képzők tanterveinek a felülvizsgálatát, s ezzel egyidejűleg megbízta a TITOE-t (Tanítóképző Intézeti Tanácsok Országos Egyesülete) az új tantervjavaslat elkészítésével. A reform alapmotívuma a 4 évfolyamon belüli magas színvonalú általános műveltség és szakképzettség megszerzésének minimalizált lehetősége.

Az egyik cél teljesítése a másik kárára valósulhatott csak meg.¹

Weszely Ödön a Magyar Pedagógiai Társaság vezéregyénisége a reformfolyamatban a fenti célok optimális arányai mellett kiemelte az alábbi szempontokat is: a tanítóképzés hogyan kapcsolódik a közoktatásügy egész szervezetébe, és milyen viszonyban áll nemzeti műveltségünkkel.

Mindezek számbavételével történt a tantervkészítők által felvázolt megoldási módok értékelése:

1. Marad a középfokú képzés, de az évfolyamok számát megemelik hatra.

2. Felsőfokú lesz a képzés, érettségire épül, esetleg az egyetemhez kapcsolódik
3. Felsőfokú kéttagozatú képzés alsó tagozata az általános műveltség megszerzését biztosítja, de a tanítói pályára kellő motivációt nyújt bizonyos pedagógiai tárgyak tanításával (pl.: nevelési ismeretek). Az érettségivel záruló líceumi képzésre épül a kétéves tanítói akadémia, amely tisztán szakjellegű.

Hosszas mérlegelések után a szakemberek arra a következtetésekre jutottak, hogy a hat évfolyamos iskola nem illeszkedik a magyar közoktatás struktúrájához, az egyetem tradicionálisan a tudományos képzés fellegvára, amely a gyakorlatorientált szakképzésre nem rendezkedett be. A kéttagozatú líceumi és akadémiai képzés érettségít nyújtó gesztusa tradicionális okokból kifolyólag nem nyert nagyobb támogatást.

1923 szeptemberében a képzés egytagozatú 5 évfolyamos, középszintű oktatási rendszerben folyt tovább. Az érettségi presztízse a 30-as évek elejére oly módon megerősödött, hogy a tanítók is törekedtek a nagyobb társadalmi és szakmai presztízsz elnyerésére.

Az 1938. évi XIV. tc. megvalósította a rég kitűzött célt a tanítóképzés szintjének felsőfokúra emelését a líceumi és akadémiai rendszerű képzésben.² A középiskolai szintű feladata az általános műveltség biztosítása, valamint a tanítói pályára vivő motiváció kialakítása. Csak a líceumot végzettek jelentkezhetnek a tanítóképző akadémiára, ahol a szakképzés kerül előtérbe. Hosszas parlamenti viták keresttüzében számos pozitívum és negatívum került napvilágra. Hiányolták a pedagógiai gyakorlatot a líceumi képzésben, arra hivatkozva, hogy a szakmai inspiráció gyakorlat nélkül nem lehet elég hatékony és hosszútávú. Pozitívuma kétségkívül az, hogy a képzés erőteljes műveltségi irányultságát leválasztja a szakjellegű képzéstől. Az érettségi vizsgával mért általános tudományos és művészeti ismeretek elegendő alapot jelentettek a szakma elsajátításához. Az általános műveltség, a szakmai tudás komponensei egymásra épülő struktúrában rendeződtek, így lehetőséget és időt nyertek a képzési profil rétegeinek teljes körű kidolgozásához: motiváció, általános műveltség, szakismeret, humánértékek elsajátítása, átadása, hivatástudat. Sajnos a II. világháború megakadályozta a rendszer kiépülését. Az akadémiai tagozat beindítására nem került sor.

¹ Bollókné Panyik Ilona: Tanítóképzésünk a két világháború között. U1.: A tanítóképző Főiskolák Tudományos Közleményei, Debrecen 1984. 29.o

² Németh András: A magyar tanítóképzés története Zsámbék, 1990. 88.o.

A felsőfokú tanítóképzés rendeleteken alapuló kiépítéséhez történelmi példát nyújtott. Jól lehet, az 50-es évek oktatáspolitikája negligálta a tradicionális jegyeket, a szovjet példakövetés erőteljesebb volt.

A háborút követő évek a teljes bizonytalanság látszatát keltették, a tanítóképzés megjárta a maga kálváriáját.

Az akkor érvényben lévő liceumi osztályokból a tanítóképzést beemelték a pedagógiai főiskolák képzési rendszerébe. Az új típusú iskola, a nyolc évfolyamos általános iskola pedagógusszükségletét ebben az egy főiskolai képzésben próbálták kielégíteni. Rövid időn belül egyértelművé vált, hogy a tanítóképzés nem integrálható be szovjet mintára kreált pedagógiai főiskolákba. Sajátos képzési rendszeréből fakadóan: motiváció, általános műveltség, szakismeret, általános humánértékek, hivatástudat és nagyszámú gyakorlat nélkül elveszíti működőképességét.

Az ezt követő képzés történelmi távlatokból igazoltan is téves volt. A pedagógiai gimnáziumok visszarendezték a képzést a tradicionális középszintre, érettségivel zárult, majd ezt követően a leendő tanítóknak egy éves gyakorlat eltöltése után vált lehetségessé a képesítő vizsga letétele. Legalább olyan rövid idő eltelte után, mint a pedagógiai főiskola esetében, körvonalazódott a gimnáziumi szakképzés kudarca. Egyrészt a gimnázium elsősorban akadémiai jellegű képzésének, másrészt pedig az érettségit követően a tanítói gyakorlatra jelentkezők alacsony számának köszönhetően akadozott a képzés fogaskereke, így 1950-ben megkezdődött a tanítóképzővé való átszervezésük négy éves szakiskolai keretben. A képzés tényleges időtartama öt év volt. Az érettségit követő egy év, a gyakorlati év eltelte után került sorra a képesítővizsga. Azok, akik nem kívántak tanítói pályára menni, a tanítóképzős érettségi bizonyítványukkal egyetemi, főiskolai tanulmányokat folytathattak.

Az átszervezés stabilizálta a tanítóképzés helyzetét, de gyakorlatilag a pedagógiai gimnáziumi képzést prolongálta, ami maga előtt görgette az általános és szakképzés arányának problematikáját.

Az UNESCO 1953. évi genfi ülésén javaslat született a főiskolai szintű tanítóképzés bevezetésére az európai országokban.³

1956 elején az Oktatási Minisztérium hazánkban is hozzálátott az érettségire épülő kétéves felsőfokú tanító- és óvónőképzőre vonatkozó terv kidolgozásához.

Parlamentari viták nélkül minisztertanácsi rendelet jelent meg a tanítóképzők felsőfokúvá válásáról. Az 1956 utáni megtorlásokat követő konszolidáció egyik gesztusértékű

³ Pethő László: A tanítóképzés főiskolásításának oktatáspolitikai kérdései = Pedagógusképzés 1999.I.sz. 70.o.

oktatáspolitikai döntése volt, amely nagy múltú intézetek bezárásával, drasztikus létszámcsökkenéssel járó átszervezése soha nem tapasztalt túlterhelést rótt arra a tizenegy képzőre, amely felsőoktatási státusba került. Nem számolt a már ólálkodó fenevaddal, a pedagógushiány kritikus méretével.

A képzők később ezerszámra ontották a levelező tagozaton végzett pedagógusokat, de nem tudták megállítani a képesítés nélküli pedagógusok számának folytonos gyarapodását.

A felsőfokúvá vált képzés ideológiai, szervezeti és tartalmi jegyei

Az ötvenes évek második felére a marxizmus-leninizmus a kor művelődéspolitikájának eszmei bázisává vált. A nép kulturális felemelkedése ezen az eszmei síkon kapott kormánytámogatást. Az új világnézet kialakítása formálódásában kétségkívül a legnagyobb szerepük az oktatási intézményeknek volt. „Ifjúságunk nevelésének letéteményesei elsősorban a pedagógusok. Az új pedagógusok képzésére különös gondot kell fordítani”.⁴

A tanítóképzők elsősorban ideológiai alapon érlelődő reformját számos szakmai érv is alátámasztotta.

„A középfokú tanító- és óvónőkészítő munkájának tüzetes elemzése nyilvánvalóvá tette, hogy a tanítóképzők tanulói az általános műveltséget biztosító ismereteket és szakismereteket megfelelő színvonalon elsajátítani nem képesek. Nagyfokú túlterhelésük miatt tanulmányi munkájukat még a felsőbb osztályokban is intenzív tanári segítséggel végezték. Ez önállóságuk, kezdeményezőkézségük kifejlődését gátolta”.⁵

A minisztériumi okfejtésben a tanítóképzés még említett örökzöld dilemmái jelennek meg. Úgy tűnik, hogy az általános és szakismeret arányának optimális kialakítására való törekvés jelenti a tanítóképzés fejlődési folyamatának belső, már-már feszítő dinamikáját. A túlterhelés a másik alappillére a jobbitó szándékú reformoknak. Ez részben a magas óraszámokat, másrészt pedig az életkori sajátosságoktól messzire rugaszkodó tudományos képzés színvonalát jelenti.

A reform támogatóinak ütőkártyái között szerepelt még az érettebb korban történő pályaválasztás. A világ legtöbb országában ebben az időben a felvétel alsó korhatára 17 és 22. életév között volt.

⁴ Köznevelés 1959.16.sz. Tanító- és óvónőkészítés reformja 346.o.

⁵ uo. 347.o

Újra megjelenik a reformtervek sorában a két tagozatú képzés, amely a liceumi és az arra épülő akadémiai tagozat reneszánszát jelentette. Rövid mérlegelés után elvetették ezt a verziót, ugyanis az alsó tagozat felkészítő szerepéből adódóan időt vett volna el az általános művelő tantárgyaitól (gimnáziumi óraszám 12%-át foglalták volna le), így a szakmai motivációra fordított idő az általános műveltség színvonalát kockáztatta volna.

Nemzetközi tapasztalatok figyelembevételével végül is a gimnáziumra épülő hároméves főiskolai képzés mellett tették le a voksukat a politika képviselői.

A Magyar Közlöny szeptember 6-i számában jelent meg a Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1958. évi 26. sz. törvényerejű rendelete, amely felsőfokú tanítóképző intézetek létesítéséről és a középfokú képzők megszüntetéséről szól. A 7 paragrafusból álló rendelkezés meghatározta az intézetek szervezetét, melyhez gyakorló iskola, diákotthon, könyvtár, politechnikai képzést szolgáló műhely és gazdasági kert tartozik, továbbá a képzés célját, feladatait, színtereit. A képzés céljában erősen kidomborították az ideológiai elemet.⁶

A felsőfokú tanítóképzés célja a hivatásukat értő és szerető, kommunista világnézetű és erkölcsű tanítók nevelése. A célok alá rendelt feladatok között szerepel: a korszerű szakismeret, általános műveltség, önálló, kreatív tanulás, esztétikai igényesség, művészetek szeretete, egészséges életmód kialakítása, dialektika, a szocialista erkölcs fejlesztése (a hazafiság, proletárinternacionalizmus és humanizmus jegyében), ifjúsági mozgalmakban történő részvétel, népművelési feladatok és hivatástudat tökéletesítése.⁷

Az ideológiai alapon rendeződő tantárgyi struktúra és tematika nem idegen elem a tanítóképzésben, így a leglátványosabbnak tűnő változások a képzés szervezeti elemeiben jelentkeztek. Struktúráját illetően (előadások, szemináriumok, félév, gyakorlati jegyek, vizsgák) főiskolai jellegűvé vált, de tanszékek szerveződése még nem indult el. A hasonló vagy interdiszciplináris viszonyban lévő tantárgyak oktatói szakcsoportokba szerveződtek. A történelmileg kialakult középfokú képzés jogilag érvényét veszítette ugyan, de bizonyos motívumaiban jelen voltak a kiscsoportos oktatásban, módszertani oktatásban, a készségtárgyak tanításában és a gyakorlati képzésben.

Komplexbbé és átfogóbbá tette a képzést az a tartalmi törekvés, hogy a felsőfokúvá válásból eredő színvonal-emelkedés előnyei egyesüljenek az erőteljes nevelő – személyiségformáló hatásokkal. Az elméleti előadások mellett az alacsony hallgató-létszámmal, csoportokban folyó gyakorlati képzésnek, minden más felsőoktatási intézmény addigi praxisával szemben,

⁶ Pethő László: id.mű 77.o.

⁷ Bizó Gyula: Tanító- és óvónőképzés átszervezéséről = Felsőoktatási Szemle 1960.1.sz. 36.o.

különös figyelmet szenteltek. A személyre szabott tanári nevelőmunka az oktatáson kívül a kollégiumi életben, a nyári táborozásokon és a termelési gyakorlatokon fejtette ki hatását.

A deklarált célok és feladatok nem rendítették meg a képző intézeteket. Az átállás, az indulás azonban nem automatikusan történt. A „lenni vagy nem lenni” bizonytalanság érzésével szembesültek a képzőintézetek, így Jászberény is. A képzők 70-80 %-ának megszüntetése után mindössze 11 intézet maradt, amely elnyerte a felsőfokú képzés státuszát. Megszűnt a nagy múltú pápai, soproni és egri tanítóképző.

A döntés hátterében a tradicionális elemek kevésbé funkcionáltak. A város közvéleményét megosztotta annak lehetősége, hogy Jászberény is elveszítheti patinás intézményét.

A kultúrapártoló polgárok, akik az intézet hallgatóinak oly sok hangversenyét, egyéb kulturális műsorát élvezhették már, messzemenő támogatásukról biztosították a képzőt.

A város közvéleményét is tolmácsolta Győri Gyula országgyűlési képviselő, a jászapáti gimnázium tanára – a kulturális bizottság soron következő ülésén. A tanítóképzők felsőfokúvá alakításának témájához kapcsolódó hozzászólásában hangsúlyozta a kisvárosok előnyét, amely abban áll, hogy a végzős diákok szívesebben maradnak kisebb településeken is, nem fognak hasra esni a nagyvárosi élettől.⁸

Az élet a szubszidiaritás elvét követve, egy helyi fórum patetikus hangvételű felszólalása után, pozitív fordulatot hozott. 1958 telén a Művelődési Minisztérium az összes érdekelt meghallgatására értekezletet hívott össze az intézet dísztermében. A felszólalók érzelmekkel és jogos racionális érvekkel próbálták meggyőzni a minisztérium képviselőjét.

A szakmát egyre inkább fojtogató pedagógushiány enyhítésére vonatkozó megjegyzés varázspálcaszerűen hatott. Németh Ferenc visszaemlékezésében a felszólaló arról tett említést, hogy az alföldi tanyák, községek iskoláiban csak fokozódik a tanítók hiánya, mivel az ország másik feléből nem fognak idejönni a tanítók. Ezért elsősorban itt helyben kell képezni alsótagozati pedagógusokat.

„A Szolnok megyei Néplap 1959. május 15-ei számában feltűnően nagy betűkkel szedve, az alábbi címen jelentette be a megye pedagógus közvéleménye és az általunk nagy örömmel várt és fogadott hírt, ősszel nyílik a tanítóképző főiskola” – írta Tóth Gyula, az intézet pedagógiai tanára.⁹

Az intézetben folyó pedagógiai munka színvonala legalább annyira volt kiváltó tényezője a pozitív döntésnek, mint maga az oktatáspolitikai.

⁸ Farkas Ferenc: Mozaikok egy jászapáti tanár életéből Jászszági Évkönyv 1999

⁹ A Jászberényi Tanítóképző Intézet Évkönyve 1968-1971. 20. o.

1958. október 13-17-e között országos pedagógiai szakfelügyelő látogatta meg az intézményt, aki egyben a képzők felett felügyeletet végző minisztériumi előadó is volt, a következőképpen értékelte a tapasztaltakat:

„...A jászberényi tanítóképző mind nevelési, mind esztétikai szempontból az ország egyik legjobb tanítóképzői közé tartozik. Az intézmény belső élete egészséges, az ifjúsága lelkes, bizakodó és sokoldalú. Benne él ez az iskola a társadalom életében, sőt motorja a Jászság kulturális életének.”¹⁰

Az átszervezés sorskérdéseit követően feltételezhetjük, hogy nyugalmi időszak következett. Az átszervezés konkrét lépései magukban hordozták a minőségibb munka lehetőségét, több évtizedes álom vált valóra a felsőoktatási státusba kerüléssel.

A tanévek eseményeiről írt krónikák arról szólnak, hogy megszokott lendülettel, pezsgéssel folyt a mindennapi munka a leánygimnáziumban, a középfokú tanítóképzés felszámolásában és a felsőfokú képzés beindításában egyaránt.

Az intézetben 1955 – 1959 között működött egy leánygimnázium. Az ugrásszerűen megnövekedett tanulói létszám befogadására a Lehel Vezér Gimnázium helyhiány miatt képtelen volt, így két gimnáziumi osztályt helyezett át a képző tágas épületébe. Szervezetileg valójában két iskola működött egymás mellett: az Andrási Béla igazgató által vezetett tanítóképző és a Kopácsy Béla tanulmányi vezető által irányított leánygimnázium. E két intézménynek közös tanári kara volt. A leánygimnázium funkcionáló hét osztályának összesen 211 tanulója volt, míg a tanítóképző III. és IV. osztályába 92 tanuló járt.

Az oktatáspolitikai tendenciáknak megfelelően megerősödő gimnázium különvált a csökkentett tanulólétszámmal működő képzőtől. Az új igazgatóval, Kiss Józseffel az élen, az immáron önálló testületet átköltöztették a Rákóczi úti korcsolyapálya melletti épületbe. Később Kállai Éva néven vált ismertté.

Ezzel egyidejűleg el kellett búcsúzni néhány olyan tanártól is, akikre szakképzettségüknél fogva a kimondottan szakirányban képző új intézet nem tartott igényt.

1959 szeptemberében, az intézetnek tizenegy tanára volt. Az első tanévet Fejér Mária rajz, művészettörténet, Kopácsy Béla logika, didaktika, Kopácsy Béláné ének-zene, Krasznay Ferenc mezőgazdaságtan, földrajz, Szabó Mihály ének-zene, Szombathy Miklós matematika, Tímár Mihály testnevelés, Tóth Gyula pedagógia, Vuics István rajz, Szénási Béla pedagógia szakos tanárok kezdték el, majd folyamatosan bővült a tanári kar. Ekkor érkezett Fábrián

¹⁰ Intézeti Irattár, 1958. okt. 17. Jegyzőkönyv

Zoltán, akinek munkájára különösen nagy szükség volt, mert a pedagógia szakos tanárok heti 34 óra terheivel küzdöttek, még a többiek heti 20-24 óraszámában működtek.¹¹

Előtanulmányaikat tekintve közülük mindössze hárman: Fejér Mária, Tóth Gyula és Vuics István rajz szakos intézeti tanárok képviselték az „apponyis szellemiséget”. A speciális utat bejáró Apponyi Kollégiumot végzett tanárok a képzés fura fintorából érettségi bizonyítványt nem kaptak, de a többszörös szelekciós elven működő kollégiumi felvételi rendszer garantálta a legjobb képességű tanítók intézeti tanárrá válását. A meghirdetett politikai offenzívában viszont az Apponyi kollégiumot végzettek (50-es években a tantestületek 30-40%) úgy tekintettek, mint az ellenforradalmi rendszer ideológiai híveire, politikailag ideológiailag nem voltak stabil támogatói az egységes, szocialista világnézetű tantestület kialakításának.

A 11 intézmény vezetésére fontossági sorrendben a következő szempontok alapján bírálták el a jelentkezéseket: 1. politikai, erkölcsi, világnézeti meggyőződésük szilárdsága; 2. emberi magatartásuk; 3. szaktudásuk. Az újonnan kinevezett igazgatóknak, tanároknak alig voltak tanítóképzős tapasztalataik.¹²

Az 1959 szeptember 8-i tanévnyitón, egyben az új intézményavató ünnepségén a Központi Bizottság, a Művelődésügyi Minisztérium, a megye, a város párt- és állami vezetői, képviselői vettek részt, annak jeléül, hogy a politika mind országos, mind regionális és helyi viszonylatban nagy jelentőséget tulajdonít a tanítóképzésnek.

Andrási Béla igazgató az ezt megelőző alakuló értekezleten a tantestület elé állított célokat és feladatokat fogalmazta meg. Helyi viszonylatban jó pedagógiai, vezetői érzékkel kiküszöbölte az 1958. évi 26.sz. rendelet egyik hiányosságát, amely az intézmény vezetőivel, tanáraival szemben lényegében semmiféle szakmai követelményt nem írt elő. A követelmények sorában prioritást hordozott a korszellemnek megfelelően a marxista világnézet, hasonló hangsúlyt kapott az elmélyült, széles körű szaktudás, a társadalmi, politikai és kulturális munka területén tanúsított önkéntesség, az általános emberi magatartással motiváló példakép megteremtése a hallgatóság, a város pedagógusai és polgárai előtt.

A képzés tartalmi komponenseit illetően a legsürgetőbb megoldásra váró problémakörök a következők voltak: a nevelők önképzése, a tantestületek világnézeti és

¹¹ Tóth Gyula: A középfokú tanítóképzés utolsó éve=A Jászberényi Tanítóképző Intézet Évkönyve 1968-1971.21.o.

¹² Donáth Péter: A felsőfokú tanítóképzés megteremtésének oktatáspolitikai, előzményei, ideológiai motívumai (1953-1959) 57. o.

nevelési egységének kialakítása, az elméleti oktatás és a gyakorlati munka, az iskola és társadalom egymáshoz közelítése.

A képzés új tanterve (1959) a felsőfokú szakirányú képzés jellegét domborította ki. A tanterv készítői feltételezték, hogy az érettségit követően a tanítójelöltek megfelelő általános műveltség birtokában kezdték el tanulmányaikat. A klasszikus pedagógiai és lélektani stúdiumokon túl a szakmai képzést tette gazdagabbá az új tantárgyak megjelenése: gyermek- és ifjúsági irodalom, gyógypedagógiai alapismeretek, napközi otthon vezetése, ifjúságvédelem és gyermekotthoni nevelés. Ez a tanterv kiküszöbölte a szakma soha nem tapasztalt óriási hibáját, hogy a pszichológia tanítását eltörölte.

A pedagógiai tárgyak sorában megnövekedett a neveléstörténet óraszámja (összesen 96 óra). Ideológiai alapú tematikája szorosan kapcsolódott az ugyancsak új tantárgyként jelentkező művelődéstörténetéhez. Az elméleti ismeretanyag megszilárdulását az iskolai hospitálások biztosították, míg alkalmazási módjainak megismerését a tanítási gyakorlatok garantálták.

Amióta szervezett formában folyik a tanítóképzés, azóta tanterveiben a gyakorlatnak központi szerepe van. A fejlődés minőségi mutatójaként láthatjuk, hogy szoros kapcsolatban áll a pedagógiai elmélettel. A tanult elmélet szintézisbe állítása a gyakorlattal a hallgató számára tudatossá teszi tanulásának folyamatát, amelynek lényege „mit miért tanul?”.¹³

A képzésben a gyakorlat magas óraszámja is igazolja hangsúlyos pozícióját. Heti óraszámja 3-6 óra, minden hallgató legalább 20-30 alkalommal végzett gyakorlótanítást. A külső gyakorlatok öt hónapot vettek igénybe, amelynek során lehetőség nyílt a tanórán kívüli tevékenységekre, a falu életében való részvételre.

A közismereti tárgyak felszabadult óraszámainak jelentős részét a gyakorlathoz nélkülözhetetlen tantárgypedagógia órakeretének növelésére fordították.

Míg 1945 előtt a 6 osztályos elemi népiskolában tanított valamennyi tantárgy oktatásának a módszertanát heti két órában egy tanár tanította, addig a felsőfokú képzés az általános iskola alsó tagozatában tanított tárgyak tantárgypedagógiáját szaktanárok adják elő a II. – IV. félévben összesen heti 22 órában.

Államvizsga a VI. félév követelményeinek teljesítése után történik a következő tárgyakból: marxizmus-leninizmus, pedagógia, általános gyermek- és pedagógiai lélektan, neveléstörténet. A tételek komplexitását ebben az esetben is az elméletfüggő gyakorlat és a gyakorlatfüggő elmélet szintézise jelentette.

¹³ Ungváry Gyula: A tanítási gyakorlatok feladatai a tanítóképző intézetekben=Felsőoktatási Szemle 1964.11.sz. 686.o.

A tanítóképzés felsőfokúvá válásának progresszív jellege elsősorban abban mutatkozik, hogy a szakirányú képzés elméletét általános pedagógiai, pszichológiai alapokon szilárd bázisra építette, a szakmódszertan kiemelt szerepével katalizátora lett az elmélet gyakorlatban történő alkalmazásának. Nem stigmatizálhatjuk a képzést technológiai jelleggel, hiszen nem a rutinírozott tanító kialakítása fogalmazódott meg célként.

A tanító szakmai kompetenciája nem rekedt meg az iskola falain belül. Az iskola erős szálakkal kapcsolódik az adott település gazdasági, szociális és kulturális életéhez. Így a pályán szükséges ismeretek bővítéséhez hathatósan hozzájárultak az úgynevezett területi társadalmi gyakorlatok, amelyekre általában a II. félév elvégzése után kerül sor. A hallgatók a gyakorlatokon az intézeti tanárok irányításával és részvételével ipari és mezőgazdasági üzemekben, termelőszövetkezetekben termelő munkát végeztek azzal a céllal, hogy megismerjék a falvak és tanyák dolgozóinak életét, munkáját. A fizikai munka pusztán része volt a gyakorlatnak, hiszen a hallgatók tájékozódtak a település politikai, gazdasági népművelési, néprajzi, népművészeti, közoktatási, nyelvi, földrajzi és történelmi viszonyairól is. A gyakorlat szükségszerűségét a pedagógushivatásra való felkészülés fontos elemeként indokolták. „A gyakorlatnak célja volt: megismerni a dolgozók életét. S ehhez nem pusztán szemlélődésre, hanem objektíven mérhető feladatok alapján aktív tevékenységre volt hallgatóinknak szükségük. S ezt, ismétlem, sikerült a pedagógusképzés célkitűzésével összhangba hoznunk.”¹⁴

Az Eötvös-féle törvényektől kezdve a tanítóképzés tradicionálisan hordozza magában a népművelés és a gazdasági szaktanácsadás bizonyos formáit. Különösen a vidéken szerzett tekintélyük épült ezeken a területeken tanúsított, pedagógiai szakértelmükön túlmutató kompetenciára.

Az intézmény hármas funkciója az oktatás, nevelés és a tudományos munka szorosan fonódik össze. A képzés szinte minden mozzanatát átszövi a nevelési szándék, amely a mai kor szakemberének túldimenzionáltnak tűnik.

A tanítóképzés eszmei-erkölcsi nevelésének egyik autentikus színtere a kollégium, amely „felelős a szocialista alapközösségek kialakításáért” A kollégiumok egyedül a tanító- és óvónőképző intézeteknek szerves része, mivel az intézettel közös igazgatással működik. Minden közösségnek van patronáló tanára, aki elindítja és irányítja a közösség alakulásának fejlődési folyamatát, majd később egyre nagyobb teret hagy a közösségnek öntevékenységen alapuló működésre.

¹⁴ Bizó Gyula: A tanító- és óvónőképzés néhány újszerű vonása=Felsőoktatási Szemle 1961.3.sz. 142. o.

A hallgatók 90%-a kollégista volt, de a néhány helybeli tanuló is részt vett a kollégium életében. Az összekovácsolódó közösségek homogenitása annak köszönhető, hogy az intézeti tanulmányi csoportok képezik a kollégium primér közösségeit is.¹⁵

A sokszínű tevékenységi körből érdemes kiemelni a kulturális bizottság munkáját, amelynek feladata a diákok kulturális életének és kulturált szórakozásának tervezése, szervezése és irányítása volt. A kulturális szórakozás objektív feltételei mellett az úgynevezett kollégiumi estek szolgálták a hallgatók művelődését és érdeklődésük kielégítését. Céljukat és tartalmukat tekintve a két világháború közötti képzés önképző köreire emlékeztetnek. A kulturális, tudományos, önképzőkori tevékenység a tanítópálya olyan területeire készített fel, amelyeket az intézményesített képzés nem vett fel programjába (versmondás, színjátszás, rendezvények szervezése...), de a leendő tanító munkájának szerves része lehet. Kétségtelen, hogy nem mindig közvetlenül a tanítói gyakorlatra készített elő, de mindig is a tanítóképzést szolgálta. Messzebbre vitte a hallgatók érdeklődését bizonyos témakörökben képessé tette őket arra, hogy önerejükben fejlődjenek.

A felsőfokú tanítóképzésben az intézeti oktatók egyre nagyobb mértékben mélyedtek el a neveléstudományban, a szaktudományokban, egyre többen végeztek kutató, kísérletező munkát és váltak országosan is megbecsült szakemberekké.

1975-ig a tanítóképzés főiskolai rangra történő emelése előtt kirajzolódott egy progresszív kutatószellem, amely nagymértékben hozzájárult a főiskolai rendszerű oktatás beindításához. Az igényes önfejlesztő munka megalapozta a képzés jövőjét még a legnehezebb időszakban is, ami közvetlen a felsőfokúvá válás után már körvonalazódott. Az egymást érő tantervek (1959, 1964, 1970, 1973) a szakmát elbizonytalanították, a képzés eredményességének mérhetőségét kérdőjelezték meg. A helyzetet tovább bonyolította az a tény, hogy a praktizáló pedagógusok kisebb része középfokon végzett, a nevelők fele képesítés nélkülként kezdte, a többiek pedig különböző évfjártú kiképzésben részesült.¹⁶ A képzés fokozatosan elveszítette a középszintű tanítóképzés hagyományos elemeit, mint például az előkép – teóriát, amely a népiskolai tantervhez való erős kötődést jelentette.¹⁷ A felsőfokú képzésben pedig éppen a sajátos tantervi célkitűzéseknek köszönhetően még idegenül mozgott. A pedagógusképzés túlzott hierarchiájának nyomasztó tünetei a tanítóképzést a tanárképzés közelébe terelte, (lásd tantárgycsoportok egységes programja,

¹⁵ Fábán Zoltán: A közösség megszervezésének és segítésének időszerű problémái a tanítóképzők kollégiumában=Felsőoktatási Szemle 1963.1.sz.

¹⁶ Fábán Zoltán: Új modellek a pedagógusképzésben Tankönyvkiadó, Budapest, 1989. 12. o.

¹⁷ Hunyady Györgyné: A négyéves tanítószak programja =Óvó-és tanítóképzés az ezredfordulón Kaposvár,2000.

közös jegyzetek és tankönyvek, tanári és tanítói gyakorlati képzés egymáshoz igazítása)ami komoly áldozattal járt . A gyakorlati képzés tantervi aránya kritikus módon lecsökkent, s ez által a szakma markáns vonásai elmosódtak. A szakemberek komoly erőfeszítésébe került , hogy tanítóképzésünk több évtizedes kísérletekkel megalapozott tantervi fejlesztőmunka eredményeként újjult erőre kapott.

ÁROKSZÁLLÁSIK NYOMÁBAN HANTOSON

Ismeretes, hogy a múltban nagyon szaporák voltak a jászok. Az a fránya, drága jász föld azonban sehogyan sem akart szaporodni, pedig a dolgozó és szerzésre vágyó emberek nagyon szerették volna... A XIX. század második felétől kezdett élesedni ez a probléma, ami azután a XX. század első felében egyre erőteljesebben jelentkezett, nőttön nőtt a feszültség a társadalmi osztályok között. A föld után sóvárgók, azaz a családjukat kétkezi munkával eltartani akarók számára 1945-ben felcsillant a reménysugár. Megjelent a „Nagybirtok rendszer megszüntetéséről és a földműves nép földhözjuttatásáról” szülő, 600/1945. M. E. számú rendelet. Ennek végrehajtására Árokszálláson is megalakult a Földigénylő Bizottság. A Bizottság hatvan tagja az MKP, az NPP és az SZDP tagjai közül került ki. Nagy lelkesedéssel kezdtek meg munkájukat, de hamar nyilvánvaló vált, hogy helyi szinten gondolkodva nem fogják tudni kielégíteni a mintegy 1300 (!) család földigényét. A Jászságban ugyanis nemigen volt nagybirtok. A 100 holdon felüli birtokból, a „háborús bűnösök” birtokából, valamint a községi és a közbirtokossági földekből csak 317 család igényét tudták csak úgy-ahogy kielégíteni. Ezért kénytelenek voltak máshol is megoldást keresni. Így került a képbe a Fehér megyei Nagylók, illetve a hozzá tartozó majorságok és puszták, közöttük Kishantos, Középhantos, Nagyhantos és Erdőmajor.

Hantosról és a kitelepülésről

A község Fejér megyei Mezőföld síkságának közepén fekvő, alig több mint ezer lakost számláló település. Hantosszék a középkorban a mezőföldi kunok önkormányzati szervezetének volt a központja. A település nevéből ítélve nagyon régi magyar falu lehetett az ősi Hantos és valószínűleg gazdag is, mert a név kultúráltságra, azaz növénytermesztésre, szántóföldi gazdálkodásra utal.

Gyárfás István, A jászkunok története című nagyívű munkájának III. kötetében (189-192. oldal) ír Hontosszékről, mint királynéi kun székről, melynek hatásköre legalább 14 kunszállásra terjedt ki. Gyárfás szerint Hontosszék először 1417-ben fordul elő egy oklevélben, melyből megtudjuk, hogy ekkor - kihalás folytán – érdemeiért Thobán Jakab kapta meg a királytól a hontosi kapitányságot a hozzá tartozó Hontosegyházával, Ujszállással, Kétpolkárttal, Sárosddal, Tubaliszentpéterrel, Chobakkal, Ivánkatelekével és Gyolcsapálszállásával együtt. A magvaszakadt Gál örökösei azonban megtámadták ezt az adományozást, de – az oklevelek tanúsága szerint – 1419-ben az alperes győzelmével végződött a pereskedés. Az oklevelek említést tesznek még Bodmérszállásról, Karácsonyszállásról, Előszállásról és Jakabszállásról. Egy 1537. évi oklevél, mint hontosszéki kunszállásokat említi Kajtort és Perkátát is.

A mai Fejér megyében már Árpád idejében is itt voltak a kunok. Vajta például a névtelen jegyző szerint a Kievnél csatlakozott hét kun vezér egyike volt.

A török hódítás idejében a település elpusztult. Feltehetőleg a Mohács után Buda felé vonuló oszmán-török sereg törölte el a térképről egy időre az addig valószínűleg virágzó székközpontot. Mindenesetre 1537-ben már elpusztult helységként említik az oklevelek Hantost. A mai község a XVIII. századtól Nagyhantos néven említett uradalmi pusztából – melyet a XVIII. század végétől kezdenek faluként emlegetni – alakult ki. A Batthyányak, Zychyk, Fiáthok és a Sennyeiek voltak itt a földesurak. A nagybirtokokon dolgozó cselédek és leszármazottaik lettek a falu lakói. A falu 1872. és 1950. között Nagylókhoz tartozott, 1950-től pedig újra önálló község lett. A település külterületén lévő Kishantos a középkori Kert nevű falu utóda.

Ide, Hantosra érkeztek hosszas huza-vona után az önálló munkás életre vágyakozó családok. Eredetileg már 1945-ben el kellett volna indulniuk a telepéseknek, de az ügyintézés és az előkészítés annyira elhúzódott, hogy csak 1946 tavaszán indult új honfoglalásra, egy szebb és biztonságosabb jövő reményében az árokszálási jászok 43 családja. Nagylókon, (az ide történt kirajzást külön dolgozatban tárgyalom) illetve Hantoson a lakosság létszámához mérten ugyanis nagy volt a település határa. Hantosra, az 1946-os földosztáshoz kapcsolódóan nemcsak Árokszálásról, hanem a Jászság más részeiből is, elsősorban Fényszaruból érkeztek telepések, összesen mintegy 70 család.

A következőkben bemutatom azt a jegyzéket, mely 1946-ban készült, és tartalmazza a kitelepültek névsorát. („Az eltelepültek megbízásából a névsort összeállították: Kóczián Balázs és Kerek Béla megbízott ügyintézők.”).

Nagyhantosra települtek 1946. május 2-án

s.szám	családfő neve	házastársa neve	családtagok száma
1.	Kaszab Ferenc	Bobák Mária	5
2.	Ballagó Alajos	Szabó Amália	3
3.	Szabó Béla	Nagy P. Margit	5
4.	Czékmány Sándor	Lukács Etelka	5
5.	Perlaki Béla	Kerek Anna	6
6.	Jakus Béla	Mária	4
7.	Szabó P. Alajos	Bolye Anna	61
8.	Tóth Alajos	Erzsébet	5
9.	Horváth Sándor	Gizella	11
10.	Mudris Imre	Bolyki Anna	4
11.	Bobák Bálint	Kaszab Franciska	4
12.	Peredi József	neje?	4
13.	Nagy P. József	André Erzsébet	4
összesen			66

Az Erdőmajoriak névsora

1.	Csikós Sándor	Tóth Viktória	7
2.	Kaszab István	Nagy Marcella	6
3.	özv. Kerek Sándorné	Nagy Mária	3
4.	Bódis Ignác	Guba Mária	7
5.	Sütő János	Hegyi Veronika	5
6.	Kiss László	Boros Jusztina	5
7.	Takács Mihály	Kiss Anna	5
8.	Szabó László	Aladi Franciska	4
9.	özv. Szabó Jánosné	Kiss Erzsébet	6
10.	Kókai Sándor	Nagy Anna	6
11.	Farkas Ferenc	Magda Rozália	7
12.	özv. Pitner Bálint		6
13.	özv. Palócz Alajos		3
14.	Szikra Mátyás	Kókai Terézia	7
15.	özv. András János		7
16.	Baranyi László	Kácsor Anna	6

17.	Varga Sándor	Kovács Erzsébet	8
18.	Ivony József	Guba Terézia	5
19.	Antal Ignác	Antal Julianna	4
20.	Ulaki Béla	Bagi Margit	3
21.	Kóczyán Balázs	Szabó Jusstina	4
22.	Szabó Alajos	Palócz Mária	6
23.	Stadler István	Varga Mária	3
24.	özv. Nagy Balázs		7
25.	Oláh Alajos	Magda Mária	4
26.	Kaszab Emánuel	Dósa Mária	5
27.	Eloga Imre	Kaszab Jusstina	4
28.	Rédei Sándor	Nagy Amália	4
29.	Géczi Sándor	Kiss Erzsébet	6
30.	Szabó János	Nagy Margit	2
összesen			155

A következőkben Hantos polgármestere, Virág József Jászvidékben – 1996 augusztusában - megjelent cikkéből idézve vázoljuk a község mai helyzetét.

A szorgalmas jász családok főképp Jászárokszállásról és Jászfényszaruból érkeztek, és munkájuk eredményeképpen egyre több új ház épült községünkben.

A mai lakosság körülbelül felét alkotják a betelepült jászok és leszármazottaik. Ma 1030 állandó lakosa van Hantosnak. A belterület majdnem szabályos négyzet alakú (1km x 1km-es). A 360 családi ház Székesfehérvár és Dunaföldvár között félúton található. Intézményeink – iskola, óvoda, orvosi rendelő, kultúrház, polgármesteri hivatal – működése egyelőre még biztosított. Nagy gondot jelent az iskola fenntartása, hiszen 122 iskolás után az állami finanszírozás csak a felét teszi ki a működési kiadásoknak.

A faluban települt ipar nincs, a fő tevékenység a mezőgazdaság, melynek jövedelme nem biztosít akkora iparüzési adóbevételt, melyből a hiányzó milliókat pótolni tudnánk. Szerencsére a lakosság az első munkanélküli stresszből hamar talpra állt, így a szociális támogatási igény minimális. Fegyelmezett, szorgalmas emberek élnek itt, így joggal remélhetjük, hogy a település nem sorvad el, hanem az ország gazdasági talpraállásáig átvészeli a jelenlegi szűkös helyzetet. A vezetékes víz 1991-ben, a földgázellátás 1993-ban készült, a digitális telefon pedig ebben az évben lesz bekapcsolva.

Ismeretségünket az országban főképp a Hantosi Mezőföld Népfőiskolai Társaság, a Faluvédő és Kulturális Egyesület és a helyi népművészeti csoportok biztosítják. Ők egyben a lakosság színvonalas kulturálódásának alapkövei. Jászárokszálláson a jásztalálkozón ízelítőt kaphattak e sorok olvasói művészeti csoportjaink gazdag programjából. Hantos jövőjének záloga, hogy a 122 iskolásból 45 valamelyik művészeti csoport tagja, szülei és pedagógusaik mindent megtesznek azért, hogy a jót és szépet tanulják.- írta a polgármester.

Az első látogatás

Mivel Hantosnak nincs vasútállomása, a buszok meg ritkán járnak, s különben is gyalog akartam menni. 2002 májusában elindultam Sárosdról Hantosra, a mintegy 6-7 kilométeres úton gyönyörködtem a tájban (szép tavaszi idő volt, s az eső sem kapott el) és közben arra is gondoltam, hányszor, de hányszor tehették meg gyalog ezt az utat az Árokszállásról idekerült földijeink.

A falu maga talán Ágóhoz hasonlítható méretében, szerkezetében és egyáltalán összbenyomásában. A falu közepén található a templom. Úgy jártam, mint az előző évben Nagylókon: belülről nem tudtam megnézni, mert zárva volt, környes-körül egy lélek se volt.

Az egykori Sennyei kastély intézői lakásából kialakított Polgármesteri Hivatalban a szálfatermetű, fiatal és energikus polgármester, Virág József fogadott. Tetszett, hogy irodájának fő díszje a nemzeti lobogó, a megye zászlaja és természetesen a településé. A hantosi zászlón aransárga és kék szegély között, fehér mezőben a község címere található, alatta nagybetűs felirat: HANTOS. A falon is ott függött – több változatban – Hantos címere: zöld alapon, kék mezőben fehér lovon hátrafelé nyilazó kun vitéz, fölül, piros mezőben a földművelésre utaló jelképek.

A polgármester úr tájékoztatott, hogy nemcsak Árokszállásról, hanem Fényszaruból, meg Sirokról is érkeztek ide telepések. Az ő anyósa is fényszarusi. Próbált nekem árokszállásiakat „szerezni”, de ez nem bizonyult könnyű feladatnak, mert Kóczián István (felesége: Takács Anna, szintén árokszállási) éppen orvosi kezelésen volt Fehérváron, Görbe Károlyné (Görbe Károly fényszarusi), Kelemen Franciska (Paci néni) pedig valószínűleg elment a nyugdíjasokkal kirándulni. Végül mégiscsak szerencsém volt, mert az itt élő három Bobák testvér, Bálint, Mária és Margit (a legfiatalabb Bobák lány, Anna Simontornyára került) közül Bobák Bálintot otthon találta a polgármester úr és mindjárt el is vitt kocsival hozzá.

Bobák Bálint és Fényszaruból származó felesége szívélyesen fogadott. Amikor beléptem a portára teljesen olyan érzésem volt, mintha otthon, Árokszálláson lennék rokonaimnál a Liszt Ferenc, vagy a Mátyás király utcában. Házigazdám igazi árokszállási ember: barátságos, közvetlen, készséges, nyílt tekintetű, intelligens. Elmondta, hogy már sokan meghaltak, sokan elköltöztek az idetelepült árokszállásiak közül. Szabó Béláék például Fehérvárra mentek lakni, Kaszabék két lánya meg Szigetvárra, illetve Kápolnásnyékre került. Czékmány Sanyi bácsi meg Dunaújvárosba ment az egyik gyerekhez, egy gyereke meg Sirokra költözött.

Bobák Bálint 1928-ban született, a Faragó malmánál laktak annak idején. Még ma is jól emlékszik az artézi kútra, meg arra a jó vízre, amit onnan hordott. Nagynénje, Kaszab Ferencné, Bobák Mária és családja, Szabó Béláék, Perlakiék, Jakusék mentek az első csoporttal 1946-ban Hantosra. Bobák Bálinték 1948-ban mentek utánuk, csakúgy mint Kovács János és fiai.

A Bobák házaspár, Bobák Bálint (1904-1976) és neje, született Kaszab Veronika (1902-1969) - az egykori jegyzékben tévesen szerepel Kaszab Franciskaként - eladta az árokszállási házat és négy gyerekükkel Hantosra költözött. Két évig a Sennyei kastély istállójában kialakított szükséglakásban húzták meg magukat. Hantoson kaptak 12 hold földet meg egy hatalmas rétet. Akárcsak Kaszabék, ők is jószágot neveltek, szántottak, vetettek. Örömük nem tarthatott sokáig, mert csak egy évig gazdálkodhattak önállóan, 1950-ben ugyanis be kellett vinni a földet a tsz-be.

Ma már Hantoson mindössze tizenegyen élnek az Árokszállásról odatelepült, mintegy 220 lélekből: Bobák Bálint, Bobák Mária és Bobák Margit, Kelemen Franciska (Paci néni) meg a testvére, no meg Kóczián István a feleségével, Takács Annával, továbbá Szabó P. Alajos és Anna, Mudris Imre egy lánya, meg Horváth Ferenc. Hová lett az a több mint 200 ember, aki elindult új otthont teremteni annak idején Árokszállásról? Gondoljunk arra, hogy a kitelepültek jórésze ma már több mint százéves lenne, ha élne, tehát a kirajzottak nagy része a temetőben nyugszik, mint például Hantoson Jakus Béla bácsiék (a lányuk orvos lett, egy gyerekük Pécsre került, egy másik kiment Franciaországba), Horváth Sándorék, Mudris Imréék, Szabó P. Alajosék, vagy Perlaki Béláék Fehérváron. Szabó Béla és felesége is már a fehérvári temetőben alusszák örök álmukat, gyerekeik – akárcsak a Perlaki gyerekek - Fehérváron élnek. Szabó P. Alajosék egyik gyereke Szombathelyre költözött, kettő pedig – Lojzi és Anna – itt maradt Hantoson. Horváth Sándor 11 gyereke is szétszóródott, egyedül Feri maradt Hantoson. Czékmányék a dunaújvárosi sírkertben nyugosznak, gyerekeik az acél városában élnek. Az egyik fiuk disszidált 56-ban, egy lányuk, meg egy fiuk meg orvos lett.

Kaszab Ferenc (Bobák Bálintné, született Kaszab Veronika testvére) és felesége Bobák Mária is meghaltak már, családjuk pedig elment Hantosról. Az egyik fiúknak farmja van Lókon. Lókra ágóciák is kerültek: Petrányi Lajos, meg Ugrínyi. Tóth Alajosék talán Lókra mentek lakni, de nem tudni róluk biztosat. A hantosi temetőben nyugvó pionírok gyerekei általában szétszóródtak, ki erre, ki arra került. Kócziánéktól azt is megtudtam, hogy Mudris Imre eredetileg Nagylókon kapott 10 hold földet, de később átgyűtt Hantosra, mert itt 15 holdat adtak neki. Nagy P. Józsefék is Hantoson vannak eltemetve, de gyermekeik közül ketten, Erzsébet és József Nagylókon élnek. Akik még élnek, azok a kitelepülés idején gyerekek, vagy nagyon fiatalok voltak, hiszen ők a szüleikkel mentek el az anyaközségből. Ugyanakkor a kirajzoltak is kirajzoltak. Miért? Azért mert odamentek Hantosra, annak – jogos és megalapozott – reményében, hogy önálló, földtulajdonos gazdák lesznek, akik elindulhatnak a polgárosodás felé. Ezzel szemben mi történt? Két év küzdelmes, szenvedésekkel teli év után megkezdték végre a felkapaszkodást, majd újabb két év múlva bezavarták őket a tsz-be. Ez odavezetett, – akárcsak az egész országban – hogy szép lassan elkezdtek a nagyobb településekre, az iparvárosokba szivárogni az emberek, s közülük jónéhányan (mint például Ballagó Alajosék, Peredi Józsefék) egy-három év után egyszerűen fogták magukat és visszamentek, haza Árokszállásra. A kitelepültek gyerekei, meg azoknak a gyerekei – elegendő megélhetési lehetőség hiányában – a nagyobb településeken keresték a boldogulást, illetve ahogy idősödött a második generáció, ment a városokba került gyerekeik után. Ma már Dunaújvárosban élnek az Antalok, Andrások, Czékmánok, Csikósok, Dobosok, Kócziánok, illetve leszármazottaik. Székesfehérvár meg aztán valóban tele van árokszállási eredetűekkel. A telefonkönyvben csak úgy hemzsegnek az Agocs (Agócs), Czékmán, Csányi, Dobos, Kaszap, Turcsányi nevűek, de van itt Ballagó, Gyenes, Ivony, Kasza, Kóczán meg Kóczián is. Természetesen nemcsak Árokszállásról kerültek ide sokan, hanem az egész Jászságból. (Még Porteleki nevű család is él Fehérvárott.)

A leszármazottakat is figyelembe véve ma már csak húsz és harminc között lehet azoknak a száma, akik a mai (2002) Hantos 1050 lakosából árokszállásinak, vagy árokszállási eredetűnek vallják magukat. A hantosi telefonkönyvben – leszámítva a Farkas, Gergely, Horváth, Nagy, Szabó és Tóth nevezetűeket – már csak egy-egy Bobák, Bódis, Bolye, Guba és Kóczián néven kívül nem találtam Árokszálláshoz kapcsolható jellegzetes neveket. Bezzeg a nagylóki telefonkönyv még ma is tele van igazi árokszállási családnevekkel: Antal, András, Csikós, Géczy, Gephardt, Görbe (négy is van!), Kaszab, Kerek, Major, Rédei, Sándor, Sípos.

Bobák Bálint – ellentétben a nagylóki Kerek Manóval – nem bánta meg, hogy elgyűttek, végülis megtalálta számítását. A Tsz-be nem kíváncszott, inkább elment kőműves munkára, majd Mezőfalvára, az állami gazdaságba, ahonnan később nyugdíjba vonult. Sok dósaival, örsivel, karácsondival stb. dolgozott együtt.

Visszafelé jövet a Hantosról Sárosdra vezető úton néhány kilométer után felvett egy kisteherautó – pedig esküszöm nem akartam stoppolni, de ha már meginvitáltak, nem akartam a szívességet visszautasítani – és egészen a sárosdi sorompóig vittek el. Végülis jó volt, mert egy órával előbbi vonattal tudtam hazajönni. A beszélgetés során azonban, nagyon megrázott az a hír, hogy Nagylókon az előző hét csütörtökén temették el Kerek Manót, akinél tavaly jártam és aki elmesélte nekem az egész életét. Ez a szomorú esemény is azt mutatja, hogy a Fehér megyei kirajzásokat illetően a huszonnegyedik órában vagyunk, mert például az a Kerek Manó is elment, aki még gyerekként, a szüleivel került el Árokszállásról.

A második látogatás

Mivel májusi hantosi látogatásom során nem sikerült találkoznom Kóczián Istvánékkal, szíves invitálásukra, júliusban újra elmentem Hantosra. Kóczián István, Pista bácsi (76 éves) ugyanis súlyos beteg, már egy veséje sincs, ezért kétnaponta kell vinni vese

dialízisre. Hiába mondtam, hogy Sárosdról ezúttal is gyalog akarok menni Hantosra, addig szervezkedtek, míg a hantosi polgármester, a népszerű Virág Dodi, ott várt a vasútállomáson kocsijával, Pista bácsi társaságában. Hamar megérkeztünk a Rákóczi utca 60. szám alá, ahol Kóczián Istvánné (született Takács Anna, 80 éves), Pannika néni már a kapuban várt bennünket. Csak az tudja milyen érzés egy ú.n. elszármazott otthonába belépni, akinek már volt része ebben az élményben. Teljesen olyan, mintha otthon lennének Árokszálláson, mert egy-egy ilyen sziget valóban Árokszállás része. Ezért sem szabad magukra hagyni azokat, akik elkerültek, hisz nem ők tehetnek arról, hogy a szülőföld nem volt képes megtartani őket, nem tudott megélhetést biztosítani számukra.

Már telefonbeszélgetéseink során kiderítettük, hogy bizonyos rokoni szálak is összefűznek bennünket. Pannika néni keresztanyja ugyanis az a Dobos Margit, aki az én apai nagyanyám Dobos Etelka) testvére volt. Kaptam is egy fényképet, melyen Dobos dédnagyapám is látható. Ötvethat év után, Hantoson találkoztam életemben először dédnagyapám arcképével! A kép 1939-ben, otthon, Árokszálláson a Hunyadi János utcában készült, s dédnagyapámon kívül csupa nő – gondolom a rokonságból és a szomszédságból – szerepel rajta, amint éppen toledóznak.

Az is hamar kiderült, hogy Pannika néni Tósér Lajosné (született Gulyás Piroska, az Árokszállásiak Baráti Körének örökös elnöke, mindenki Piri nénije) unokatestvére, mert Pannika néni édesanyja, Kiss Anna testvére volt. Piri néni édesanyjának, Kiss Mariskának. Pista bácsi révén meg az egyik unokaöcsém feleségének családjával fedeztünk fel rokonságot: Pista bácsi bátyja, Kóczián Balázs ugyanis a széles (nem vérszerinti) rokonságba tartozó „Fokhagymás” Szabó Jusztinát vette feleségül. Kócziánék és Takácsék eredetileg az 1946-os erdőmajori telepések közé tartoztak. Kóczián Balázsék kaptak is 12 hold földet, örültek neki, de jött a szokásos történet, megkezdődött a kolhozosítás, az engedetlenek üldözése. Végül Kóczián Balázs kereskedő, boltos lett és Kislókon volt szövetkezeti ügyvezető. Takács Mihály iparos ember volt, kőműves szakmával, de ők is kaptak tíz hold földet. Pannika néni édesapja nem tudott kaszálni, így azután vissza is adta a földet, illetve belépett a „kolhozba”. Hantoson hét tszcs alakult! Ehhez tudni kell, hogy Hantos különböző részekből tevődik össze: Hantos telep, Erdőmajor, Kishantos, Gedővári tanya, Birkás major, Világos puszta, Közép Hantos és Fiáth puszta. Eredetileg mindössze hét nagy cselédház állt két sorban Hantoson. A 2500 hektáros birtokkal rendelkező Sennyei grófot az oroszok agyonlőtték, mert nem engedte be őket a fürdőszobába. (A gróf bezárkózott a fürdőszobába, az oroszok meg belőttek az ajtón keresztül.)

Pista bácsi és Pannika néni 1950-ben kötöttek házasságot Nagylókon. (Hantos 1950-ig Nagylókhhoz tartozott.) Valamikor régen egy nagybátyám udvarolt is Pannika néninek, Pista bácsi meg az egyik unokatestvérem anyósánál legyeskedett. Természetesen akkor még mindnyájan jányok, illetve legínyek voltak.

Nem volt könnyű a telepéseknek gyökeret verni, mert az „öslakosok”, a volt cselédek lenézték őket. Elkönnyvelték, hogy az árokszállásiak is a Bánátból menekült csángók. (Nem azért mintha a csángókat jogos lett volna lenézni, csupán azért, mert ők is szerettek volna élni, és valahogy valahol megélni.) Szinte minden táncmulatság verekedésbe torkollott, – meséli Pista bácsi - mert az árokszállásiak szerettek (és tudtak is) mulatni, énekelni, táncolni. Az ellentét mindaddig kitartott, amíg el nem kezdtek egymás közül is párt választani. A vegyes házasságok révén előbb-utóbb szembesültek az eredeti hantosiak Jászárokszállás nagyközség, majd város képével, adottságaival, bizony elcsodálkoztak és elismerték, hogy nem akármilyen helyről jöttek ezek a telepések. Hantoson egyébként is más volt a helyzet, mint Nagylókon, ahol az árokszállásiak voltak többségben. Hantosra ugyanis fényszarusiak és sirokiak is kerültek, s bizony itt a fényszarusiak kerültek többségbe. (Mezőfalvára meg főleg dósaik mentek. A mai napig is élnek ott például Bolya, vagy Szikszai nevet viselő családok tagjai.) Sajnos meg kell említenem, hogy a Jászfényszaruból idetelepültekről enyhén szólva nem sok

jót hallottam. Az irigység és a hatalommal való visszaélés, a pártoskodás jellemezte őket. Sutba vetették a jász összetartozás, a jász testvériség eszmeiségét.

Megható volt hallani vizont Pista bácsi hitvallását, mely szerint soha nem tagadta meg Árokszállást, lélekben mindig oda tartozott és büszkén vallja magát jászmagyarnak. (Érdekes, hogy mi olyan természetesen mondjuk, hogy jászmagyarok vagyunk, a kunoktól viszont még soha, sehol nem hallottam, hogy ők kunmagyarok lennének!) Pista bácsi szerint jobb lett volna otthon maradni, Pannika néni viszont haragszik Árokszállásra, mert nem adott lehetőséget a megélhetésre. Ezzel együtt felcsillan a szeme és elfelejti minden baját, ha Árokszállás kerül szóba. Büszke rá, hogy az apácáknál tanult, hogy polgárit végzett. Ugyanakkor a mai napig is él benne (és sajnos nemcsak benne) az a tévhit, amit Árokszálláson (!) neveltek bele a tanítók a gyerekekbe, nevezetesen, hogy a Dunántúl különb mint a Jászság. Pannika néni egyébként nyolc évig Pesten dolgozott egy varrodában, a Galamb utcai ékszerüzlet közelében. Édesapja húga, Pannika néni nagynénje Pesten is maradt.

Kaptam egy fényképet a fiatal Dóka Gyurkáról is, aki mint tudjuk Árokszállás szülötte, díszpolgára és az FTC örökös tagja. Pannika néni nekem ajándékozta azt a kis, zöld-fehér labdát, amit 1971-ben hagyott emlékül a Fradi Pista bácsiéknak, akik akkor – Dóka Gyurka révén – lehozták Hantosra Kú Lajosékat (8:3 lett az eredmény – természetesen a Fradi javára).

Sok mindenről beszélgettünk a kedves házigazdáékkal. Természetesen szóba kerültek az őket sújtó betegségek is. Elég annyi, hogy Pista bácsit már 1967-ben leszázalékolták, miután 1964-ben eltávolították az egyik veséjét. (Pista bácsi postamesterként dolgozott Szabadegyházán, s télvíz idején sokszor ment gyalog a hóban a mintegy 15 kilométer távolságban lévő munkahelyére.)

A posta épületét 1948-ban építették, a hivatal 1950-ben kezdte meg működését, egyidejűleg a hantosi tanácsházával. Ekkor lett ugyanis Hantos önálló, addig Nagylókhoz tartozott. Ebben az időben Hantoson – a kastélyon és a hozzá tartozó uradalmi épületeken kívül – még csak cselédházak voltak, hét nagy ház két sorban. Az első tanácselnök fényszarusi lett, Asztalos Ferencnek hívták, korábban Pannika néni édesapjának volt a malterhordója. A lókiak piszkálták is Pannika néniéket, de Asztalos Ferenc megvédte őket. Pannika néni postavezetői tanfolyamot végzett, így ő lett a hantosi postahivatal vezetője, ami már csak azért is nagy dolog volt, mert szolgálati lakást is kaptak. Az iskola a kastély épületében van, az önkormányzat pedig a volt grófi intéző egykori lakásában működik. Az utolsó hantosi pap 1923-ban meghalt, azóta Sárosdról jár át a plébános misézni Hantosra meg Nagylókra.

Pannika néni mesélte, hogy sokszor lopva mert csak a templomba elmenni, mert figyelték a kommunisták, hogy ki tartja a vallását. Előfordult, hogy suttyomban figyelmeztették: álljon ki a körmenetből, mert felírják a résztvevőket, s könnyen elveszítheti állását. Márpedig ő vezette a hantosi postahivatalt, s az igencsak bizalmi állás volt, nemisigen mert beszélgetésbe elegyedni senkivel sem.

Pista bácsi legjobb legénykori barátja az egyik nagybátyám, Földi Gyuszi (Pisze) volt és az egyik unokatestvérem anyósának udvarolt valamikor. Mesélte, hogy mindennapos vendég volt Földiéknél, ahol nagy élet volt. Kijárt a meccsre is. „Sloszi játszik? Játszik. Akkor győzünk!” idézte fel a régi, meccs előtti, szokásos párbeszédet. (Sloszi, édesapám – Földi József – beceneve volt, Schlosser Imre után szabadon.)

Pista bácsiék a Városkert utcában laktak, a Mátyás király utcai Földi házhoz közel, Pannika néniék meg a Munkácsi Mihály utcában, az Ágói út felé eső részen.

Egyszer, 1953-ban lakodalom alkalmából levágtak Pista bácsiék hat birkát. Gondolta, hogy majd bekecset varrat magának belőlük, otthon Árokszálláson, a Földi, vagy a Tűzkő szücsökkel. Fel is adta postán a bőröket, de mire hazaért a Városkert utcába, már azzal

fogadták, hogy itt voltak a fináncok, akik mindent lefoglaltak. Mire visszaért Hantosra, már ott is tárt karokkal várták a hatóságok. Szerencsére jött Nagy Imre kormánya, így megúsza Pista bácsi azt a főben járó vétségét, hogy a saját birkái bőrét szerette volna saját magának egy becsületes – az ősei mesterségét folytató – iparosember becsületes munkájával hasznosítani.

Pannika nénivel és Pista bácsival azóta is tartom a kapcsolatot. Jó lenne, ha az anyaközség, illetve most már – újra – város – lépéseket tenne az – önhibájukon kívüli okokból – kitelepültekkel és azok leszármazottaival való kapcsolat szorosabbra fűzése érdekében. Kulturális, sport és gazdasági vonalon is meg kellene találni az együttműködés lehetőségeit. Erre már van jó példa is, hiszen a Tolna megyei Újireggel egész szépen alakulnak az anyaváros kapcsolatai.

LATIN NYELVŰ FELIRATOK JÁSZBERÉNYBEN

A török kiűzése és a Rákóczi-szabadságharc mozgalmas évei után néhány nyugalmasabb évtized gazdasági megerősödést hozott a Jászság lakói számára. Az 1745. évi redemptio új lendületet adott a gazdasági és kulturális fejlődésnek. Ezzel párhuzamosan a katolikus egyház új erőre kapva elmélyítette és kiterjesztette befolyását híveinek életvitelére. A XVIII. század folyamán templomok sora épült fel, épült újjá, illetve bővült. A Jászság vallásos népének áldozatkészségéből egyre több kereszt, szobor, emlékmű kezdte díszíteni a települések tereit, útjait, jelentősebb helyszíneit. Jászberény különösen gazdag ilyenekben.

Az alkotásokon található feliratok többsége — az említett kor művelődési viszonyainak megfelelően — latin nyelvű. A feliratok többnyire közlik az építető, készítettő közösség vagy egyén(ek) megjelölését, nevét, a létesítmény rendeltetését, az állítató indítékát, a felállítás időpontját. A feliratokról elmondhatjuk, hogy az egyes alkotások *névjegyei*: hiszen a legfontosabb adatokat tartalmazzák az őket hordozó alkotásokról; koruknak és az utókornak is szólnak, igénylik, hogy figyeljünk rájuk, megőrizzük és gondozzuk őket.

Ez a dolgozat a Jászberényben található latin nyelvű feliratokat kívánja ismertetni. Napjainkban – a latin nyelv fokozatos visszaszorulása következtében – az ilyen feliratok tartalma egyre többek számára rejtve marad. Ezért az olvasó minden itt tárgyalt felirat magyar fordítását is megtalálja a maga helyén.

A jászberényi latin nyelvű feliratok – két kivétellel – egyházi, vallási jellegű alkotásokat mutatnak be. Kezdjük az ismerkedést a világi rendeltetésű építményekkel.

Ezek egyike az egykori *JÁSZKÜRT fogadó*, (Déryné u. 4-6.). Nem tartozik szorosan a tárgyhoz, de érdemes felfigyelni arra, hogy Jászberény gazdasági fejlődését, központi szerepét jelzi az a tény, hogy a város már 1731-ben szükségesnek látja, hogy legyen egy vendégfogadója is, megfelelően bekerített udvarral, istállóval, kocsiszínnel (az akkori kor „parkolóival”, „garázsaival”). Az épület homlokzatának közepén, a barokk pompával körüldíszített, kőből faragott városi címer alatt és a főbejárat fölött kőtáblába vésett feliratból kiolvasható a jáász öntudat intézményesültsége („kiváltságos”) és a város érdekeltsége (a két bíró megnevezése). A felirat szövege:

HOC
DIVERSORIVM AEDIFICATVM
TEMPORE DNORVM IVDICVM
PRILGATI OPPIDI IASZ BEREN
PRIMARÏ GROSII DNI MATTHIAE
MVHORAÏ SECVNDARÏ VERO
PAVLI SIPOS ANNO 1731

(A rövidítések feloldása előfordulásuk sorrendjében: Dominorum, Privilegiati, Generosi Domini; - az utóbbi két szó az ötödik sor közepén az erős kopás miatt feltételezett olvasat.) *Magyar*

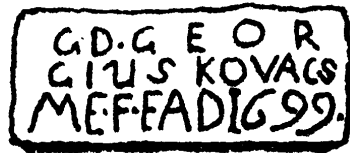
fordítása: Ez a vendégfogadó nemes Muhoray Mátyás főbíró úr, illetve Sipos Pál másodbíró, a kiváltságos Jászberény városa bíró urainak idejében épült 1731-ben.

A másik, világi jellegű emléke a múltnak az 1798-ban felállított un. *Nádor-oszlop* vagy Nádor-obeliszk. Eredeti helyéről, a Nádor-kertből 1934-ben került jelenlegi helyére, a Nádor utcába. Terjedelmes latin felirata az ifjú – akkor 21 éves – József nádor 1797. évi jászberényi látogatását méltatja a korra jellemző hódolatteljes stílusban. Igaz, hogy az emlékmű és annak egyes részei (a kétféjű sas, a nádori család címere, a felirattábla) időnként megszenvedték a magyar történelem fordulatainak és a néphangulat hullámszásainak következményeit, de tény, hogy az utókor végül is elismerte a nádori tisztséget 51 éven keresztül betöltő főherceg érdeműs politikai és kulturális tevékenységét. A nevezetes látogatás 200 éves évfordulója alkalmat adott a hányatott sorsú obeliszk és feliratának felújítására. A nagy körültekintéssel végzett munka a Városvédő és Szépítő Egyesület aktivitásának köszönhető. Az újravésett, de tartalmilag változatlan felirat latin szövege:

Josepho. Austrio.
Francisci. II. Aug. Fratri.
Regni. Hung. Palatino.
Quod. Provinciam. Hanc.
Idib. Novemb. MDCCXCVII.
Inviserit. Ac. Eximia Ubique.
Benignit. Suae Vestigia.
Reliquerit. Iazyges. Et. Cumanii.
Optimo. Iudici. Et. Comitii. Grati posuere.
MDCCXCVIII.

(A rövidítések feloldása: Augusti, Hungariae, Idibus Novembribus, Benignitatis.) *Magyarul:* Ausztriai Józsefnek, a felséges II. Ferenc fivérének, a Magyar Királyság nádorának, jószágos bírójuknak és nádorispánjuknak emelték a hálás jászok és kunok, amiért ezt a kerületet 1797. november idusán meglátogatta, és mindenütt kegyességének jeles nyomait hagyta maga után. 1798.

A következőkben az egyházi, vallási jellegű alkotások feliratait elemezzük. A mai Jászberénynek is jellegzetes díszei az un. *kőképek*. Nem sokkal a török megszállók kiűzése után állították őket a település akkori határpontjain. Szakrális rendeltetésük a vallásos nép szándéka szerint minden csapás (pestis, háború, éhínség) távoltartása. Az egykori négy kőképből három ma is áll, mind négyzetes alapon, zsindeyes vagy cserepes sátozottal védve, falmélyedéseikben szentek domborműveivel. Népies Pietà-ábrázolás közös díszé mindhárom kőkép homlokzati fülkéjének. A Kőkép u. 23. sz. alatti ház előtt álló példány Pietà-ja felett bájos egyszerűséggel formált felirat is van egy kis tábláskára vésvé:

A tömör felirat jellegzetessége, hogy valóságos gyűjtőhelye az akkoriban leggyakrabban használt rövidítéseknek. Mindezek feloldásával a latin nyelvű közlendő: *Generosus Dominus Georgius Kovacs me fecit fieri anno Domini 1699.* *Magyarul:* Nemes Kovács György úr készítetett engem az Úr 1699. esztendejében. – Kovács György a későbbiekben a város főbírája lett. (Róla még szó lesz a későbbiekben is.)

A Szent Rozália kápolna (Szentháromság tér) melletti kőkerítés egyik tornyos fülkéjében látható *Nepomuki Szent János* 1728-ban készült *szobra*. (Nepomuki Szent János 1340 körül született, prágai érseki helytartó, kiváló hitszónok, IV. Vencel cseh király feleségének gyóntatója volt. A feleségére gyanakvó, zsarnok uralkodó a gyónási titok megszegésére akarta rávenni a nagy tiszteletnek örvendő papot, ezt ő megtagadta, ezért a király 1383-ban a Károly hídról a Moldva folyóba dobatta.) - Az említett szobor talapzatán erősen kopott, de még olvasható felirat van:

SANCTVS
ET DIVVS IOAN
NES NEPOMVCENVS
ORAT PRO NOBIS
1728

Magyarul: A Szent és Megdicsőült Nepomuki János imádkozik értünk. 1728. Amint a felirat kiemelt betűi (számjegyeknek értékelve) elárulják, nem csak a szokásos számjegyekkel jelzett évszám, hanem kronogramma is tájékoztat a keletkezés évéről. – Meg kell jegyezni, hogy a szoborhoz közeli falfelületen elhelyezett, MŰEMLÉK feliratú kis márványtablán – tévesen – 1778 szerepel évszámként, mert a harmadik számjegy, a kettes a talapzaton Z alakban van kivésve, és ezt a kopottság miatt 7-esnek nézték; – 50 év a különbség! Az ismertetett felirat alatt még olvasható egy töredékes latin szó: RENOVAT... Ez felújításra utal, amely 1788-ban történt. (Egri Egyházmegyei Közlöny, 1879. -99. oldal.)

A műalkotások témái és feliratai hűen tükrözik a település lakosságának életmódját, értékítéletét, anyagi helyzetét, azokat a gazdasági és társadalmi körülményeket, amelyek közepette telnek napjai, egész élete. Bizonyára nem véletlen, hogy pl. a nagykátai országút mellett emelkedő, *Időjósuló szentek* néven ismert szoboresoport három alakja: Szent Orbán, Szent Donát és Szent Medárd 1749 óta hirdeti, hogy az évszázadokon át mezőgazdasággal foglalkozó lakosság számára milyen fontos volt, hogy a május 25-i Orbán-nap fenyeget-e pusztító faggyal, vagy a június 8-i Medárd esős időszakot hoz-e vagy tikkasztó hőséget, és az augusztus 7-i Donát-nap tájkán előforduló jégverés fenyegeti-e a mutatkozó szőlőtermést.

A szoborcsoportnak külön súlyt ad az, hogy a St. Urbanus (Szent Orbán) szobra alatti felirat: „Alapított a városi előljáróság által 1749” érzékelteti a közérdek jelenlétét. De a szoborcsoport további sorsa *egyéni áldozatkészségről* is tanúskodik: St. Medardus (Szent Medárd) szobra alatt ezt olvashatjuk: „Újra emeltetett özv. Rácz Imréné szül. Csikó Erzsébet által 1910.” Az újraemeltetés az egész szoborcsoportra vonatkozik: 1910-ben nyerte el mai alakját, sokat veszítve barokk jellegéből. (A nagymérvű átalakítás 1972-re a műemlék minősítés elvesztését eredményezte.)

A szoboregyüttes központi alakja St. Donatus (Szent Donát). Az ő szobra alatt van a latin nyelvű felirat, az utolsó mondat szépen lüktető hexameterben:

St:
ORBANE
DONATE
MEDARDE
ORATE PRO NOBIS!
NE NOBIS NOCEAT
TEMPESTAS, FULMINA
GRANDO.

Magyarul: Szent Orbán, Donát, Medárd imádkozzatok értünk! Ne ártson nekünk vihar, villámcsapás és jégeső.

A tárgyalandó *keresztek (kálváriák)* között három olyan van, amelyeken latin nyelvű felirat olvasható. Ezek közül a legrégebbi (1759) és legnagyobb szabású a *Szentháromság téren*, a főtemplom melletti parkban *állt*. (Pálinkás-kereszt volt a népies elnevezése.) Mintegy két évszázadon keresztül a Fő tér déli részén állt, többszöri felújítása során (legutóbbi 1943) szoboralakjait újra faragták, csak Szent Rozália fekvő alakja maradt eredetiben a kereszt alatti fülkében. A főtér rendezésekor, 1960-ban került a főtemplom közelébe. Sajnos, 1998-ban le kellett bontani az impozáns műalkotást az összeomlás veszélyével fenyegető állapota miatt. Gondosan szétszedett elemei jelenleg a főplébánia udvarában várják a remélt helyreállítást. – Fehér, töredezett márványlapon az alábbi felújított felirat ad (a felállítás évszámát tekintve téves) tájékoztatást:

IN HONOREM SALVATORIS JESU
IN CRUCE PENDENTIS AMORE
EX PIO VOTO DMNAE
JUDITHAE BÁLINT
VIDUAE DMNI IOANIS BOLEMAN
EXALTATA EST
ANNO 1752. DIE 20-a JUNII. RENOVATA 1825.

-- o --

RENOVATA IN FESTO
EXALTATIONIS
SANCTAE CRUCIS 1905. EX PIA
FIDELIUM LARGITATE.

Magyarul: A szeretetből keresztben függő Megváltó Jézus tiszteletére Bálint Judit úrnő, Boleman János úr özvegye egyes fogadalmából emeltetett az 1752. évben június 20. napján. -- o --

Felújítva a Szent Kereszt felmagasztalása ünnepén 1905., a hívek kegyes bőkezűségéből. – Az 1805. és 1829. évi egyházlátogatási iratok igazolják, hogy a keresztet 1759-ben állították. *Sugárné Koncsek Aranka* anyakönyvi adatok alapján bebizonyította, hogy Boleman János 1759-ben halt meg, tehát Bálint Judit 1752-ben nem lehetett az ő özvegye. (Jászsági Évkönyv 1999. -77. o.)

Az időrendben következő kereszt az un. *cserőhalmi kálvária*, a Nagykátára vezető út jászfelsőszentgyörgyi elágazásánál. Mai állapotában csak az igényesen kidolgozott barokk talapzat és a megmaradt két oldalsó szoboralak emlékeztet eredeti pompájára. A kereszt a korpusszal és a harmadik szoboralakkal villámcsapás áldozata lett. A keresztet betonból építették újjá, a korpusz helyére bádoglemezből kivágott Krisztus-alak került. Az állítató nevét és a felállítás szokott évszámát nem tüntették föl a talapzaton, de egy 1927. évi főplébániai iratból megállapítható, hogy Kállay András huszárkapitány emeltette 1760-ban. A talapzat latin feliratának kiemelt betűiből látni, hogy az évszámot kronogramma formájában kívánták kifejezni, de az első sor kopásai miatt ez már nem ellenőrizhető. A felirat latin szövege:

IN.....E (?)
CHRISTIANITA
TIS
EX PIO FUN
DATORIS
VOTO
VENERATIONI
POPULI
ELEVATUM

Mint látjuk, a kronogrammához szükséges 5-ös számértékek V vagy U betűként jelennek meg. A szöveg *magyar fordítása* (a hiányzó rész és a kereszténységre utaló christianitatis szó után) „...az alapító kegyes fogadalmából a nép tiszteletadásaként emeltetett.”

A hátoldalon a következő felirat van:

N^K^L^
UR RTA
AN 1799

vagyis: Nemes Kállay László renováltatta 1799-ben.

A *Ferencesek terén* felállított *kálváriát* a feszület két oldalán Szűz Mária, illetve Szent János szobrai díszítik barokk vonalú talapzaton állva. Felirata egészen szűkszavú:

+
C. F.
D. I. V.
ANNO
MDCCLXXVI

RENOVATA + $\frac{1838.}{1877.}$

(Megjegyzendő, hogy a ferencesek Historia Domusa szerint a kereszt felállítása 1777-ben történt.) A rövidítések feloldása: C. F.= Curavit fieri, D. I. V.= Dominus Iosephus Völgyi, tehát a felirat *magyarul*: Létesíttette Völgyi József úr 1776-ban. Felújítva + 1838. 1877.

A ferencesek templomában (Hatvani u. 6.) *Kovács György síremléke* hívja fel magára a figyelmet. A hajdani jászberényi főbíró nevével már találkoztunk az egyik kőkép feliratának tárgyalásakor. Kovács György jómódú, vagyonos nemes volt. Áldozatkészségének köszönhető a török pusztítás nyomainak eltüntetése és különösen a ferencesek romokban heverő templomának újjáépítése. Lelkileg is közel állt a ferences atyákhoz. Mindezt tükrözi a templomhajó falán elhelyezett díszes síremléke. Az emléktábla felső részét az elhunyt nemesi címere ékesíti (griff, nyilakkal), ezt barokk pompájú címertakaró fogja közre, és az egész aranyozott, köralakú keret foglalja egységbe. A címer fölött egyetlen vízszintes sorban az elhunyt megnevezése: Generosus Dñus Georgius Kovács, a címer körül pedig ez olvasható: Residentiae Iasz Bereny: Ord Min Ref: Amicus Spiritualis obyt An 1721 12 Dēcbris AĒtat 80. *Magyarul*: „Nemes Kovács György úr, a minorita rend jászberényi rezidenciájának megújítója, lelki barátja meghalt 1721. december 12-én 80 éves korában.” – Az álló téglalap alakú emléktábla alsó felében, kissé mélyített felületen gyakorlott kéz által vésett, szintén aranyozott betűkből álló, latin nyelvű verssorok méltatják Kovács György érdemeit disztichonokban.

SIste VIator MoDICE, et Istos VersVs InspICE.
Hic Veñrda jacent mortalia mẽbra Georgi
Kovács ast aãm IESVS et astra tenent
Promeruit Canus IESVM octogesimus aňus
Qvi plenus meritis attigit octo gradus.
Facta canunt: Tēplum, aes, turris narrentque Minores
An Coñfr erat? plus, Pater ille fuit.
Haeredē Stírpis Tēplum, IESVMque reliqvit
Qvi sic decessit Stírpe perennis erít.
Ergo Př Frřm, Templiq' excultor IESV
Pro IESV in IESV vive qviesce tuo,
VIVE, seD eMplreIs Vİr soCIate Chorls!

(Rövidítés-feloldások: Veñrda=veneranda, aãm=animam, Coñfr=confrater, Př Frřm= Pater Fratrum).

Érdekes megoldás, hogy a vers első és utolsó sora kronosztichon: mindkettő külön-külön is kiadja a halálozás évszámát: 1721. A sírfelirat *magyar fordítása*:

„Állj meg kis időre, vándor, és pillants ezekre a sorokra. Itt nyugszik Kovács György tiszteletre méltó halandó teste, de lelkét Jézus és az ég tartja magánál. Megöszülve nyolcvanadik évében érdemelte ki Jézust, ő, aki nyolc szakaszt ért meg érdemdúsan. Tények dicsőítik: templom, pénz, torony: mondják el a „kisebb

testvérek”, testvértársuk volt-e. Több annál: Atya volt ő. Nemzetsége örökségeként a templomot és Jézust hagyta ránk. Aki így halt meg, annak nemzetsége örökéletű lesz. Tehát – fráterek Atyja és Jézus templomának ékesítője – Jézusért, Jézusodban élj, nyugodjál, élj, de a mennyei kórusokhoz társulva!”

A sorok értékelésénél vegyük figyelembe, hogy a ferences templomot nemrégiben: 1701-ben szentelték föl *Jézus* Legszentebb Neve tiszteletére, így olykor a *Jézus* szó magát a templomot is jelentheti. Az egész mondanivaló gondolatokban, érzelmekben gazdag. A barokk korra jellemző ünnepélyes, pompázatos nyelvi fordulatok valóságos érdemeket fogalmazznak meg, a verssorokból őszinte és mély tisztelet árad.

A latin nyelvű feliratok és az őket hordozó műalkotások áttekintésének befejezéseként fel kell figyelniünk egy örvendetes jelenségre: számos jelét láthattuk annak, hogy Jászberény lakói mindig is megbecsülték városuk művészi értékeit. A műemlékek többségén rendre ott találjuk a törődés, odafigyelés nyomait: számos alkotáson nem csak egy, hanem akár több évszám és név is jelzi a megfelelő karbantartás, a felújítások megtörténtét. Ez a figyelem kiterjedt a feliratok többségére is. Ez reményt ad arra, hogy számbavételük, értékük felismerése a továbbiakban is jótékony hatással lesz a múlt értékeinek jelenünket is gazdagító megismerésére és megbecsülésére.

A REPÜLŐGÉP ZUHANÁSBÓL VALÓ FELVÉTELE NEM SIKERÜLT

1996-ban olvastam egy cikket az egyik – akkor még egyetlen – repülőmagazinban. Az írás az egykori Magyar Néphadsereg bombázóiról szólt. A szerző megemlítette, hogy egy bombázónk 1962-ben Pusztamonostor közelében lezuhant. Mivel már régóta érdekel a repülés, különösen a katonai repülés, folyamatosan gyűjtöm az ilyen témájú könyveket, folyóiratokat. A Pusztamonostor mellett lezuhant gépről is tudtam, de a pontos részleteket nem ismertem. Nem volt biztos az évszám, a gép típusa, a személyzet létszáma, vadászgép volt-e vagy valami más, és még sok más ehhez hasonló, a repülést kedvelő ember számára érdekes adat. A cikk elolvasása után kezdett összeállni a kép. A bizonytalan időpont biztossá vált: 1962. február 13. (kedd). A repülőgép típusa Il-28-as, kéthajtóműves bombázó, amelyet itthon célrepülésre és felderítésre használtak. A gép háromfős személyzettel repült.

A közelmúltban újra az Il-28-asról olvastam egy cikket, és ezúttal a pusztamonostori eseményről már bővebben írt a szerző, de szerettem volna még többet tudni az esetről. Korábbi kutatásaim során többször is megfordultam a Hadtörténelmi Levéltárban. Itt tudtam meg, hogy ez utóbbi cikk szerzője Zsák Ferenc úr is rendszeres vendége a levéltárnak. Telefonbeszélgetéseink során adott javaslatai alapján sikerült megtalálnom az engem érdeklő anyagot¹. A Hadtörténelmi Levéltárban ma már megtekinthető az a 0991/1962 sz., mellékletekkel kiegészített jelentés, amelyet az Országos Légvédelmi Parancsnokság (OLP) parancsnoka, Szilágyi László vezérőrnagy adott át 1962. február 28-án a Budapesti Katonai ügyészségnek.² E cikk megírásához nélkülözhetetlen forráshoz jutottam és a benne foglaltak egy részét több helyen is beépítettem dolgozatomba.

A katonai repülők között létezik egy mondás: „A repülőgép nincs tekintettel sem a rangra, sem a beosztásra.” Vagyis a pilóta (szakszóval: hajózó) lehet „szárnyait próbálgató” ifjú titán, vagy tapasztalt „öreg sas”, mindketten követhetnek el hibákat. Ha az ember valamilyen komoly hibát követett el repülés közben és egyedül ül a pilótafülkében, őrangyala pedig elég gyors, valamint a körülmények szerencsés alakulásaként senki más nem látta a dolgot, a hajózó hazarepül és egy életen át emlékezni fog a dologra. Élményeit pedig szűk baráti (pilóta) körben osztja meg, hogy többiek is tanuljanak az esetből. Sajnos azonban a sors nem mindig kegyes azokhoz, akik talán a világ egyik legérdekesebb mesterségét „űzhetik.

Történeti háttér

Engedje meg kedves olvasó, hogy a történet könnyebb megértése érdekében felidézzek néhány történelmi eseményt, amelyek nagymértékben meghatározói voltak az akkori évek politikai hangulatának, s jelentősen befolyásolták Moszkva és Washington. illetve szövetségeseik egymáshoz való viszonyát. Ezek ismeretében (reményeim szerint) érthetővé válik, hogy miért volt szüksége Magyarországnak olyan bombázókra, amelyeket „csak” célrepülő/felderítő feladatokra használtunk.

1950 és 1955 között vívták a koreai háborút. A Szovjetunió által megszállt északi és az Amerikai Egyesült Államok által megszállt déli országrész között kialakult politikai, ideológiai, gazdasági és társadalmi megosztottság háborúhoz vezetett. A második világháború után ez volt az első olyan katonai konfliktus, amelyben a nagyhatalmak – közvetlenül vagy közvetve – részt vettek.

1953. június 17-én Kelet-Berlinben a termelési normák emelése ellen tiltakozók tüntetése erőszakos jelleget öltött. A felkelést végül a segítségül hívott szovjet harcokocsikkal verték le.

1955 óta az Egyesült Államok egyre jobban belekeveredett a vietnámi háborúba és folyamatosan növekvő gazdasági- és katonai segítséget nyújtott a nyugat-barát Dél-Vietnámnak.

1956. október 23.-án forradalom és szabadságharc tört ki Magyarországon. A helyzet gyors rendezésében ismét szerepet kaptak a szovjet harcokocsik. A forradalmat leverték.

A magyarországi eseményekkel párhuzamosan zajlott a szuezi válság, amely a 2. arab-izraeli háborúval folytatódott. Az Egyiptom által államosított Szuezi-csatorna miatt kirobbant háborúból az Egyesült Államok igyekezett kimaradni, ám a Szovjetunió a magyar forradalom leverését követő napon (november 5.-én) már magabiztosan fenyegethette meg Nagy-Britanniát és Franciaországot, hogy atomfegyvert vet be, ha nem vonják vissza csapataikat Egyiptomból.

1957. október 4-én a Szovjetunió föld körüli pályára állította az első mesterséges holdat, a Szputnyikot. Ezzel az ember – egyelőre csak technikai eszközei révén – megjelent a világűrben.

1960. május 1-jén a szovjet légvédelem Szverdlovszk felett lelőtte Francis Garry Powers U-2 típusú felderítő repülőgépét. (Ez bizonyította Washington számára, hogy a Szovjetunió képes előállítani olyan fegyvert, amellyel le lehet lőni a nagy magasságon repülő felderítő gépeket.)

1961. április 17-20. között az Egyesült Államok támogatását élvező kubai emigránsok sikertelen inváziót hajtottak végre a kubai Disznó-öbölben, Fidel Castro marxista rendszerét nem sikerült megbuktatni.

Augusztus 13-án felépült a berlini fal, amely évtizedeken át jelképe lesz a kelet-nyugati szembenállásnak.

1961. június 1-én Czinege Lajos altábornagy, honvédelmi miniszter kiadta 0016. sz. parancsát, amely a Magyar Népköztársaság légterének védelméről szóló intézkedéseit tartalmazta. Ebben megparancsolta, hogy: „...el kell érni, hogy a harctevékenységre korábban kiképzett repülőgépvezetők... gyakorlottságukat 1961. szeptember 1-ig visszaszerezzék nappal, és éjjel, különösen bonyolult időjárási viszonyok közötti feladatok ellátása terén

1961. december 1-ig be kell fejezni a csapatok vezetésének előkészítését, valamint a Szovjetunió, a Csehszlovák Szocialista Köztársaság, a Román Népköztársaság és a Déli Hadseregcsoport légvédelmi erőivel és eszközeivel való együttműködés terveinek kidolgozását.”³ A miniszter elrendelte a vadászrepülő-csapatok, légvédelmi rakéta-ezredek, rádiótechnikai-ezredek [összefoglaló nevükön: honi légvédelmi csapatok] számára, hogy készüljenek fel a „baráti” országok hadseregével való együttműködésre.

Az fent említett háborúban mindkét nagyhatalom bizonyított. A Szovjetunió megmutatta hogy a saját táborán belüli „problémák” megoldásánál nem riad vissza a katonai erő alkalmazásától. A világpolitikai porondon pedig ugyanilyen határozottsággal lép fel, ha érdekei ezt úgy kívánják.

Az Egyesült Államoknak nem kellett szövetségeseit „jobb belátásra” bírnia. A nemzetközi politikában - ha a marxista térnyerés feltartóztatása illetve visszaszorítása volt a cél – Washington kész volt katonáit harcba küldeni, de nem Európában. A magyar forradalom példája bizonyította, hogy a Moszkva befolyása alá került Kelet-európai országok nem számíthatnak a nyugat közvetlen politikai, gazdasági vagy katonai segítségnyújtására. Hivatalosan az Egyesült Államok szabad kezet adott Moszkvának a magyar forradalom kezelésével kapcsolatban és a keleti tömb belügyének tekintette az ügyet.

A Néphadsereg bombázói

Az 1947. február 10-én aláírt párizsi békeszerződés Magyarország számára megtiltotta bombázó-repülőgépek rendszerben tartását, ennek ellenére 1953. januárjától rendelkezünk ilyen „illegálisan” rendszerben tartott gépekkel.⁴ Első bombázóink a Tupoljev tervezőiroda által tervezett Tu-2 Sz típusú repülőgépek voltak, amelyek a magyar hadrendben a „TÚZOK” nevet kapták.

Az új repülőök érkezése késést szenvedett és némi csalódást is okozott. A repülőszakemberek java része ugyanis abban reménykedett, hogy a késés valódi oka az, hogy nem az elavult 2. világháborúban is használt légcavaros típust kapjuk, hanem a korszerű, sugárhajtású Il-28-kat. A csalódást csak fokozta, hogy az „új” gépek egy része erősen elhasznált állapotban volt. Ezeknek a gépeknek átírták (meghamisították) a fedélzeti naplóját. Azt azonban mégis ki lehetett deríteni, hogy némelyikük már a Németország feletti harcokban is részt vett, illetve volt olyan újrafestett gép, amelyiken átütött az észak-koreai felségjel. Utalva arra, hogy ezek a gépek valódi háborús körülmények között repültek. Ez nem feltétlenül azt jelenti, hogy a szovjet illetékesek szándékosan rossz vagy elavult technikát adtak volna át nekünk.

1953-ra már egyértelművé vált volt, hogy hazánk a körvonalazódó keleti blokk tagja lesz. A szövetségeseket maga köré „gyűjtő” Szovjetunió már így is egy szocialista katonai csoportosulás élén állt, amelyet 1955. május 14-től Varsói Szerződés néven fog ismerni a világ. A szovjet politikai és katonai vezetésnek tehát nem fűződött érdeke ahhoz, hogy katonailag gyenge szövetségesek álljanak mellette. Sokkal valószínűbbnek tűnik az a magyarázat, miszerint a szovjet repülőgépipar nem volt képes ilyen rövid idő alatt, elegendő számú repülőgépet előállítani.

A vadonatúj ezüstsínű Iljusin bombázók első példányai 1955. február 10-én érkeztek Kunmadarasra, a 82. Vegyes Repülő Hadosztályhoz. A gépeket közvetlenül a gyárból repülte át a szovjet személyzet. Az Il-28-as közepes bombázó személyzete 3 főből áll: repülőgépvezető (pilóta), megfigyelő (a navigációt, felderítést és a bombavetést végző tiszt), rádiós-lövész (a repülőgép farokrészében).⁵

A repülőgép fontosabb adatai: hossz: 17, 65 m, fesztávolság: 21, 45 m, magassága: 6, 7 m, üres tömeg: 12 890 kg, hasznos terhelés: 3000 kg bomba vagy torpedó, maximális felszállótömeg: 23 200 kg, legnagyobb sebesség: 925 km/h, hatótávolsága: 1930 km, tüzelőanyag-mennyiség: 8000 l, fegyverzet: 2 db egycsőű előre tüzelő és 1 db ikercsőű hátrafelé tüzelő 23 mm-es gépágyú,

Ma már mulatságosnak tűnik, de az akkori politikai körülmények között „természetesnek” számított, hogy az átrepülő személyzet civil ruhát viselt. Ez pedig fekete keménykalapból, fehér ingből és fekete öltönyből állt. Ennél „civilőbb” öltözetet kitalálni sem lehetne egy – igaz fegyvertelen – bombázó személyzete számára. Hogy erre mi szükség volt arra válasz legfeljebb a „nyugati” ember számára kiismerhetetlen orosz lélekben lakozik. Ebben az időben a szovjet politikát (beleértve a katonapolitikát is) a már-már betegesnek

nevezhető titkolózás jellemezte. Feltehetően e két momentum együttesen eredményezte a „különleges hajózóöltözéket”.

Az említett időpontban 2 darab „harci” és 1 darab kétkormányos UII – azaz oktató-gyakorló változat – került hazánkba. Később további beszállítások is történtek. (Összesen 8 darab Il-28-as került a Magyar Néphadsereg állományába, 6 darab volt „harci” és 2 gyakorló változat.)

Valószínűleg a magyar bombázók voltak a világ legbékésebb bombázószázada, mert sem bomba-fegyverzetet, sem a gépágyúhoz való löszereket, sem a légi-felderítéshez szükséges fényképezőgépeket nem rendszeresítettük. A személyzeteket pedig nem képezték ki lövészetre, bombavetésre és légi-felderítésre. Mindezek ellenére a repülőgépek felderítő, célzáskvontató és tüzerhelyesbítő feladatot láttak el.⁶

Il-28-as „bombázóink” háborús körülmények esetén tüzerhelyesbítő felderítőszázadként az 5. hadsereghez kerültek volna. Azaz feladatuk a tüzéség „munkájának” ellenőrzése, és célhelyesbítés volt.⁷

1962-ben a meglévő 2 darab „harci” Il-28 mellé további 4 darabot vásárolt a Magyar Népköztársaság a Szovjetuniótól. A gépek személyzetét a nagysebességű repülésről letiltott hajózóállományból biztosították. Így megalakulhatott a „Felderítő, tüzerrepülő század”.

Sajnos bombázóinkat sem kerültk el a repülőesemények. A típussal magyarországi pályafutása során több, kisebb-nagyobb baleset is történt, 1962. február 13-án azonban egy Il-28-as nem tért vissza.

A 34-es utolsó repülése

A katasztrófáról Pusztamonostor egy része lakosainak része azonnal értesült. Többen látták is az esetet, aki pedig a közelben volt, de nem látta a repülőgépet, az hallhatta a robbanást. Manapság a hasonló esetekről már abban az órában értesülhetünk, amikor az bekövetkezett. Akkoriban azonban egészen más volt a helyzet. Az esetet szigorú titoktartás övezte, a másnapi újságok még csak rövid hírként sem közölték.

A repülőgép lezuhanásának két szemtanújával sikerült beszélmem. Mindketten a pusztamonostori általános iskola tanárai voltak, ma nyugdíjasok. Percz Lászlóné 2003. augusztus 20-i telefonbeszélgetésünk során így emlékezett vissza az eseményekre: „Vége volt a nagyszünetnek – úgy 10 óra körül lehetett - és befelé indultunk a gyerekekkel, amikor megláttuk. ...az iskola fölött már húzta a fekete csíkot, aztán a falu határa fölött lehetett, amikor kigyulladt. Én nem mentem ki a helyszínre, de azt tudom, hogy találtak egy

igazolványt is, úgyhogy azt tudtuk, hogy magyarok voltak. Mindent lezártak és mindent titokban tartottak, semmit sem lehetett megtudni.”

Másik szemtanú a szintén helybéli Balázs Győző, 2003. augusztus 9.-i beszélgetésünk során elmondta, úgy emlékszik, épp a nagyszünetben volt az udvaron a gyerekekkel, amikor a gép a falu fölé ért. Emlékezete szerint aznap csendes idő volt, ezért volt kint mindenki az iskolaudvaron. „10 óra körül lehattünk, mert nagyszünet volt. Nem figyeltük annyira..., csak már föltűnő volt, mert az iskola fölött elkezdett füstölni, de nagyon csúnyán, aztán pedig már lángolt. Azt hittük, hogy még a faluban leesik. ...A gyerekek még előbb észrevették, mint mi. Valaki mondta is, hogy: Húha mi lesz ezzel?! ...Arra tökéletesen emlékszem, hogy jól lehetett látni, arra is, hogy hátul kicsapódott a füst. ...Hogy pontosan milyen magasan voltak, azt nem tudnám megmondani, de úgy 2000 méter magasan lehetek.” Miután a gép eltűnt a házak mögött, egy robbanást lehetett hallani. A repülőgép a Tahy-laposnak nevezett terület közelében csapódott a földbe. A tanár úr szerint a gép iránya Észak - Észak-nyugat volt. A becsapódást követően a katasztrófa helyszínét biztosító alakulat katonái nagyon gyorsan kiérkeztek. A tanár úr úgy emlékszik, hogy ő a becsapódás után kb. egy és negyed órával ment ki megnézni, mi is történt. Akkor már a faluból nagyon sokan voltak ott, és a helyszínt biztosítók sem voltak kevesen. Ha ma történik hasonló eset, a szakemberek kivételével most sem engednek senkit a roncsok közelébe. Ez 1962-ben fokozottan érvényes volt. Gyorsan dolgoztak. A személyzet földi maradványait és a repülőgép roncsait kb. két nap alatt összeszedték.

Ahogy az lenni szokott bizonyos „tények” azonnal ismertté váltak. Sokan úgy tudták, hogy csak ketten voltak az Il-28-ason. Volt, aki úgy gondolta, hogy vadászgép zuhant le a falu mellett. „...Azt tudták, hogy magyar volt, és volt, aki még mondta is, hogy hová valók.” Azt azonban biztosan tudták - helyesen - , hogy magyarok repültek a géppel. A katasztrófa helyén megtalált igazolvány talán pilóta igazolvány volt, amely egyértelműen bizonyította a gép hovatartozását.

A katasztrófáról készített jelentésben a repülőesemény leírásánál többek között a következő található⁸: „1962. 02. 12-én Wumbauer Imre szds. [százados] repülőgépvezető, Bocsik András szds. megfigyelő, Bitó László őrm. [őrmester] rádiólövész összetételű hajzó személyzet⁹ a következő repülési feladatot kapta Lohn János szds. rajparancsnoktól:

1962. 02. 13-án hajtsanak végre Il-28-as típusú repülőgéppel hadműveleti útvonalrepülést a rádiótechnikai csapatok részére. Kecskemét-Nagykátá-Hatvan-Vác-Eger-Püspökladány-Mezőberény-Kiskunhalas-Kecskemét utvonalon 8000 m magasságon, 600 km/óra sebességgel.” Őket követte az 55-ös oldalszámú Il-28-as, fedélzetén Szabó Ferenc

százados, repülőgépvezető, Kiss Sándor százados, megfigyelő és Baranyi János rádiós-lövész. Feladatuk: célt repülni a légvédelmi tüzércsapatoknak. (A két gép útvonala a nagykátai fordulópontig megegyezett). „A személyzet felkészítését és ellenőrzését Lohn János szds. rajparancsnok és Varga Ferenc szds. rajmegfigyelő végezték rep. előtti felkészítés keretében 1962. 02. 12-én 08. 00-12. 00-ig. ...felszállás előtt a személyzet kiment a piros vonalra [Ez az indítási zóna, itt indítják a repülőgép hajtóművét – ebben az esetben hajtóműveit - ,itt kapja meg a repülőgépvezető a kigurulási, majd felszállási engedélyt.], ahol átvette a repülőgépet, majd gépbe szálltak. Az orvos a start másik végén tartózkodott, így a startorvosi vizsgát Szabó Ferenc szds. jelentése szerint elmulasztották.¹⁰

„A gépbe szállás után 20 perccel kapta meg az indítási engedélyt Wumbauer szds. mert a feladat végrehajtási módját az időjárási körülmények miatt változtatni kellett. [alacsony volt a felhőalap] ...Az időjárás felderítése (amelyet a [kecskeméti] vadászrep. egység végzett), valamint a szinoptikus tiszt [a repülőtér időjárás előrejelző tisztje] jelentése alapján a repülőtér körzetében és az ország területén a meteorológiai viszonyok megfelelően voltak a feladat végrehajtására. A reptér körzetének időjárása a következő volt. Több réteges felhőzet 1800 m-es alappal. A felhőben 5000 m körüli magasságon gyenge jegesedés erős rázással. Felhő alatt a látás 15-20 km.”¹¹

A 34-es 11 óra 32-kor startolt el a kecskeméti betonról, egy perccel később követte az 55-ös. Innentől már csak következtetni lehet(ett) az eseményekre. A 34-es gép személyzetének már a felszálláskor rádiózási problémája volt. A repülésvezető ugyanis mindkét gépnek azt az utasítást adta, hogy jobb fordulóval repüljenek rá Ceglédre, és ne emelkedjenek 1000 méter fölé. Wumbauer százados a parancsot nem nyugtázta és az eredeti (a földön kapott) eligazításnak megfelelően bal fordulóval repült Ceglédre. Erre az őket követő 55-ösből Szabó százados is figyelmeztette az előtte repülőket, de válasz nem érkezett. A 34-es 1200 méterre emelkedett és jelentette a ceglédi távoli irányadó átrepülését, majd folytatta az emelkedést és 1800 méteren belerepült a felhőbe, amelyet a hátul repülő Szabó százados is látott. Időközben a repülésvezető utasította mindkét gépet, hogy rádiójukon váltsanak csatornát. Ezt mindkét gépen végrehajtották, ám valószínű, hogy a 34-esen nem az utasításra, hanem az előzetes földi egyeztetésnek megfelelően hajtották végre. Ezen a csatornán a földről is és az 55-ből is hallották Wumbauer százados rádióforgalmazását, ám ő valószínűleg semmit sem hallott abból, amit vele kívántak közölni. 11 óra 46 perckor Wumbauer százados jelentette, hogy Nagykáta felett van és magassága 4500 méter a (földön) megadott irányon. A kecskeméti lokátor meg is találta a gépet, amelyet már csak 4 percig tudott követni. 11 óra 50-kor a kapcsolat megszakadt, a repülőgép eltűnt a lokátor

képernyőjéről, és a rádióban néma csend. A lőtér sem tudott rádiókapcsolatot teremteni a repülőgéppel. A Harcálláspont (H) is hiába hívta Szabó századossal az eltűnt gépet. Wumbauer százados nem válaszolt. „...Ezután a hívást megismételték valamennyi csatornán, a hívásokra válasz nem érkezett. Közben a rep. vezetői pontról a távoli irányadón keresztül is meghívták a repülőgépet, válasz itt sem érkezett. E tény a kecskeméti H. azonnal jelentette a Köz.H-nak [Központi Harcálláspont] és a repülésvezetőnek. A vadász alakulat TÖF-e [törzsfőnöke] Márta Sándor szds. parancsára a H. és a repülésvezető kiadta a levegőben tartózkodó gépeknek a „kavior” jelszót, amire minden repülőgép leszállt, kivéve Wumbauer szds. repülőgépét.”¹²

Egy órával később a rendőrség jelentette, hogy Jászfényszaru körzetében 11 óra 52 perckor Pusztamonostortól 2 km-re északnyugatra egy repülőgép lezuhant. A kivizsgálást végző bizottság a repülés előkészítés végrehajtásának, a meteorológiai helyzet értékelésének és a szemtanúk kihallgatásának alapján a katasztrófa legvalószínűbb lefolyását az alábbiakban foglalta össze:

„Wumbauer szds. belerepült repülőgéppel a felhőbe, anélkül, hogy a pitot-cső fűtés bekapcsolt állapotáról meggyőződött volna. A felhőben 4000 és 5000 m-es magasság között megvoltak a repülőgép jegesedésének feltételei, aminek következtében Wumbauer szds. gépének pitot csőve a fűtés hiányában eljegesedett. A pitot-cső jegesedésének mértékében a sebességmérő műszer mutatója fokozatosan csökkenni kezdett, aminek alapján Wumbauer szds. arra a helytelen következtetésre jutott, hogy a repülőgép sebességét elveszti, ennek megakadályozására a gépet intenzív süllyedésbe vitte. (Kb. 30 m/sec.). A süllyedés mértékét variométerén [A pilótafülkében elhelyezett műszer, amely a süllyedés vagy emelkedés mértékét mutatja.] ellenőrizni nem tudta, mert az a jegesedés következtében helytelen értéket mutatott, műhorizontja [Amely a repülőgép vízszintes tengelyhez viszonyított helyzetét, illetve a gép süllyedését vagy emelkedését jelzi.] pedig a süllyedést kiváltó durva kormánymozdulat következtében időlegesen használhatatlanná vált. Wumbauer Imre szds. annak reményében, hogy a felhőalap alsó szintje 1000 m körül van és a felhőből kijutva sikerül a repülőgép helyzetét megállapítani, siklásba tartotta a repülőgépet, amely tudta nélkül zuhanássá alakult.

A felhőalap a katasztrófa színhelyén Pusztamonostor térségében ezidőben – a szemtanúk vallomásai alapján – 300-600 m volt. Wumbauer szds. a felhőből kiérve látva a föld közelségét és a zuhanási szög nagyságát igyekezett gépét a zuhanásból kivenni (a szemtanúk vallomásai is ezt bizonyítják), ezt azonban a kis magasság, valamint a repülőgépeknek a zuhanás közben szerzett rendkívül nagy sebessége és a nagy zuhanási szöge

nem tette lehetővé. Így Wumbauer szds. repülőgépevel kb. 15-20°-os szögben, 700 km/óránál nagyobb sebességgel a földnek ütődött. A földdel történő összeütközés következtében repülőgépe szétrobbant és 1,3 km hosszú, 400 m szélességű területen szétszóródott. A személyzet mindhárom tagja életét veszítette.”¹³

A katasztrófáról – mint minden ilyen esetben – műszaki jegyzőkönyv is készült. Ebből kiderül, hogy a gépen a gyári kibocsátás óta semmiféle rendellenességet nem tapasztaltak és komolyabb műszaki meghibásodást sem észleltek. Továbbá: „Az üzemeltetés folyamán a repülőgépen semmiféle törés, sérülés, vagy deformációs nem volt. A repülőgép műszaki állapotára jellemző, hogy 1961. november 10-étől kezdve, a repülőgép 1962. február 13-ig 16 órát repült különböző repülőgépvezetőkkel, s ezalatt az idő alatt a levegőben semmiféle meghibásodást nem észleltek. A repülőgépet a levegőben állandóan kiválóra és jóra értékelték.” A helyszíni kivizsgálás eredményeként megállapították a becsapódás szögét (15 - 20°) és azt, hogy a repülőgép kormányozható volt. Ezt részben onnan tudták, hogy a szemtanúk elmondták: amint a gép „kiesett” a felhőből zuhanási szöge azonnal csökkenni kezdett, azaz amint észlelte a pilóta a repülőgép térbeli helyzetét késlekedés nélkül megpróbálta „felhúzni”, de sajnos ez nem sikerült. Másrészt a roncsok elhelyezkedése is arra utalt, hogy a gép bedöntés nélkül repült.

A műszaki jegyzőkönyv tanúsága szerint a kivizsgálást végző bizottság megvizsgálta annak lehetőségét is, hogy nem próbált-e a pilóta esetleg kényszerleszállást végrehajtani. A helyszínen talált roncsok elemzéséből megállapították, hogy a repülőgép kis sebességű repüléséhez elengedhetetlenül szükséges fékszárnyak behúzott állapotban voltak. [Azaz a nagy sebességű repüléshez szükséges helyzetben.] A futóművek behúzott állapotban voltak, a személyzet pedig nem tett kísérletet a gép vészelhagyására.

A műszaki bizottság következtetése a következő volt: „A repülőgép műszaki állapota az előkészítés színvonala, a szemtanúk döntő többségének állítása, valamint a helyszíni szemle alapján nem lehet megállapítani olyan tényeket, melyek a repülőtechnika levegőben történt meghibásodását bizonyították volna.”¹⁴

Az OLP jegyzőkönyv két szemtanú vallomását tartalmazza. Egyikük Kun János MÁV munkavezető volt: „Előadom, hogy 1962. II. 13-án délelőtt 11.52 perc körül Pusztamonostori-7. sz. őrházról 400 m-re dolgoztam. A fenti diót azért tudom, mert az órám megnéztem, hogy nincs-e még ebédidő. Az óra megnézése után rep. gép bugásra lettem figyelmes, majd a bugás irányába nézve láttam, hogy Pusztamonostor felett a felhőkből egy sugárhajtású gép tűnt fel. A gép iránya erősen a föld felé hajlott. Majd, amikor a gép a vasútállomás felé ért, és a község

határát elhagyta, hirtelen megbukott, majd lezuhant. Az esemény tőlünk kb. 1000 m-re történt.

Határozottan állítom, hogy a gépet előlnézetből láttam, és azon a levegőben robbanást nem észleltem, égést, füstölést nem láttam. A repülőgéppel kapcsolatban elmondom, hogy annak bűgása volt nekem rendellenes, véleményem szerint a gép motorjai nem úgy működtek, mint rendesen.

A rep. gépet a levegőben kb. fél percig láttam.”¹⁵

A másik szemtanú Guba József MÁV váltókezelő volt: „Előadom, hogy 1962. II. 13-án délelőtt kb. 11. 45-kor a Pusztamonostor-i vasútállomáson teljesítettem szolgálatot, mint váltókezelő. Szolgálatteljesítés közben repülőgép bugásra lettem figyelmes. A repülőgép bugási irányába nézve láttam, hogy Pusztamonostor felett erősen orral lefelé repül egy rep. gép, amikor a házakig ért, kissé megemelte a repülőgépvezető a rep. gép orrát, majd balra irányította. Ezt követően kis idő múlva nagy robbanásra lettem figyelmes.

Határozottan állítom, hogy én a levegőben lévő rep. gépet úgy láttam, hogy nem égett és nem füstölt. Arra vonatkozóan nem tudok felvilágosítást adni, hogy a gép futószerkezete ki volt-e engedve, vagy nem.

A repülőgéppel kapcsolatban megjegyzem, hogy nekem az tűnt fel, hogy a gép nagyon alacsonyan repült. A rep. gép motorbugása egyenletes volt, semmiféle rendellenességet nem észleltem.”¹⁶

Természetesen ilyen esetekben kihallgatják azokat a pilótákat is, akik együtt repültek a szerencsétlenül járt gép pilótájával, illetve azokat, akik a felkészítését végezték. A Wumbauer századost követő 55-ös oldalszámú II-28-as pilótájának (Szabó Ferenc százados) vallomásában többek között ezt olvashatjuk:

„Kérdésre előadom, hogy II. 13-án repülés előtt sem én, sem Wumbauer szds., illetve a két gép személyzete orvosi vizsgálaton nem vettünk részt. Ugyanis nem volt idő kimenni az orvoshoz, aki a vadászrepülőknél volt, akik szintén repültek.

Kérdésre előadom, hogy Wumbauer szds. felszállás előtt jókedvű volt, semmiféle nyomottságot, vagy indiszponáltságot nála nem észleltem. Wumbauer szds. közepes képzettségű, és képességű rep. vezetőnek ismertem.”¹⁷

Lohn János százados (Wumbauer százados rajparancsnoka) vallomásában megjegyzi: „Wurbauer Imre szds. rep. technikájával kapcsolatban elő kívánom adni, hogy rep. gép vezetésében több hiányosság volt tapasztalható. Meglehetősen ideges természetű és kevés önkritikával rendelkező katona volt. Rep. technikai készsége közepes volt. Műszerrepülések végrehajtásánál hajlamos volt a durva korrigálásokra, amelybe beleértem a durvább

fordulásokat, irány, magasság és sebesség helyesbítéseket is. Ezen kívül a leszállásai nehezebben mentek, mint másoknál, de az utóbbi időben hónapokban javulás volt tapasztalható nála.

1961-ben 81. 17 órát repült. 1962-ben ez idáig két óra 35 percet repült. Az elmúlt havonta 6-8 órát repült, mely meglehetősen kevés. Ezek zöme hadműveleti repülés volt. Kiképzési repülése egészen minimális volt.

Az eü. [egészségügyi] könyvecske tanúsága szerint – az én emlékezetem szerint is – 1961. augusztus 22.-én idegkimerültség miatt reporvosi bizottság szakorvosi vizsgálatra küldte, a csapat orvosa. A vizsgálat eredményeképpen két hét eü. szabadságot kapott, tőlem a kórház javaslata alapján.”¹⁸

A Faber Viktor orvos alezredes és Liszkai László orvos századosok által készített Katonai Igazságügyi Orvosszakértői Vélemény mindhárom áldozat esetében ugyanazt jelöli meg a halál okaként, a három véleményből asz egyik: „A halál oka az egész testet ért durva, rendkívül nagy külső erő hatására létrejött roncsolódások. ... A halál a sérülések pillanatában azonnal bekövetkezett, semmiféle élesztési kísérlet nem vezethetett volna eredményre.”¹⁹

Szilágyi László vezérőrnagy Országos Légvédelmi Parancsnok az 1962. február 16-án Czinege Lajos vezérezredes, honvédelmi miniszterhez címzett 0642/1962 számú jelentésében a következőket jelentette:

”A katasztrófa okát objektíve bizonyítható módon megállapítani nem lehetett: ...A katasztrófa lejátszódásának körzetében a katasztrófa időpontjában a felhőalap 300-600 m volt. A siklásba vitt repülőgép a repülőgépvezető tudta nélkül zuhanásba tért át. A repülőgép zuhanásból való kivételét a repülőgépvezető csak a felhőből való kijövetel után tudta megkezdni, mivel a gép tényleges helyzetéről csak föld meglátásának pillanatában szerzett tudomást. A repülőgép alacsony magassága, nagy sebessége és meredek zuhanási szöge következtében a repülőgép zuhanásból való felvétele – habár a repülőgépvezető e célból mindent elkövetett, - nem sikerült, és a repülőgép 15-20 fokos szögben 700 km/ó feletti sebességgel a földnek ütközve felrobbant. A repülőgép személyzete – Wumbauer Imre százados repülőgépvezető, Bocsik András százados megfigyelő, Bitó László őrmester rádióslövész – a helyszínen életét vesztette.”²⁰ A katasztrófa okát Szilágyi vezérőrnagy a következőkben jelölte meg:

„Wumbauer Imre százados repülőgépvezető és Bocsik András százados megfigyelő feledékenységé, valamint a repülőgépvezető által a repülőgép-vezetés technikájában elkövetett hiba.

Az eseményért felelős:

Wumbauer Imre százados repülőgépezető, mert a felhőbe történt berepülés előtt nem győződött meg arról, hogy Bocsik András százados megfigyelő a pitot-cső fűtését bekapcsolta-e, továbbá, mert a szelencés műszer csoport üzemzavarának észlelésekor a szelencés műszer csoport vész rendszerére történő átkapcsolását elmulasztotta.

Bocsik András százados megfigyelő, mert a felhőbe repülés előtt a pitot-cső fűtését nem kapcsolta be.²¹

Az Il-28-asok magyarországi történetében ez volt az egyetlen katasztrófa.

A 34-es oldalszámú Il-28-as típusú repülőgép (gyári száma: 56434) 1955. január 24-én került ki az egyik Szovjetunió-beli repülőgépgyárból- „Élete” során 753 óra 1 percet töltött a levegőben, 946 leszállást teljesítve. Ez gép érkezett legkorábban Magyarországra, 1955. február 10-én.

Az utolsó pillanatban

E tanulmány leadási határidejének utolsó napján újabb értesüléseket szereztem a történettel kapcsolatban. Korábban említettem, hogy két folyóiratcikk hatására kezdtem részletesebben foglalkozni a Pusztamonostor mellett szerencsétlenül járt Il-28-as történetével. Zsák Ferenc úr írt bővebben ezzel az eseménnyel kapcsolatban. Ő négy évtizeden át dolgozott a szigetszentmiklósi (akkori nevén) Pestvidéki Gépgyárban, ahol a Magyar Néphadsereg katonai repülőeszközei szinte kivétel nélkül megfordultak. Ebben a gyárban végezték a repülőgépek és helikopterek különböző szintű javítási munkálatait. Az esemény végkifejlete szempontjából már mindegy, hogy milyen okból semmisült meg a repülőgép, ám Zsák úr közlése – úgy érzem – figyelmet érdemlő. Feltűnhetett az olvasó számára, hogy a vizsgálóbizottság által megszólaltatott szemtanúk, és az általam felkeresett szemtanúk nem egyformán emlékeztek vissza arra, hogy füstölt, illetve égett-e a repülőgép a lezuhanás előtt. A vizsgálóbizottság is kizárta a tűz lehetőségét. A jegyzőkönyvben szereplő vallomások szerint nem égett a gép, a most visszaemlékezők pedig úgy emlékeztek, hogy igen.

Számos katasztrófa alkalmával fordult már elő, hogy a fém- vagy ezüstsínű repülőgépet (ilyen volt a magyar Il-28-as is) lángolni látták a szemtanúk, pedig az valójában nem égett. Néhány repülőgépben pedig olyan hajtómű van, amely gázadáskor vagy elvételkor sűrű fekete füstöt bocsát ki magából. Aki korábban még nem látott ilyet, az joggal gondolhat műszaki hibára. Az Il-28-asba ugyanolyan hajtóműveket építettek be, mint a legendás MiG-15Bisz típusú repülőgépekbe (VK-1 típusú hajtómű). Zsák úr számtalanszor látott ilyen gépeket és biztosított arról, hogy egyáltalán nem volt „füstölős” a MiG-15Bisz. Sok egykori MiG-15-pilótával beszélt viszont, akik elmondták, hogy néhány olyan baleset, katasztrófa is

történt, aminek az oka egy konstrukciós hiba volt. A korabeli hivatalos politika azonban nem tűrte meg az olyan vizsgálati eredményeket, amelyekben a Szovjetunióban készült repülőgépekről, illetve azok hajtóműveiről azt állapították meg, hogy hibásak.

Ezekon a gépeken a hajtómű üzemanyag vezetéke egy belül fémhálóstal megerősített gumicső volt, amiben több atmoszférás nyomással áramlott a tüzelőanyag. Anyagfáradás, vagy egyéb külső behatásra ez a vezeték kilukadhatott. A nagynyomással a forró hajtóműre ömlő kerozin tüzet okozott, ami a repülőgép (és pilótája) elvesztéséhez vezethetett.

Az Il-28-ason még nem volt fedélzeti adatrögzítő berendezés (fekete doboz), amelyből meg lehetett volna tudni a gép utolsó útjának legfontosabb adatait. Ezért volt kénytelen a bizottság is csak a katasztrófa valószínűsíthető okáról jelentést tenni.

Több mint 40 év múltával már nem lehet teljes bizonyossággal megmondani, mi vezethetett egy repülőgép és háromfős személyzetének pusztulásához. Ezen írásnak sem ez volt a célja.

1966. december 28-án utoljára emelkedett a levegőbe Magyarország fölött Il-28-as. A szerencsétlenül járt 34-es kísérője is utolsó útjára indult. Az 55-ös oldalszámú repülőgépet Janis József alezredes, az Országos Légvédelmi Parancsnokság többmotoros-szemlélője repülte át Kecskemétről Szolnokra a Repülőmúzeumba, ahol az „társaival”, a korabeli vadásztípusokkal együtt mutatja be a magyar katonai repülés sokáig titkolt, izgalmas korszakát.

A dolgozat megírásához nyújtott segítségükért köszönettel tartozom Percz Lászlónénak, Balázs Győzőnek és Zsák Ferencnek.

Felhasznált irodalom:

Iván Dezső: A magyar katonai repülés története 1945-1956. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem (egyetemi jegyzet), Bp. 1998

Iván Dezső: A magyar katonai repülés története 1956-1980. Honvédelmi Minisztérium Oktatási és Tudományszervező Főosztály, Bp. 2000

Hans-Heiri Stapfer: Warsaw Pact Air Forces. Squadron/Signal Publications, Inc. [1991]

Kiss István: Daliás idők I. Tupoljev bombázók I. In: Top Gun 1995/11, 28.-29. o.

Kiss István: Daliás idők II. Iljuszin bombázók. In: Top Gun 1996/1, 27.-29. o.

Yefim Gordon – Dmitriy Komissarov: *Ilyushin Il-28 Beagle.* Airlife Publishing Ltd, UK 2002

Zsák Ferenc: Csatagép után frontbombázó (a parádés-kocsi). In: Aero Magazin 2003/2, 69.-73. o.

¹Jegyzetek

Zsák úr korábbi kutatásainak és segítőkészségének köszönhetően birtokába jutottam olyan jegyzőkönyvmásolatoknak, amelyeket csak hosszas kutatások útján tudtam volna megtalálni.

² Hadtörténelmi Levéltár (HL): OLP Katasztrófa iratok 1962/T 137, 15/79 (1/63/15-ös mikrofilm) (HL: OLP)

³

Hadtörténelmi Levéltár (HL): MN Honvédelmi Miniszter (HM) Parancsok 1961/T 10

⁴ A keleti tömb országainak hadseregfejlesztéseivel kapcsolatban rendszeres megbeszéléseket tartottak Moszkvában. A Sztálin haláláig (1953. március 5.) tartó, illetve az azt követő néhány éves időszakra az volt a jellemző, hogy ezeket a megbeszéléseket nem vitafórumnak szánták a szovjet vezetők. A keleti tömb országaink katonai fejlesztési forgatókönyvét Moszkvában írták, amelyet végre kellett hajtani.

⁵ A típust 4 repülőgépgyárban (moszkvai 1. sz., voronyezsi 64. sz., kujbisevi 18. sz., irkutszki 11 sz.) 8 fő változatban gyártották: bombázó, oktató-gyakorló, felderítő, torpedóvető, célzsákvontató, csatarepülő. Ezen felül volt még két fegyvertelen variáns: a légkörkutató és a gyorsposta változat.

⁶ A Varsói Szerződés többi tagállama az Il-28-as más változatait is rendszeresítette. Nálunk csak a "bombázó" és a gyakorló változat állt rendszerben. (Hans-Heiri Stapfer: Warsaw Pact Air Forces. Squadron/Signal Publications, Inc. [1991, 30. o.]

⁷ A fent említett 5. hadsereg elnevezés történelmi hagyományokat követ. Az 1., a 2., és a 3. magyar hadsereg aktívan részt vett a német hadsereg oldalán a második világháborúban. A 4. magyar hadsereget 1944 végén állították fel, de felszereltsége gyenge volt, és létszáma is csak egy hadosztálynyit tett ki. Az 5. hadsereget a haderő csökkentésekor hozták létre 1955-56-ban, melynek felállításakor még nem volt tagja a légierő.

⁸ Az idézetekben sok helyen helyesírási hibákat találtam. A katonai repülésről szóló írások – véleményem szerint – időnként megkívánják a katonás hangnemet, ezért néhány idézetet helyeztem el a dolgozatban. Az idézet viszont csak akkor lehet hiteles, ha azt a helyesírási hibákkal együtt használom.

⁹ Wumbauer és Bocsik századosok mindketten 31 évesek voltak 1962-ben. Bitó őrmester pedig 25 éves. Továbbszolgálokként maradt a Néphadsereg állományában és így kapott őrmesteri rangot. Wumbauer százados alig egy éve viselte a századosi rendfokozatot. A bombázó repülőgépvezető iskolát a Szovjetunióban végezte 1951 és 1955 között. 1958-ban került a kecskeméti alakulathoz és ettől kezdve repülte az Il-28-as típust. Levegőben töltött 240 óra 18 percet, leszállásainak száma 421 volt (ebből Il-28-ason 211 óra 4 perc és 336 leszállás). 1961 augusztusában fáradtság és idegkimerültség miatt az ideggyógyászat két hétre letiltotta a repülésről.

¹⁰ A mai napig gyakorlat, hogy minden pilóta át kell, hogy essen egy gyors rutin orvosi vizsgálaton felszállás előtt. Ezen a napon ez a vizsgálat elmaradt.

¹¹ HL: OLP 1. sz. melléklet 1. o.

¹² HL: OLP 1. sz. melléklet 4. o.

¹³ HL: OLP. 4. o.

¹⁴ HL: OLP 2. sz. melléklet 3. o.

¹⁵ HL: OLP 5. sz. melléklet

¹⁶ u. o.

¹⁷ u. o.: 2.-3. o.

¹⁸ u. o.

¹⁹ HL: OLP 6. sz. melléklet

²⁰ Hadtörténelmi Levéltár (HL) MN 1962/T 1 OLP (Országos Légvédelmi Parancsnokság) levelezés

²¹ HL: u. o.

A KATOLIKUS JÁSZBERÉNY

1928 és 1941 között Jászberényben, a ferences kolostorban működött a rendi főiskola első két évfolyama. A rend kispapjai Jászberényben kezdték meg tanulmányaikat, majd Gyöngyösön tanultak további négy évig.

1934-ben a jászberényi főiskola új magisztert kapott Kiss Szaléz személyében. Az akkor 30 éves fiatal szerzetes írásai, beszédei és lelkigyakorlatai folytán országosan ismert személyiségnek számított Jászberénybe érkezésekor találóan írja róla a *Historia Domus* jegyzője: „akinek nagy és jó híre idáig terjedt és akinek itteni működéséhez jogosultan nagy reményeket fűzhetünk. Isten támogató áldása kísérje hasznos munkálkodását.”¹

Szaléz atya sokat dolgozott, igyekezett a kispapokat a valós gyakorlati életre felkészíteni. Papi szolgálatát is híven ellátta. Jászberényben és környékén keresett hitszónok volt, sokat misézett a berényi tanyavilág templomaiban is. Visszaemlékezők szerint temperamentumos, forradalmár lelkületű, vehemens, tüzes szónok volt. Megjelenésével, hanghordozásával és mozdulataival egyaránt lekötötte a hallgatóságát. Rendkívüli módon érdeklődött a szociális kérdések iránt, szentbeszédeiben gyakran foglalkozott a szegények és az elesettek problémáival. Nagy műveltséggel rendelkezett, több nyelven beszélt, és jó írói tehetséggel volt megáldva.

Kora haladó fiatal katolikus értelmiségéhez tartozott. Írásainak többsége a fiatal katolicizmus társadalmi és irodalmi folyóiratában, az 1931-ben alapított *Korunk Szava*-ban jelent meg. A *Korunk Szava* a kor konzervatív egyházi orgánumaival szemben, modernbb gondolkodásmódot képviselt társadalmi és politikai kérdésekkel kapcsolatban. A folyóiratot a benne megjelent írások szellemisége miatt 1938-ban betiltották.

Ebben a folyóiratban jelent meg 1936. november 1-jén Kiss Szaléz most újraközölt írása. A város és környékének társadalmát, egyházszerkezési kéréseket is taglaló dolgozat megjelenése vihart kavart. Hamarosan éles ellentétbe került a rend vezetőivel és nem utolsósorban kihívta maga ellen a helyi plébános, Kele István nemtetszését is. A feltárt dokumentumok, az eddigi kutatások és a még élő helyi lakosok - akik személyesen ismerték Szaléz atyát – megerősítik, hogy a plébános eszközölte ki a rendfőnöknél Jászberényből való eltávolítását. (Tette ezt annak ellenére, hogy a város számos hívő orvosa, jogásza és egyéb értelmiségije állt ki Szaléz atya mellett.) Sőt nem sokkal ezután, nemcsak Jászberényből, hanem az országból is mennie kellett.

A rend november 27-én Salgótarjánba helyezte, majd 1937-ben Amerikába küldte missziós lelkésznek. Visszatérve 1942–44-ig Debrecenben házfőnök volt, ahol részt vett a zsidók mentésében, náciellenes beszédei miatt pedig többször feljelentették. 1944-ben újra magiszter lett a gyöngyösi rendi főiskolán. A háború után bekapcsolódott a Kisgazdapárt munkájába és írásai jelennek meg gyöngyösi újságokban. 1945 nyarán demokráciaellenes kijelentések miatt jelentették fel. A vizsgálatok után azonban felmentették, mert kiderült, hogy kedvezően nyilatkozott az Magyar Kommunista Pártról, rosszat pedig nem mondott róluk.

¹ Hetényi Varga Károly: Szerzetesek a horogkereszt és vöröscsillag árnyékában. Budapest – 2000. Márton Áron Kiadó.

Fáy Zoltán: Ferencesek Gyöngyösön. Budapest – 1999. A Szent Jánosról nevezett Ferences Rendtartomány kiadása.

Fehérvári István: Börtönvilág Magyarországon. 1990. A Magyar Politikai Foglyok Szövetsége kiadása.

Újabb fordulatként 1946. április 28-án koholt vádak alapján letartóztatták. 1945–46-ban Gyöngyösön rejtélyes bűnesetek történtek, melyekben többek között szovjet katonákat is lelőttek. Személye valószínűleg ezért került ebbe az ügybe, mert nagy befolyással volt a fiatalságra, s ezáltal veszélyessé vált a hatalom számára. Ügyét később átadták a szovjet hatóságoknak, akik a „szovjet katonák elleni merényletre való felbujtás és összeesküvéssel” vádolták. A vallatások folyamán - a gyanúsított fiatalokra utaló - gyónási titkot szerettek volna tőle kicsikarni, erre azonban, a legnagyobb kínzások ellenére sem volt hajlandó. 1946. október 20-án kivégezték. (E perrel kapcsolatban 42 személyt – köztük sok fiataalt - tartóztattak le. 4 személyt végeztek ki, a többiek 7–10 év közötti börtönbüntetést kaptak, akik ezután a Szovjetunió munkatáborába kerültek.)

Besenyi Vendel

Könnyű a vállveregetőkkel magasztalni, az ócsárlókkal leszólni a jászok „fővárosának”, Jászberénynek múltját vagy jelenét, de egyben igazságtalan és erkölcstelen is. Mi a múlt tanúsága és a jelen adottságai alapján szeretnők fellebbenteni a távoli szemlélő elől a fátylat, hogy ezzel is szolgáljuk az olyannyira szükséges magyar okulást és jobbulást.

Jászberény megyei város csonka hazánk szívében, a Zagyva folyó mindkét partján, a Hatvan-Újszász-i vasútvonal közepén épült. A belterület 1326 k. hold, míg a hozzátartozó tanyavilág 46703 k. holdat hasznosít. Lakóinak száma 30.101, ebből katolikus 27.245, református 2.019, izraelita 676, felekezetenküli nincs. Népe értékes, eléggé tehetséges, jóra törekvő és vallásos. Sajátos jótulajdonosságai: mértékletesség, munkaszeretet, élelmesség, hosszú tűrés, egészséges önbizalom, nyílt szabadságszeretet és néha szinte túlzott tekintélytiszteltet legnagyobbjaival szemben. Hibái: nagyfokú anyagiasság, önzés, keményszívűség, adott szavát nem veszi sokszor komolyan, csavarintós észjárású, a ravaszság határát súrolón kamukérés, idegenkedő a „jött-menttel” szemben, akin „gyökértelen”-t, birtokkal, biztos vagyonnal nem rendelkezőt ért.

Ezen általános vonásokon túl, bennünket most az érdekel, ugyan milyen a majdnem évezredes múltú katolikus Jászberény vallási és kulturális, gazdasági és szociális helyzete.

Közmondásos a jász vallásosság. Igaz ez ma is. Hosszú küzdelmes századok edzették e nép lelki hűségét a katolikus hit iránt. *Főképp a ferences egyszerűség, bensőséges istenhit, letörhetetlen bizalom, s áldozatos szeretet voltak mélyforrásai.* Igazán és teljesen katolikussá a ferencrendiek nevelték őket. Amíg köztük éltek tiszta rendi szellemükben, mindig fölötte értékes volt e nép. Távozásukat, hézagos munkájukat igen megéreztek a török idők alatt, a vallási villongások korában. A kényelmes és a töröktől is jobban szívelt *újhit* sokakat eltántorított ősi Egyházától. Súlyosabb rést vágott katolicitásán az igazságtalan elzálogosítás, bár tagadhatatlan, hogy a lovagrendi idő is értékesen fejlesztette erkölcsi életét, sőt gazdasági tudását. Azt hisszük, nem tévedünk, ha a leggyászosabb kornak a jozefinizmusét és az azt követő liberalizmusét tartjuk. Ekkor vesztette el e nép legvalóságban ferences lelki vezéreit s kapott helyettük – kevés kivétellel – anyagiakért viaskodó, úri barátokat. Így maga is könnyebben csúszott lefelé, anyagiasabb lett s földszagúbb a hite és vallási élete. A nagy fellendülés, a rémes világégés utáni jobbrafordulás ismét nem választható el a ferencesektől, akik a húszas évek óta ősi szellemük életrevalóságával, ernyedetlen szorgalommal munkálják itt a krisztusibb jövőt.

A jász vallásosság megnyilatkozása jóértelmű tömegvallásosság, - egyéni élmények nyomán fakadt színt, ízt, zamatot még nem nyert. Eléggé passzív a hitélete, kényelmes, bár a megszokott s rendkívüli napokon tud hősies áldozatot is hozni vallási vágyaiért. Aktivitása, az

igazi katolikus elit hiánya miatt, a semmivel egyenlő. A szegénységet, az elesettséget, a nyomort keresztény szemmel nézi, ésszel megérteni, jószívvel orvosolni alig képes. Vallásos jótékonykodása is erősen emberi, hiányos és ingatag.

Rendkívül szereti a körmeneteket, hittel vesz azokon részt, és büszkén vallja katolikusnak magát, de ezt eleven hatóerővé fejleszteni nem tudja. *Találóa n mondta róla egyik a katolikus politikusunk: „Körmenetezni kitűnően tud e nép, de az egyéni és a közösségi életben kitűnni már kevésbé.”* Tagadhatatlan, hogy már sok történik ez irányban is. A kongregáció, vallásos egyesületek, az *Emericana* sok-sok egyéni, családi életet szenteltek meg s adtak egészen helyes irányt egy-egy közösségi ténynek. A nagyobb eredményt erősen gátolja az is, hogy Jászberény hármass életet él: városit, falusit, tanyait s egyiket sem igazán. *A 27.245 hívő lelkigondozása hivatalosan egyetlen plébános, egy helyi lelkész, két káplán, két hittanár és három hitoktató vállára nehezedik. Erre az óriási munkára és területre legalább is három plébánia és három helyi lelkészség kellene s bármilyen nehéz is, evangéliumi egyszerűséggel, fáradhatatlan apostolsággal e néppel európai csodát művelhetnénk.*

Az Actio Catholica is élettelen, a szakosztályi élet teljesen pang, pedig csak a sajtó terén is óriási feladatokat kellene megoldania. A munka ezen és téren is sok, de az itteni A.C. is erősen érzi a gyakorlati s áldozatos katolikus elit hiányát. Katolikus Hetek, adventi estek, kulturdélutánok rendezésével igyekeznek a hiányon segíteni. Ez azonban kevés. Mielőbb meg kell kezdeni az elitképzést, ami semmiképp sem lehet tömegmunka, hanem mélyen egyéni és szellemi, viszont ehhez a hivatott apostol és munkás még kevés.

A női lélek már itt is jóval előbbre jutott, ami főképp az ötven éve intenzív leánynevelést és női elitképzést végző szatmári irgalmas nővérek érdeme. A férfiak nehezen nyilak meg még a finom érintésre is s még nehezebben lépnek ki megszokottságuk, sokszor fásultságuk szűk köréből. Különösen szomorú a 16-25 év körüli földműves ifjúság és a 40-en túli férfiak helyzete. Egyrészt a teljes magárahagyatottság, másrészt a világháború, a forradalmak és a sanyarú „ma” nehezedik lelkükre. Igen türelmes, bölcsességgel és szeretettel teljes munkára van szükségük. Talán nem késik már sokáig!

Jászberény kulturális képe még szomorúbb! Ha igaz a Széchenyi-tétel: „A kiművelt emberfő mennyisége a nemzet valódi kincse”, akkor sajátos helyzeti körülményeinél fogva, kevés Jászberény „kincse”, kevés „a kiművelt emberfő”. Ez korántsem akar lenézés vagy lekicsinylés lenni a meglévővel szemben, hanem a hiányzónak hangos fájjalása. Az anyagi fedezet, a szellemi képesség, a szükséges kulturszentélyek mind megvannak, jórésztük régen is megvolt s a szellemi, a kulturális fejlődés mégis elmaradt. Miért? Bizonyára a „tudós”-tól való sajátos idegenkedés, a szellemi munkához szükséges kitartás hiánya miatt s legfőképp azért, *mert a néprétegből fölemelkedett elit túlságosan elvált a forrásától. Sokszor önös érdeke vagy kicsinyeskedése miatt nem teljesítette saját véreivel szemben óriási fontosságú kötelességeit.* Bármit mutat is a külső, a valóság az, hogy *mély szakadék tátong a nép és az úr között.* Jászberényben is, mint annyi másutt, komoly feladatok várnak megoldásra a hivatott elit részéről, a megoldás azonban csak akkor lesz eredményes, ha az állam, a közösségek és az egyének munkája szervezett, közösirányú és állandó lesz.

Föltétlenül szaporítani kell az elemi iskolákat a tanyákon és bent a városban egyaránt. Tehermentesíteni kell a tanítóságot, mert lehetetlen az, hogy egy tanerő komolyan elláthasson hat elemiben 60-70 növendéket, 40-50 ismétlőt, 50-60 leventét s e mellett a kimutatások, a jelentések százait készítse el és éljen családi életet is. Nagyobb leleményességet, ügybuzgóságot igényel a gazdasági oktatás, mert nagyon szegényes a kertgazdaság, a helyes gyümölcsstermelés, a fásítás stb. A legsürgősebben kell segíteni az ipari és kereskedői oktatás színvonalának emelésén, szervezésén, mert súlyos károk érik népünket s a jövőben még fokozottabb mértékben történik ez, ha gyorsan s helyesen munkához nem látnak az illetékesek. Természetesen ezek állami kötelességek lennének elsősorban, de a társadalom se állhat veszteg. A vezető réteg teljes tartalmában értse meg a kor sürgető szavát: *Keresd,*

szerezd, emeld a népet! A lehetőségek megvannak erre. Kulturház, Katolikus- és Gazdakörök, Emericana, Legényegylet, Cserkészlet mindmegannyi munkaterület, ahol egyéni munkáját kifejtheti a köz javára. Különös gondot kell fordítani az iskolából kikerült gazdaifjúságra, amellyel a leventeoktatókon kívül senki sem foglalkozik, pedig az ügyes és vidám közösségi és sportélet után nagyon vágyakozik. Az egyéni apostolságra számtalan alkalomról gondoskodik a mindennapi élet: hivatalos munka, utca, öröm- vagy gyásznapok, téli, munkátlan esték..., csak legyen kiben-kiben éber, segíteni, emelni kész jóakarát.

Szólnunk kell még a politikai életről is, ami szintén *beteges*. A város lakosságának *nincs tiszta politikai öntudata, vakon megy vezetői után, ha úgy adódik, a legellentétebb utakon*. Hazánkban a választás szinte mindenütt *pár ember vezette technikai művelet, Jászberényben még inkább az*. Komoly orvoslást igényel ez is, hisz többről van itt szó, mint „az eredménytelen és igen káros ellenzéki politika feladásáról.” Szabad levegőt, mozgási teret kell adni népünknek politikai téren is, bármennyi vele szemben az „ellenszenv”. Mindenek előtt ki kell szabadítani a „családi politika” betegesen önző karjaiból, különben újra adva lesz a lehetőség a múlt ismétlődésére, hogy az *Apponyi Albert* nevelte legitimisták szélső szabadkirályválasztók lesznek, legalább is *papíron*. Azt hiszem, a jászberényiek politikai hovatartozandóságát frappánsan hirdeti a nagy templom tornyáról aláragyogó Szent Korona: *keresztény, alkotmányos, törvényes királyság az!*

Való igaz, hogy a tudás, a lelki, a szellemi kultúra hatalom. Belőle fakad az anyagi kultúra, a civilizáció is. A kettő mindig karöltve jár. Ahol alacsony a kulturfok, ott ugyanilyen a civilizáció is. Jászberény az utóbbi évtizedek nagy erőfeszítései ellenére is, igen lemaradt, e téren, nagyon sok még a hiány. Szörnyű a „*jászeső*”, a por pusztítása, kevés és rosszak az utak, az öntözés, a tisztogatás terén is sok a kívánnivaló. Az artézi kutak még mindig nem fedezik a vízszükségletet, *több helyre kellenének új kutak*. A por és vízhiány mellett a szerencsétlen lakásviszonyok is erősen rontják a nép egészségét. Bizony *sürgősen kellene ezeken segíteni*.

A gazdasági és szociális életről katolikus szempontból kevés a mondanivalónk, nem mintha nem lennének ezek életbevágóan fontosak, hanem mivel a hiányokon való segítség csak szervesen történhetik s országosan.

A birtokmegoszlást „ideálisnak” mondhatjuk. Nagybirtok sehol sincs a környéken, legalább is nem olyan, hogy bénítóan hathatna a 48.000 holdas jász fővárosra. Magában a városban senkinek sincs 1000 holdon felüli birtoka. A föld így oszlik meg:

100 – 1000 holdas birtokra	3.494
20 – 100 „ „	17.460
10 – 20 „ „	8.907
5 – 10 „ „	6.560 hold esik
5 holdon aluli birtokra	9.765 hold jut.

A 48.000 holdból:

szántó	22.883 hold ²
rét	7.258 „
legelő	4.046 „
szőlő	3.173 „
erdő	889 „
kert	436 „

Ez is egészséges eloszlásnak mondható, bár kevés az erdő. Annál örvedetesebb a szőlő megoszlása, ugyanis a 3173 holdból a legnagyobb a 70 holdas, 2-3 van 50 hold körül, a többi mind 3-2-1, sőt félholdas s tisztviselőké, kereskedőké, iparosoké, földműveseké egyaránt.

² A cikkíró itt tévedett. Jászberény szántóterülete 1936-ban nem 22 883, hanem 28 887 kh volt.

Az értékesítés és a beszerzés terén keresztény szempontból sajnálatosan rossz a helyzet. *A szövetkezeti élet sehogy sem bír fejlődőképesen meggyökerezni.* A keresztény ipar még csak érvényesül valahogy, de a kereskedelem csak tengődik a tőkehiány miatt. A közel 150 elszegényedett kereskedő mellett 100 izraelita kereskedő gazdagodott meg és tartja szinte versenytárs nélkül hatalmában az egész Jászságot, *ez pedig lélekszám-arány alapján lesújtó valóság.* Elengedhetetlenül szükséges a keresztény társadalom felvilágosítása, gazdasági szervezése és össz munkája a keresztény morál alapján. *Ez nem támadás mások ellen, ez köteles gondoskodás magunkról és a mieinkről.* Ennyivel tartozunk magunknak és egymással szemben.

A szociális felelősség a keresztény világnézet szerint még ennél is súlyosabb. Az itteni antiszociális, sőt a nyomor mélypontja felé süllyedő helyzet szorosan összefügg a kulturális elmaradottsággal és a vallásosság ellenére is mélyen gyökerezett önzéssel. Kevesen értik meg a Legnagyobb Magyar szavát: *„Csak a gyenge szereti önmagát, az erős egész nemzeteket hordoz szívében” (Hitel).* Jászberényben még túlsok a tehetős „gyenge” s könnyen megszámlálható az „erősek” kis csapata. Még a legbuzgóbb jászok között is elenyészően kevés azoknak a száma, akik Széchenyi Istvánnal így imádkoznak: *„Csak úgy hosszabbítsd meg, mennyei Atyám, életemet, ha a közre nézve hasznos lehetek.”* (Naplók).

Sokat lehetne, talán kellene is még írunk, mégis a népszámláló biztos soraival zárjuk írásunkat, kihangsúlyozva vele a helyzetet és a jobbulás lehetőségét adottságaink alapján: *„Sok a beteg, helyenkint sok az erkölcsi fogyatékoság is. Nagy és sötét a nyomor. Sok mindent meg kellene látni és sok mindent meg kellene javítani.* De még mindig több a jó ember, a tiszta család és a tiszta szoba, mint ezeknek az ellenkezője.”

JÁSZALSÓSZENTGYÖRGY AZ ELSŐ KATONAI FELMÉRÉSEN

A Jászság első részletes térképe a XVIII század első felében élt polihisztor Mikovinyi Sámuel nevéhez fűződik. Hasonlóan az ország teljes és részletes felmérésének a gondolata is tőle származott, ám korai halála megakadályozta a kivitelezésében. Az I. katonai felmérésre¹ (felvételezésre) 1763-1787 között került sor, amelyet a maga korában "Josephinische Aufnahme" néven vált ismertté, mivel a munkálatok II. József uralkodása alatt mentek végbe.

A korabeli hadi és katonaföldrajzi viszonyok miatt a Jászság felmérése 1783-85 között ment végbe. A felvételezést és a (német nyelven írt) ország leírást hosszú ideig (mivel egyértelműen katonai célokat szolgált) titkosan kezelték, ám mára szinte mindenki számára hozzáférhető. Sőt! Ma a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum Térképtárában az eredeti példányok színes másolata is kutatható. Az első katonai felmérés anyagában Jászsálsószentgyörgy területét tartalmazó térképszelvény a Coll. XVIII./Sect. 20 szelvényen látható. A térképszelvényen jó nyomon követhető a település alakja, amely a Zagyva bal partjától Jászládány felé teljesedik ki. A Zagyva nyomvonala ekkor még a szabályozás előtti formában látható és jobb partjával párhuzamosan mocsaras területsáv, közvetlen a folyómeder partján zsombékos, nádas tárul szemünk elé. A falu alatt egy jelentősebb sziget található, melynek jobb oldali ága egyenesnek (talán mesterségesnek) tűnik, partján a malom jelével és a németül a feliratával (Mühl). A térképszelvény érdekessége, hogy a község központjában további két malom jelkulcsa található felirat nélkül. Mivel a XVIII. század végén vagy szél, vagy vízi, illetve hajómalom volt csak ismert és ez esetben egyikről sem beszélhetünk, ezért a falu közepén található jelkulcsok további értelmezésre szorulnak. Ugyancsak további kutatást igényel a falu délkeleti része alatt a temetőtől néhány száz méterre jelölt Z H felirat, amely egy út végén a téglavető rövidítése lehet. (kb a mai „*Mirhó*” gödrök területén). A falu helységnevét Alsó Sz. György felirattal a település észak keleti része felett jelenítették meg. (a jász előnév csak később vált általánossá) A falutól északra egy jelentősebb erdő ábrázolása látható Borza Wald névvel. A mai Borsa erdő északi részén Hat halom névvel kiemelve a kunhalmokra hasonlító domborzatábrázolással a tájból kiemelkedő dombok láthatók. Az erdő hovatarozását jelzi, hogy a ki-bevezető utak jelentős része Szentgyörgyre vezet. A település formája hasonlít a maiéhoz. Észak-dél irányú utak valamint a ladányi út már jelen volt ekkor is. A falu közepén, a jelenlegi helyén a templom jelkulcsa látható. A falu keleti szélén a temető² méretarány szerint ábrázolták, ettől északabbra a tavak már jelen voltak. Eddig talán publikálatlan az az információ is, hogy a kanális parton levő malomtól délre a Szolnoki irányba vezető út és a Zagyva folyó közti területen egy négyzet alakú zárt területen szintén temető jelkulcsábrázolással találkozhatunk, amely alatt egy kereszt létét is jelzi a térkép. Érdekességként említem meg, hogy a településen ekkor 6, a határában további 2 kutat ábrázoltak.

¹ Az Osztrák Császárság mintegy 5 400 szelvényből álló, 1:28 800 méretarányú térképműve a kor méreteiben leghatalmasabb topográfiai alkotása volt, a Magyar Királyságot 965, Erdélyt 280, a Temesi Bánságot 208 szelvény ábrázolta. A színes, kéziratos szelvények, mint említettük, titkosak voltak, háború esetén a hadvezérek másolatokat kaptak az érintett területekről. Az I. katonai felméréssel először Josef Paldus foglalkozott tudományos részletességgel majd a két világháború között Dr. Borbély Andor és Dr. Nagy Júlia, a bécsi Collegium Hungaricum tagjai adtak közre egy tanulmányt, amelyben a magyarországi felmérésekkel foglalkozó rész kapott nagyobb súlyt.

Forrás: Jankó Annamária: A második katonai felmérés, Hadtörténeti Közlemények 2001/1

² Közismert, hogy a temetőket egészségügyi szempontok miatt, Mária Terézia rendeletét követően a falvak szélein nyitották meg.

A katonai felvételezés mellett a térképész tisztek végrehajtották az ország leíráshoz szükséges adatok felvételezését is, amely szerint az alábbiakat tartották érdemesnek Szentgyörgyről feljegyezni:

Alsó S(zen)t György (Coll. XVIII. Sect. 20)

1. Jánoshidától 1, Jászládánytól 1 ½, Alattyántól 1 ½, Jászkisértől 3 ½, Jászapátitól 4 ½, Jásztelektől 4 ¼, György Pusztától 2 ½ órányi járásra van.
2. Fallal megerősített templom. Zagyvától kiinduló kanális mentén malom.
3. Ugyanaz, mint Alattyánnál. *(A Zagyva folyó partján fekszik. Ez a folyó lassú folyású. Medre ingoványos, partja szaggatott. Vize emberek és állatok számára iható!)*
4. A faluhoz tartozik a Borsa erdő, ami többnyire vad gyümölcsfákból áll, de ez nem igazán jelentős.
5. Ugyanaz, mint Alattyánnál. *(A réteket gyakran elönti a Zagyva folyó, ez az állapot többnyire tavasszal következik be.)*
6. Ugyanaz, mint Alattyánnál. *(Az utak és utcák száraz időben nagyon jók, de ha tartós esős idő jön, akkor rögtön elromlanak és így sáros ragadós, fekete lesz a talaj.)*

Az első katonai felvételezés jelentőségét az adja, hogy a középkori állapotok rekonstruálásában első számú forrásként lehet felhasználni. Az Alföld vízrajzáról, útrajzáról, domborzatáról nagy pontossággal tudósítanak és az ország leírásban olvasható információk kitűnően egészítik ki a térképi ábrázolást. A fentiek természetesen vonatkoznak Jászsószentgyörgy első katonai felvételezés alkalmával készült térképére is.

Szabó Béla

APPONYI ALBERT ALAKJA A HELYI SAJTÓBAN

Az 1846. május 29-én Bécsben született, 1881-től 1933-ig Jászberény országgyűlési képviselői mandátumát birtokló politikus 70 éve, 1933. február 7-én hunyt el Genfben. A politikusi pálya egy részét a Jász Hírlapban - 1922-1933 között - megjelent hírek, tudósítások, beszámolók alapján ismertetem. Hosszú élete, és képviselősége, valamint ez írás terjedelme természetesen nem teszi lehetővé, hogy teljes áttekintést adjak, de igyekeztem úgy válogatni az írásos anyagból hogy az legjobban szemléltesse az embert, a képviselőt, a politikust.

1922-ben, a Hírlap első száma hírül adta, hogy január 5-én lesz a Keresztény Kisgazdapárt nagyestélye, melynek keretében Pethő Sándor fővárosi író - a Magyar Nemzet későbbi alapító-főszerkesztője tart felolvasást „Apponyi mint politikus” címmel. A bált követően a tudósító méltatta a jeles publicista előadását. *Az előadás csattanós felelet volt arra a névtelenség álarca alá rejtőző alattomos támadásra, amellyel Jászberény hű népe előtt szeretett képviselőjüket éppen, mint politikust igyekeztek diskreditálni.*¹ - Az előadásában jól domborodott ki a legnagyobb európai államférfiú abszolút értéke, becsületessége és hazaszeretete. Élénk színekkel ecsetelte az előadó a politikus hazaszeretetét, és örlődését a megkötött békeszerződés diktátuma miatt.

Csak néhány hónap telt el, és máris arról olvashatunk, hogy a magyar nemzetgyűlés feloszlott, és megkezdődtek országszerte az új jelölt állítások. Jászberényben is tarka hírek keringtek a képviselő jelöltséggel kapcsolatban. Némely jelölés azonban inkább a magyar humor megnyilvánulása volt, mint komoly politikai ellenfél.

A Hírlap vezércikk írója azonban úgy véli, hogy a jászberényi választókerület volt képviselője, Apponyi Albert gróf magas kora ellenére is - régi kerületének mandátumával - kész folytatni közel félszázéves parlamenti működését. Kiemeli hogy a külföld előtt is tekintélyes politikus bámulatós tudása, patriarhális bölcsessége nem nélkülözhető a parlamentben. *Miért ne lenne továbbra is Jászberény város dicsőssége az, hogy ő küldi a nemzet házába azt, akire ma a nemzetnek legnagyobb szüksége van?*² - teszi fel a kérdést, majd azzal zárja gondolatait, hogy Jászberény város nemzetgyűlési képviselőjévé gróf Apponyi Albertet fogják jelölni.

Május 20-21-én látogatott a képviselő jelölt Jászberénybe. A politikus jövetelét egyetértésben várta a város polgársága, és egy tíztagú küldöttség utazott Hatvanba a magas vendég fogadására. A nagygyűlés vasárnap délelőtt fél 11 órakor kezdődött a városháza előtt. A főtérren több ezer fős tömeg tolongott, hogy meghallgassa a *"a világ leghíresebb szónoka hatalmas koncepciójú beszédét"*.³

A beszéd gerincét a király-kérdés képezte, amelyet alapos részletességgel fejtegetett, s amely egyúttal a legnagyobb válaszfalat húzta a kormány és Ő közé. Nem helyeselte a kormány politikáját, mert nem látta biztosítottak a jogrendet. Nem értett egyet a kormány választó rendeletével és a választásnál követett eljárással sem.

A hírlapi tudósítás részletesen foglalkozott a nagygyűlés után történetekkel, így a Bathó János közjegyző házában megtartott fogadással és a bankettel. A többszörös felköszöntés és

¹ Jász Hírlap 1922. január 8.

² JH 1922. márc. 5.

³ JH 1922. május 23.

éltetés után az új-régi képviselő – szerényen - *egy távollévő gyermekért és egy özvegy édesanyáért* ürítette poharát.⁴

Ilyen előzmények után zajlott le május 28-án a képviselő választás, melyen csak egy jelölt volt, így fél kilenc előtt a választási elnök gróf Apponyi Albertet Jászberény város megválasztott képviselőjének jelentette ki.

Miután a képviselő 76. születésnapja egybeesett a választással, a polgármester, aki egyben választási elnök is, táviratban gratulált, és köszöntötte, a mandátumát újra elnyert képviselőt. A választávirat nemes egyszerűséggel így szólt: *Meghatottan mondok köszönetet szeretett választóimnak, kik közt való utolsó tartózkodásom is felejthetetlen marad emlékezetemben.*⁵

A választás után egy évig nem volt jelentős tudósítás a helyi lapokban. Nyilvánvaló, hogy a képviselő országos ügyekben tevékenykedett, melyek közvetlenül nem érintették a választókat, bár annak hatása az egész országra, így Jászberényre is kiterjedt.

1923 novemberében szólt a híradás arról, hogy Apponyi Albert gróf Amerikából hazatért. Ez útján sok dicsőséget szerzett a magyar névnek. Kossuth Lajos óta magyar embert még nem ünnepeltek így, s remélték, hogy neki több sikere lesz elképzelésének megvalósításában, mint Kossuthnak volt. Az amerikai körút ugyanis a trianoni béke felülvizsgálatát szorgalmazta.

Ismét hosszú, csendes hónapok következtek. Bathó János királyi közjegyző temetésekor, 1924 márciusában jelenik meg a képviselő részvétnyilvánító levele majd az özvegyhez irt és vigasztaló sorait is közölte a sajtó - mivel gyengélkedett, és így a temetésen nem volt jelen a 78 éves képviselő.

Ez év október 19-én beszámoló beszédének megtartására a főtéren került sor a népgyűlés keretében. A délelőtt 11 órakor kezdődő beszéd fő vonulata ellenzékiségének hangsúlyozása volt. Kifejtette, hogy hazánk sem maradhat ki abból a demokratikus átalakulásból mely az egész művelt világon uralkodóvá lesz. Az aktuális gazdaságpolitikában az elvonatkoztatott gazdasági helyzetről, a mindennapok árproblémáiról is beszélt, hogy a jelenlévők mindegyike értse, érezze azt. *Megfoghatatlan, hogy a hús és zsír drágább nálunk, mint más nem agrárosországban* - fogalmazta meg véleményét.⁶

A pártpolitikáról ugyancsak megszívlelenő szavakkal nyilatkozott és államférfihoz méltón az ország érdekeire figyelmeztetett. *Minden frakció és frakciócska tovább játssza a maga apró játékeit, mintha nem is volna az ország megcsonkítva s mintha nem kellene minden erőnek rendszeres összefogásával a világpolitika minden bekövetkehető fordulatával szemben készen állni.*⁷

A következő évben, 1925-ben sok megoldatlan országos politikai vita folyt. A genfi népszövetségi konferencián is érvelt a magyar érdekek érvényre juttatásáért, majd meglátogatta Leyuetioban a királyi családot. Október 25-én pedig Jászberénybe utazott, hogy megtartsa beszámolóját. Különvonaton, jelentős kísérettel érkezett a városba. Beszédét azzal kezdte, hogy felmerült lelkében a kérdés, hogy érdemes-e még bennmaradni a Népszövetségben, miután ez a mi javunkra eddig semmit se tett. A belpolitika kritikájaként elmondta, hogy a titkos választójog hívének tartja magát. Örömmel látja a kormányzat stabilizálását. A rendszert a Tisza Kálmán korszakához hasonlítja, melynek a kormányzat valóságos kópiája. A jelentős számú vendég üdvözölte a képviselő szavait és csatlakozott ahhoz. Ez alkalommal ha rövid időre is de a vendégek között volt a képviselő fia, Apponyi György is.

A hősi emlékmű felállítása és avatása

⁴ JH 1922. május 23.

⁵ JH 1922. június 4.

⁶ JH 1924. október 26.

⁷ u. o.

A következő év, 1926 legjelentősebb eseménye volt a hősi szobor felavatása (ma lovas szobor vagy huszár szobor néven közismert). Az avatás előtt többször megjelentek híradások a szobor felállításáról, a talpazaton lévő feliratról melyről a Jász Hírlap augusztus 15. száma így számol be: *A szobor fölirata a mi nemes, vallásos nagy képviselőknek eszéből pattant ki, tehát már ezért is tiszteletreméltó.*

Magáról az avatásról részletesen beszámol a korabeli újság, az avató beszédet pedig teljes egészében közli. A szónok Apponyi a hősök emléke előtt tiszteleg, kifejti a talpazaton tömörített szöveg lényegét, mi szerint a hősök nem haltak hiába. Elemzi a háború után következett veszteséget, a ránk kényszerített szerződések hatását, mely nem csak területvesztéssel járt, hanem gazdasági téren is jelentős veszteség, és politikailag is megcsonkítja hazánkat. Az életet azonban a vesztett háborúval nem lehetett eltemetni. A hősi halottak miatt becsülik a magyart legyőzöttségében is, és így ez a szobor nem csak gyászt, de dicsőséget is jelent.

Ennek az évnek az utolsó nagy próbatétele volt a képviselő választás. Már november végén tudósítás jelent meg arról, hogy a városban mégsem lesz egyhangú a választás, miután Budaváry László a tanyákon gyűjti maga számára aláírásokat a képviselőválasztásra, gróf Apponyi Albert, eddigi képviselővel szemben. Már a választás előtt egyértelművé vált, hogy az ellenjelölt nem kap jelentős támogatást.

A december 8-án megtartott választást már pusztán formalitásnak tünteti fel a sajtó, miután az ajánlási ívek leadásának határ idejéig csak egy párt - az Apponyi párt - adta le, körülbelül 3000 aláírással, s így a jászberényi kerületnek az országgyűlési képviselői mandátumra csak egy jelöltje volt: gróf Apponyi Albert.

Tíz hónap eltelte után újra tudósít a lap a képviselő nemzetközi szerepléséről, nevezetesen a genfi tanácskozásról. Az eredményt ismerjük. A nagyhatalmak nem módosították a trianoni békeszerződést, és így bármilyen érvekkel alátámasztott is volt magyar vélemény, a genfi tanácskozásnak csak az erkölcsi sikere maradt a mienk.

A következő év – 1928 - tavaszán tudósítás jelent meg, mely szerint a városnak már hosszú ideje nélkülöznie kell képviselője személyes ittlétét. A nemzetközi kötelezettségek, valamint az idős politikus egészségi állapota miatt gyöngyösapáti birokára vonult rövid pihenőre. Az újság szerkesztőjéhez írt levelében azonban megígérte, hogy még az év folyamán okvetlen eljön Jászberénybe. *Ötven év elé*, ez volt a címe annak a méltatásnak, melyet a képviselő 48 éves megbízatása alkalmából írt a sajtó. Rövid értékelés, köszönet és hála szavai ismétlődtek, majd a kívánság és remény hangja, hogy az 50 éves jubileumot is ünnepelni lehessen a Lehel kürt zengő hangja mellett, a választópolgárok szeretetét és megbecsülését közvetítve a legnagyobb államférfi felé.

A nyár folyamán a hírekben szerepelt: *Apponyi Genfben*. A híradás nem fukarkodott a felemelő jelzőkkel, mely nyilván megillette az idősödő politikust. *A régen aggkorba hajló ősz politikusról már mindenki azt hitte, elérte pályája zenitjét, azon felül emelkedni már nem lehet. Pedig lehet, nála még ez a is lehet. Megmutatta a legutóbbi népszövetségi közgyűlésen a világ legkiválóbb államférfiaknak jelenlétében. Egy órahosszat beszélt mire beszédének közepére ért, szájtátva vették körül őt a legkülönbözőbb nemzetek követői s bámulták Európa, sőt a világ legnagyobb szónokát, legnagyobb agyvelejét.*⁸

Október 21-én tartja beszámolóját Apponyi Jászberényben, s hírül adta a lap, hogy kerülni óhajtja az ünnepélyes fogadtatást. A kérése ellenére az eddigieknél is nagyobb szeretettel és fénnel fogadta a város az ősz politikust. A városháza előtt felállított díszes emelvényről mondta el beszédét a képviselő. Véleményében elismerte a kormány érdemeit, de rámutatott a kormányzatban fellelhető hibákra is. Felhívta a figyelmet a földművelési politika terén tapaszt-

⁸ JH 1928. július 15.

talható jelenségekre, elsősorban a termelési költségek növekedésére, és az értékesítési viszonyok javításának szükségességére. Összefogást kér a nagy nemzeti kérdésekben. Fejlődésre van szükség, és erögyűjtésre, meg kell szabadulni a nemzet erkölcsére károsan ható hatalmi túltengéstől. Befejezésül elmondta, hogy talán koránál fogva egy darab történelmet képvisel, és megérteni véli a jövő igényeit, talán szolgálatot tehet hazájának azzal, hogy történelmi szempontokat segít bevinni a politikába.

1929 tavaszán Apponyi ismét lándzsát tört a demokrácia mellett. *Az új törvények[...]-a minimális jogokat is el akarják venni.* Figyelmeztette a magyar uralkodó osztályokat a történelem törvényszerűségeire, melyek megalapozzák a jogok és kötelezettségek országát. Ugyanakkor bírálata a korabeli viszonyokat. *Ma, amikor egy szomorú, tehetetlen és súlyos visszaesés periódusában élünk, amikor az állami legfőbb számvevőszék jelentéséből arra eszmélünk, hogy az adózók nyomorult és kiizzadt filléreiből- miket költenek túlkiadásként ezer és ezer pengőben állami autókra.*⁹ Ezért sürgeti és követeli a korlátlan halommal szemben a népuralmat. *Az Istenért, uraim, ne féljenek annyira attól, ami a néptől jön.*¹⁰

A képviselő teherbírására jellemző, hogy 83. születésnapján Rómában volt, ahová az olasz király és Mussolini meglátogatása miatt utazott. A születésnap alkalmából a magyar követség tagjai, és a Collegium Hungaricum vezetése kereste fel a grófot, és köszöntötték a politikust.

Ez év nyarán az új közigazgatási törvény szerint megválasztották a törvényhatóság örökös tagjainak első felét. Apponyi a jelölést nem fogadta el, mivel őt már előzőleg Vas vármegye - ahol neki birtoka volt - már megválasztotta örökös tagjává. Az évente esedékes beszámolóját Apponyi nem tartotta meg. A polgármesterhez írt levelében indokolása a következő volt: *Hazám érdekében külföldön voltam elfoglalva, majd hazaérkezésem után közvetlenül magas korom némi pihenést tett szükségessé.*¹¹

Indokai után kifejezi azon véleményét és reményét, hogy választói méltányolják körülményeit. Reméli hogy adósságát külföldi szolgálatai ellenére is, tavasszal teljesíteni tudja, és a közel 50 éves képviselőségében továbbra is támogatást kap. A Jász Hírlap évi utolsó számában már visszaemlékezést közöl az ötven évvel ezelőtt történetekre, nevezetesen 1881 májusára, amikor a jászberényiek által felkért gróf Apponyi Albert mondta el programbeszédét és visszaemlékezését. Utalt a választási harc megnyilvánulásaira, a "csöcselék" magatartására, és a huszárság rendcsinálására.

1930. június elsején az Országos Népszövetség jászberényi nagygyűlése, katolikus seregszemle volt. Képviselőnk nagy megtiszteltetésnek érezte, hogy e jelentős eseményre meghívták. Jelezte a meghívás elfogadását, sőt a beszéd megtartását is, mely azonban nem helyettesíti az elmaradt beszámolót.

Elmondott beszédében hangsúlyozta, hogy szükség van a mai hitvallásra szóban és tettben egyaránt. Döntő tényező, hogy népünk megerősödjön tudásában, hitében, gondolkodásában és cselekedetében. Hangsúlyozta, hogy világszerte megújulását tapasztalja a katolikus hitnek. A nemzetközileg is elismert államférfi szerényen így fejezte be beszédét. *Én igénytelen, közönséges, gyarló és korántsem olyan jelentékeny embernek tartom magamat, de ami bennem jó volt és van, azt igenis köszönhetem katolikus nevelésemnek és hitemnek. Én azért akarok dolgozni, mindaddig, míg Isten a munkára erőt ad.*¹²

Szeptemberben a Népszövetség tartotta ülészakát Genfben. A kormány Apponyi Albert grófot kérte fel a magyar delegáció vezetésére. A korabeli tudósító így kommentálta aényt. *Nincs senki, aki szavainak zengő orgonájával meggyőzőbben tolmácsolná a világ ítélőszéke*

⁹ JH 1929. május 19.

¹⁰ JH u. o.

¹¹ JH 1929. augusztus 4.

¹² JH 1930. június 7.

*előtt a kisebbségek panaszait és követeléseit, mint Apponyi Albert, aki ma azok között van, akik a világon a történelmi lelkiismeretet és a jobb jövőt ígérő, angy emberi ideálokat legmél-
többan képviselik. A békebeli életnek az a hatalmas mohikánja bizonyára dicsőséges életének
egyik legszebb fejezetét fogja történelmünkbe írni a szeptemberei ülések viharos napjaiban.
Apponyi Genfben megy és hisszük, hogy igazságunk győzelmének aranygyapjával tér onnan
vissza.*¹³

A Genfből hazaérkezett Apponyi gyöngyösapáti birtokán nyilatkozott a Jász Hírlap újságírójának, melyben röviden összefoglalta a történeteket. A tárgyaláson kitűnt, hogy Anglia nem engedi továbbhalasztani a leszerelés ügyét. Haladásnak tartotta, hogy hazánk revízióval kapcsolatos elképzeléséről nyugodtan lehetett beszélni. Sikerült kifejezésre jutni a magyar felfogást, és kifogást a mai helyzet ellen. Megállapítható tehát, hogy a nagy várakozással kiküldött magyar delegáció, a kialakított határokkal kapcsolatban szabadon hangoztathatta véleményét, de azzal kapcsolatban érdemi reagálás nem történt.

Az aranymandátum átadása

A következő év tavaszán -1931 - már a fővárosi lapok és a rádió is méltatták Apponyi Albert 50 éves képviselői tevékenységét. A helyi lap beharangozta, hogy e félévszázados tevékenységet a város nagy ünnepek keretében óhajtja megülni. Az ünnepség részleteiről azonban még terv szinten sem tudósítanak, hiszen ezt koraink tartják, ez csakis akkor lesz aktuális, ha teljesen felmelegszik az idő s az agg politikus egészségét nem veszélyezteti a hideg időjárás. A tényleges születésnap ugyanis május 29.

Rövid tudósítás szól márciusban arról, a Párizsban tartózkodó képviselőnk tiszteletére estélyt adott a magyar követ, és itt Rácz Andor, (Aladár) jászberényi születésű cimbalomművész szórakoztatta a vendégeket. Többek között előadta azt a kortesnótát is, amit az ünnepelt megválasztásakor énekeltek ötven évvel ezelőtt.

Ezután már híradás következik, mi szerint az ötvenéves képviselői jubileumot Péter-Pál napján fogja a város megülni - határozott a városi közgyűlés.

Az ünnep előkészítéseként sorozatban foglalkozik a Hírlap a város történetével, és Apponyi megválasztásának, újraválasztásának körülményeivel. A hat héten át közölt cikkek a fél évszázad történelmi mozzanatait elevenítette fel, választásról választásra követte az eseményeket. A tervezett ünnep előtti szám már részletesen ismertette az olvasókkal a nem mindennapi esemény programját, a várhatóan megjelenő meghívott jeles vendégek névsorát, akik között gróf Klebelsberg Kunó kultuszminister, Almásy László házelnök – ő jászberényi születésű - is szerepelt. Az ünnep előkészítéséhez tartozott természetesen a városháza külső renoválása, az ablakok, ajtók festése is.

A július 4-i lapszám a legrészletesebben tudósított az ünnepi eseményekről. Kiemelte, hogy impozáns keretek között meleg szeretettel ünnepelte Jászberény városa nagynevű képviselőjét, 50 éves jászberényi képviselőségének évfordulóján. Az első üdvözlések már a hatvani vasútállomáson megtörténtek, ahová 120 tagú küldöttség utazott. Itt Hatvan község küldöttségével együtt köszöntötték a vasúton érkező képviselőt.¹⁴

Részletes tudósítás tartalmazza a megérkezést Jászberénybe, a fogadtatást, és a bevonulást ugyancsak pontról-pontra ismerteti. A bevonulás impozáns volt. A kocsik végeláthatatlan sora vitte az érkező vendégeket - elől az ünnepeltet a polgármesterrel -, a plébánia elé, ahol hatalmas tömeg várta az érkezőt.

¹³ JH u. o.

¹⁴ 1931. július 4.

Este lampionos felvonulás indult a Szabadság térről a plébánia elé. A Palotásy Dalkör szerenádót adott az erkélyen megjelent gróf Apponyi Albert tiszteletére.

Péter-Pál napjának reggelén a főtemplomban ünnepi nagymiséét mutattak be, melyen a templomi ének és zenekar adott elő jól sikerült ének és zenedarabokat.

Ezt követően népgyűlés volt a főtéren. Tarnay Tibor választási elnök nyitotta meg a gyűlést, és felidézte az eltelt 50 év főbb állomásait. A politikai és gazdasági életben soha nem gondolt változások következtek be. A világháború előtti időszak Nagymagyarországnak függetlenségi politikája volt. Az önálló nemzeti lét megteremtése - függetlenség Ausztriától. Ezen a fronton küzdött képviselőnk is. A háborút követő időszak gazdasági problémái, a békeszerződés, a világgazdasági krízis az európai külpolitika képét megváltoztatta. Nem változott meg azonban gróf Apponyi Albert önzetlen, lelkes és fáradhatatlan munkássága hazája érdekében – hangoztatta.

Nem változott meg 50 év alatt rendíthetetlen hite a nemzet jobb jövőjének reményében, melynek eléréseért erőt és bizalmat öntött a csüggedőkbe. Nem változott meg a választók bizalma sem. Örömmel ünnepli Jászberény népe képviselőjét, aki, e jubileumot testi egészségben és szellemi erejének teljességében, magas korral érte meg. Ezt követően nyújtotta át a további 5 évre szóló új mandátumot, valamint az 50 év elismeréseként, az aranymandátumot.

A képviselőház és a kormány nevében Almásy László házelnök üdvözölte az ünnepelet. Rámutatott arra a kiválóságra, amely Apponyi Albert gróf lendületét és politikai működését jellemzi, és hangoztatta, hogy ez nyilvánul meg választókerületének jelen ünneplésében is.

Az ünnepelet, félszázados beszámolóját azzal kezdte, hogy nehéz szavakkal szólni érzéseiről, melyet most az új és az aranymandátum átvételekor érzett. Félszázad összes viszontagságán át tartott ki ez a közönség mellette, és vert vissza minden támadást, melyet a hatalom birtoklói ellene időnként intéztek. A 85 éves politikus értékelte jászberényi választói bizalmát, a kölcsönös tiszta kapcsolatot: *sohasem vegyült ebbe sem a korrupciónak, sem a hatalmi befolyásnak sem a népámítás silány hatásainak árnyéka sem.: nem süllyedtünk, hanem erkölcsileg emelkedtünk egymás által.*¹⁵ Az 50 év munkáját tekintve megállapította, és vendégeihez fordulva hirdette, hogy *itt, ennek az ünnepségnek a hőse nem én vagyok, hanem Jászberény város közönsége.*¹⁶ Az ötven év munkájáról beszámolni itt nem lehet, azt majd megteszi a parlament megbízásából. Iparkodni fog, hogy leplezetlen őszinteséggel, magát sem kímélve vonja le a következtetéseket és lerója hálóját a nemzet előtt, és Isten segítségével utolsó leheletéig szolgálja a szent ügyet - mondotta a képviselő. Befejezésül üdvözölte azt a reménysugarat, mely az amerikai köztársaság elnökének üzenetéből Európára esik. Legyen ez a haza számára is fénysugár, és nem kíván mást, mint minden nemzet közös létérdekét: az igazságot.

Természetesen az ünnepségen sok-sok köszöntő és jókívánság hangozott el, majd ezt követően 400 terítékes bankett volt a Lehel utcában, míg a megjelent előkelőségeket a városháza nagytanácstermében látták vendégül.

Az ünnepi esemény után viszonylag csendes a helyi sajtó. Egy év múlva a 86. születésnapja alkalmával a polgármester táviratban üdvözölte az ősz államférfit, és jókívánságait fejezte ki a maga és a város közönsége nevében.

Apponyi halála

A szomorú eseményről rendkívüli kiadással jelentkezett a Hírlap.¹⁷ A lap első oldalán gyászkerettel és vastag betűkkel jelent meg a következő szöveg: *A mi Apponyink meghalt.*

¹⁵ JH u.o.

¹⁶ JH u.o.

¹⁷ JH 1933. február 8.

Beteljesedett, a halál elragadta. Az isteni Gondviselés úgy akarta, hogy a Neki kijelölt harcmezőn, hazája szolgálatában essen el.

A következő oldalakból a politikus utolsó napjait követhetjük. A 86 esztendő államférfi két napos haláltusát vívott a genfi Residence Hotel betegszobájában.

Január 28-án utazott el feleségével Genfbe a leszerelési konferenciára. Néhány nap múlva egészségi állapota hirtelen romlott, majd orvost kértek a beteghez. Az orvosok kétoldali tüdőgyulladást állapítottak meg. A beteg bizakodóan nyilatkozott saját állapotáról, és bízott abban, hogy a múltó rosszullet után a tárgyalást folytatni tudja. Az orvosok azonban úgy látták, hogy állapotát az fogja eldönteni, hogy meddig bírja a szíve.

A betegség híre gyorsan eljutott Jászberénybe is. A képviselő-testület nevében, feleségének címezve táviratot küldtek Genfbe: *megdöbbenéssel értesültünk a képviselő betegségéről. Jászberény város közönsége meleg szeretete és ragaszkodása virraszt a beteg ágya mellett, és kéri részére mielőbbi jobbulást a Mindenhatótól.* - fogalmazták a honatyák.

Február 7-én, aki „rádiógéppel rendelkezett”, az aggóvárakozással leste a híreket. 4 óra 50 perkor a bemondó közölte a legszomorúbb eseményt, hogy: *gróf Apponyi Albert 4 óra 20 perkor kiszenedett.*

Halála után negyedórával már megszólaltak a jászberényi harangok. A fekete zászlók hamarosan megjelentek a város köz és magánépületein. A gyász általános volt, hiszen a több mint 51 éves képviselő múlttal rendelkező államférfi elismertsége, tisztelete érezte hatását. A sajtó részletesen ismertette a temetési előkészületeket. A genfi székesegyházban való be-szentelés után indult a gyorsvonat Magyarországra, a nemzet nagy halottjával.

Jászberény város gyászjelentést adott ki, mely sok-sok méltatás után leszögezte, hogy *1933 február 7-én Genfben - az egész emberiség, és különösen a szenvedő magyar hazánk jövője boldogságáért viselt harcban - hősi halált halt.*

A parlament gyászülést tartott. A képviselők mélyszéggel átérzéssel hódoltak Apponyi Albert emléke előtt. Az ülésen részt vettek Jászberény város képviselői is. Az Apponyi gyász-ülést, Almásy László a képviselőház elnöke nyitotta meg. Ezt követően Gömbös Gyula miniszterelnök kiemelte, hogy gróf Apponyi Albertre pártkülönbség nélkül úgy tekinthetünk, mint hatalmas szoborra. Messze világító elméje példát mutatott. Lény, apostoli lény volt, és ezért mindannyian tiszteltük, becsültük, hangsúlyozta a miniszterelnök.

A temetésre Jászberényből különvonat indult Budapestre, melyen 1500 ember utazott. A Parlament kupolacsarnokában tartott temetési szertartás után a budavári Mátyás templomba vitték a nagy halott földi maradványait, hogy ott helyezték örök nyugalomra.

A jászberényi városháza nagy tanácsstermben *gyászpompával várták a gyászközgyűlés közönségét.* Kele István apátplébános emlékezett a nagy halotról. Ki volt Apponyi Albert? - tette fel a szónoki kérdést, majd így folytatta: *Nincs ékesszólás vagy toll, amely leírni, vagy elmondani képes volna ezt. A mi Apponyink gondviselészerű férfi volt. Isten választott profétája. Az emberi jogokat, és az isteni örök igazságot senki meggyőzőbben, és megrázóbban nem hirdette mint Ő. Nagy volt életében, nagy volt halálában. Ott esett el a harc mezején. Apponyi Albert 51 éven át volt megszakítás nélkül városunk országgyűlési képviselője.* Emlékét az ülés jegyzőkönyvben örökítette meg.

A nekrológok oldalszám sorolták fel az elhunyt államférfi érdemeit, széles látókörét, ismertették a gróf pályafutását. Sokoldalúságát egyenként elemezték, így külön:

- a politikai pályafutását,
- a békedelegáció vezetőjeként betöltött szerepét,
- a nemzet nagy ügyvédjét,
- a kiváló szónoki képességét,
- képviselői munkásságát

- méltatták a nagyműveltségű ember zenebarát mivoltát, aki szereti a szép zenét - legyen az klasszikus, romantikus vagy modern.

Apponyi Albertet nem csak a helyi és országos lapokban méltatták, hanem megemlékeztek róla a német sajtóban, az angol lapokban is: *Az idegen nyelvek páratlan művésze volt Apponyi Albrert gróf, hat nyelven nagyszerűen beszélt, négy nyelven elismert nagy szónok volt. Angliában mindenki tisztelettel és szeretettel beszélt róla.[...] Európának majdnem valamennyi fővárosában éppúgy ismerték ezt a karcsú, szikár, sasorrú és fehérszakállú férfiút, mint hazájában.* A német sajtó írta: *A szó igaz értelmében kantárban halt meg: nem odahaza, hanem utolsó életéveinek küzdőterén, Genfben érte utól a halál.*

Néhány héttel később jelent Lóczi Andor igazságügyminiszter nyilatkozata, Apponyi, Jászberénnyel kapcsolatos utolsó kívánságáról. (A miniszter jól ismerte Apponyi Albertet, többször volt tagja az általa vezetett delegációnak.) Apponyi, a mostani Genfi utazás előtt, a jászberényi küldöttséget vezette hozzá, és kívánsága volt, hogy a jászberényi törvényszék visszaállítsák. A Genfbe való távozása előtt azzal a megnyugvással búcsúzott el, hogy kívánsága megértő fülekre talál. A maga részéről szebben nem is róhatná le kegyeletét Apponyi Albert emlékével szemben, mintha ezt az utolsó kívánságát teljesítené, és véleménye szerint pénzügyileg is keresztülvihető lesz a törvénykezés hozzájárulása.

Így búcsúzott képviselője választóitól, és így búcsúzott a város Apponyi Alberttől.

JÁSZFÉNYSZARU ÉS VIDÉKE KÖRZETI

TAKARÉKSZÖVETKEZET

40 ÉVE

A takarékszövetkezetek a pénzügyi rendszer fontos, de sajátos részét képezik. Múltjuk és történetük számok olyan tanulságot rejt magában, sok-sok olyan tapasztalattal szolgál, amely nemcsak a szövetkezeti jelen, a jövő formálásában is nélkülözhetetlen szerepet tölt be.

Magyarországon a pénzügyi rendszeren belül a legnagyobb fiókhálózattal a takarékszövetkezetek rendelkeznek. Kulcsszerepük nem vitatható, hiszen több településen az egyetlen helyben elérhető pénzügyi intézmény.

A jelenlegi pénzügyi típusok közül a takarékszövetkezetek lehetnek leginkább alkalmasak a falvak korszerű pénzügyi szolgáltatásokkal történő ellátására.

A Jászfényszaru és Vidéke Körzeti Takarékszövetkezet 1963-ban kezdte meg működését, a Jászság északi csücskében. Jászfényszaru - többségében paraszti foglalkozású - lakosságának jogos igénye hívta életre. A takarékszövetkezet az eltelt 40 év alatt bizonyította létjogosultságát.

A 330 tag 33.000 Ft összegű részjegye volt az alapköve a napjainkban a Jász-Nagykun-Szolnok megye egyik legeredményesebben működő takarékszövetkezetének.

A Takarékszövetkezet ma 2,8 milliárd Ft mérlegfőösszeggel, közel 220 millió Ft saját tőkével rendelkezik.

A takarékszövetkezet működése során az érvényben lévő jogszabályok alapján végezte tevékenységét. Kezdetben két fő tevékenysége a betétgyűjtés és a hitelkihelyezés volt.

Törvényi szabályozások keretein belül fokozatosan bővült tevékenységi köre, működési területe, az ügyvitel korszerűsödött, jelenleg versenyképes szövetkezeti pénzügyi intézmény a 7 bankot számláló Jászberény városban.

Jászberény, Jászfényszaru, Jászfelsőszentgyörgy, Pusztamonostor, Szolnok helységeiben teljeskörű pénzügyi szolgáltatást nyújt az ott élő lakosoknak.

A térségben kulcspozíciót tölt be, jövője nem vitatható, képes arra, hogy a „falu bankja”-vá váljon és minden tekintetben megfelel a törvényi előírásoknak.

MAGYAR SZÖVETKEZETI BANKRENDSZER RÉSZBENI ÁTTEKINTÉSE

Hitelszövetkezetek Magyarországon

XIX. század: a mozgalom létrejötte

A takarékszövetkezet olyan speciális pénzügyi intézmény, amely elsősorban tagjai számára nyújt pénzügyi szolgáltatásokat, betartva és érvényesítve egyfelől a pénzügyi normákat, másfelől a szövetkezeti alapelveket. Ez azt jelenti, hogy miközben a gazdaságos működést tartja szem előtt, elsősorban a tagsági érdek vezérli, érvényesül a szolidaritás mindhárom szintje.

Ugyanakkor érvényesül a banki gazdálkodás három fő célja is:

- biztonság

- jövedelmezőség
- és a fejlesztés.

Mivel speciális szövetkezeti formáról van szó, ezért különös jelentősége van a pénzügyi stabilitás megteremtésének és fenntartásának.

Világjelenség és tendencia, hogy a kistelepülések és falvak pénzügyi szolgáltatói a takarékszövetkezetek, mert a haszonelven működő részvénytársasági bankok nem találják meg ezekben a régiókban számításait.

Az itt való működésre csak a tagi érdektől vezérelt, a tagot szolgáló takarékszövetkezet képes.

Magyarországon az első szövetkezetek a hitelszövetkezetek voltak, amelyeket akkoriban hitelegyletnek neveztek. Az első hitelszövetkezetet az erdélyi szászok alapították Besztercén 1851-ben.

Ezt követte - szintén szászok által alapított - 1862-ben a medgyesi és segesvári, majd 1864-ben egy újabb besztercei, továbbá nagyszebeni és szentágotai.

Az anyaországban csak a '60-as évek közepén indult meg a hitelszövetkezetek szervezése, 1864-ben Győrött, ezt követte 1870-ben Székesfehérvárott, majd 1883-ban Debrecenben. 1862-től 1885-ig eltelt 23 év alatt 558 hitelszövetkezet alakult.

E korszak jelentős jogtörténeti eseménye, hogy életbe lépett az első magyar szövetkezeti törvény, amely az 1875. évi XXXVII. tc-nek a Kereskedelmi törvénynek XI. fejezete.

1886. decemberében alakult meg a Pestvármegyei Hitelszövetkezet, mely 1894-ben a Hazai Szövetkezetek Központi Hitelintézetévé alakult át, hatásköre pedig országossá vált.

A hitelszövetkezeteken kívüli szövetkezetek megalakulása is az 1890-es évekre tehető.

Az eredményes működés és a lépten-nyomon tapasztalható társadalmi óhaj hatására született meg a Gazdasági és ipari hitelszövetkezetekről szóló 1898. évi XXIII. tc. ennek alapján jött létre az Országos Központi Hitelszövetkezet, összefogva és egyesítve a hitelszövetkezeti hálózatot és az iparszövetkezeti mozgalmat.

XX. század: a mozgalom fejlődése

Az Országos Központi Hitelszövetkezet /OKH/ alakuló közgyűlését 1898. december 4-én tartotta Budapesten. Törvényben meghatározott célja az, hogy a mezőgazdasági és ipari hitelszövetkezetek ügyét előmozdítsa, hiteligényét kielégítse, terjessze és népszerűsítse a szövetkezeti eszmét, tökéletesítse a szövetkezeti rendszert.

Az OKH pénzforrásai: tőkekihelyezéseit és forrásait elsősorban az alap- és tartalék tőkéből meríti. A pénzforrások második csoportját azok a betétjellegű pénzek alkotják, amelyeket az állam, az egyes hatóságok, egyéb jogi személyek vagy magánosok helyeztek el kamat ellenében.

Emellett az ország egyéb nagy pénzintézeteitől folyószámlahitelt is kapott. Nagy jelentősége volt a kamatozó kötvénynek, amelyeket a hitelszövetkezetek útján írásbeli kötelezvények ellenében szerzett kölcsönkövetelése alapján bocsátott ki.

Az OKH tőkéit kizárólag a köteléki hitelszövetkezetek útján nyújtott kölcsönök formájában helyezte ki. Kölcsönformák: váltókölcsönök, kötelezvénykölcsönök, folyószámla hitelek. Jelentős hiteleket folyósított az OKH az állam, különösen a földművelésügyi kormányzat megbízásából is.

Az OKH kötelékébe tartozó hitelszövetkezetek kétfélek voltak: a községi és körzeti hitelszövetkezetek.

A hitelszövetkezeteket is érintették a II. világháború pusztításai, épületekben, berendezésekben nagy károk keletkeztek, de a többsége mégis átvészelte a háború viharát. Elsősorban a hitelszövetkezetek vezetésében, alkalmazottaiban keletkezett sok pótolhatatlan veszteség a háború okozta hadi és polgári pusztítás miatt.

A háborút követő infláció okozta azonban a legnagyobb kárt.

Az 1945-ben kezdődött és 1946-ban tombolóvá vált infláció, a pénzérték óráról-órára való zuhanása miatt már nem lehetett sem a hitel közvetéséről, sem a betét gyűjtéséről szó. Szinte megoldhatatlan volt akkor már az alkalmazottak bérének biztosítása is.

Az újra a trianoni határok közé szorult Magyarországon a hitelszövetkezetek száma az 1944. évi 1.501-ről 986-ra csökkent, a taglétszám pedig 800 ezerről 587 ezerre.

A háború után, a földosztás következtében újra megnövekedett az igény a vidéki, falusi bankszolgáltatások iránt, hiszen az új gazdák fejlesztési és termelési hitel nélkül voltak, helyre kellett állítani a háború okozta károkat, miközben a gazdák hitelképessége megint csak hiányzott. Az egyetlen megoldást a hitelszövetkezetek jelentették, hiszen kiterjedt hálózatuk volt, bizalmi alapján működtek a szomszédossági elv betartásával, altruista működésük pedig viszonylag kedvező kamatú hiteleket tettek lehetővé, azonban a lopakodó diktatúra céljaival ellenkezett a hitelszövetkezeti önállóság és önirányítás.

Az MKP a szövetkezeti autonómia szétverését az országos szövetkezeti központon keresztül meg. Kormánybiztosokat nevezett ki irányításukra, átszervezésükre, megszüntetésükre.

Sorozatosan követelte egyesítésüket, itt is követve a szovjet mintát, ebből is egy-központos rendszert akart csinálni.

1947-ben a Földhitelintézet egyesült az OKH-val, az Országos Szövetkezeti Hitelintézet néven működtek 1952-ig, a Magyar Nemzeti Bankba történő beolvasztásukig.

A hitelszövetkezeteknél is nagyarányú egyesítések mentek végbe az 1948-50-es években. 1950-től kezdve a lakossági betét-hitel kapcsolatok megszűntek, majd 1952-ben a hitelszövetkezetek is megszűntek.

Rendeleti parancsra az Országos Takarékpénztár kapta meg az összes természetes személlyel kapcsolatos bankügyletek kizárólagos jogát. Az Országos Szövetkezeti Hitelintézet és hitelszövetkezetek az összes egyéni betétet és hitelt átadni kényszerültek az OTP-nek.

Takarékszövetkezetek Magyarországon

A mozgalom létrejötte

A hitelszövetkezetek utasításra történt, állami erőszakkal való 1952-es megszüntetése után egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy az OTP nem képes a kisteleplések pénzügyi szolgáltatásokkal való ellátására. Egyre több jele mutatkozott annak, hogy szükség van a falusi hitelélet újbóli életre hívására.

Az országban több helyen is javasolták az új alapokon álló lakossági szövetkezeti pénzügyintézet megszervezését. A SZÖVOSZ felkarolta ezeket a kezdeményezéseket a Pénzügyminisztériummal, a Magyar Nemzeti Bankkal és az Országos Takarékpénztárral együttműködve elindította a takarékszövetkezetek szervezését engedélyező jogszabály és alapszabály előkészítését.

A SZÖVOSZ javaslatára született meg az 1091/1956./IX.11./ MT. határozat, amely a mezőgazdasági szövetkezeti átszervezést szorgalmazta ugyan, de mintegy mellékesen kitért arra, hogy a falusi lakosság takarékszövetkezetek létesítésére irányuló kezdeményezéseit helyesli. Ez a határozat a SZÖVOSZ igazgatóságát kérte fel a szervezés segítésére, a működési feltételek kialakítására pedig a pénzügyminisztert.

Ugyanakkor deklarálta, hogy a „takarékszövetkezeteknél elhelyezett betétekért az állam szavatol”.

Rövidesen kiadásra került a pénzügyminiszter 11/1956./X.5./ sz. rendelete a falusi takarékszövetkezetekről. „Annak érdekében, hogy a falusi lakosság - elsősorban a parasztság - megtakarításait saját szövetkezete útján is összegyűjthesse és átmenetileg jelentkező indokolt hitelszükségletét a kölcsönös segítség elve alapján közvetlenül kielégíthesse, a Minisztertanács 1091/1956./IX.11./ sz. határozata alapján a községekben takarékszövetkezetek lehet szervezni. A takarékszövetkezet feladatai: takarékbetétet fogad el, saját alapjából, az összegyűjtött megtakarításokból és egyéb, rendelkezésre bocsátott eszközökből tagjai részére kölcsönöket folyósít, mezőgazdasági lakosság részére állami eszközökből nyújtott kölcsönakciókat és egyéb pénzügyi feladatokat megbízás alapján lebonyolítja” /Majoros, 1985/.

A takarékszövetkezet tehát a felsorolt feladatokon kívül más gazdasági tevékenységet nem végezhetett.

Ez a rendelet tette lehetővé a működést. A számlavezetéssel és az ellenőrzéssel a legjelentősebb konkurenst, az OTP-t bízta meg és az OTP-re ruházott minden hatósági jogkört is.

Ezen a 29/1971. PM. rendelet változtatott, amely - az új gazdasági mechanizmus hatására - a takarékszövetkezetek ágazati irányítását a pénzügyminiszter feladatává tette. Az ágazati ellenőrzést és a statisztikai összesítést azonban továbbra is az OTP végezte a PM megbízásából.

26 évet kellett várniuk a takarékszövetkezeteknek arra, hogy kikerüljenek az OTP felügyelete alól, mert ezt az állapotot csak a 86/1982. sz. PM. rendelet szüntette meg.

A 11/1956./X.5./ PM. sz. rendelet megjelenése után már megalakulhatott /1956. X. 14-én/ a Dunaföldvár és Vidéke Takarékszövetkezet, melynek működése Dunaföldvár, Bölcse, Madocsa, Előszállás, Nagykarácsony, Kisapostag községekre terjed ki.

A dunaföldvári kezdeményezésnek gyorsan követői akadtak, hiszen szerte az országban gondot jelentett a falusi lakosság hitelezhetősége. Már 1957. elejétől kezdve sorra alakulnak meg a takarékszövetkezetek. Szolnok megyében Jászladányon jött létre 1957. I. félévében takarékszövetkezet.

A fejlődés évtizedei

A takarékszövetkezetek mind nagyobb teret hódítva, országosan elterjedtek. A takarékszövetkezetek száma, taglétszáma, betét- és kölcsönállománya erőteljes növekedésnek indult.

1962-ben 338, 1967-ben 371, 1971-ben pedig már 388 takarékszövetkezet működött. 1962-ben a községek 41 %-ára, 1.313 településre terjedt ki a tevékenységük, 1967-ben 2.017 község, a falvak közel 2/3-a /63,5 %-a/, 1971. év végén pedig 2.611 település, az összes község 82,8 %-a tartozott működési területükhöz.

A takarékszövetkezetek által üzemeltetett egységek rohamosan szaporodtak, számuk 1957-ben 70, 1962-ben 460, 1967-ben 592 és 1971-ben 1.143 volt. A tagok száma 1962-ben 188 ezer, 1967-ben 520 ezer, 1971-ben pedig már 881 ezer fő, ami 1971-ben a működési területen élő lakosság 21 %-át tette ki.

A takarékszövetkezeteknél elhelyezett betét 1962-ben 340 mFt, 1967-ben 1.653 mFt, 1971-re elérte a 4.611 mFt-ot az ország lakossági betétállományának 10,4 %-át. A tagok részére kihelyezett hitelek állománya 1962-ben 154 mFt, 1967-ben 834 mFt és 1971-ben 1.828 mFt volt.

A takarékszövetkezetek tevékenysége egyre újabb és újabb területekre terjedt ki. 1965-től az Állami Biztosítónak bizományosi és díjbeszedői szolgáltatásokat végeznek, 1968-tól fogadhatnak és fogadnak el új személygépkocsira szóló vételár befizetést és végezhetnek IKKA-utalvány beváltást és végezhetnek lottó nyeremény kifizetést 1.000 Ft összeghatárig.

1969-től adhatnak tagjaik számára nagyobb értékű szolgáltatásokra is kölcsönt, ilyen például az autójavítás. Ekkor adhatnak először magánkisiparosok és kiskereskedők működéséhez kölcsönt. A Pénzügyminisztérium megemeli a takarékszövetkezetek által egy adósnak adható építési kölcsönnyújtási lehetőség felső határát.

1971-ben került újra kiadásra a „takarékszövetkezetekről” szóló jogszabály, ami már nem tartalmazta a „falusi” jelzőt. 29/1971. PM. rendelet tette lehetővé azt is, hogy a takarékszövetkezetek a betét- és hitelnyújtás, valamint az állami pénzügyintézetek megbízása mellett „alaptevékenységüket kiegészítő egyéb szolgáltatást” is végezhetnek.

1972-től volt mód a részközgyűlés intézményének bevezetésére, 1975-től arra, hogy a takarékszövetkezet az adózott nyereségből kölcsönös támogatási alapot képezzenek megyei és országos szinten, ugyanebben az időszakban szigorodott meg a bérszínvonal-szabályozás, ami csökkentette a mozgásteret.

Az Elnöki Tanács Takarékszövetkezetekről szóló 1978. évi 22. sz. törvényerejű rendelete új alapokra helyezte a takarékszövetkezetek továbbfejlődésének lehetőségeit.

Az 1982. évi 32. sz. tvr. újra szabályozta a takarékszövetkezetek alakulására, szervezetére, működésére, gazdálkodására, a tagok jogaira és kötelezettségeire, valamint az érdekképviselőre vonatkozó előírásokat. Ekkortól már csak Budapestre és a megyeszékhelyekre kellett pénzügyminisztériumi előzetes engedélyt kérni takarékszövetkezetek alapítására, de még ekkor is jogszabály szabta meg a beszervezettség előírt mértékét és a részjegy befizetést is. Ennek köszönhető, hogy 1984. végén már az ország településeinek 96 %-ában vagyis 2.298 helységben fejtettek ki tevékenységet a takarékszövetkezetek.

A takarékszövetkezeti mozgalom hosszú időn át ütemesen fejlődött. Nagy szerepe volt ebben a változó körülményekhez való gyors alkalmazkodásnak, a takarékszövetkezeti tevékenységi kör rohamos bővülésének.

Az állami pénzügyekről szóló 1979. évi II. tvr. módosításáról szóló 1984. évi 25. sz. tvr., ill. az ezek végrehajtásáról rendelkező 23/1979./VI.28./ Mt. és a 36/1984./X.31./ Mt. rendelet státuszában a takarékszövetkezetek is bankok közé sorolja és feladatkörében is jelentős változásokat hozott.

1985. jan. 1-től bevezetésre került a tartalékráta /a saját jogon gyűjtött betétek 15 %-a/, melynek összege után a takarékszövetkezetek kamattérítést nem kapnak.

A kölcsönkereteket a Magyar Nemzeti Bank állapítja meg. Megváltozott a kölcsönalap képzése is, 1985-től a kölcsönök alapját képezi: a betétállománynak a jegybanki kötelező tartalékkal csökkentett összege.

A takarékszövetkezetek státuszában történő változás a tvr. szerint: a takarékszövetkezetek csekkszámliját a továbbiakban nem az ún. versenytárs, az OTP vezeti, hanem az MNB.

A tevékenységi körben a pénzügyi törvény végrehajtására kiadott 36/1984./X.31./ Mt. sz. rendelet mintegy húsz feladatot sorol fel a pénzügyintézetek feladataként.

A jogszabályokban biztosított feladatok végzésébe a takarékszövetkezetek fokozatosan kapcsolódhatnak be:

- 1985. májusától a családi házakkal összefüggő mindennemű hitelfolyósítás,
- a rövid- és középlejártatú hitelfeltételek változása, a szerződéses üzletek hitelezése, hitelmaximumok felemelése, ifjú házaspárok kedvezményes áruvásárlási hiteleinek kiadása
- kötvény kibocsátások lebonyolítása, értékpapírok vétele-eladása
- a takarékszövetkezetnél bankszámlával rendelkezők részére pénzügyi kötelezettségekért kezességvállalás
- áruszállításból és szolgáltatásokból származó követelések vásárlása és eladása
- pénzügyi ügyletek finanszírozása /factoring ügyletek lebonyolítása/
- bérleti /lizing/ ügyletek finanszírozása és lebonyolítása.

A takarékszövetkezetek gazdálkodásában 1985-től ugrásszerű javulás következett be, gyarapodott az üzletágak száma, korszerűsödött a technika is. A növekedés legfontosabb forrása a helyi jelenlét, a lakossággal kialakított jó viszony és bizalom.

1989-re a tagok száma elérte a 2 milliót, a betétállomány 53.449 mFt, az ország lakossági betétállományának 17,4 %-a. A kölcsönfolyósítás növekedési mértéke meghaladta a betétgyűjtés ütemét is: a kölcsönállomány az 1985-ben 6.235 mFt, 1989-ben meghaladta a 34.000 mFt-ot.

A dinamikus fejlődés 1989. után megtorpant és 1991-től az állami kényszerintézkedések, a rohamosan változó pénzügyi helyzet, az infláció következményeként e tendencia folytatódott. Ennek oka, hogy lényegesen megváltozott a nyereségadó módja. Az egységes vállalkozási nyereségadó-rendszer hatálybalépésével egyidejűleg - a korábbi takarékszövetkezeti jövedelemadó helyett - a takarékszövetkezetek is e törvény hatálya alá kerültek.

A Parlament 1991. november 1-jén fogadta el a pénzügyintézetekről és a pénzügyintézeti tevékenységről szóló 1991. évi LXIX-es törvényt - a továbbiakban PIT. - amely 1991. december 1-jén lépett hatályba.

A PIT meghatározza a törvény személyi hatályát és a törvény rendelkezéseiben szereplő fogalmakat, a pénzügyi tevékenységeket, a pénzügyi intézmény működéséhez szükséges jegyzett tőke nagyságát, a betétgyűjtés és a pénzforgalmi számla vezetésének engedélyezési feltételeit. A takarékszövetkezetet szövetkezeti formában működő takarékpénztárként definiálja.

Jelentős változást vezetett be a szövetkezetekről az 1992. évi I. törvény, valamint az ennek hatálybalépéséről és az átmeneti szabályozásról szóló 1992. évi II. tv. amely megszabta a szövetkezeti átmenet módját és feladatait.

Az addigi, szövetkezet-típusonkénti eltérő szabályozás helyett egységes jogi keretet teremtett minden szövetkezet számára. Amíg 1992. január 1-jét megelőzően a takarékszövetkezeteknek csak természetes személyek lehettek a tagjai, addig az új törvény a jogi személy társaságot is lehetővé tette. Ez a szövetkezeti mozgástér bővülését jelentette. Az egész pénzügyi rendszer veszteséges volta mellett a takarékszövetkezetek nyereségesek voltak.

Jelentős dátum a magyar takarékszövetkezetek történetében 1993. október 13. Ekkor írták alá az integrációs szerződést a takarékszövetkezetek, mégpedig a 255-től 246-ig, vagyis a takarékszövetkezetek 96,5 %-a fejezte ki együttműködési akaratát. Az integrációs szerződésben az együttműködő takarékszövetkezetek vállalták azt, hogy egyeztetett üzletpolitikát és eljárási rendet alakítanak ki, összehangolják tevékenységüket, termékeik és technikájuk fejlesztését.

Az integráció létrejöttének különös aktualitást adott az, hogy ez a szektor is konszolidációra szorult, az alacsony jövedelmezőség mellett a hitelezési kockázatokat nem volt képes céltartalékkal fedezni, stabilizálása állami szerepvállalást igényelt, a sajátos tulajdonviszonyok miatt azonban a közvetlen állami beavatkozás nem jöhetett szóba. Ez esetben ugyanis az állam az „egy tag egy szavazat” elv miatt - a kereskedelmi bankoktól eltérően - nem tudott volna meghatározó részesedést szerezni a feltőkésített takarékszövetkezetekben annak ellenére, hogy jelentős nagyságrendű állami tőkejuttatást adott. Ez sértette volna a szövetkezeti elveket is. Ezért az állami közreműködött az OTIVA létrehozásában és ezen keresztül közvetve konszolidálta a takarékszövetkezeteket. A Phare-program keretében érkezett szakértők és a hatóságok koordinációs munkájának eredményeként jött létre az integráció.

Az integráció révén a takarékszövetkezetek státusában nem történt változás, továbbra is, mint önálló jogi személyek, mint önálló szövetkezetek működnek.

Működésükben a változást az jelenti, hogy az Integrációs szerződés elfogadásával elhatárolták több területen való szorosabb együttműködésüket és azt, hogy létrehozzák, ill. megerősítik az integráció közös szerveit, azok működését hatékonyabbá teszik.

A közös intézmények a következők:

- Központi Bank /Magyar Takarékszövetkezeti Bank Rt/
- OTSZ /Országos Takarékszövetkezeti Szövetség/
- OTIVA /Országos Takarékszövetkezeti Intézményvédelmi Alap/.

Jelen pozíció

Napjainkban a Ptk. mellett 1992. évi szövetkezeti tv. , a Hitelintézeti Törvény, HPT. és az ehhez kapcsolódó BAF rendelkezések, továbbá az MNB jogszabályok vonatkoznak kiemelten a takarékszövetkezetekre.

Az integráció keretében a takarékszövetkezetek működési problémáinak kezelési állami segítséggel elindult, az integrációs szerződés azonban csak az együttműködés jogi kereteit teremtette meg, az integráció tartalommal való megtöltése hosszabb folyamat eredménye.

A takarékszövetkezetek meghatározó üzletága a lakossági betétgyűjtés és a hitelezés, jelentős szerepet játszanak a költségvetési szektor finanszírozásában is. Idegen forrásaik több, mint 80 %-a a lakossági

betétgyűjtésből származik. Jelentősen növelték saját értékpapír-kibocsátásaikat, melynek túlnyomó részét szintén a lakosság vásárolja.

Mérlegfőösszegük átlagosan 30-35 %-át a lakosság, 20-25 %-át a vállalkozói szféra hitelezésére fordították. Szabad forrásaik jelentős hányadát az integrációban résztvevő takarékszövetkezetek a takarékbankhoz és a bankközi pénzpiacra helyezik ki.

Összesített mérlegfőösszegük alapján piaci részesedésük 5 % körüli a pénzügyi rendszerben.

Növekedett a takarékszövetkezetek saját tőkéje. Ebben a bankkonszolidáció hatása mellett jelentős szerepet játszott, hogy az integrációban résztvevő takarékszövetkezetek a módosított pénzügyi törvény alapján mind a pénzügyi tevékenységet szolgáló ingatlanokat 1994. június 30-i fordulónappal adómentesen piaci értékükre értékelték át.

A bankkonszolidáció és a vagyonátértékelés eredményeképpen jelentősen javult a takarékszövetkezetek tőke megfelelési mutatója. A takarékszövetkezeteknek sikerült elérni a hitelintézeti törvény által előírt 8 %-os tőke megfelelést.

A JÁSZFÉNYSZARUI TAKARÉKSZÖVETKEZET TEVÉKENYSÉGÉNEK TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉSE

Megalakulás, indulás időszaka

A Jászfényszaru és Vidéke Körzeti Takarékszövetkezet 1963. július 1-jén kezdte meg működését Jászfényszaru, Bajcsy Zs. út 20. sz. alatt.

Működési területe Jászfényszaru, Jászfelsőszentgyörgy és Pusztamonostor községekre terjedt ki. Az „Engedélyokirat”-ot az OTP Szolnok megyei fiókja adta ki.

/Hiteles másolatát a 1. sz. melléklet tartalmazza.

Az első tisztségviselők névsorát a 2. sz. melléklet tartalmazza./

A takarékszövetkezet működése szempontjából meghatározó a település földrajzi helyzete, Jászfényszaru a Jászság északi részén fekszik, a fővárostól mindössze 68 km-re. Az itt lakó, mintegy hatezer ember részben tradicionálisan kötődik a Jászsághoz, másrészt sokkal több modernizációs hatás éri, mint a kevésbé nyitott, eltérő helyzetű jászsági falvakat.

A takarékszövetkezet mindenkor vezetője felismerte ezt a környezeti tényezőt, felhasználta és élt vele oly módon, hogy az eredményes működés érdekében beépítette tevékenységébe.

A takarékszövetkezet a beindulását követő években - Büchler Józsefné vezetésével - dinamikusan fejlődött, nőtt a taglétszám, a betétállomány és a folyósított kölcsönök állománya is erőteljes növekedésnek indult.

A működési területhez tartozó községekben Jászfelsőszentgyörgyön és Pusztamonostoron 1969-ben kirendeltséget nyitott.

A fejlődés ütemére jellemző, hogy 1969-ben Jászfényszarun, 1972-ben Jászfelsőszentgyörgyön, 1976-ben Pusztamonostoron új üzletházakat építettek és korszerű, szép környezetben folytatta munkáját a takarékszövetkezet.

Az induláskori 330 fő taglétszám, a 33.000 Ft összegű részjegyalap, a félnapos nyitvatartás 2 év múlva - 1965. évi mérlegjövőhágyó küldöttgyűlési beszámolóban - már megkétszereződött és a működés 2 éve alatt 29.060 Ft összegű eredményt realizálódott.

Több országos kitüntetésben részesült:

1966. év: Legjobb Takarékszövetkezete

1967. év: Legjobb Takarékszövetkezete országos elismerés

1968. év: MESZÖV dicséret

1980. év: MESZÖV dicséret, 1984-ben és 1987-ben szintén megyei dicséretben részesült.

Az 1965. évi küldöttgyűlés beszámolóját a 3. sz. melléklet kivonatban tartalmazza, prezentálva ezzel a 60-as években végzett takarékszövetkezeti tevékenységeket.

A takarékszövetkezet taglétszám, részjegyalap, betét és kölcsönállomány növekedési ütemét a szövetkezet gazdálkodásának eredményességét az alábbi táblázat tükrözi.

JÁSZFÉNYSZARU ÉS VIDÉKE KÖRZETI TAKARÉKSZÖVETKEZET FŐBB MOZGALMI ÉS SZERVEZETI ADATAI

Év	Tagok száma (fő)	Részjegy alap (eFt)	Betét állomány (eFt)	Kölcsön-állomány (eFt)	Gazd. Eredmény (eFt)
1963.	350	35	300	70	0
1964.	449	45	832	253	6
1965.	587	69	1.162	530	29
1966.	789	79	1.934	1.450	0
1967.	979	98	2.517	1.926	61
1968.	1.278	149	4.694	2.198	74
1969.	1.813	238	6.666	3.745	92
1970.	2.121	285	12.979	5.977	106
1971.	2.419	324	19.558	7.794	117
1972.	2.756	355	23.983	9.191	185
1973.	2.990	364	29.910	9.496	260
1974.	3.140	377	33.161	9.609	281
1975.	3.316	395	40.000	12.200	290
1976.	3.522	413	46.386	10.689	300
1977.	3.722	431	53.815	9.700	459
1978.	3.911	451	62.597	9.711	526
1979.	4.130	475	65.621	10.075	620
1980.	4.320	495	65.855	10.954	729
1981.	4.464	519	81.437	11.395	935
1982.	4.579	538	88.028	12.006	981
1983.	4.667	558	99.916	12.820	1.078
1984.	4.841	588	115.103	14.319	1.417

Év	Tagok száma (fő)	Részjegy alap (Ft)	Betét állomány (eFt)	Kölcsön-állomány (eFt)	Nyereség (eFt)
1985.	6013	3087	130317	25000	3667

1986.	6761	3621	157860	44080	4037
1987.	7227	4563	171182	64963	4799
1988.	7830	4306	204603	87613	6879
1989.	8230	1152	221241	126355	6634
1990.	8462	1248	249903	119879	1504
1991.	8250	1571	313720	85307	5066
1992.	8020	1804	390867	77995	6610
1993.	8008	1843	450075	148286	8620
1994.	8007	3767	551167	175665	9502
1995.	8293	3995	682030	191883	25496
1996.	8476	4513	817571	190137	34879
1997.	8837	5689	1.014535	214881	26910
1998.	8960	5730	1.233406	367005	23021
1999.	8844	5748	1.393772	580737	17395
2000.	8834	5723	1.721821	612411	20530
2001.	8828	5725	1.986500	827705	14396
2002.	8817	5728	2.515402	1013583	25975

Működés feltételei, lehetőségei

A takarékszövetkezet tevékenységi körének fejlődése 1963-2002. december 31-ig

Betétek

A Jászfényszaru és Vidéke Körzeti Takarékszövetkezet megalakulásakor csak kamatozó betéteket gyűjtött, 1969-től kapcsolódott be az OTP megbízásából a gépkocsi nyeremény betétek forgalmazásába. 1974-től nyereménybetét, 1977-től takaréklevél betét gyűjtésére volt lehetőség az OTP megbízásából.

1981. II. félévében az ifjúsági betétforma a lakáscélú megtakarítások kezelése bővítette a takarékszövetkezet betétgyűjtési lehetőségét, de mint megbízásos tevékenység az OTP kezelte a betétállományt.

A jogszabály lehetőséget adott 1977-ben kisiparosok, kiskereskedők részére csekkszámla betétek elfogadására, de a működési területen ez időszakban nem volt igény erre a betétformára.

Az átutalási betétszámla bevezetése 1978. évre esik, a nyugdíjak, valamint az intézmények, hivatalok által számfajtott munkabérek számlára történő utalására csak 1982. áprilisában nyílt lehetőség. Az átutalási betétszámlák az OTP működési körzetére szóló területi korlátozása csak 1984-ben került feloldásra.

A számlanyitással kapcsolatos szervező munka Jászfényszarun 1981. nyarán indult. A számlához történő „takarékcsekk” kiszolgáltatására csak 1983. január 1-től nyílt lehetőség.

Lakossági bankszámlához kapcsolódó Takarékkártya Takarékbank közreműködésével a GIRO rendszer bevezetését követően vált lehetővé.

Ma már a nemzetközi Master Card kártyát is válthatják ügyfeink.

A számítástechnika fejlődésével lehetőség nyílt a befektetések, értékpapírok kezelésére. Jelenleg több mint 10 fajta betétet kezel a Takarékszövetkezet.

Hitelek

A takarékszövetkezetek az 1957-ben kiadott ideiglenes Ügyrend és Ügyviteli Szabályzat értelmében csak 3féle hitelt folyósíthattak: termelési, építési és személyi célúakat.

Termelésre /mezőgazdasági/ 3.000 Ft-ot legfeljebb 2 évre, építésre 5.000 Ft-ot /legfeljebb 1 évre/, személyi /céljelleg megjelölése nélkül/ 1.000 Ft-ot /legfeljebb 6 hónapra/.

Építési hitelek

1957-től 5.000 Ft /12 hónap/

1963-tól 15.000 Ft /külön OTP felhatalmazás esetén/

1969-től 30.000 Ft

/Ekkor a 2 évnél hosszabb és 5.000 Ft-nál magasabb összeg engedélyezésére előírt OTP előzetes felhatalmazási kötelezettsége megszűnt /SZ.É.1969.28.sz./.

1975-től 50.000 Ft

1979-től 90.000 Ft /csak új épületnél/ 312/1979.PM.Min.titk.PK.1979/18./

1983-tól 100.000 Ft /csak utólagos hőszigetelésre/

1983-tól 150.000 Ft /lakóingatlan vásárláshoz/

Személyi/fogyasztási/ hitelek

1957-től 1.000 Ft /6 hónap/

1960-tól 3.000 Ft

1963-tól 5.000 Ft /takarékbetéttel nem rendelkezőknek általában csak 3.000 Ft.

Átlagos lejárat legfeljebb 9, max. 15 hónap/

1981-től 7.000 Ft /lakásprobléma megoldására 10.000 Ft/

1982-től 10.000 Ft /lakásprobléma megoldására 15.000 Ft/

A takarékszövetkezetek hitelezési tevékenysége - a kormány által jóváhagyott hitelpolitikai irányelvek alapján - először 1968. évben került szabályozásra.

Ennek lényegesebb elemei voltak:

- a takarékszövetkezetek kölcsön nyújtására - a korábbi 50 % helyett - betétállományuk 40 %-át használhatták fel
- a kölcsönállományon belül külön kereteket állapítottak meg: személyi keretet az 1967. XII. 31-i állomány összegében, építési keretet pedig a kölcsönalap 25 %-ában határozták meg
- a kölcsönalapok és kölcsönkeretek betartását országos szinten kívánták meg és módot adtak a szövetkezetek közötti alap, illetve keret átcsoportosítására.

További hitelfajták folyósítására nyílt lehetőség.

Áruvásárlási hitelek

1964-től összeghatár nincs, csak az OTP megbízásából és csak a bérből és fizetésből élőknek folyósíthattak.

Az 1980-as évekre az áruvásárlási hitelfeltételek kibővültek. 1975-től bevezetésre került - de csak az OTP-nél - a családalapító fiatalok részére folyósítható kedvezményes hitelkonstrukció

/33/1975./IX.27./ PM. sz. rendelet/. Ebbe a takarékszövetkezetek 1979-től kapcsolódtak be az OTP megbízásából, majd 1980-tól saját jogon.

Kisiparosok, kereskedők részére folyósítható hitelek

1969-től 10.000 Ft /SZ.É.1969/19. sz./ kisipari tevékenységre

15.000 Ft kiskereskedői tevékenységre

30.000 Ft műhely, üzlet építésére

1975-től 40.000 Ft műhely, üzlet építésére

1982-től 200.000 Ft műhely, üzlet építésére

1983-tól 100.000 Ft általános célokra, de

150.000 Ft állóeszköz vásárlásra

300.000 Ft camping, panzió létesítésére

Szolgáltatási hitelek

1969-től került bevezetésre /Sz.É. 1969/29. sz./ a szocialista országokba történő utazásokhoz és egyes javítási célokra. Cikklista szerint lehetett folyósítani.

Kisvállalkozások hitelei

A kisvállalkozásokhoz 1984. február óta nyújthat kölcsönt a takarékszövetkezet. Tevékenységük elősegítésére azok részére adhattak hitelt, akik a takarékszövetkezettel pénzforgalmuk lebonyolítására bankszámla szerződést kötöttek.

Az 1973-ban bevezetésre kerülő kölcsönkeret gazdálkodás, amely a kölcsönállományon belül meghatározta az egyes célokra felhasználható keretek összegét is. Lényeges változás ezen a téren csak 1980-ban következett be, amikor engedélyezett volt az évközi kerettúllépés. A takarékszövetkezet és végi kölcsönkerete megyei kölcsönkereten belül a Takarékszövetkezet Szolnok megyei Szövetsége javaslata alapján került megállapításra.

A takarékszövetkezet törekvése az volt, hogy tagjai részére az OTP-vel azonos feltételekkel nyújtson hitelt. Ez 1984-re a rövid és középlejártatú 1985-től fokozatosan a hosszú lejártatú hitelek vonatkozásában meg is valósulhatott.

Egyéb pénzügyi szolgáltató tevékenység

Az OTP megbízásából totó-lottó szelvények árusításában, a nyertes szelvények beváltásában /1.000 Ft összegben/ szinte a megalakulása óta részt vesz a takarékszövetkezet. Nagyobb összegű nyeremény esetén a helyi lakosok megbízására a nyertes szelvény ellenértékét a jászberényi OTP-től átkérte a takarékszövetkezet és azt helyben fizette ki, ezáltal is mélyítve a tagsági kapcsolatot.

Borítékos sorsjegyek értékesítését és ezek nyereményeinek kifizetését 1968. óta végzi.

Idegenforgalmi szervezési feladatok lebonyolításába 1969-től kapcsolódott be a takarékszövetkezet, utazási irodákkal kötött megállapodás alapján szervezett belföldi utakat, 1978-ban már Cooptourist-tal szervezett utat indított Törökországba.

Magánszemélyek részére ún. „rendelkezésre tartott összegek” kifizetését jogszabály szerint díjmentesen végezhetette a takarékszövetkezet, ennek keretében fizette ki a helyi tsz. tagok részére a zárszámadás és egyéb járandóság címén járó összegeket. Felhasználta ezt a tevékenységet betétgyűjtő munkájához.

Az Állatforgalmi és Tejipari Vállalat által az új személygépkocsik magánszemélyek részére történő előjegyzésébe - OTP megbízásából - 1983-tól már saját jogon kapcsolódott be a takarékszövetkezet.

A MERKUR Személygépkocsi Értékesítő Vállalat által az új személygépkocsik magánszemélyek részére történő előjegyzésébe - OTP megbízásából - 1983-tól már saját jogon kapcsolódott be a takarékszövetkezet.

Végezte az IKKA utalványok beváltását, OTP forintcsekk ellenértékének kifizetését, államkölsön kötvények beváltását 25 eFt-ig.

Autóklub megbízásából tagszervezést és tagdíjbeszedést, a Szolnok megyei néplap megbízásából hirdetések felvételét is végezte kiegészítő pénzügyi szolgáltatásként a takarékszövetkezet.

A TAKARÉKSZÖVETKEZET STÁTUSZÁBAN, FELADATKÖRÉBEN BEKÖVETKEZETT VÁLTOZÁSOK 1985-TŐL A RENDSZERVÁLTÁSIG

Az 1985-ös esztendő fordulópontot hozott a takarékszövetkezetek életében. A január 1-jével életbe lépett jogszabályok a takarékszövetkezetek státuszában, tevékenységi körében, gazdálkodásában /jövedelem és keresetszabályozás/ lényeges változásokat hoztak, de hosszú távra meghatározták fejlődés lehetőségeit is, másik meghatározó és jelentős tényező, hogy a takarékszövetkezet növelte működési területét, az 1985. március 13-i küldött 5/1985. határozatában módosította az Alapszabály I. fejezetének első bekezdését az alábbiak szerint:

„A szövetkezet neve, székhelye és működési területe

Neve: Jászfényszaru és Vidéke Körzeti Takarékszövetkezet
Székhelye: Jászfényszaru
Működési területe: Jászfényszaru, Pusztamonostor, Jászfelsőszentgyörgy, Jászberény”

Ugyanakkor született határozat a taglétszám 800 fővel és a részjegyalap 1 mFt-tal való növeléséről.

A takarékszövetkezet fejlődése felgyorsult, 1985. december 3-án már Jászberény, Palotás János. u. alatt nyitotta meg új kirendeltségét. Jászberény csaknem 30.000 fő lakosú kisváros a Jászság „fővárosa”, nagy lehetőségeket kínált az immáron banki jogosítványokkal rendelkező takarékszövetkezet számára. Egyben kihívás is volt a városban évek óta eredményesen működő bankok, az OTP, MHB mellett.

A jogszabályok szerinti tevékenységek bevezetésére fokozatosan történt: 1985-ben az OTP-vel azonos feltételekkel az államilag támogatott szociálpolitikai kedvezmények igénybevitelével összefüggő lakásépítési és vásárlási hitelezés megindulhatott, dinamikusabban nőtt az állományok, a gazdálkodási eredmény.

Az 1986. évi küldöttgyűlési beszámoló adatai reprezentálják a fejlődést:
a szövetkezet betétállománya 1986. december 31-én már elérte a 158 millió Ft-ot,
kölsönállománya meghaladta a 44 millió Ft-ot.

A szövetkezetnél 9 betétformára volt lehetőség betét elhelyezésére. Az átutalási betét széles körű elterjesztése kapcsán 700 főre nőtt a számlatulajdonosok száma.

A betétállomány 57 %-át Jászfényszarun,
14 %-át Pusztamonostoron,
23 %-át Jászfelsőszentgyörgyön,
6 %-át Jászberényben

kezelték.

A kölcsönfolyósítás fejlődési ütemére jellemző, hogy a községek területén a 3 %-os kedvezményes kamatozású szociálpolitikai kedvezménnyel dotált építési jellegű hitelekre benyújtott minden igényt kielégítettek, a kiadott hitelösszege elérte a 11 MőFt-ot.

A háztáji zöldségtermelést, állattartást 9 MőFt összegben 662 tagján keresztül támogatta a takarékszövetkezet, mintegy 50 %-kal növelte így a mezőgazdasági célú kölcsön folyósítását.

Kiegészítő tevékenység forgalma 1986. évben 20 MőFt volt.

Jelentős részt képviselt az

- ÁFÉSZ dolgozók bérének /átutalási betétszámla beiktatásával/ takarékszövetkezetben történő kifizetése,
- Felvásárolt tej, dohány árának kifizetése a termelők részére 5,5 mőFt.
- Totó-Lottó szelvény értékesítése, nyeremények kifizetése.

Állami Biztosítóval, Hungária Biztosítóval kötött üzleti megállapodás kiterjedt a biztosítási díjak beszedésére, könyvelésre, károk kifizetésére, új biztosítások kötésére, ennek kapcsán mintegy 8.000 biztosítottal lépett kapcsolatba a takarékszövetkezet, bővítve ily módon ügyfélkörét.

A banki jogosítványból adódóan beindult a vállalkozási tevékenység is, saját beruházásban lakások építését kezdte meg 1986-ban Jászberény, Szabadság téren, 700 m² területen.

A beruházás 27 lakást eredményezett és lehetőséget biztosított új, korszerű „bank” üzlethelyiség és Hungária Biztosító üzletház kialakítására is, az egység építéséhez a SZÖVOSZ 3 MőFt támogatást nyújtott.

1989. őszén az eredményesen befejeződött saját beruházásban épített lakások értékesítése, melyhez a takarékszövetkezet nyújtott 50 mőFt szoc.pol. kedvezménnyel igénybe vehető, piaci kamatozású kamattámogatásos hitelt.

A szövetkezeti tagok jászberényi üzletház beruházási alapjához 5 MőFt célrészjegy jegyzésével járultak hozzá 1989. szeptember 30-ig, így 1990. májusában a 320 m²-es, exkluzív üzletház elkészült.

A takarékszövetkezet jövőjét és létét jelentősen meghatározó lépés következett be 1990/15. sz. igazgatósági határozattal, a takarékszövetkezet nevét megtartva áthelyezte a központi irányítást Jászberény, Szabadság tér 9-10. sz. alatti új, korszerű irodaházába.

A rendszerváltás hatása, a takarékszövetkezeti integráció

A takarékszövetkezet megalakulása óta ütemesen fejlődött.

A 80-as években különösen nagy volt a mennyiségi és minőségi fejlődés.

1985-től a takarékszövetkezet betét és hitelállománya erőteljesen nőtt, gazdálkodási mutatóiban ugrásszerű javulás következett be. 1989-ben a dinamikus fejlődés megtorpant, 1990-ben a rohamosan változó pénzügyi helyzet, az állami kényszer intézkedések, az infláció következményeként e tendencia folytatódott.

A tagszervezési tevékenység lecsökkent, a betétállomány fejlődése lelassult, a kamatozó betétek állománya csökkent, a betétkamatlábak átlagos 5,5 %-os emelkedése ellenére. A hitelfolyósítás 60,5 MőFt, 9 MőFt-tal kevesebb az előző évinél, az állomány csökkenése 5 %-os volt.

Jelentősen nőtt a késedelmesen fizetők száma, a hátralékos állomány 1990. december 31-én 147 eFt, a kölcsönállomány 0,12 %-a, a növekedés 80 %-os.

A kiegészítő tevékenység terén bevételcsökkenés volt az új pénzügyi szolgáltatás, a „Záloghitel” folyósítás bevezetése ellenére.

1990. évben az ügyviteli költségek 166 %-ra növekedtek, a bevétel növekedése mindössze 139 %.
1990. évi nyereség 1.504 eFt.

A takarékszövetkezet a gazdasági visszaeséssel kevésbé sújtott területen /bankkonszolidáció nélkül/ működött, így óvatosabb üzletpolitikával - ha csökkenő jövedelmezőséggel is - stabilizálni tudta tevékenységét.

1991. december 1-jén lépett hatályba a Pénzügyintézeti Törvény, az első olyan jogszabály, amely biztonsági szabályozórendszerként írt elő a takarékszövetkezetek működésére vonatkozóan. Meghatározta a végezhető tevékenységek körét, a szavatoló tőkéhez kötődő hitelezési és befektetési korlátokat, a könyvvizsgálatra és a tartalékok képzésére vonatkozó főbb szabályokat.

A takarékszövetkezet bankszerűen működő pénzügyintézet, amely tagi érdektől vezérelt, miközben működésének alapfeltétele az eredményes, nyereséges működés. Ahhoz, hogy a takarékszövetkezet megfeleljen a piacgazdaság kihívásainak, mind tőkében, mind pedig technikában, mind tudásban növelni kell teljesítőképességét. Ehhez egy átgondolt, részleteiben kimunkált, stratégiai gondolkodásra alapozott jövőkép szükséges és e jövőkép megvalósításához szükséges eszközrendszer felismerése és felhasználása.

Az integráció ilyen eszközrendszernek tekintendő, amely lehetővé teszi a tevékenységek összehangolását, növeli a rendszer hatékonyságát és biztonságát és olyan erőtöbbletet eredményez, amely összefogás nélkül eredménytelen volna.

A takarékszövetkezet 1993. október 13-án aláírta az integrációs szerződést, amely 235 takarékszövetkezet önkéntes megállapodása volt. Tőke koncentráció eredményeként ma 167 takarékszövetkezet működik.

Az integrációs szerződés rögzíti a résztvevők célját, az integráció alapelveit és intézményrendszerét. /A takarékszövetkezeti integráció 4. mellékletben./

A szövetkezeti formában működő pénzügyintézetekre vonatkozó szabályok általában szigorodtak, ugyanakkor az állam kedvezményekkel segítette jövedelmező működésüket.

A szigorú szabályoknak megfelelően likviditási feleslegüket az integráció csúcsbankja, a Takarékbank felé kell továbbítani. A hitel is meghatározott limitig nyújtható, e fölött csak a Takarékbankkal vagy integrációban közösen konzorciális hitelezés formájában lehetséges.

Az állam a jegybankon keresztül jövedelmezőségi kedvezményt nyújtott az integrációban résztvevő takarékszövetkezeteknek:

- kötelező tartalék állampapírban történő teljesíthetőségére,
- az MTB által nyitott folyószámla-hitelkeret igénybe nem vett részének likvid eszközként történő elismerésére és
- az MTB-nél elhelyezett lekötött betétek bizományos hányadának a likviditási mutató számításánál nulla súlyozással történő figyelembe vételének lehetőségére vonatkoznak.

Az integrált takarékszövetkezetek pénzforgalmi számlájának vezetésére az MTB Rt. kapott felhatalmazást a jegybanktörvény alapján. Az MTB Rt. az integrált takarékszövetkezetek ún. levelező bankja, a GIRO-elszámolási rendszerhez rajta keresztül kapcsolódnak.

Ma már a fenti kedvezmények megszűntek. Takarékszövetkezetek a kereskedelmi bankokkal azonos feltételekkel működnek.

A JÁSZFÉNYSZARUI TAKARÉKSZÖVETKEZET JELENE

A takarékszövetkezet legfontosabb feladata az 1990-es évek elején a két meghatározó és alapvető - Szövetkezeti Törvény, Pénzügyintézeti Törvény, majd a Hitelintézeti Törvény - egymás mellett élő és ható törvény előírásainak való megfelelés.

A szövetkezet 1992-ben módosított alapszabálya alapján választotta újjá az igazgatóságát, felügyelő bizottságát, a szövetkezet elnöke társadalmi tisztségeként töltötte be funkcióját, a szövetkezet élére ügyvezető igazgató került kinevezésre. A kirendeltségeknél az intéző bizottságok megszűntek, helyi küldöttek képviselték, képviselik a tagok érdekeit.

A szövetkezet üzleti tevékenységének feltételrendszere lényegesen megváltozott korábbi gyakorlathoz képest új banktörvénynek való megfelelést követelt. Az aktív és passzív bankügyletek területén állandóvá vált a kamatkondíciók változása, a pénzpiacon túlkínálat jelentkezett.

A súlypont a kihelyezések tekintetében a betétekről a megbízható adósokra összpontosult. Azonban jelentős változás következett be a kihelyezések biztonságát illetően is. A gazdaságban jelentkező problémák mellett és azokkal összefüggésben a biztonságosnak tűnő adósoknak nyújtott hitelek és kétségessé és rosszá váltak.

Az 1992. üzleti év volt az első, amelyben már érvényesültek a banktörvény követelményei, új, a korábbinál súlyosabb feltételekhez mérten kellett a szövetkezetnek működnie.

A törvénynek való megfelelést kellett előtérbe helyezni, különös figyelemmel a biztonságos működés követelményeire.

A takarékszövetkezet 1992. évi eredményei már a várakozásnak megfelelően alakultak. Bizonyították a takarékszövetkezetnek, a talpon maradás esélyét, sőt egy biztató jövőképet is megalapozhattak, egy óvatos, gyorsan reagáló, megfontolt döntésekre alapozott pénzügyi gazdálkodás, minőségi hitelezési tevékenység, megbízható számítógépes ügyviteli rendszer kialakítása esetén.

Fontos és meghatározó tényezővé vált a tőkeállomány növelése, amely alapvetően a gazdálkodás eredményességétől függ. A takarékszövetkezet saját helyzetét és lehetőségeit felismerve megteremtette a növekedés lehetőségeit, figyelemmel kísérve a makrogazdasági folyamatokat, ezek hatásait.

Napjainkban a Takarékszövetkezetünk az alábbi tevékenységeket végzi:

TEÁOR 65.12 Egyéb monetáris közvetítés

- betét gyűjtése és más visszafizetendő pénzeszköz saját tőkét meghaladó mértékű nyilvánosságtól történő elfogadása
- hitel és pénzkölcsön nyújtása,
- pénzforgalmi szolgáltatások nyújtása,
- váltóval, ill. csekkel kizárólag saját számlára történő kereskedelmi tevékenység,
- bankkártya forgalmazás

TEÁOR 65.22 Egyéb hitelnyújtás

- faktorálási tevékenység

TEÁOR 65.23 Máshova nem sorolt egyéb pénzügyi közvetítés

- zálogházi tevékenység
- széfszolgáltatás

TEÁOR 67.13 Máshova nem sorolt egyéb pénzügyi kiegészítő tevékenység

- pénzváltási tevékenység
- pénzügyi szolgáltatás közvetítése /ügynöki tevékenység/

TEÁOR 67.12 Értékpapír-ügynöki tevékenység, alapkezelés

TEÁOR 67.20 Biztosítást, nyugdíjalapot kiegészítő tevékenység
- biztosítási ügynöki tevékenység

Az elmúlt 10 év fejlődési üteme évenként 15-20 % körül mozgott.

Jelentős változás ment végbe egyes konstrukciók vonatkozásában.

Változott a takarékosági szokás, a lakosság rétegződése fokozódott. Megjelentek a befektetési alapok, értékpapírok. A betétkönyv jellegű megtakarítások fokozatosan eltűnnek, a számla pénz, elektronikus átutalások, pénzkidó automaták jelentek meg.

Takarékszövetkezetünk állta a versenyt, a kereskedelmi banki szolgáltatást zökkenőmentesen, eredményesen végzi.

Adatait a piacon működő legkorszerűbb BOSS Kisbanki Rendszer dolgozza fel. Mintegy 4.000 bankszámlát kezel, Jászfényszarun 1 db pénzkidó automata mintegy ezer fős kártyatulajdonost szolgál ki.

Kihelyezések vonatkozásában a betétállomány 40-50 %-át lakossági és vállalkozói hitel formájában helyezi ki.

Bekapcsolódott a vezetékes gázprogram megvalósításába. Jászfelsőszentgyörgyön és Pusztamonostoron a lakosok 80 %-a vette igénybe a gázközmű fejlesztési hitelét.

Mintegy 1.200 Fundamenta Lakáskassza szerződést kezel.

A víziközmű-csatorna programok segítségével Jászfényszarun és Pusztamonostoron szintén megoldotta.

Agrárszektor finanszírozásánál szintén szép eredményeket ért el. Régi ügyfelek, de újak részére is több 10 milliós támogatást közvetített, kedvezményes hitelt folyósított.

Fogyasztási hiteleivel a lakosság, tagság rövid távú kiadásait finanszírozza.

A jelenlegi hitelállomány 40 %-a lakásépítés, vásárlás, felújítás jellegű piaci illetve kedvezményes kamatozású hitelállomány, amely a fiatal házások, családok lakásgondjait oldotta meg.

Egyéb pénzügyi szolgáltatás keretében végzi a Takarékszövetkezet a biztosítások kötését, valuta beváltást, a bankkártya üzletágot értékesíti a Fundamenta Lakáskassza termékeit. HOME Banking és telefon ehhez kapcsolódó modern IVR szolgáltatással áll ügyfelei rendelkezésre.

Területének bővítéseként 1998. május 1-jén kirendeltséget nyitott a megyeszékhelyen, Szolnokon. Ma már saját, minden igényt kielégítő, új üzletházban szolgálják ki ügyfeleinket.

Jelenleg 28 fő adminisztratív létszámmal, látja el feladatát.

Az elmúlt évek, a 40 év, töretlen fejlődést mutat. A Takarékszövetkezetnél az elmúlt 4 évtized alapot ad arra, hogy az EU-t követően a Jászberényi Kistérség támogatásait közvetlen a kis- és közép vállalkozások részére leközvetítse.

1963. évtől tisztségviselők 5 évig:

2.sz.melléklet

Palócz Vendel ig. elnök
Bodor István ig. elnök h.
Oroszi Flórián ig. tag
Harmath László ”
Juhász Jánosné ”
Dányi Antal ”
Zsolyomi Imre FB-elnök
Kiss B. János FB-tag
Kovács Antal ”
id. Bukó Pál ”
Folyó Sándorné ”

További tisztségviselők 35 évben voltak még:

Büchler Józsefné elnök majd társadalmi elnök
Luda László társadalmi elnök
Rutainé Nagygyörgy Erzsébet társadalmi elnök
Nagy Sándor
Györgyfi Károlyné
Tamus Jánosné
Jónás Jánosné
Dugonics Györgyné
Jáger István
Jáger József
Fülöp István
Moravcsik Béla
Kármán Antal
Bognár Sándorné
Dr. Turza József FB-elnök

Jelenlegi:

Csáki Sándorné Ig. elnök
Tamus Józsefné Ig-tag
Rutainé Nagygyörgy Erzsébet ”
Bibókné Tomcsányi Rozália ”
Molnár József ”
Szabó János FB-elnök
Győri Ernő FB-tag
Bárdos Istvánné ”
Dr. Turzáné Magyar Ilona ”
Rubint Imre ”

Jászfényszaru és Vidéke Körzeti Takarékszövetkezet tagnévsora:

1963. április 27.

1. Mészáros Mihály
2. Tóth Lajos
3. Mazács Miklós
4. Szabó János
5. Büchler József
6. Márkus Ödön
7. Bognár József

8. Zsolyomi Imre
9. Bodor István
10. Orosz Erzsébet
11. ö. Dajkó Imréné
12. Csuka Béla
13. Nádudvari Ilona
14. Farkas Lászlóné
15. Kiss Ferenc
16. id. Ladányi István
17. Penczner Antal
18. Varga Sándor
19. Sándor Imre
20. Kovács Antal
21. Ágoston Imréné
22. Dobák Sándorné
23. Lajkó Sándorné
24. Harnos Miklósné
25. Faragó László
26. D. Nagy László
27. Zsámboki Vencel
28. Kiss B. János
29. ö. Dávid Imréné
30. Rada István
31. Kopasz Józsefné
32. id. Bukó Pál
33. Paréj Sándor
34. Kubala Antalné
35. Jáger Istvánné
36. Bognár Józsefné
37. Girtler Kálmán
38. Demeter Károly
39. Melegh Miklósné
40. Mazács Miklósné
41. Zsolyomi Imréné
42. Orosz Pirooska
43. Jónás János
44. Riesz Fülöp
45. Vidovich Lászlóné
46. Zsolyomi Vencel
47. Guba László
48. Rusai Mihály
49. ifj. Bukó Pál
50. Penczner Károly
51. Vigyázó Sándor

52. Dugonics György
53. Jáger Márton
54. Pál István
55. ifj. Pál István
56. Kóródi Gábor
57. Juhász János
58. Ézsiás Imréné
59. Palócz Miklós
60. Penczner László
61. Nagy P. Boldizsár
62. Urbán József
63. Szutor András
64. Berényi Pál
65. Szentjobbi Mária
66. Budai János
67. Mészáros Jenő
68. Dobák János
69. Dobos István
70. Rimóczi Pálné
71. Folyó László
72. Faragó Sándor
73. Bodor Istvánné
74. Bakos János
75. Dobák Imre
76. Cserhádi János
77. Zsámboki István
78. Kiss János
79. Dorók Nagy Sándor
80. Póta Antal
81. Varga József
82. Varga Józsefné
83. Luda László
84. Dobák Lászlóné
85. Kovács Dezsőné
86. Giczey Miklós
87. Jáger Sándor
88. Hidas György
89. Zsámboki Lászlóné
90. Kiss P. Pál
91. Czeglédi Vendel
92. Kiss Rudolf
93. ö. Rác Imréné
94. Pál János
95. Kolozs Sándor

96. Görbe Béla
97. Fekete Sándorné
98. Nagy Károlyné
99. Bakó János
100. Kiss János
101. Kovács Imréné
102. Petelen László
103. Takács József
104. Muhari Károly
105. Pataki Á. Istvánné
106. Demeter Károlyné
107. Demeter Ágnes
108. Barna Jánosné
109. Tamus Béláné
110. Molnár János
111. Palócz Sándor
112. Palócz József
113. Tóth Sándor
114. Zsámboki István
115. Farkas Sándor
116. Gázsó Józsefné
117. Tóth Sándorné
118. Bordás Ferenc
119. Pál Imre
120. Zsolyomi Vencelné
121. Sándor Endréné
122. Salamon Endréné
123. Török Pál
124. Marton Gyuláné
125. Turjányi Péter
126. Gyóni Sándorné
127. Pál Béla
128. Kompolti János
129. Dancsa László
130. Nádudvari Dezső
131. Molnár Pál
132. Luda Lajos
133. Palócz Vendel
134. Bathó István
135. Radics János
136. Baranyi Antal
137. Tanczikó Imre
138. id. Ágoston Pál
139. Bárczi Kálmánné

140. ö. Nagy Sándorné
141. Mezei Sándor
142. ö. Papp Illésné
143. Szászi László
144. Kugler Sándor
145. Péter Franciska
146. R. Nagy Józsefné
147. id. Ézsiás Vencel
148. ifj. Ézsiás Vencel
149. Bíró Lászlóné
150. Menyhárt Antal
151. Berze Imre
152. Dobák Imre
153. Holló Imre
154. Asztalos Ferenc
155. ö. Molnár Rudolfné
156. Borbély Imre
157. Barna Mihály
158. Pintér Pál
159. Dugonics Sándor
160. Zentai István
161. Sályi Miklós
162. Harmath László
163. Fekete Imre
164. Rác Imre
165. Forgó Margit
166. Juhász Balázs
167. Sugár Istvánné
168. Rimóczi Pál
169. Rimóczi József
170. Kiss László
171. Papp László
172. ö. Nagy Imréné
173. Nagy P. István
174. Mező László
175. D. Nagy Lászlóné
176. Szentjobbi Mártonné
177. Juhász Sándor
178. Csillik Antal
179. R. Nagy Imréné
180. Sági István
181. Peczuk Imre
182. Fazekas József
183. Sándor Imre

184. id. Zsámboki Vencel
185. Kiss A. Sándor
186. Lászlóvári József
187. Kiss Boldizsár
188. Kiss Sándor
189. Morvai Rozália
190. Dobák János
191. Jánosi Antal
192. Márkus Pál
193. Turjányi László
194. Bakó István
195. Jónás Sándor
196. Farkas János
197. Mészáros János
198. Papp Károly
199. Oroszi Flórián
200. Juhász István
201. Márkus József
202. Palócz Sándor
203. Takács Vencel
204. Varga Antal
205. Tiszárovics Dezsőné
206. Rác Vencel
207. Papp János
208. Gergely Balázs
209. Nagy P. Imre
210. Ágoston Imre
211. Bódis Emánuel
212. Ferencz Balázs
213. Menyhárt Imre
214. Folyó Sándorné
215. Szilágyi Ferenc
216. Czibolya Mihály
217. Kéri Sándor
218. Dobák János
219. Berényi Sándorné
220. Kiss József
221. Fülöp Lászlóné
222. Szerencsés József
223. Palkovits Béla
224. Budai Józsefné
225. Folyó Joachim
226. Görbe József
227. Luda Lászlóné

228. Juhász Jánosné
229. Pethő Sándorné
230. Cseszkó Nándorné
231. Nagy Istvánné
232. ö. Dugonics Lajosné
233. Varga Antalné
234. Langó Károly
235. Bércesi József
236. Lénárt Balázs
237. Jáger Béláné
238. Annus István
239. Jáger István
240. Gázsó József
241. Dugonics Sándorné
242. Réz Sándorné
243. Gombár Lajos
244. Dányi Antal
245. Ladányi Sándor
246. Varga Sándor
247. Kiss Imre
248. Zsolyomi János
249. Bódis Béla
250. Harmath István
251. Mészáros György
252. Szeder László
253. Farkas Imre
254. Király Dezső
255. Misinkó János
256. Kurucz György
257. Tóth István
258. Langó Balázs
259. Gyetvai László
260. Varga János
261. Kiss Á. József
262. Pál Antal
263. Varga Pál
264. Bakos Jánosné
265. Sági József
266. Kubala Antal
267. id. Petrányi József
268. id. Kubala Antal
269. Mozsár Istvánné
270. Sulyok Gáborné
271. Kaszab László

272. Szabó Sándor
273. Papp Bálintné
274. Gyenes József
275. Kókai Lajos
276. Balogh Imre
277. Mizsei Ferencné
278. Pethő Julianna
279. Sándor Erzsébet
280. Ulveczki Imre
281. Ulveczki Imréné
282. Györgyfi István
283. Györgyfi Mária
284. Kovács R. Bálint
285. Kácsor László
286. Tóth Tiborné
287. Kaszab Lászlóné
288. Bordás József
289. Seress László
290. Papp Pál
291. Papp József
292. Gergely János
293. Farkas Emánuel
294. Csikós Ferenc
295. Nagy István
296. Bozsó Ilona
297. Kudelka Dezső
298. Kudelka Dezsőné
299. Sulyok János
300. Sulyok Gábor
301. Szénási Ernő
302. Szénási József
303. Litkei Istvánné
304. László József
305. ifj. Petrányi József
306. Kovács Alajos
307. Magda Györgyné
308. Szekeres Sándor
309. Szászi István
310. Pozsár Miklósné
311. Peredi János
312. Kónya Ilona
313. Kónya Lászlóné
314. Kecskés István
315. Czeglédi László

316. Jónás Jánosné

317. Mezei János

318. ö.i. Dajkó Imréné

319. Gombár Lajosné

Bordás Mariann:

A SZITAKÖTŐK TITOKZATOS BIRODALMA

Kisiskolás koromban, egy nyári délután ritka alkalom adódott; megfogtam egy szitakötőt. Azért volt kivételes, mert a saját kertünkbe tévedt egy feltűnő, nagy, kék színű egyed. Rászállt a neki legjobban megtetszett ágra. A háta fölött kivételesen összecsapva tartotta szárnyait. Ezeket összefogtam, és a tenyeremre tettem az állatot. Ez bizony nem volt túl jó ötlet, mivel nagy, erős rágójával megragadta a kezem, aminek szorításából semmilyen módon nem tudtam szabadulni. Valószínűleg védekező reakció volt ez nála, de azért egy kicsit megijedtem. Mivel kis idő elteltével sem változott a helyzetem, nem tehettem mást, mint elengedtem, s így továbbrepült. Ekkor megtanultam, mit nem érdemes tenni egy szitakötővel, a vízpartok „helikopterével”. Rendhagyó élményem azonban nem riasztott el a rovarok iránti vonzalmamtól.

Három évvel ezelőtt, újabb indítást volt számomra, amikor egy városi keretek között, hetedik osztályosoknak megrendezett versenyen lehetőségem nyílt arra, hogy egy hetet eltöltssek Nagyvisnyón, egy biológiai táborban.

A tábor egy kis, barátságos völgyben terül el, Nagyvisnyótól alig pár km-re. Mögötte patak csordogál, amiben nagyon sok időt eltöltöttem „bogarászással”, azaz aprólékos keresgéssel. Eredményre mégis csak a fentebbi szakaszokon jutottam, ahol a lassabb folyású részeken érdekesebbnél érdekesebb lényekre bukkantam. Gondolok itt tegzes lárvákra, oldalúszó rákokra, a forrásnál pedig forrás csigákra. Egy alkalommal egy göte lárvát, máskor egy kis pisztrángot is találtunk. Azt hiszem ez ösztönzött arra, hogy alaposabban vizsgáljam a vízi élettereket.

Hazaérkezésem után nem hagytam abba a vizsgálódásaimat. Szerencsére Jászberény olyan részén lakom, amely közel van a Zagyvához, kb.10 perc gyaloglást követően neki is láthatók a „munkának”. Az egyik alkalommal bukkantam rá két, igen ijesztő kis állatkára. Ekkor még nem tudtam mik azok (mivel még azelőtt nem találkoztam hozzájuk hasonlóval), egy üvegebe tettem és hazavittem őket. Utána jártam milétüknek, és kiderült, hogy szitakötő lárvák voltak, melyeknek nagyobb egyedeit a jász ember csak „vizibornyúnak” nevez. Otthon egy kis akváriumba kerültek, ahol eredeti környezetükhöz hasonló teret alakítottam ki számukra, majd táplálékról is gondoskodtam. Nem volt nehéz, hiszen van egy trópusi halakkal benépesített akváriumom is. Alkalmanként vettem nekik élő eleséget, ami élő tubifex volt. Úgy gondoltam nem vesztek semmit, ha megpróbálom ízlik-e a jövevényeknek. Végülis elfogadták.

Tartottam viszont attól, baj lesz, ha nem ők szemelik ki áldozatukat. Eleinte nehezen is fogadták el a felkínált eleséget. Félelmetes vízi ragadozók lévén, jó szemük és érzékelő szerveik vannak, így mindent pillanatok alatt észre vesznek. Valószínűleg ezért idegenkedtek attól a csipesztől, amivel próbáltam etetni őket, – kezdetben kisebb, később nagyobb sikerrel. 1-2 nap elteltével gondolom, mikorra megéheztek (és persze egyre jobban megszokva új környezetüket, megbarátkoztak a csipesszel is), már kevesebb tétovázás után elfogyasztották a vörös szűnyog lárvához hasonló eleséget.

A másik aggályom az volt, hogy mivel folyóvízből vettem ki őket, nem lesz elég oxigénjük. Némi utána járást követően rájöttem, hogy nincs ilyen feltételhez kötve a szitakötő félek szaporodási területe. (Bár vannak érzékenyebb fajok is.) Ezt bizonyította a tény is, hogy életben maradtak. Sőt nyár elején az egyik ki is bújt a bőrből, azaz megvedlettek. Erre számítva tettem be nekik egy ágat, de őszintén megvallva, nem is sejtettem, hogy ez

megtörténik. Nagyon meglepődtem, amikor észre vettem az egyik nád végén a bőrt és a már kifejlett állatot. Miután megszáradtak szárnyai, nem volt szívem tovább rabságban tartani, és elengedtem.

Későbbi próbálkozásaim befogásukkal kapcsolatban, sajnos sikertelenek voltak. Ugyanis nagyon nehéz észrevenni egy-egy lárvát. Erre a célra a legalkalmasabb eszköz egy aprólyukú háló. Mikor a vízben tartózkodnak, egész nyugodtak és próbálnak beleolvadni a környezetükbe, ami sikerül is. Általában szürkés színűek és vagy az iszapban tartózkodnak, vagy ágak, nád szárán kapaszkodnak. Ez utóbbi inkább a folyóvízi fajokra jellemző. Úgy néznek ki, mint egy kis növénydarabka. Ha azonban kivesszük őket a vízből, gyorsan igyekeznek vissza az eredeti környezetükbe. Nagyon ügyesnek kell lenni, hogy ne engedjük őket megszökni.

A korábbi években, a befogott, akváriumban tartott lárvák életmódjának megfigyelésére csak korlátozott lehetőségeim voltak. Itt nem akadtak ellenségeik, amik ellen védekezniük kellett volna, és táplálék után sem kellett sokat „járkálniuk”. Így legfőképpen táplálkozásukat tanulmányoztam alaposabban. Sokáig nem tudtam rájönni, mivel ragadják meg áldozatukat? Korábbi ismereteimből tudtam azt, hogy az alsó ajakból módosult, az ún. „álarccal” ragadják meg a zsákmányukat. De mint ahogy első látásra nem ismertem fel a lárvát, így azt sem tudtam, hogy nézhet ki az álarc. Először úgy képzeltem el, mint a szárazon élő rovarok rágóit, de rájöttem itt valami másról van szó. Több, türelmes, és mindenekelőtt figyelmes etetés és képek keresése után kezdett csak kirajzolódni előttem milyen is. Végül kisebb tanulmányi rajzokat próbáltam készíteni. A „modellekkel” nem volt sok gond, mivel ha nem zavarta meg semmi, nem tettek gyors, hirtelen mozdulatokat. (Lásd a mellékelt ábrát.)

Kutatásaim során kezembe került a Jász Múzeum 2000-ben megjelent Évkönyvének cikke: *A szitakötők kutatásának helyzete és eddigi eredményei Jászberény környékén* címmel.¹ Ebben zömmel a Jászberény környékén és kiemelten a Hajtában megfigyelt szitakötőfajok nevei szerepelnek. A Hajta-mocsár, a Duna-Ipoly Nemzeti Park része. A Nemzeti Parkon belül 8 Tájvédelmi Körzet és 29 Természetvédelmi Terület található. A hazánkban kilencedikként alakult Nemzeti Park területe 60 314 hektár. Az Igazgatóság a Főváros, Pest megye, Komárom-Esztergom megye és Fejér megye területén gyakorol hatósági (szakhatósági) jogkört, valamint természetvédelmi- és vagyonnevelési feladatokat lát el. A térségre ható környezeti ártalmak az ország más tájegységeihez viszonyítva hatványozottan jelentkeznek, ezért a természeti környezet védelme különösen nagy erőfeszítéseket igényel.

Jelenleg, a Jászberény környékén ismert fajok száma 24, ami a hazai fauna valamivel több, mint egyharmada. A berni Egyezmény fokozottan védett fajai listáján mindössze 5, Magyarországon is élő szitakötő szerepel, s ezek közül 2 Jászberény határában, a Zagyva mentén is előfordul. Az egyik a sárgalábú szitakötő (*Stylurus flavipes*), amely rendszertanilag a folyami szitakötők (*Gomphidae*) családjába tartozik. Igen ritka faj. Erősen kötődik a folyóvizekhez, alkalmanként azonban kavicsbánya-tavakban, víztározókban is képes kifejlődni. A család minden hazai tagja védett, aminek a folyóvizek sérülékenysége az oka. *A Lárva és imágó adatok Magyarország Odonata faunájához* (Ambrus-Bánkúti-Kovács 1996) című cikkében, új fajként jegyezték fel, Jászfelsőszentgyörgy környékén. A másik a Hajtában szintén megfigyelt lápi szitakötő (*Leucorrhinia pectoralis*). Veszélyeztetettsége, itt is az élőhelyek átalakulásának (elvíztelenedésének) következménye.

¹ Köszönettel tartozom a cikk szerzőjének Bánkúti Károly odonológus-botanikusnak, Buschmann Ferenc muzeológusnak, Csörgő Terézia biológia tanárnőnek és Vidra Tamásnak a Tájvédelmi Körzet munkatárának, akik sokat segítettek abban, hogy dolgozatomat a Kitaibel Pál Középiskolai Biológiai és Környezetvédelmi Tanulmányi Verseny országos döntőjében Mosonmagyaróvárott bemutathattam.

Vizsgálódásaim során azt tapasztaltam, amit a szakirodalom is alátámaszt, hogy a lárvák fejlődésére alkalmas vízterület lehet álló- és folyóvíz is.

A Hajta állóvízeiben megfigyeltem például a sebes acsát (*Aeshna cyanea*), bár ez a faj lassabb folyású folyókban is megtalálható. Találkoztam a négyfoltos acsa (*Libellula quadrimaculata*), a lomha rabló (*Lestes sponsa*), a foltosszárnyjegyű rabló (*Lestes barbarus*), a szép légivadász (*Coenagrion puella*), és a közönséges acsa (*Libellula depressa*) kifejlett egyedeivel is.

A Zagyva, mint lassabb folyású, finomhomokos, vagy iszapos folyó, élettere például a sávós szitakötőnek (*Calopteryx splendens*), a kék karcsú szitakötőnek (*Agrion virgo*), a leggyakoribb azonban mégis a széleslábú szitakötő (*Platycnemis pennipes*).

A folyóvizek faunájáról azt lehet elmondani, hogy általában az alacsony fajszámú az egyes típusokban bizonyos fajok jelenlétével, illetve hiányával jól jellemezhető közösségekről van szó, míg az állóvizek szitakötő faunája abban tér el a folyamitól, hogy fajaik jól elkülönülő csoportokat alkotnak, amelyek fejlődése többé-kevésbé időszakos, sekély, könnyen felmelegedő, táplálékban gazdag állóvizeket kedvelik. Ide tartoznak elsősorban a *Lestes* és *Sympetrum* fajok.

A természetes állapotoktól erősen eltávolodott területeken a kék légivadász (*Ischnura elegans*) és a vízipásztor (*Orthetrum cancellatum*) kizárólagos jelenléte vagy túlsúlya jellemző. Ezek a fajok a folyóvizeken kívül szinte minden alkalmas területen megtalálhatók. Én magam is tapasztaltam ezt a tényt, hiszen mindkettőt megfigyeltem a Zagyván és a mellette mesterségesen létesített horgásztavon is.

Már kezdetben is érdekes megfigyelés volt számomra, hogy míg kifejlett szitakötővel (imágóval) nem találkozunk sem áprilisban, sem pedig május elején, őszre pedig már eltűnnek, addig a lárvák az idő függvényében találhatóak. Ez azzal magyarázható, hogy (egyes fajok pete állapotban) áttelelnek. Az átteleléskor a lárva állapotnak kezdeti-, középidejű, és végső szakasza van. Több év alatt fejlődnek csak ki teljesen, és valamikor tavasszal bújnak ki a lárvabőrükből. Ezeket megtalálhatjuk a vízparton, általában nádszállakon, a nagy szitakötő lárvák bőreit a fűben, hidak tartó pillérein is, az esetleges áradások miatt, ha elég figyelmesek vagyunk. Többnyire ebből történik a meghatározásuk is. Persze a legbiztosabb mód az azonosításukra az, amikor az éppen kikelő egyedeket is és a bőrt is megvizsgáljuk.

Így 2003 tavaszán is többször kimentem a vízpartra, azzal a reménnyel, hogy találok néhány lárvabőrt, esetleg lárvát is, amelyről friss diaképeket tudok készíteni. Eleinte nem jártam sikerrel, aminek valószínűleg a hosszú, hideg tél az oka. De ahogy kezdett emelkedni a hőmérséklet, lassan csak előbújtak. Ekkor pedig már elég volt néhány merítés is ahhoz, hogy megállapítsam a lárvák gyakoriságát és azt is, hogy melyik fejlődési szakaszban vannak.

A hosszú tél után, a május közepén érkezett hirtelen nyár, a maga 30 °C-os hőmérsékletével „kihozta” a lárvákat a vízből. Ezután akárhányszor voltam kint a vízparton, mindig találtam lárvabőröket. A legtöbb a *Platycnemis pennipes* bőréből van, de találtam *Gomphidae* és más fajoktól származó bőröket is. Két területet vizsgáltam párhuzamosan. Ez a Hajta-mocsár Természet Védelmi Terület és a Zagyva volt. Megfigyeléseimet az alábbi táblázatban próbáltam összegezni.

A Hajta egyes részein mért adatok:

Időpont:	Levegő hőmérséklete:	Víz hőmérséklete:	Lárvák száma:
2003. 03. 20.	7-9 °C	2-3 °C	0
2003. 03. 29.	4 °C	3-4 °C	0
2003. 04. 09.	8-10 °C	3-5 °C	0
2003. 04. 18.	15-18 °C	8-12 °C	3db

A Zagyván mért adatok:

Időpont:	Levegő hőmérséklete:	Víz hőmérséklete:	Lárva száma:
2003. 03. 15.	10 °C	4-5 °C	0
2003. 03. 21.	15 °C	7-8 °C	0
2003. 03. 31.	4-5 °C	2-3 °C	0
2003. 04. 14.	10-12 °C	6-7 °C	4db
2003. 04. 17.	16-20 °C	12-13 °C	13db

Az idén is (2003) a hóolvadás következtében pár méterrel megemelkedett a Zagyva vízszintje, így vize sokkal zavarosabb, iszaposabb, és sajnos szemetesebb volt, mint általában. Az ilyen vízben még nehezebb lárva találni, hiszen az erősebb sodrás is elsodorhatja, az iszap pedig befedheti őket. A parthoz közeli területen a növényzet, főleg a nád mutatja az ár elvonulását. Így, sajnos az esetleg már kibújt imágók bőrét is eltünteti a víz, a növényzetről.

A védett területen viszont a mocsár és a patak vize is teljesen tiszta volt ebben az időszakban is.

A kibújt imágók élete már közel sem olyan hosszú, mint lárva korukban. Egy nyáron át élnek, aminek tulajdonképpen egyetlen lényege és célja van, ami nem más, mint a fajfenntartás. Amint kibújnak bőrből, megszáradnak szárnyaik, rögtön repülnek és táplálkoznak. A szitakötőknél az első repülést szűz-repülésnek hívják, mert miután elindulnak arról a nádról vagy fűszálról, amelyen levedlették lárva-bőrüket, az első útjuk alkalmával, csak pár métert képesek megtenni. Így az első repülésük szinte csak addig tart, amíg a lendületük viszi őket. Az újabb helyen, amelyre landoltak, megpihennek, és ha nem zavarja meg őket semmi, nem is repülnek tovább egy ideig. A frissen kikelt imágók még nem olyan szép színesek, mint idősebb rokonaik, de pár nap múlva ez megváltozik és ez alapján, nem lehet majd különbséget tenni köztük.

A vízparton sétálva rengeteg vadászó szitakötővel találkozhatunk. Közülük sok olyannal is, amelynek más alakja van, mint a többinek. Közelebről megnézve kiderül, hogy nem is egy szitakötőről van szó, hanem kettőről. Ezeknek a rovaroknak, nagyon érdekes a szaporodás módjuk. A hímnek a potroha végén van egy fogó szerv, amivel megfogja a nőstényt a nyakánál, és egy darabig így repülnek együtt. Majd egyszer csak megállnak valahol, a párzásra megfelelő helyen, és utána a fajtól függően a nőstény vagy csak a vízbe, vagy vízi növények szöveteire, leveleire lerakja a petéit. Előfordul, hogy petézés ideje alatt a hím „örködik” a párja felett, hogy ne zavarja meg semmi, de vannak olyan fajok is, amelyek a párzás után elválnak, és talán soha többé nem találkozhatnak.

Annak ellenére, hogy a szitakötőknek a kifejlett imágói közismertek, és feltűnőek, lárvaikat nagyon kevesen ismerik. Pedig ott élnek vizeinkben, csak egy kis kíváncsiság kell ahhoz, hogy megtaláljuk, és jobban megismerjük őket. A vízpartok „helikopterei” csodálatos világának, a rengeteg velük kapcsolatos, izgalmas dolognak sajnos csak egy kis töredéke ismert a tudomány számára. De bízom abban, hogy egyszer talán eredményeimmel én is hozzájárulhatok eme ismeretek bővítéséhez.

Irodalom:

- Ambrus-Bánkúti-Kovács 1996: Lárva és imágó adatok Magyarország Odonata faunájához
Bánkúti K. 2000: A szitakötők kutatásának helyzete és eddigi eredményei Jászberény környékén
Jász Múzeum Évkönyve 1975-2000 p.455-460
Steinmann H. 1984: Szitakötők-Odonata
Fauna Hungariae V/6: 1-112.

Fűköh Levente

A JÁSZSÁG TERMÉSZETTUDOMÁNYI KUTATÁSÁNAK EREDMÉNYEI ÉS TÁVLATAI¹

A Jászság területének képét a harmadidőszak második felében kezdődött s szinte napjainkig tartó süllyedések alakították ki. Lehatárolásában is a kialakult süllyedések és a lerakott üledékekből kialakult hordalékkúpok nyújthatnak segítséget. Északról a Gyöngyösi- és Hevesi-sík, keletről a Szolnoki-ártér, délnyugatról a Gerje-Perje-sík, nyugatról a Hatvani-sík és a Tápió-sík egy kis része határolja. Endes és Harka szerint területét legegyszerűbben úgy határozhatjuk meg, ha Jászárokszállástól Jászapátin, Tizasülyön, Szolnokon, Tápiószelén, és Pusztamonostoron át folyamatosan húzott, majd Jászárokszállásra visszatérő vonallal jelöljük ki.

A Mátra déli előterében kialakult fiatal süllyedékbe a hegységből kilépő patakok, mint az Ágó-patak, a Tekerő-patak, Gyöngyös-patak, Bene-patak és a Tarnóca szállították az üledékeket. Az észak felől érkező patakok a Jászság északi peremén hordalékukat lerakva kiterjedt hordalékkúpokat építettek fel. A hordalékkúp területek élénk domborzatú homokbuckás területekké váltak, s ezzel igen élesen elkülönülnek a délibb Jászsági területek egyhangú síkságától. Ez a terület az ún. Gyöngyösi sík közvetlen közelében található, melyen belül a Tarna és Gyöngyös síkja alacsonyabb, felszínét folyóvízi formák, holtmedrek, lefűzött morotvák fedik. Ma is vizenyős terület. A tartós süllyedés következtében a felszínen csak felső pleisztocén és holocén üledékek találhatók. A felső pleisztocénben még egységes Gyöngyös-Tarna hordalékkúp a holocén kezdetén kettévált, a K-i magasabb területeken löszös homokkal, homokos lösszel fedett futóhomok a jellemző, a nyugati alacsonyabb területek infúziós lösszel és holocén folyóvízi üledékekkel feltöltöttek. (Marosi, S. - Szilárd, J. 1969, Marosi, S. - Somogyi, S. 1990).

Az így kialakult terület szinte egy egységes mocsárvilágot foglalt magába, melynek gazdag növény és állatvilága mára egyrészt a bekövetkezett természetes környezeti változások, másrészt az antropogén hatások eredményeként jelentősen elszegényedett, s szűk területre szorult vissza. Az egykori élővilágról, a terület geomorfológiájáról, vízrajzi helyzetéről, élővilágáról több jelentős tanulmány készült, melyek közül itt most csak a Fodor Ferenc által jegyzett „A Zagyva alföldi medencéjének régi vízrajzi viszonyai” és „A Jászság életrajza” munkákat említjük.

Mint belátható, kialakulásának sajátossága miatt a Jászság területe olyan egyedi természeti értékeket képvisel, melyek igen hamar felkeltették a természet kutatását művelő szakemberek figyelmét, azonban mindmáig olyan átfogó tanulmány, mely a geológiai kialakulástól a jelenidőszak élővilágáig tekintené át a Jászság természeti értékeit, nem készült a területről.

A növényvilág tanulmányozásának legkorábbi adatait a neves botanikus, Kitaibel Pál munkáiban találjuk. Kitaibel nagy országjáró útja alkalmával jutott el a Jászságba is. Naplófeljegyzései, melyek a társadalomtudományok művelői számára is igen jelentősek, tartalmazzák azoknak a növényeknek neveit, melyek a 18-19. század

¹ Készült a Jász Múzeumban 2002-2003-ban végzett múzeumi szakfelügyeleti jelentés felhasználásával.

fordulóján még jellemezték a terület növényzeti képét. A már említett antropogén hatások között igen jelentős változásokat indukáltak a terület mocsárvilágának felszámolására irányuló lecsapolási munkák. E tevékenység jelentősen megváltoztatta a növényvilág természetes úton fejlődő folyamatát. Erre a Jászság növényvilágának első tematikus leírója Janka Viktor, a kiváló botanikus hívta fel elsőként a figyelmet.

A terület mezőgazdasági művelés alá vonása, a mind nagyobb területekre kiterjedő ún. monokultúrás gazdálkodás évtizedekre visszavetette a terület kutatásának folytatását. A mezőgazdasági területen nincs mit kutatni szemlélet, ill. a sokkal látványosabb eredményekkel kecsegtető középhegységi vizsgálatok mellett a Jászság elhanyagolt terület lett. Ebben az időszakban igen fontosak a helybéli Tanítóképző Intézet oktatóinak és hallgatóinak gyűjtései a múlt század első harmadában, melyek, ha nem is törekedtek teljességre, de a fennmaradt feljegyzések igen alkalmasak a változások rögzítésére.

A kutatástörténeti vizsgálatok tanúsága szerint a Jászság területén végzett állattani feltárások sem mutatnak kedvezőbb képet a botanikai vizsgálatoknál. Itt az első adatok a 19. század második feléből származnak, elsősorban útleírások említenek egy-egy valamilyen szempontból érdekes állatot. A rendszeres gyűjtések a tanítóképző tanáraihoz és diákjaihoz köthetők. Ezeknek a gyűjtéseknek az elsődleges célja nem a tudományos feltárás, hanem a természetrajzi szertár gyűjteményének bővítése volt. Az első valóban tudományos igénnyel készült felmérés és publikáció Jászberény híres szülöttjének, Vásárhelyi Istvánnak a nevéhez kötődik. Az *Állattani Közleményekben* 1932-ben megjelent „Jászberény és környéke emlősfauája” c. munkája sokáig az egyetlen volt ebben a tárgykörben.

A jelentős elmozdulás, a tervszerű, szervezett kutatások irányába az elmúlt évtizedekben kezdődött meg. Mára a terület természettudományi feltárásának eredményeként olyan tanulmányok láttak napvilágot, mint az Endes Mihály – Harka Ákos nevéhez kötődő, a Jászság területének gerinces állatvilágát feldolgozó munka. A tanulmány az első olyan alapvetés, mely törekszik egy átfogó kép leírására. Ennek érdekében a szerzőpáros nem csak a természetes és természetközeli élőhelyeket vizsgálta át, hanem a közvetlen antropogén hatás alatt álló területeken is végzett megfigyeléseket és gyűjtéseket. Munkájuk eredményeként 30 hal-, 11 kételtű-, 3 hulló-, 109 madár- és 36 emlősfajt ismertetnek. A kutatás szervesen illeszkedik a szerzők által később feldolgozott Heves–Borsodi–síkság gerinces faunáját ismertető munkájához.

A gerinces élővilág mellett talán legjobban Jászberény és környéke nagylepke faunája ismert. A előzmények az 1920-40 közötti időszakra nyúlnak vissza, s Móczár Miklós tanár nevéhez fűződnek. Hosszú évtizedek kihagyása után a gyűjtések, feldolgozások, kutatásszervezési munkák a Jász Múzeum munkatársának, Buschmann Ferencnek a nevéhez köthetők. A kezdetben „csupán” a nagylepkék iránt elkötelezett autodidakta gyűjtő fáradhatatlan intenzitással egyedül végzi évtizedek óta a Jászság, különös tekintettel a korábbi mocsárvilág reliktum területeként értékelhető Hajtamocsár állat- és növényvilágának tanulmányozását. Munkásságának eredménye az a közel 30.000 példányból álló gyűjtemény, mely a Jász Múzeumban a gyűjtő gondozásában található.

Buschmann Ferenc mára a hazai nagylepkészek egyik elismert szakembere, aki számos átfogó tanulmányban ismertette a Jászság nagylepke világát. A szakcikkek mellett különös gondot fordítva az ismeretterjesztésre, oktatásra is. Ennek a munkának egyik legjobb példája, az igen sok gyakorlati ismeretet is közlő, a Jászsági Füzetek 16. köteteként napvilágot látott dolgozat „Jászberény és környékének lepkevilága”. Egyik

legutóbbi dolgozatában a szerző már arról számol be, hogy a folyamatos gyűjtések eredményeképpen mára a területről kimutatott fajok száma elérte a 754-et.

A rovar-tani, különösen a lepidopterológiai kutatások egyik fontos kiegészítője a botanika. Az egyes lepkefajok tervszerű gyűjtésének elengedhetetlen előfeltétele a tápnövények ismerete. A Jászság területére, mint már az előzőekben említettük a nagykiterjedésű monokultúrák megléte a jellemző, ennek ellenére kis foltokban igen változatos növényvilágot találunk. Ezek a területek, a Zagyva és hullámtere, az újszászi erdő, a Jászság nyugati peremén található homoki erdők, a jászdózsai szikes rét, a borsóhalmi legelő, s nem utolsósorban a máig meglévő mocsárvilág, melyeknek részletes feltárása természetvédelmi kezelése és ezzel együtt megőrzése az elkövetkező évek kiemelt feladata kell hogy legyen. Az ősi növényvilág megőrzésében az ún. vizes élőhelyek a legfontosabbak. Ilyen élőhely a Hajta-mocsár területe, ahol az eddigi vizsgálatok számos jellemző, ugyanakkor ritka fajt mutattak ki. Ezeknek az értékeknek a leírását találjuk Buschmann Ferencnek a Hajta-mocsárról írott munkájában.

A fentiekben röviden áttekintett kutatástörténet azt bizonyítja, hogy elsősorban helyben élő kutatók voltak azok, akik szinte kötelességüknek érezték, hogy munkásságukkal a Jászság természeti értékeinek egyes részleteit feltárják és közkinccsé tegyék. Különösen jelentősek azok a vizsgálatok, melyek az utóbbi évtizedekben folytak, s eredményeik számos tudományos folyóiratban és ún. ismeretterjesztő kiadványban láttak napvilágot. Szerencsés egybeesés, hogy ezeknek a munkáknak, melyek a terület faunájának és flórájának feltárására irányultak mára jelentős gyűjteményi háttere is kialakult. Buschmann Ferenc munkájának eredményeként mára a Jász Múzeumban elhelyezett nagylepke és botanikai gyűjtemények a terület természeti értékeinek pótolhatatlan adatbázisát képezik. Ezek az adatok arról tanúskodnak, hogy a látszólag homogén, erőteljes emberi behatás alatt álló monokultúras területek is őrizhetnek olyan értékeket, melyek megóvása nem csak egy szűk közösség érdeke kell hogy legyen.

Szükséges lenne, hogy megfelelő szervezőmunka révén egy adatbankba kerüljön összegyűjtésre mindaz, amit ma a területről tudunk, hiszen számos ún. rejtőzködő adat található különböző földtani, földrajzi, biológiai összefoglaló tanulmányban. Ezeknek az adatoknak az ismeretében lehet kijelölni azokat a kutatási irányokat, melyek hozzájárulhatnak a terület komplex megismeréséhez. Az ismeretek birtokában olyan adatokhoz juthatunk, melyek alapvetők lehetnek a Jászság még meglévő természeti értékeinek tudományos alapú természetvédelmi kezelési terveinek kialakításához. Ezeknek a kezelési terveknek hiányában tovább szűkülhetnek azok a természetes és természetközelinek mondható területek, melyek speciális élőhelyet biztosítanak az itt élő az állatoknak és növényeknek.

E munkának megvannak az alapjai, hiszen a múzeumban őrzött gyűjtemények mellett a Jászságban évek óta tervszerű természetvédelmi nevelés folyik Vásárhelyi István szellemiségének tiszteletben tartásával.

A Jászság természeti értékeit tárgyaló legfontosabb munkák az elmúlt évtizedekben:

- Endes Mihály–Harka Ákos (1985): A Jászsági-sík gerinces állatvilága.– Jászsági Füzetek 14. Jászberény
 Endes Mihály (1985): Ritkaságok és jellegzetességek: bepillantás a tiszai Alföld növényvilágába.– Jászsági Füzetek 15. Jászberény
 Endes Mihály–Harka Ákos (1987): A Heves–Borsodi–síkság gerincesfaunája.– Tiszai Téka 2. Eger

- Buschmann Ferenc (1985): Jászberény és környékének lepkevilága. Makrolepidoptera-nagylepkék.– Jászsági Füzetek 16. Jászberény
- Buschmann Ferenc (1995): Jászberény és környékének természeti értékei I. A Hajta.– Jászsági Füzetek 22. Jászberény
- Buschmann Ferenc (2000): Jászberény és környékének növényvilága (I. Természet- és növényföldrajzi viszonyok).– Tisicum 12. Szolnok

AZ ÉDES ANYANYELVÜNK VERSENY 30 ÉVE

Kerek évfordulóhoz, harmincéves jubileumához érkezett az Édes anyanyelvünk iskolai nyelvművelő versenymozgalom. Ebből az alkalomból rendeztek méltó ünnepséget Sátoraljaújhelyen, a verseny országos döntőjén 2002. október 19-én. A három évtized sok tapasztalattal szolgál, érdemes áttekinteni, végiggondolni a történeteket.

Az emlékünnepeken Deme László professzor emlékezett a kezdetekre. Nagy feladatnak látszott három évtizeddel ezelőtt, hogy Sátoraljaújhely és gimnáziuma „belevág egy országos versengés kezdeményezésébe, szervezésébe, lebonyolításába.”

Sokan álltak a jó kezdeményezés mellé, és lelkesen támogatták. A verseny emlékkönyvébe 1973-ban ezt írta Szende Aladár főiskolai tanár: „Ünneplem a várost és vezetőit, hogy a szép és igaz magyar szó ünnepévé tette a félországos anyanyelvi versengést. Őszintén kívánom, hogy egész országossá váljék az egész ifjúság épülésére. A nagyszerű mozgalom nyelvünk szépségével oltsa be tanítványainkat - a nyelvi helytelenségek ellen.”

De hogyan merült fel az Édes anyanyelvünk versenysorozat gondolata? Hiszen addig is volt már középiskolások (gimnazisták) részére két anyanyelvi versenyforma.

Ezek a következők :

1. Az országos középiskolai tanulmányi verseny, amely elsősorban a grammatikai (nyelvtani) ismereteket kívánja meg, illetve egy-egy nyelvtani kérdés írásbeli kifejtését.
2. A Szép magyar beszéd verseny (más néven: Kazinczy-verseny), amelyen a kész szövegek (szövegrészletek) értő és értető tolmácsolása a feladat. (Ennek a versenynek az országos döntője Győrben van.)

Szükségesnek látszott azonban egy harmadik versenyforma, amelyik az alkotó nyelvhasználati készség próbája. Deme László ezt így fogalmazta meg: „... de hiányzott még a spontán beszéd, az élőben való szövegalkotás és hangoztatás készségének edzése és mértékének próbája.” Ebből az következik, hogy az anyanyelvi nevelés sokrétű, összetett folyamat, tehát szükség van nyelvtani ismeretekre, a megfelelő szövegtolmácsolásra, de szövegalkotásra még inkább.

Ismét Deme professzort idézem: „... saját gondolatait összeszedni egy-egy témáról, elrendezni, majd érthető és meggyőző formába önteni őket, esetleg rögtönözve: ez minden embernek minden élethelyzetben feladata (volna) maga és a társadalom érdekében egyaránt.” Ez a körülmény meghatározta az írásbeli feladatok jellegét is. Az eleinte nyelvtani és helyesírási súlypontú írásbeli áttolódott lassan a nyelvhasználati készséget mérő feladatok felé.

Hogyan épül fel az Édes anyanyelvünk versenysorozat?

„Az Édes anyanyelvünk szervezeti és szerkezeti kiteljesedését nagyban segítették az időben előtte járó Szép magyar beszéd verseny felgyülemlett tapasztalatai. Az szinte kezdettől fogva természetes volt, hogy az új versenyforma akkor igazán tömeghatású, ha itt is „felmenő rendszerben” választódnak ki (az iskolában sok száz, ha nem épp több ezer diákot megmozgatva) a megyei – nagyvárosi elődöntőkre, majd onnan az országosra kerülő versenyzők; és felkészítésük – felkészülésük során már az alsóbb fokozatokban is olyan típusú feladatokat kapnak, amilyenekkel a felsőbbekben találkozhatnak majd.”

(„Oh, értsd is a szót ...” Deme László: A harmincadik évfordulóra)

Az iskolai versenyek megszervezése biztosítja, biztosíthatja a tömeges részvételt. Ez akkor lehet sikeres, ha a házi versenyt megfelelően megszervezik, értékelik és jutalmazzák. Ezt hatékonyan segítheti, ha működik az iskolában anyanyelvi szakkör.

A megyei versenyek lebonyolítása lényegében hasonlít az országos döntőhöz, ahová az 1. és 2. helyezettek jutnak tovább. Ez a „piramisszerű” felépítés biztosítja, hogy lehetőleg a legügyesebbek kerüljenek az országos döntőbe. Ennek színhelye Sátoraljaújhely, szervezői a város vezetői és a Kossuth Lajos Gimnázium. Ez a vidék Kossuth Lajosnak, a nagy szónoknak és Kazinczy Ferencnek, a nagy magyar nyelvújítónak szűkebb pátriája. Méltóbb helye nem is lehetne a versenynek.

Az országos döntő három napján lelket nemesítő élményekkel gazdagodhatnak a résztvevők, hiszen kirándulás (Sárospatak, Vizsoly, Boldogkőváralja, Gönc stb.), kulturális programok (színházi előadás, hangverseny) színesítik a versenyek közötti időszakot. Az eredményhirdetés, a díjátadás a magyar kultúra egyik zarándokhelyén, Széphalmon, a Kazinczy-emléksarnok előtt zajlik.

A legjobbak közé jutni nem könnyű feladat. Meg kell nyerni a versenyzőnek az 1. illetve 2. helyet a megyei vagy városi elődöntőn. A döntőben helyesen kell megoldani az írásbeli forduló nyelvtani, stilisztikai, helyesírási feladatsorát, s talpraesetten kell szerepelni a háromperces nyilvános szóbeli szövegalkotást igénylő versenyfordulóban. Kemények a követelmények, hiszen a tudás mellett a nyelvi alkotóképesség, a kapcsolatteremtés, a biztos fellépés próbája ez a nemes vetélkedés. „A helytállás azonban belső gyarapodással, anyanyelvünk színes és helyes használatának elsajátításával jár együtt.” (Kováts Dániel: A magyar nyelv újhelyi ünnepnapjai)

Bár a hagyományos nyelvtani kérdések sem hiányoznak – mint már említettem –, az írásbeli feladatok között inkább nyelvhelyességi – nyelvhasználati kérdések szerepelnek.

Lássunk néhány példát a feladatlapok kérdéseiből!

Mit láthatunk azokon a kiállításokon, amelyeknek a címe :

- a) éremtárlat
- b.) érmetárlat

Hányféle szófaji szerepben használhatjuk a *magyar* szót?

Milyen jelentéskülönbség fejeződik ki az alábbi példák kétféle írásmódjával?

- a.) keményen dolgoznak - kéményen dolgoznak
- b.) atlasz - Atlasz
- c.) nagy kalapács - nagykalapács

Javítsa ki a következő mondatokat!

- a.) Tóth Ferenc segített felkészülni Ferinek a szakmunkásvizsgára, aki kiváló tanár volt.
- b.) A kis alapterületű lakásban kevés helység van.

Mit jelent a *prognózis* szó a következő szaknyelvekben?

- a.) meteorológia
- b.) sajtónyelv
- c.) orvosi nyelv

Mit jelentenek magyarul a következő idegen szavak?

- a.) agresszió
- b.) terrorizmus
- c.) konfliktus

A verseny nehezebb része a szóbeli. Minden fordulóban a bírálóbizottság kijelöl három-négy témát, egyúttal megjelöli a műfajt és a hallgatóságot is. Ezekből kell egyet választani. Majd rövid felkészülési idő alatt vázlatot kell készíteni, s ennek alapján 3 percen szabadon előadni a mondandót, a beszédművet. A három évtized alatt sok-sok érdekes téma (cím) került terítékre. Témaként szerepelt a reklám, a tévé, a környezetvédelem; továbbá: káros szenvedélyek, olvasmányélmények, diákélet, kirándulás stb.

Íme néhány a választható címek közül!

Gondolatok az Elzett-gyári látogatás után ...

- Műfaj: élménybeszámoló
- Hallgatóság: osztálytársak

A televízió szerepe életünkben

- Műfaj: vitaindító vagy hozzászólás
- Hallgatóság: diákok

Károlyi Gáspár földjén jártunk

Műfaj: élménybeszámoló

Hallgatóság: a teremben ülők

Hogy hat rám a reklám?

Műfaj: fejtegetés

Hallgatóság: a teremben ülők

Ember és környezete

vagy

Védjük meg környezetünket!

Műfaj: kiselőadás

Műfaj: felszólalás

Hallgatóság: diákok

Hallgatóság: diákok

A verseny történetének számunkra – a szakiskolák számára – fontos mozzanata volt, hogy 1979-ben 22 szakmunkásképző küldötteleivel külön mezőny nyílt a vetélkedésre. Hadd idézzem Deme professzor véleményét ebből az időből: „Tavaly bejegyzett örömöm megkétszereződött: a szakmunkástanulók mezőnye ma már nemcsak van, hanem fejlődik, erősödik.” (1980)

Ettől kezdve mintegy 20 évig – minden versenyszakaszban – külön bizottság előtt szerepeltek a szakmunkástanulók. Ez lehetővé tette a Klapka diákjai számára is, hogy bekapcsolódjanak ebbe a versenymozgalomba, s hogy mind a megyei, mind az országos döntőben megfelelően, illetve jól szerepeljenek.

A sikeres szereplésről ezt írtam egy rövid tanulmányban: „Természetesen eredményes munka csak akkor végezhető, ha az iskola vezetősége megértő és támogató, az iskola pedagógiai légköre megfelelő.” Ez utóbbihoz tartozik az is, hogy „legyen magyar-történelem munkaközösség, nemcsak névlegesen, hanem ténylegesen.”

„Évtizedekig voltam a magyar-történelem munkaközösség vezetője, s valóban közös munkával sikerült megteremteni a kedvező feltételeket a tanórán kívüli munkához.”

Mindig is sok energiát fordítottunk az iskolában a tanórán kívüli foglalkozásokra, a szakköri munkára, a tantárgyi versenyekre és az anyanyelvi vetélkedőkre. Arra törekedtünk, hogy ezekkel a tevékenységi formákkal jobban elfogadtassuk a magyar nyelvet és irodalmat az elsősorban szakmai érdeklődésű

tanulókkal. Az is fontos szempont volt, hogy egy-egy ügyes szereplés, sikerélmény növelje a tanulók önbizalmát. A legügyesebbeket pedig igyekeztünk megfelelően felkészíteni a további eredményes szereplésre.

Alábbi táblázatunk mutatja az Édes anyanyelvünk verseny országos döntőjébe jutott „klapkás” diákok nevét és szakmáját.

Az országos döntőbe jutott „klapkás” diákok

Év	Versenyzők	Eredmény
1982.	Bujdosó Iлона cipőfelsőrész-készítő	emlékplakett (érem)
	Török Judit	különdíj
1987.	Kocsán László mechanikai műszerész	emlékplakett (érem)
1991.	Zana Attila	emlékplakett (érem)
1992.	Mizsei Attila	-
1993.	Balla Andrea női szabó	Emlékplakett (érem) + különdíj
1994.	Varga Szilvia fodrász	Különdíj
1995.	Horváth Csilla nőiruha- készítő	-
1996.	Oroszi Zsolt villanyszerelő	emlékplakett (érem)
1997.	Szarvas Tímea szakács-felhasználó	emlékplakett (érem)
1998.	Fehér Sándor autószerelő	-

2001. Kispál Anita -
nőiruha-készítő

Mint látható, 20 év alatt hatan szerezték meg Sátoraljaújhely emlékplakettjét, hárman részesültek különdíjban.

Minden iskola számon tartja és értékeli sikeres diákjait, de úgy gondolom, a szakiskolák tanulóinak talán még többet jelentett az eredményes szereplés, az elismerés, a nyilvánosság előtt kapott díj, az, hogy esetenként a sajtóban is megjelent a nevük. Ez nemcsak rájuk volt pozitív hatással, hanem a többi tanulóra, az iskola egészére is.

Érdeemes egy pillantást vetni a mozgalom 25. évfordulójára megjelentetett könyv adataira, amely tartalmazza a legeredményesebb, legsikeresebb iskolák összesített sorrendjét (1973-1996).

A gimnáziumok és a szakközépiskolák között a sátoraljaújhelyi Kossuth Lajos vezeti a rangsort. Az élen őt követik a szegedi Radnóti Miklós, az orosházi Táncsics, a szentesi Horváth Mihály és a tatai Eötvös József.

A külön kategóriában szereplő szakmunkásképző intézetek és szakiskolák mezőnyét a jászberényi Klapka György vezeti (1979-1996). A második és a harmadik helyet a miskolci és a székesfehérvári Kereskedelmi és Vendéglátóipari Szakmunkásképző foglalja el. Őket debreceni, mosonmagyaróvári, budapesti és kecskeméti intézetek követik.

Az országos döntők ma 3 bizottság előtt zajlanak, ugyanis 1980-tól a határon túli diákok is részt vesznek a versenyen. Az is nyilvánvaló, hogy milyen sokat jelentett – jelent a határon túli diákoknak az anyaországi szereplés, az elismerés. Ez erősíti bennük az anyanyelv szeretetét, a magyar nyelv megtartása iránt érzett erkölcsi felelősséget.

A 30. évforduló alkalmából elhangzott adatokból kiderül, hogy eddig összesen 3150 diák került az újhelyi döntőbe, összesen 515-en szerezték meg a

város emléklakettjét. A legeredményesebb felkészítő tanároknak adományozott díjat pedig 56-an kapták meg.

Megemlítendő, hogy jeles és ismert nyelvészek és közéleti személyek munkálkodtak az Édes anyanyelvünk versenymozgalom kibontakoztatásán, szervezésén, lebonyolításán; tartalmi és formai jegyeinek kialakításán.

A legjelentősebbek közül megemlítek néhányat: Péchy Blanka, Lőrincze Lajos, Kováts Dániel, Deme László, Benczedy József, Szathmári István, Wacha Imre, Hercegi Károly, Graf Rezső, Z. Szabó László, Hérics Lajosné.

A mozgalom a jeles évforduló alkalmával összegezvén a tapasztalatokat, könyveket jelentetett meg, amelyeket Kováts Dániel főiskolai tanár szerkesztett.

A 25. évfordulóra megjelentetett kötet címe: „A nemzeti szeretet kapcsa.” E kötetben jeles nyelvészek dolgozatai olvashatók a nyelvről, a beszédről, a nyilvánosság előtti megszólalásról. Mint látható, a versenymozgalom a nyelvművelő szakirodalom bővülését is eredményezte.

A 30. évforduló alkalmából újabb könyv jelent meg „Oh, értsd is a szót ...” címmel. Ebben a kötetben az évfordulóra kiírt pályázaton díjat nyert pályamunkák olvashatók a legsikeresebb felkészítő tanárok és az egykori érmes versenyzők tollából.

A tanárok dolgozatai gazdag pedagógiai tapasztalatokat tartalmaznak, amelyeket évtizedes felkészítő munkájuk során halmoztak fel.

Az anyanyelvvél való foglalkozás, a felkészülés, a versenyeken való részvétel mind a tanároknak, mind a diákoknak maradandó élményt jelentett, s elmélyítette bennük a magyar nyelv, az anyanyelv iránti szeretetüket.

Ezt a gondolatot nagyon szépen fejezi ki egyik tanítványom Manginé Bujdosó Ilona, akinek a könyvben megjelent pályázatából idézem a befejező sorokat:

„Izgatottan vártam a záróünnepséget, az eredményhirdetést. Milyen nagy volt az örömöm, amikor nevemet meghallottam a legjobban között! Alig mertem elhinni. Kaptam egy szépséges emlékérmét – ma is nagy becsben tartom –, némi

pénzjutalmat, pár értékes könyvet. De ezen felül boldogságot, elégedettséget, hitet, büszkeséget, „hírnevet”, elismerést, tartást, amik ma is melengetik szívemet.”

Forrásmunkák

A nemzeti szeretet kapcsa - Az „Édes anyanyelvünk” verseny 25 éve

Sátoraljaújhely, 1997. Szerkesztette: Kováts Dániel

„Oh, értsd is a szót ...” Az „Édes anyanyelvünk” verseny 30 éve

Sátoraljaújhely, 2002. Szerkesztette: Kováts Dániel

Édes Anyanyelvünk XXV.évfolyam, 1.szám

Újhelyi Körkép 1995/9. Kováts Dániel: A magyar nyelv újhelyi ünnepnapjai

A FÖLDHASZNÁLAT ALAKULÁSA A JÁSZSÁGBAN

A föld a legdrágább kincsünk. Szinte mindent elárul egy nemzetről, hogy miként sáfárkodik ezzel a kincessel, él-e lehetőségeivel, vagy visszaél vele. A földhasználat módja, technikai viszonyai minden időszakban híven tükrözik az adott ország gazdaságának fejlettségét, lakosainak jólétét.

A következőkben arra teszek kísérletet, hogy – a teljesség igénye nélkül – bemutassam a Jászság földhasználatának módját, lehetőségeit 1945 előtt és után, különös tekintettel az Európai Unió csatlakozás követelményeire.

A két világháború közötti, magántulajdonon alapuló birtokviszonyok földhasználati módjának tárgyalása előtt tegyünk egy rövid visszapillantást az előzményekre:

Az 1745 évi redemptió (földváltás) ú.n. földközösséget hozott létre, a községek maguk határozták meg maguknak a gazdálkodási formát, amely mindenre nézve kötelező volt. A község aztán vagy megtartotta a tulajdonjogot és a földet kötött gazdálkodásra használatba adta tagjainak, vagy egyéni tulajdonba adta a község lakóinak.

A legelőket minden esetben közösen használták. Azt, hogy ki, melyik évben hol kapjon szántót, vagy kaszálót, azt a nyilas földosztás döntötte el. A föld elaprózódását különleges örökösödési joggal akadályozták meg.

A község, mint gazdasági közösség a XIX. sz. közepéig fennállt, majd a tanyarendszer kialakulása után, a földek végleges felosztásával közbirtokossággá alakult.

A művelés módja külterjes volt, két vagy három nyomásos rendszerrel. Fölváltva ugaroltak - ezeket a földeket pihentették, legfőljebb legelőnek használták -, illetve egy, vagy két év múlva fölszántották, bevetették. A trágyázást nem ismerték, így a trágyázatlan, szikes, árvízjárta területeken a termés is gyenge volt. Főleg gabonát (árpat, búzát) zabot, később kukoricát, burgonyát termeltek. A földterületek nagy részét legeltetésre, állattenyésztésre használták.

A XIX. sz. végére a földek felosztása teljesen befejeződött, immár minden termőföld magántulajdonba került. A XX. sz. első felében már csak igen kevés legelő, az ú.n. gulyajárások voltak községi tulajdonban. Újabb, eke alá való területek már nem voltak, az első világháború előtti években a szántóföldek már elérték kiterjedésük maximális határát. A háború után éppen ezért egy belterjesebb művelésnek kellett volna megkezdődnie, hogy az általános gazdasági színvonal fenntartható legyen.

Földhasználat a két háború között

Földreform nem történt, hiszen a föld csak kisbirtokosok kezén volt. Fodor Ferenc szerint a Jászföldön 1925-ben mindössze 140 birtok volt 100 kataszteri holdon felüli nagyságú. 1940 –ben még mindig a régi redemptus családok kezén volt a több, 100 holdon felüli birtok: az ekkor 183.614 k.holdat kitevő egész területből 12.233 k.hold, míg nem redemptus családok kezén csak 4.508 k.hold. A redemptus családok kezében lévő birtokok nagy része ekkorra rendkívül erősen – elaprózódott.

Ezek a birtokokon, amelyeket még mindig külterjes gazdálkodással, továbbra sem megfelelő trágyázással műveltek, nem lehetett magas termésátlagokat elérni. A szántóföldeknek mintegy 60 %-át a két legfőbb termény, a búza és kukorica foglalta le, további 20 %-on árpat, rozsot, zabot és burgonyát termeltek.

Jászberény város néhány jellemző termésátlaga 1923-32 évi középértékben 1 k.holdra számítva: búza 6-8, rozs 6-7, árpa 7-8, zab 6-7, kukorica 7-8, burgonya 30-40 q .

Az előbb soroltak mellett a II. világháborút megelőző években egyre inkább terjedt a kertészkedés, főleg Jászfényszarun és Szentendrason. A cukorrépa-termelés kisebb, míg a dinnyetermelés igen jelentős mértékű volt.

Az állattenyésztés elsősorban már nem önmagáért folyt, hanem kizárólag a földművelésért. (igavonó állatok) és saját felhasználásra. Mivel a legeltetés megszűnt, nagy szerepe lett a takarmánytermelésnek. A répa, csalamádé, lucerna, lóhere, bükköny termelése az összes szántók megközelítőleg 15 %-án történt.

A mezőgazdasági termelés módja a két világháború között a javított háromnyomásos gazdálkodás. A leggyakoribb vetésforgó pl. Árokszálláson:

1: Első év őszi búza, második: fele őszi búza, fele tavaszi árpa, harmadik év: fele zabos bükköny vagy

2: Első év őszi búza, második év: harmada őszi búza harmada rozs, harmada árpa lóherével, harmadik év: harmada kukorica, lóhere, takarmányrépa.

A gépi művelés még kezdetleges (ez máshol is csak a nagybirtokokon fordul elő) a munka ökör, vagy lófogattal, illetve kézi erővel történt. A nagyobb 100-200 holdas birtokokat bérlőkkel, illetve napszámosokkal műveltették, a kisbirtokokat a gazda családjával maga művelte. Ez utóbbi esetben legfeljebb bérest és bojtárt tartott.

Birtoknagyságok a régi Jászkunsági területen (1935)

Birtoknagyság csoportok	Birtokok száma (db)	Birtokok területe (k.hold)
1 k.h.-nál kisebb	14.977	4.955
1-5 k.hold	10.850	32.987
5-50 k.hold	12.953	213.795
50-100 k.hold	856	56.661
100-500 k.hold	387	65.931
500-1000 k.hold	21	13.921
1000-3000 k.hold	6	9.534
3000-nél nagyobb	1	9.512

Leszögezhetjük tehát, a két világháború között a Jászságban a földhasználat szempontjából hagyományos kisparaszti gazdálkodás folyt. Területén alig volt található nagybirtok. Ezer holdon felüli birtok mindössze hét volt.

A középbirtokok magas száma a Jászság az előzőekben már tárgyalt sajátos történelmi fejlődését tükrözi. Igen magas az 50-100 kat. holdas birtokok száma: 855 db., úgyszintén magas a földnélküli mezőgazdasági munkások száma, pl. Jászfényszarun az összes mezőgazdaságból élők mintegy 40 %-a.

Az adott helyzetben következett be II. világháború, amely mind emberi életekben és mind a gazdaságban óriási károkat okozott.

Földhasználat a II. világháború után

A harcok még az ország határain belül folytak, amikor a mezőgazdaságból élő nincstelenek óriási földéhségét kielégítendő megjelent a nagybirtokrendszer megszüntetéséről, és a földműves nép földhöz juttatásáról szóló 600/1945/ME.sz. kormányrendelet. Megalakultak a Földigénylő Bizottságok, összeírták a 100 k.holdnál nagyobb birtokokat, a kiosztható földeket, számba vették a földigénylőket.

A rövid idő alatt, 1945 május elejére befejezett földreform - első szakasz - célja a földnélküli agrárnépesség, a mezőgazdasági cselédek, törpe és kisbirtokosok földhöz juttatása, az önállóan életképes, piacra termelő gazdaságok létrehozása volt.

A megyében 21.4170 kat.hold mezőgazdasági ingatlan került felosztásra. Juttatásban részesült 30.169 személy. Egy juttatott átlagban 7 kat.hold ingatlant kapott, ami akkor meg is felelt a reform céljának, az életképes gazdaságok létrejöttének.

Ugyanakkor a Jászságban a korábban már tárgyalt birtokviszonyok miatt, csak 17.565 k.holdat osztottak ki, 3.462 juttatott számára. Ez a megyei átlaggal szemben csak 5 k.hold átlagot jelent. Még ettől is rosszabb a helyzet pl: Jászfényszaru (3 kat.hold) Jászdózsán (2.2 k.hold) vagy Árokszálláson (2.5 k.hold). A termőföldek egy része ún. házhelynek lett kiosztva, fejenként mintegy 280-300 öl területtel.

Az 1945-ös földreform a Jászságban

Település	Juttatottak száma	Kiosztott ingatlan (k.hold)
Alattyán	1456	7.619
Jánoshida	786	3.402
Jászárokszállás	313	789
Jászsalsószentgyörgy	68	382
Jászapáti	143	2.101
Jászberény	754	4.236
Jászdózsa	61	132
Jászfelsőszentgyörgy	250	1.692
Jászfényszaru	312	946
Jászfákóhalma	54	316
Jászkisér	196	1.217
Jászladány	106	1.016
Jászszentandrás	118	221
Jásztelek	19	199

Megállapíthatjuk, hogy a Jászságban a földreform nem érte el a célját. A kialakult helyzet következtében a földhasználók számára 1945-59 között két alternatíva maradt.

Az egyik, a néhány k.holdas újgazdák, a földhöz nem jutott mezőgazdasági munkások, miután sem igával, sem szerszámmal nem rendelkeztek (a gazdaságok 40 %-a még az önellátás szintjén sem tudott termelni) hamarosan a szövetkezés útjára léptek. Ezek a termelési célú paraszti szövetkezések, majd ebből kialakultak a földműves szövetkezetek, illetve még később az agrár szövetkezetek. Azok számára, akik csak haszonbéres földet kaptak, megalakultak a földbérlet szövetkezetek.

A másik út, a hagyományos paraszti gazdálkodás, amely főleg a 10-15 k.holddal, illetve az ezeztől nagyobb kisparaszti gazdaságokra volt jellemző.

Mindkét esetben, hagyományos kisparaszti földhasználati technológiáról beszélhetünk: fogatos művelésről, kézimunkáról, kis üzemi gazdálkodásról, a trágyázás mellőzéséről. A szövetkezetek esetében ezen segítettek az 1948-tól megalakuló gépállomások, a lassan szaporodó gépállomány kihasználása miatt azonban össze kellett vonni a sok tagban lévő szövetkezeti földeket, amely a tagosításhoz vezetett.

Mind a termelőszövetkezetek, mind az önállóan gazdálkodó kisparasztok számára küzdelmes évek következtek. A szövetkezetek ekkor rakták le a közös gazdálkodás, a nagyüzemi termelés alapjait, az önállóan gazdálkodók pedig pótolták a háború okozta iga és

szerszámbeli veszteségeket. Eközben a fokozódó adóterhek, a kötelező beszolgáltatás, az előírt vetési tervek (pl. gyapot, rizs stb.) sújtották főleg az egyéni gazdálkodókat.

Ezért 1961-ig nagyon sokan, közülük főleg a fiatalok ott hagyták a mezőgazdaságot, és leginkább az iparban helyezkedtek el.

Az elviselhetetlen adóterhek miatt sokan szétírták a földet a gyerekekre, és a tanyáról a városokba, falvakba költöztek. Ez a folyamat végül a tanyarendszer, és vele a hagyományos paraszti gazdálkodás felbomlását eredményezte. Ugyanakkor a szövetkezetek megerősödtek. Az 1956-os forradalom után a beadások eltörlésével, a szerződéses felvásárlás bevezetésével a termelés biztonsága és jövedelmezősége javult. Meghatározóvá vált az állattenyésztés, elterjedt az öntözéses gazdálkodás, a műtrágyázás.

Földhasználat termelőszövetkezeti keretekben

1961-re befejeződött a mezőgazdaság ún. szocialista átszervezése, kialakultak a nagyüzemi gazdálkodás keretei. Ekkora a Jászság termőföldterületének mintegy 96%-át termelőszövetkezeti, illetve állami szektorban művelték, s alig 4 %-ra volt tehető az egyéni művelés. A következő évtizedekben lényeges változások következtek a természeti és épített környezetben. A határ átalakult, hatalmas búza, kukorica, cukorrépa stb. táblák húzódtak, eltűntek a sokszínű parcellák. A tanyák helyén megjelentek a modern technológiával épített állattartótelepek, gépcsarnokok, tsz központok. Az állam által segített, de egyre inkább hitelekkel megtámogatott saját erőből történő vásárlásokkal kialakultak a szövetkezetek minden igényt kielégítő gépparkjai, meghatározóvá vált a kemizálás, a műtrágyák felhasználása, a gépesített állattartás kialakulása, ezzel együtt a takarmányozás és öntözéses gazdálkodás szerepének növekedése.

Megállapítható, hogy a magyar mezőgazdasági termelés modernizálása a fejlett európai országokhoz képest megkésve kezdődött, de viszonylag gyors ütemben és az erőteljes iparfejlesztés folyamatával párhuzamosan, kedvező tőkefeltételek között bontakozott ki. Az agrotechnika fejlődése, pl.: a kukorica négyzetes vetése, silózás stb., a részesművelés elfogadása (így a nem mezőgazdaságban dolgozó családtagok is bedolgoztak) a háztáji termelés eredményei a fejlett Európában is példaértékűek lettek.

A megerősödött, korszerű gépi művelésre berendezkedett szövetkezetek jó gazdálkodása megmutatkozott a termelési eredményekben is: a Jászapáti Velemi Endre tsz-ben 1980-ban búzából 46.2 q, kukoricából 64.2 q, cukorrépából 431.3 q napraforgóból 30.9 q, paradicsomból 402 q termést ért el hektáronként.

Ugyanakkor a tagosítás, a gépi technológia alkalmazása károsan megváltoztatta a természeti körülményeket, eltűntek a természetes vízfolyások és az árokrendszerek. Az állattartó telepek környékén megnövekedtek a szervesanyagterhelés talajt és állóvizet károsító hatásai, növekedtek az elgyomosodott parlagterületek, a szervestrágya használat visszaszorult. Ennek ellenére a rendszerváltásig a magyar mezőgazdaság a Jászságban is meghatározó szerepűvé, húzóerővé vált, a nemzeti jövedelem jelentős részét adta. Ebben az időszakban különösen kiemelkedő eredményeket ért el a Jászberényi Kossuth, a Jászberényi Zagyvamenti, a Jászapáti Velemi Endre, a Jásztelki Tolbuchin, a Jászárokszállási Kossuth Termelő Szövetkezet.

A földhasználat átalakulása a rendszerváltás után

A rendszerváltás és a kétségkívül jó szándékú de nem igazán átgondolt Kárpótlási Törvény azonban ismét gyökeres változásokat hozott a mezőgazdaság tulajdoni viszonyaiban, a földhasználat módjában nem mindig előnyére.

Azok, illetve örökösök, akik a mezőgazdaság szocialista átszervezéskor nem álltak be a tsz-ekbe, hanem az iparban helyezkedtek el - de földjük a termelő szövetkezetek tulajdonába került, ún. kárpótlási jegyet kaptak, amellyel licitálhattak, földet (is) vásárolhattak, és az a tulajdonukba került. De lehetett úgy is termőföldhöz jutni, hogy kárpótlási jegy vásárlása után, azon földre licitáltak.

Azok, akik földjüket tagként bevitték a tsz-ekbe, ún. részarány tulajdoni földtulajdont (aranykoronát) vagy szintén kárpótlási jegyet kaptak. Ezen földek többsége ma is általában ún. osztatlan közös tulajdonban van, bár lehetőség van a kimérésre, mellyel az utóbbi időben sokan éltek.

A magyar Földtörvény szerint ma hazánkban termőföld csak magánszemélyek tulajdonában - korlátozott mértékben - illetve korlátozás nélkül a magyar állam valamint az önkormányzatok és közalapítványok tulajdonában lehet. Termelő szövetkezet tehát nem lehet földtulajdonos. Kivételes esetben lehet tulajdonos az egyház is.

Így a Jászságban az összes termőföld (94.216 hektár) mintegy 80 %-a egyéni, míg 20 %-a állami tulajdonban van. A magántulajdonba került termőföldek mintegy 30 %-át a tulajdonos műveli vagy művelteti, 70 %-át pedig bérlők - főleg az átalakult szövetkezetek - művelik. Megjegyzésül ide kívánkozik: ez az arány az EU tagállamokban éppen fordított.

1990-ben tehát - hasonlóan 1959-61-hez - ismét radikális átrendeződés ment végbe a termőföld tulajdoni viszonyaiban. Problematikus viszont, hogy miközben e tulajdonreform megteremtette a nyugati típusú földhasználat lehetőségét. Ezzel szemben a magyar gazdaság erre az átalakulásra korántsem volt fölkészülve. A hirtelen újra tulajdonossá vált, fél lábbal már nem a mezőgazdaság talaján álló, főleg idősebb generáció már koránál fogva sem volt és ma sem képes korszerű földhasználatra. A középkorú, vagy ennél fiatalabb korosztály most szerzi tapasztalatait, gyürkőzik a családi gazdaságok alapításával. Tanulja a földalapú támogatásokhoz szükséges – és a magyar gazdának – minden képen új regisztrációt. Ezzel együtt, a kisgazdaságok fölfejlesztéséhez szükséges relatív tőkehiány hirtelen megnövekedése, a technológiai fegyelem fellazulása, a generációváltás okozta szakértelem nélküli technika alkalmazása, és a gazdasági átalakulás folyamatának túlpolitizálása azt eredményezte, hogy a magyar mezőgazdaság teljesítménye visszaesett.

Ma a Jászságban mintegy 5-6000 földhasználót tartunk nyilván. Közülük alig néhány tucatra tehető azon kis- és családi gazdaságok száma, akik nem küszködnek tőkehiánnyal és eredményesen gazdálkodnak. Az átalakult, volt termelő szövetkezetek egy része megszűnt, szétforgácsolódott. Közülük a több lábbon álló Jászapáti „2000” MG.RT (JÁSZ-AGRO KFT.) a „Jászföld” RT. Jászladány emelhető ki, mint akik az átalakulás után is kiemelkedő eredményeket érnek el.

Az Európai Unióhoz csatlakozásunk új, lehetőségeket és telejesítendő feladatokat egyaránt magában foglaló helyzetet teremt. Belépésünk napjától tagjai leszünk a Közös Agrárpolitikának és az egységes belső piacnak. Csatlakozásunktól érvényesek lesznek a piaci támogatások, pályázni lehet az exporttámogatásokra, nagyobb szabadságunk lesz a vidékfejlesztési támogatások tekintetében.

Ezzel egyidejűleg életbe lép majd a kvóta rendszer, amely szigorúan megszabja, hogy az országosan miből, mennyit lehet megtermelni, mire jár termelői támogatás. A földhasználat módjában ezek a kötöttségek lesznek az alapvető változások, amelyet még kiegészít az úgynevezett területpihentetési kötelezettség is.

A gazdáknak a kifizető ügynökségeknél kell igényelni a támogatást, ahol egy, parcella azonosítási rendszerben kell regisztráltatni földjüket. Úgy gondolom, hogy az Uniós tagság minden napja állandó megújulásra készíti a magyar termelőket, hogy a versenyhelyzetben is megállják helyüket.

Fodor Ferenc: A Jászság életrajza

Kiss József: Földreform és agrárfejlődés Jászfényszarun 1945-48-ig

Ungar Tibor: A felemelkedés útján (Dokumentumok Szolnok megye negyedszázados történetéből)

Somlyai Magda: Történelemformáló hétköznapiak Jász-Nagykun-Szolnok vármegyében

Horváth István: Így láttam (1949-1989)

Kripner Vera: A magyar agrárgazdaság helyzete a csatlakozás után

A NEM FORMÁLIS KÉPZÉS ELISMERTETÉSE

egy jázsági vizsgálat eredményeiből

A magyar munkaerőpiac ma már európai piac, amely a képesítés helyett fokozatosan a kompetenciára helyezi a hangsúlyt. A képzés felhasználóinak elsőrendű érdeke, hogy a lehető legkevesebb idő-, energia- és költségráfordítással jussanak a munkavállalók a megfelelő kompetenciákhoz. A munka jellege folyamatosan változik, ezáltal változnak a munkavállalóktól elvárt képességek is. A tudástól már nem lehet elvárni, hogy egész életen át statikus maradjon, mint ahogy az korábban volt.

A rendszerváltással együtt járó változás a hazai munkaerőpiacon is magával hozta a munkaerővel szemben támasztott követelmények változását. Viszont nem igazán ismertek ezek az elvárások, igények. A kompetencia alapú emberi erőforrás fejlesztéseket a legtöbb multinacionális vállalat belső képzés keretében végzi. Az iskolarendszerű és a munkahelyi képzések különbözősége mutatnak a megszerezhető tudások és készségek jellegében és mélységében is, aszerint, hogy a gyakorlatban megszerezhető kompetenciák milyen, a munkaerőpiacon hasznosítható „tőkét” nyújtanak a dolgozók számára.

A kutatási eredmények azt mutatják, hogy a munkahelyek gyakorlatában a szaktudás és a kompetencia nem azonos fogalmak, sőt az iskola- és szakképzési keretek között sem állíthatók elő azonos módon, azonos eszközökkel. Amíg a szakképzés elsősorban formalizált ismeretekhez s jogilag meghatározott diplomákhoz kötődik, addig a kompetencia egyéni képességeket jelent, még ha társadalmi intézményekben, közösségekben, munkatapasztalatok során formálódik is.

Az oktatáspolitikának azt a feladatot kell ellátnia, hogy a sikerekhez szükséges új társadalmi kihívásoknak megfelelő kompetenciákat minél eredményesebben kifejlessze. Így felmerül az a kérdés, hogy mi is a szerepe az alapoktatás utáni tanulásnak. Mert ha a készségekre és a kompetenciákra az élet különböző szakaszaiban van szükség, akkor sokkal nagyobb hangsúlyt kell kapnia a nem formális tanulásnak, mivel az egyes életszakaszok más-más készséget preferálnak. Amennyiben viszont a formális tanulásra helyezzük csak a hangsúlyt, úgy biztosítani kell a különböző életszakaszokban a formális képzéshez való ismételt visszatérés lehetőségét.

A kompetencia alapú emberi erőforrás-gazdálkodás bizonyítottan a rendkívüli eredményesség lehetőségét hordozza. Lényege, hogy a munkakör betöltéséhez szükséges kompetenciák s az arra a munkakörre alkalmazott egyén kompetenciái azonosak legyenek.

A felnőttek képzése az egész világon a társadalmi figyelem középpontjába került. A felgyorsult technológiai fejlődés alapfeltételként követeli meg a szakmai tudásnak, a képességeknek s főleg a kompetenciáknak az állandó fejlesztését.

Az aktív állampolgárság és a foglalkoztathatóság egyaránt a megfelelő, naprakész tudás és készségek együttese, amelyek által valósulhat meg a gazdasági és társadalmi életben való aktív részvétel. Ma a változások nagyságrendje és üteme egyre nagyobb, mindannyiunk életére kihat.

A kutatási eredmények egyértelműen igazolják az okozati összefüggést a foglalkoztathatóság és képzettségi szint között. A képzettség egy olyan kulcstényező, amely elengedhetetlen feltétele a foglalkoztathatóságnak. A múltban a képzés a foglalkoztatáshoz igazodott, ma elsősorban a foglalkoztathatóságot kell, hogy célozza: megfelelni a munkahelyi változás kihívásainak. A foglalkoztathatóság, vagyis egy állás megszerzése és megtartása

egyrészt az aktív állampolgárság alapdimenziója, másrészt Európa versenyképességének feltétele.

A rendszerváltás után egyre többször kerül szóba az iskolarendszer újragondolása. Eddig az általános iskolai képzéstől az egyetemi képzésig a fő szerepet a formális képzés jelentette, ami mellett említést tettek az iskolán kívüli képzés szerepéről is. Az európai trendekhez igazodva ma már az „aktív állampolgár” formálása és a „foglalkoztathatóság” egyre fontosabb szerepet ad a kompetenciákat kialakító nem formális és informális tanulásnak.

Az egész életen át tartó tanulás alapjai már az első közösségekben megjelentek, ahol az ismeretek, tapasztalatok átadása apáról fiúra szállt. Akkoriban az emberek egymástól tanultak, a tanulás értékelését maguk az emberek a munka értékelésén keresztül határozták meg. Nem kellett hozzá papíron lefektetett elismerés, speciális diploma. A társadalmi változások eredményeként, a modernizáció hatására ez az informális „tanulást értékelő rendszer” megsemmisült. Mai világunkban a munkaerőpiacon a diplomák, a bizonyítványok, a szakképesítések referenciapontként való küzdelme folyik. A tudáson alapuló gazdaságban a szakképzett munkaerő iránt megnőtt a kereslet, amelyet a munkavállaló és a munkáltató a bizonyítvány, a diploma által lát igazolva.

Az életpályát végigkísérő tanulás ösztönzése és a felnőttképzés bővítése a korábbinál sokkal szélesebb értelmezést tesz szükségessé. A munka világának jelentős szektorában hiányzik még a megszerzett tudás elismerésének átlátható, a további bővítésre ösztönző mechanizmusa. Ehhez nagy szükség lenne a munkavállaló bármilyen képzési formában megszerzett ismereteinek az egyenértékűvé válása lehetőségére, beszámíthatóságára, a közvetlen vagy hosszabb távon érvényesíthető előnyökhöz való kapcsolhatóságára.

Az élethosszig tartó tanulás alapja egy olyan tanulási kultúra megteremtése, ahol a formális, a nem formális és az informális tanulás megbecsülési, elismerési módjának koherens módon történő megközelítésének a kérdését veti fel. Az, hogy az állampolgárok ötvözhessek és egymásra építhessék a formális képzés intézményeiben, a munkahelyen, a szabadidőben, a családi tevékenységek során végzett tanulást, feltételezi a tanulás összes formájának azonosíthatóságát, elismerhetőségét. A tanulás megbecsülésének új átfogó megközelítésére van szükség az eltérő tanulási környezetek és tanulási formák közötti szakadék áthidalásához, illetve az egyéni tanulási utak elérhetőségének elősegítéséhez. Ezekben a kérdésekben/feladatokban való előrelépés, különösen a nem formális és informális tanulás tekintetében létfontosságú lépés lesz az egész életen át tartó tanulás európai térsége felé, amely az Európai Unión belüli szabad mozgáshoz való meglévő jogra épül.

A nem formális képzés néhány kérdése

A világszerte fokozódó gazdasági, társadalmi, műszaki, kulturális téren történő gyors változások újfajta tudást, készséget, rugalmasságot várnak el a ma emberétől. Az Európai Unióban napjainkban végbemenő gyors fejlődés, valamint a népesség fokozatos elöregedéséből adódó demográfiai változások szükségessé tették a versenyképesség megőrzése érdekében egy új képzési szerkezet kidolgozását. A huszonegyedik századbeli változások kihívásaira csak a folyamatos, élethosszig tartó tanulás lehet a sikeres megoldás.

Az elmúlt másfél évtizedben egyre nagyobb érdeklődés jellemezte a formális képzésen túl megszerzett tudás értékelését. Ezt a folyamatot még erősítette az iskolarendszerű képzésekkel szembeni elégedetlenség, s a hirtelen megszorodó munkanélküliek át- és továbbképzésére gyors ütemben tömegessé váló nem formális képzések kialakulása.

A nem formális tanulás elismertetésének európai kezdeményezéseire egyre szélesebb körben találunk példát. Útkereséseik különbözősége azt sugallja, hogy kezdeményezéseik a képzési rendszereik sajátosságaihoz igazodnak, s nem képesek egységes átfogó európai irányt

mutatni. Több országban (Franciaország, Norvégia, Spanyolország stb.) már jogszabály biztosítja az oktatási rendszeren kívül szerzett ismeretek, kompetenciák elismertetésének a lehetőségét.

Az Európai Közösségek támogatásával megvalósuló oktatási, képzési és ifjúsági programok között már számos értékelési és elismerési eszközrendszert fejlesztettek ki (az Egységes Európai Felsőoktatási Oklevél Melléklet; EUROPASS; ECDL számítástechnikai jogosítvány stb.), s az 1999-ben elfogadott Bolognai Nyilatkozatban Európa oktatási miniszterei felvállalták az európai felsőoktatási rendszerek fokozottabb összeegyeztethetőségének a megvalósításában való elkötelezettségüket. Az Európai Kreditviteli Rendszer elterjesztése kiváló eszköze lehet az egész életen át tartó tanulás során a korábban megszerzett ismeretek egy későbbi tanulmányokban való elismerésének akár hazai, akár nemzetközi viszonylatban.

Hazánkban a felnőttképzési törvény megalkotása és a kreditrendelet bevezetése nyitotta meg a jogi utat a nem formális tanulás elismerésének.

A témával kapcsolatos irodalmak, konferenciaanyagok tanulmányozása egyre inkább bizonyítja, hogy az európai kezdeményezések követése hazánkban is az élethosszig tartó tanulás fontos alappillére lesz.

Már Magyarországon is létezik két olyan elfogadott vizsgaforma – a nyelvvizsga, az ECDL számítástechnikai vizsga –, melyeknél elfogadott a nem formális és informális tanulás, mivel mindkét vizsgánál pontosan meghatározott a kimeneti értékelés, s a vizsgaeredményként megkapott bizonyítvány nem függ a tanulási formától. Ennek a két vizsgának a példája igazolja, hogy megteremthető a nem formális és informális tanulás elismerése, ha a munkaerőpiac pontosan megfogalmazza a munkavállalói tulajdonságok, kompetenciák körét, s az oktatás a hagyományos formális képzés szerkezetének átalakulásával képessé válik ennek követésére.

A magyarországi kompetencia-kutatások eredményei egyértelműen bizonyítják, hogy a munkaerőpiac meg tudja fogalmazni a számára használható, fontos kompetenciákat. Fő elvárása a foglalkoztathatóság. Ezt pedig az egyre rugalmasabb, munkaidő kímélő, tanulást ösztönző oktatás tudja csak megvalósítani.

A munka világának jelentős szektoraiban hiányzik még az ismeretek elismertetésének átlátható, további tanulásra ösztönző mechanizmusa. A kompetenciák tartalmának pontos meghatározására, a munkakörökhöz szükséges jól meghatározott kompetenciák megjelölésére lenne szükség. Fontos lenne az élethosszig tartó tanulás eredményességének, a felnőttképzés hatékonyságának köztudatban való tudatosabbá tétele.

A felmérés eredményének bemutatása

A témával való alaposabb foglalkozás érdekében felmérést végeztem a felsőoktatásban tanulók körében. Vizsgálatom célja az volt, hogy a kitöltött kérdőívek feldolgozásával felderítsem: a felnőttképzésben részt vevők előtt mennyire ismert a nem formális képzésben szerzett ismeretek elismertetése. Mennyire közismertek az európai példák, mennyire tartják ezt követhetőnek a hazai viszonylatokban, illetve önmaguk ismereteit beszámítva mennyire látják realitását az elismertethetőségnek.

A Szent István Egyetem Jászberényi Főiskolai Kar levelező tagozatos hallgatói között végeztem el a felmérést. A vizsgálatban részt vevők közül 91 fő humán erőforrás menedzser szakon, 99 fő szociálpedagógus szakon, 62 fő könyvtár szakon, 138 fő művelődésszervező szakon folytatja tanulmányait.

A humán erőforrás szakon II. évfolyamos, a szociálpedagógus szakon I., II. és III. évfolyamos, a könyvtár szakon I., II., III. és IV. évfolyamos, a művelődésszervező szakon pedig I. és III. évfolyamos hallgatók vettek részt a kérdőívek kitöltésében.

A levelező képzésben részt vevő hallgatóink életkora, iskolázottsága, gyakorlatban való tapasztalata, munkaköre sokszínű képet fest, s ezáltal a vizsgálatához használt kérdőív témáját is sokféleképpen közelítették meg. A tudás társadalma felé való haladás igénye, a munkaerőpiac követelményeinek való megfelelés, s így a személyes boldogulás reménye ösztönzi hallgatóinkat a minél célirányosabb, idő- és költségkímélő felnőttoktatásban való részvételre. Ezzel szemben a közoktatásból hozott megszokott tapasztalatok nem engedik őket elrugaszkodni a formális képzéstől – sajnos a közoktatás ma is ezt erősíti -, vagyis egy új tanulási kultúra kialakulása elsősorban gondolati formálódást igényel ma.

Hallgatóink az ország egész területéről érkeznek, életkoruk 19 és 49 év között mozog. (1. sz. tábla) A hallgatók több mint fele nappali tagozaton gimnáziumot vagy szakközépiskolát, kisebb részük ipari iskolát, technikumot, vagy dolgozók gimnáziumát végzett. A kérdőívek feldolgozását szakonként, évfolyamonként végeztem.

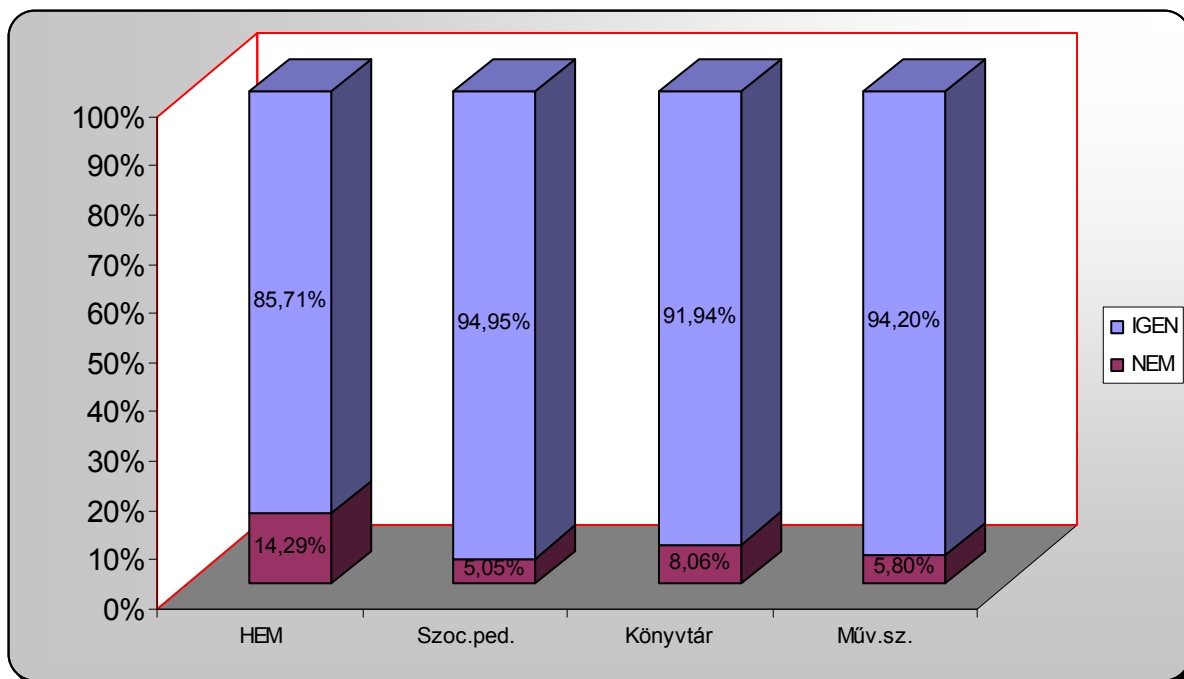
1. sz. tábla. A vizsgálatban résztvevők kormegoszlása

	19-25 éves	26-30 éves	31-40 éves	40 év fölött
Humán erőforrás menedzser	38%	27%	32%	3%
Szociálpedagógus	49%	17%	25%	9%
Könyvtár	42%	23%	26%	9%
Művelődésszervező	39%	33%	21%	7%
ÖSSZESEN:	42%	25%	26%	7%

A beérkezett válaszok értékelése

Az első kérdésre adott válaszok azt tükrözik, hogy a felnőttoktatásban részt vevők között ismertek a külföldi példák, s a magyar felsőoktatásban is elképzelhetőnek tartják az önállóan megszerzett ismeretek beszámítását (92,05%).

2. sz. tábla 1. Európa néhány országában elismerik/beszámítják a képzésben a munkaköréhez szükséges, önállóan megszerzett ismereteket. Elképzelhetőnek tartja e rendszer bevezetését a magyar felsőoktatásban?

Az évfolyamok számának emelkedésével ennek ismertsége, s igénye egyre erőteljesebb (szociálpedagógus I. évfolyam: 92,68%, II. évfolyam: 94,87%, III. évfolyam: 100%). Ezt az emelkedő tendenciát tapasztaljuk akkor is, ha a vizsgált szakokat együtt tekintjük, évfolyamokra bontva. Ha összevetjük az első- és másodévesek által megjelölt elismertetést, a harmad- és negyedévesek által megjelöltekkel, a magasabb évfolyamok több mint 10 százalékkal magasabb értéket mutatnak (I-II. évfolyam: 51,64%, III-IV. évfolyam: 62,88%).

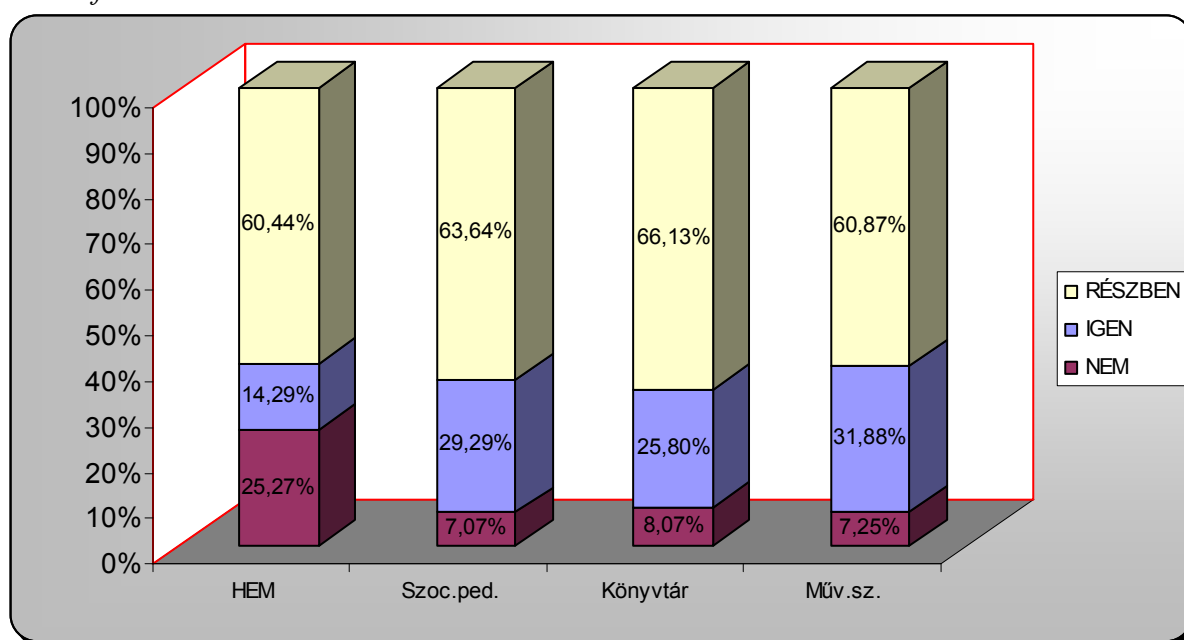
A tanulmányok előrehaladtával egyre többen helyezkednek el a szaknak megfelelő munkahelyeken, illetve a tantárgyi követelmények, a képesítési követelmények egyre alaposabb ismerete lehetővé teszi a saját ismeretekkel való összevetést, s annak a felismerését, hogy melyek azok az ismeretek, a gyakorlatban szerzett tapasztalatok, amelyek a felnőttképzésben elismertethetők lehetnek. Remélhetőleg ennek tulajdonítható az évfolyamok számával emelkedő százaléérték is. De a kérdőív további kérdéseire adott válaszok számomra azt mutatják, hogy a megkérdezettek nincsenek tisztában a formális, nem formális és informális tanulás különbözőségével, s a gyakorlatban megszerezhető ismeretek elismertetésének tartalmával.

A megkérdezettek további kérdésekre adott válaszaik azt tükrözik, hogy csupán a berögzött formális oktatás megszokott tantervi előírásai keretében gondolkodnak, a szak tantervi programját tekintik meghatározónak, s ettől nem tudnak elrugaszkodni. Kiemeltem az eredmények közül a legmagasabb értéket mutató szociálpedagógus szakot. A többi szak tantervével összehasonlítva ez az a szak, amelyben az elméleti tananyag a legszorosabb kapcsolatban van a gyakorlattal. A legmagasabb óraszámúban található meg benne a terepgyakorlat, a tréning. 34,34% dolgozik a szaknak megfelelő munkaterületen, az I. évfolyamosak közül 26,83%; a másodévesek közül 12,82%; a harmadévesek közül 94,74%. Az első kérdésre adott válasz eredménye egyértelműen összecseng a szaknak megfelelő munkahelyen dolgozók arányával (92,68%; 94,87%; 100%). Az évfolyamok emelkedésével már jeleztem a párhuzamot. De ilyen érték mellett nagyon hiányolható, hogy a további kérdések válaszáinál nincs szerepe a gyakorlati ismereteknek, tapasztalatoknak. A választ adók csak az elméleti oktatás tantárgyainak kereteiben gondolkodnak, s csupán a konkrét

elméleti tárgyra irányul a figyelmük. Arra helyezik a hangsúlyt, hogy kognitíve milyen tantárgyakat fognak tanulni, s nem merül fel bennük a gyakorlat során, az informális képzésben szerzett ismeretek elismertetésének gondolata.

Mindezek mellett a 92,05 százalékos *igen* választása egyértelmű igényt tükröz: érzik a lehetőség szükségességét, még ha nem is tudják azt pontosan meghatározni. Fontos lenne ennek az igénynek a megjelenésével számolni, amikor a kormány a felnőttképzésben részt vevők számát a 200-300 ezerről 800 ezerre – egymillióra tervezi emelni. (Magyar Hírlap 2002. november 19.)

3. sz. tábla 2. Véleménye szerint van-e realitása annak, hogy az önállóan megszerzett ismereteket elismerve, mentesítsék az oktatásra jelentkezőket a felvételi eljárás alól a felsőoktatásban?

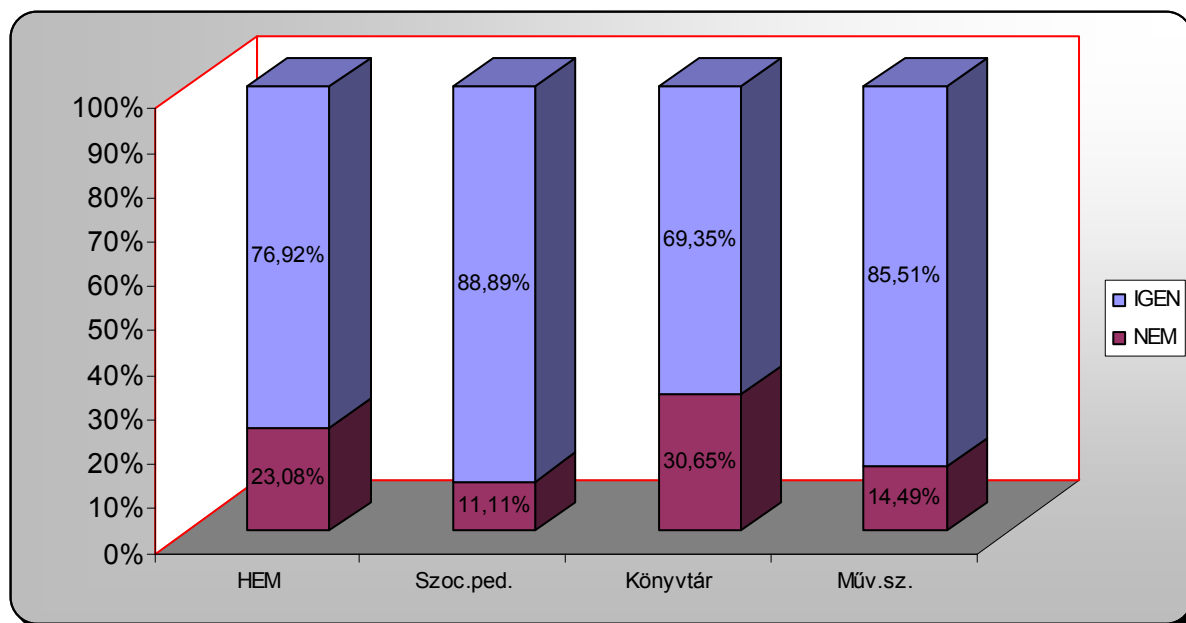
A felvételi eljárás során való nem formális képzésben történt ismeretek beszámítását már sokkal kevesebben tartják a mai felsőoktatási eljárásban megvalósíthatónak. (3 sz. tábla) Kevesebben látják annak a realitását, hogy a felvételi rendszer rugalmasabbá tud válni, hogy ne azonos szempontok alapján mérjenek, pontosabban nem csak a középiskolában előírt tantervi tananyag számonkérése lehet az egyetlen felvételi követelmény. Főleg az I. és II. évesek ítélik meg úgy (23,59%), hogy nem képzelhető el a mentesítés a felvételi eljárás rendszerében. A válaszok értékelésénél számításba kell vennünk, hogy a megkérdezettek több mint a fele nappali tagozaton gimnáziumban, szakközépiskolában végzett, illetve 42 százalékuk 19 és 25 év közötti. Tehát leginkább frissen érettségizettek, akik kisgyermekkoruk óta még nem szakadtak el az iskolapadtól. Nem is várható el tőlük, hogy ne a formális képzés megszokott keretei között gondolkodjanak. De már a több éves gyakorlattal rendelkezők felvételi vizsgáján jól érezhető – ki is fejtik ezt - , hogy sokszor nehézséget jelent számukra a szaktól és a szakmától kicsit távolabb álló középiskolai tananyaghoz való visszatérés a vizsgára készülés során. Szerintük a több éves munkatapasztalatot, illetve az ahhoz kapcsolódó nem formális úton szerzett ismereteket számon kérő szakmai elbeszélgetést tartalmazó felvételi vizsga már jóval közelebb állna a gyakorlati élethez.

Kategorikus elutasítás viszont csak 11,54 százaléknál jelenik meg. 243 fő (62,31%) ért egyet a részbeni elismeréssel. Ez a magas százalékot mutató eredmény mindenképpen

elgondolkodtató lehetne a felsőoktatási felvételi rendszer kidolgozásánál. Nem lehet azonos szempontok alapján mérni a középiskolás tananyag számonkérését egy frissen érettségiző vagy a már sok évet munkahelyen dolgozó, és a szakhoz inkább kapcsolódó gyakorlati ismeretekkel rendelkező jelölt között. A megkérdezettek több mint felénél adott *részben* válasz (62,31%) számomra bizonytalanságot tükröz. Érzik a változtatás igényét, de nem tudják azt pontosan behatárolni. Csak a formális oktatás, számonkérés keretei között gondolkodnak, nem tudják ebbe a keretbe beilleszteni, illetve pontosan ebbe a keretbe akarják beilleszteni a nem formális és informális képzés eredményének beszámíthatóságát.

Napjainkban, amikor az emelt szintű érettségi következményeként a felsőoktatásban mindenképpen módosul a felvételi eljárás, és már sok felsőoktatási intézmény különbséget tesz a nappali és levelező, illetve az állami és a költségtérítéses képzés felvételi rendszere között, fontos lenne a felnőttképzés esetében az előzetesen megszerzett ismeretek, illetve a gyakorlatban szerzett tapasztalatok másként való megmértetését, beszámíthatóságát értékelni.

4. sz. tábla 3. Véleménye szerint elfogadható-e, hogy a már említett ismereteket kreditben mérjék a felsőfokú képzésben?

A harmadik kérdéssel a tanulmányok kreditben való mérésének az igényét vizsgáltam. A 390 fő közül már 150 fő tanul az I. évfolyamon kreditrendszerben. (4. sz. tábla) Bár még csak fél éves tapasztalattal rendelkeznek, de közülük 131 fő (87,33%) elfogadhatónak tartja az ismeretek kreditben való mérését. Sajnos, felsőoktatásunk kreditrendszerben való oktatása még gyermekcipőben jár, s leginkább a tantárgyakhoz való kreditpont hozzárendelését jelenti. Ennek következtében csak a formális képzés s a képesítési követelmény által behatárolt tanterv keretei között mozog. Így még a gondolata sem merül fel a gyakorlat során megszerzett ismeretek kreditben való beszámíthatóságának. Igaz, a kredittörvény kimondja, hogy minden, tanulmányi munkaidő-ráfordítással járó tanulmányi követelmény teljesítését felsőoktatási kreditpontokban mérik, de annak megvalósulásához még nagyfokú szemléletváltásra lenne szükség a képesítési követelményeket és a tanterveket megfogalmazók körében.

A *nem*-mel válaszolóknak (12,67%) talán még rövid volt ez a tanulmányi idő arra, hogy felfedezzék a kreditpontokkal történő mérés későbbi lehetőségeit.

A felsőbb évesek közül - akik már kimaradtak tanulmányaik folytán a kreditrendszerű oktatásból - a 240 főből 188-an jelölték a kreditben való mérés lehetőségét.

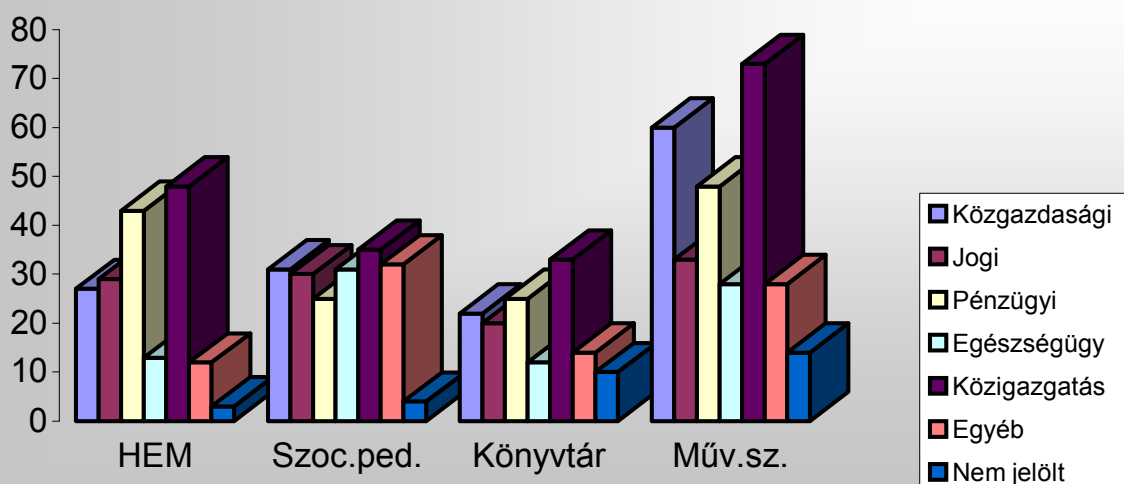
A kreditekkel elismert összes hallgatói tanulmányi munkaidő tartalmazza a kontaktórákat és az egyéni hallgatói tanulmányi munkaórákat is. Azáltal, hogy a tanulmányi követelmények teljesítését minden felsőoktatási intézményben kreditpontokban mérik, lehetőség nyílik az intézményen belüli és az intézmények közötti átjárhatóságra, megteremtődik a lehetősége a hallgatói mobilitásnak. A kredittörvény biztosítja a hallgató számára azt a lehetőséget, hogy a tantárgyak követelményének 75 százalékos egyezősége esetén elfogadják a felsőoktatási intézmények egymás között a tantárgyak teljesítésének értékelését. Ezzel lerövidül egy újabb diploma megszerzésének az ideje, a szükséges kreditpontokat úgy gyűjtheti össze a hallgató, hogy nem kell a korábban már tanult tantárgyakat ismét felvett tárgyai között hallgatnia, s vizsgát tennie.

Hallgatóink közül többen folytatják tanulmányaikat a diploma megszerzése után külföldön, s igénybe veszik azt a lehetőséget, hogy a tanult tantárgyaikat, vizsgáikat a külföldi tanulmányaikba – kreditpontokba átszámítva – beszámíttatják. Ezáltal lerövidül a tanulmányi idejük, és jelentősen csökken a tandíjuk is. De az ő esetükben is csak az elméleti tárgyak elismertethetőségére van lehetőség. A gyakorlati tárgyak beszámításánál már megakad ez a folyamata. Főleg Ausztriába, Németországba, az Egyesült Államokba mennek tovább hallgatóink, (főleg tanító szakon végzettek) akik eddig a megszerzett diploma beszámítását kérik. Nem okoz problémát a pszichológia, pedagógia, művészettörténet, művelődéstörténet, filozófiai tárgyak elismertetése, de nincs erre lehetőség az egyéni, csoportos hospitálás és tanítási gyakorlat, illetve a munkában eltöltött évek tapasztalata terén.

A kredittörvény elfogadása, bevezetése az első törvény által biztosított lehetőség a formális úton szerzett ismeretek mellett az informális úton szerzett ismeretek elismerésének. Fontos látni, hogy a vizsgálatban részt vevők közül 319 fő (81,79%) döntött a kreditben való mérés elfogadhatósága mellett, még akkor is, amikor kevés tapasztalattal rendelkeznek, s nincsenek tisztában azzal, hogy mit mér a kredit, és nem ismerik igazán annak a képzések során megvalósítható előnyeit.

(5 sz. tábla) 4. *Milyen szakterületeken tartja elismerhetőnek az önállóan megszerzett ismereteket?*

Választott elismertethető szakterületek

A következő kérdés vizsgálatánál azt elemeztem, hogy a felnőttképzésben résztvevők milyen szakterületeken tartják elismerhetőnek az önállóan megszerzett ismereteket. (5. sz. tábla) Az összesített értékelésnél kiemelkedő érték jut a közigazgatási, a pénzügyi, a közgazdasági ismereteknek. A szakonkénti vizsgálatnál a közigazgatásnak jut az első hely, de a második, harmadik helyen a tanulmányokhoz legközelebb álló szakterületek kapják a magasabb értékeket.

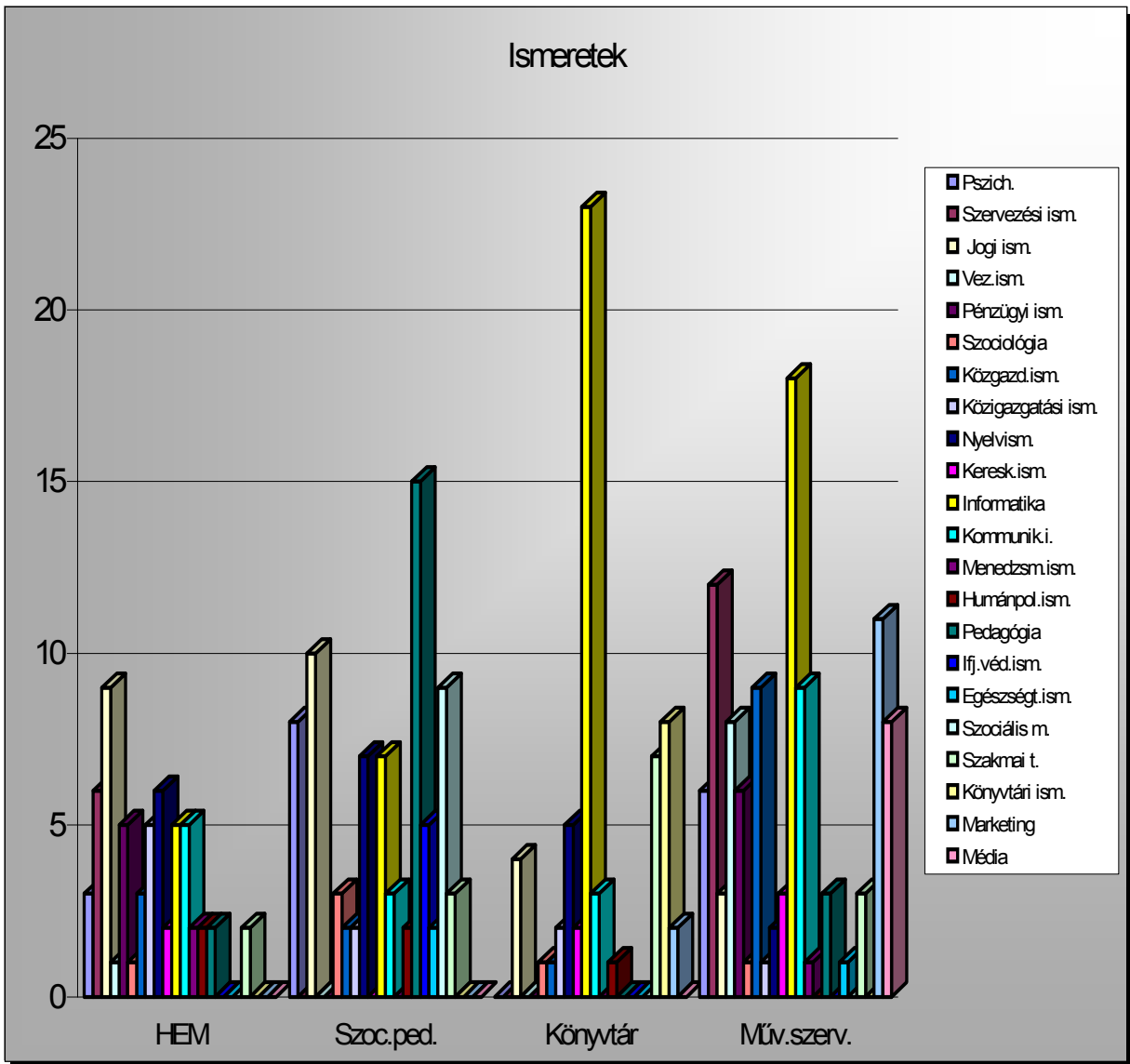
A *szociálpedagógus* szaknál még az egészségügyi, a jogi, de a közgazdasági ismeretek is magas értéket kapnak. A megkérdezettek 34,34 százaléka dolgozik a szakhoz kapcsolódó munkaterületen, ahol szükségük van a közigazgatási, az egészségügyi, a jogi ismeretekre, talán ezért is választották ezeket a szakterületeket. De már az önmaguk esetében választott szakterületekkel nem találom az egybecsengést. Azonnal visszatérnek a formális képzés tanterve által meghatározott tantárgyakhoz, s legtöbbször a pedagógiát, pszichológiát választják. 11 százalék választja csupán a szociális munkát, s csak 3 százalék jelöli meg a szakmai tárgyakat. Elsősorban nem is a szakhoz kapcsolódó munkaviszonyban levő harmadévesek a választók, s ez számomra még inkább erősíti azt a gondolatot, hogy nincsenek tisztában a gyakorlatban szerzett ismeretek beszámíthatóságának jelentőségével.

A *humán erőforrás menedzser* (HEM) szaknál a második kiemelkedő értéket a pénzügyi ismeret kapja, míg a *művelődésszervező* szakon a közigazgatás után a közgazdaság. Vizsgálódásom során úgy láttam, hogy ezeket az értékeket érdemes összevetni a jelenlegi foglalkozásokkal. A hallgatók nagy százaléka dolgozik a közigazgatásban, illetve vállalkozásokban, ahol természetesen a közigazgatási, illetve a pénzügyi, közgazdasági és jogi ismeretekre van szükségük. De a mindennapi életben is ezek a szakterületek azok, amelyekre szükségünk van, s egyre többen szerzik meg akár informálisan is a szükséges ismereteket. Saját korábbi tapasztalataim alapján csak a formális képzés során kialakított akadémiai tudás elismertetésében gondolkodnak, nem jelenik meg igazán a gyakorlatból hozott ismeret. Igaz, hogy a megkérdezetteknek csak 30,26 százaléka dolgozik a szakhoz kapcsolható munkaterületen, de ez az egyharmad arány még töredékében sem jelzi a gyakorlati ismeretek elismertetésének az igényét. Viszont magas azok aránya, akik nem a szakhoz kapcsolható munkakörben dolgoznak, így nem is lehetnek saját, szakhoz kapcsolható gyakorlati tapasztalataik.

Az életkorok vizsgálatánál szintén az tükröződik, hogy legnagyobb arányban a 19-25 évesek (39%), illetve a 26-30 évesek (33%) szerepelnek a megkérdezettek körében, tehát sok gyakorlati tapasztalattal még nem is rendelkezhetnek.

Fontos számba venni, hogy a felnőttképzésbe belépők milyen szakterületeken, milyen elméleti, gyakorlati ismeretekkel rendelkeznek, hol van a hiány, amit a formális oktatásnak nyújtania kellene. Hol van az a többlet, amit viszont fel kellene használni. Egymástól szívesebben, könnyebben tanulnak az emberek. A gyakorlatban megszerzett pozitív, illetve negatív tapasztalatok értékét fel kell használni, be kell építeni a felnőttképzés módszereibe. Számba kell venni, hogy az emberekben a mai felgyorsult technológiai fejlődés, a fejlett piacgazdaság kialakította az igényt a közigazgatási, közgazdasági, jogi ismeretek iránt. A képzés során az igényeket kell kielégíteni, s a meglévő ismereteket tudomásul venni. Az oktatás csak ebben az esetben lehet piacképes, s ekkor tudja a gazdaságot szolgálni.

(6 sz. tábla) Milyen ismereteket tudna elismertetni, amelyet a munkája során önállóan szerzett meg?

Az utolsó kérdés feldolgozását több irányból közelítettem meg. Először szakonként megvizsgáltam, hogy milyen szakterületeket jelölnek meg, amelyeket a jelenlegi tanulmányaiknál beszámíthatnának. (6. sz. tábla) Majd vizsgáltam azt, hogy a megjelölt foglalkozás és a választott beszámítható ismeret hogyan függhet össze. Szakonként milyen arányban dolgoznak a szakhoz kapcsolható munkaterületen. Közülük milyen arányban tudnának a szakhoz és a munkához egyaránt kapcsolható ismereteket beszámíttatni. Milyen arányban dolgoznak a szaktól teljesen eltérő munkaterületen. Vannak-e közöttük, akik mégis tudnának szakterülethez kapcsolható ismereteket beszámíttatni (lehetnek olyanok, akik korábban dolgoztak a szakhoz kapcsolódó munkaterületen). Jelentős számban voltak olyanok is, akik a tantervi anyaghoz kapcsolható ismereteket jelölték meg. Örömteli, hogy kevés volt azoknak a száma, akik nem dolgoznak (sőt közöttük voltak GYES-en, GYED-en lévők is), de még ebben a csoportban is volt olyan, aki tudott szakterülethez vagy tantervi anyaghoz való elismertethetőséget jelölni.

A *humán erőforrás menedzser* szaknál legtöbben a jogi ismereteket, a nyelvismeretet, a szervezési ismereteket jelölték meg. Közülük 34,07% dolgozik a tanulmányainak megfelelő munkahelyen, s ebből a csoportból 51,61% jelölt meg olyan beszámítást, amely a szakhoz és a munkához egyaránt kapcsolódik. Tehát a vizsgáltak 1/3-a a szaknak megfelelő munkahelyen tud dolgozni, illetve a munkájához szükséges diploma megszerzésében vesz részt. Közülük valamivel több mint a fele tudna a szakhoz kapcsolódó beszámítást kérni, amit a munkája során már megszerzett, s hasznosíthatna a tanulmányai során. További 26 százalékot jelentő csoporttal is számolhatunk, akik jelenleg ugyan nem a szakhoz kapcsolódó munkaterületen dolgoznak (vagy nem jelöltek meg foglalkozást), de tudnak olyan beszámítást kérni, amely vagy a szakhoz, vagy a szakhoz és a munkához kapcsolható. Nagyon sok esetben rendelkeznek olyan ismeretekkel, amelyek a szak tantervében megjelölt tárgyak esetén elismerhetők lehetnek (pl.: nyelv, informatika stb.). Ők valószínűleg megpróbálnak még tanulmányaik során vagy diplomájuk megszerzése után a végzettségüknek megfelelő munkahelyen elhelyezkedni. (Előfordulhat, hogy éppen a diploma a feltétele az elhelyezkedésnek.)

A *szociálpedagógus* szakon a legtöbbször által megjelölt terület a pedagógia, a jog, a szociális munka, a pszichológia. 34,34% jelöl szaknak megfelelő munkaterületet, s 54 fő (54,55%) tud beszámítható ismereteket megjelölni, 39,39% szaknak megfelelő ismereteket, közel 10% tantervi anyaghoz kapcsolható. A III. évesek közül már 18 fő (94,74%) dolgozik a szaknak megfelelő területen, s 15 fő (78,95%) jelölt elismertethető tudásanyagot. Jelentősen magas arány (78,95%) mutatkozik a szakhoz és munkához kapcsolható ismeretek beszámíthatóságánál.

A *könyvtár* szakon ahhoz képest, hogy jelenleg csupán 18 fő (29%) dolgozik a szaknak megfelelő munkaterületen, mégis az I. évfolyamon 60%, a II. évfolyamon 57,14%, a III. évfolyamon 75%, a IV. évfolyamon 52,17% tudna ismereteket beszámíttatni. Ezt a magas beszámíthatósági értéket elsősorban az informatikai ismeretek jelentik, amelyek természetesen a szakhoz is szorosan kapcsolódnak. Jelentősen befolyásolja ezt napjaink technikai forradalma, azon informatikai ismeretek szükségessége, amelyek nélkül ma már kevés munkahelyen tud a munkavállaló sikeresen boldogulni.

Ezek az arányok meglehetősen magasak, főleg ahhoz viszonyítva, hogy csak 30,26 százalékuk dolgozik egyértelműen szakhoz kapcsolható munkaterületen. Humán erőforrás menedzser szakon 34,07%, szociálpedagógus szakon 34,34%, könyvtár szakon 29,03% és művelődésszervező szakon 25,36%. De a javaslatok változatlanul csak elméleti síkon maradnak, hiányzik a gyakorlati ismeretek elismertetésének a gondolata.

A vizsgálat eredményeinek összegzése

A kérdőívekre adott válaszokat elemezve azt tapasztaltam, hogy nem ismeretlen a megkérdezettek előtt az előzetesen megszerzett ismeretek beszámíthatósága, elismertetése a formális képzés keretein belül. Fel is merül ez az igény, szükségét érzik a hazai oktatásban való megjelenésének. A 390 fő közül 197 fő (50,51%) jelöl meg valamilyen beszámítható ismeretet. Közülük 21,28%, aki a szaknak megfelelő munkahelyen dolgozik, s a szakhoz, a tantervi anyaghoz, munkához kapcsolódó ismeret beszámítását jelöli. Ez magas arány, s tükrözi azt az igényt, hogy a munkavállalónak a formális képzésen túl a munkaköre betöltéséhez arra is szüksége van, hogy továbbképezze magát akár a nem formális, akár az informális tanulás keretei között.

Ellentmondásokat is találok az értékelt válaszokban. A megkérdezettek nagy többsége tanul egy adott szakon, de nem annak megfelelő munkakörben dolgozik. Az életkorok leginkább azt tükrözik, hogy még nem volt alkalm, vagy rövid ideig volt csak alkalm gyakorlati tapasztalatokat gyűjteni, illetve informális úton olyan ismereteket megszerezni, amely munkájának a végzéséhez szükségesek, s a jelenlegi tanulmányainál beszámíthatóak lehetnének.

Többen nincsenek tisztában a formális, nem formális és informális tanulás különbözőségével. A munkakörhöz szükséges kompetenciák helyett csak konkrét tantervi tantárgyakban gondolkodnak, s a valódi gyakorlati tapasztalatok értéke fel sem merül az elismertetés gondolatában. Az évtizedek óta kialakult szokás nagyon meghatározó, s ismereteiket konkrét tantárgyakban képezik le. Komoly lépések szükségesek még ahhoz, hogy a szemlélet átalakulhasson, a formális tanulással a nem formális és informális tanulás is azonos rangra kerülhessen.

A hallgatónk között végzett felmérésem mutatja, hogy jobbra ismertek a nemzetközi példák, s a hazai viszonylatban is igény lenne rá. De a nem formális tanulás eredményeként megszerzett tudás elismerése még nem tud elszakadni a formális képzés rendszerétől, s egyáltalán „...nehezen tud elszakadni az egyén környezetének kultúramodelljeitől ...” (Kálmán, Anikó (2002): Andragógiai interdiszciplináris kutatómódszertan.)

A megkérdezettek 80 százalékának van munkahelye, de közülük csupán egyharmada dolgozik a szaknak megfelelő munkahelyen. Így a résztvevők kis szegmense az a csoport, akiknél érdemben lehet vizsgálni a szak és a munkakör ismereteinek kapcsolatát. Viszont 70 százalékuk tud olyan szakterületet megjelölni, amelyet a munkájához már előzetesen, nem formális és informális úton megszerzett. Ez a magas arány igazolja, hogy a munkaerőpiaci elvárásokhoz igazodva a munkavállaló rákényszerül ismereteinek állandó bővítésére, naprakészen tartására, s ezt az igényt kell a felnőttoktatásnak kiszolgáltatnia.

Az újabb képzésekbe lépők egyre sokszínűbb előképzettséget hoznak magukkal, és ez megköveteli, hogy a képzés rugalmasan alkalmazkodjon ehhez a helyzethez, s mindenkinek igényéhez igazodva a szükségeset, tehát újat, többet nyújthasson. A moduláris vagy kreditálható képzéssel csak azokat a képzési elemeket kell biztosítani, amire a hallgatónak éppen aktuálisan szüksége van. A motiváció erősítése és a tényleges eredmény elérése érdekében mind az oktatók, mind a képzésben résztvevők szemléletét, tanulási-tanítási gyakorlatát változtatni szükséges.

Iskolai kultúránk merevsége, kötöttsége és sajnos bürokratizmusa miatt hallgatónk válaszaiból az tükröződik, hogy csak a formális képzés tantervi keretei között mozognak, s nem jutnak el még gondolatban sem a gyakorlati tapasztalatok elismertetésének a gondolatához. A felnőttképzésnek alapvetően gyakorlatorientáltnak, illetve kompetenciaorientáltnak, munkatapasztalaton alapulónak kellene lennie, önálló vagy irányított tevékenység közben kellene történnie, ahol az oktató már a tanulás irányító szerepét tölti be. Az utóbbi évek jogalkotása jelentősen hozzájárult az oktatáspolitikai változásához. Az oktatási piac létrejöttének feltételeit az oktatási törvények teremtették meg. A közoktatási törvény kiszélesítette az iskolaalapítás lehetőségét, a felsőoktatási törvény megteremtette a magán

felsőoktatási intézmény alapításának a lehetőségét, a szakképzési törvény pedig az oktatási piac kiszélesedését jelentette. Lehetőséget teremtett az iskolarendszeren kívüli vállalkozási rendszerben folyó szakképzés lehetőségének. Az Országos Képzési Jegyzék megjelenésével lehetősége nyílt a vállalkozásoknak a piacra lépésre, s megteremtődött a lehetősége a munkavállalók rövidebb távú képzésére, átképzésére.

A kreditek rendszerének megalapozása a leginkább elterjedt hallgatói mobilitás megfelelő eszköze lehet. A kölcsönösen elismert minőségbiztosítási rendszerekkel együtt az ECTS (Európai Kreditátviteli Rendszer), vagy egy ECTS-el kompatibilis kreditrendszer lehetővé teszi a tanulók hozzáférését az európai munkaerőpiachoz, elősegítik az európai felsőoktatás versenyképességét.

A felnőttképzési törvény a felnőttképzési tevékenységhez kapcsolódó szolgáltatás formái között felsorolja az előzetes tudás értékelését, s említést tesz az előzetes tudásszint felmérésének lehetőségéről, viszont sem az eszközrendszerére, sem a végrehajtás módjára nem tesz további utalást.

Az előzőekben említett törvények mind hozzájárulnak az élethosszig tartó tanulás lehetőségének megteremtéséhez. De további lépésekre van szükség, hogy megvalósulhasson a képzések egyenrangúsága, hogy a nem formális és informális tanulás elismerésével méltán hozzájárulhasson a tudás társadalmának a kialakulásához.

A kutatás eredményeiből egyértelműen kiderül, hogy a foglalkoztathatóság, a kompetencia igény és a régi, hagyományos, egész országra jellemző képzések között feszültség érződik. A régiók Európájában térségi szinten jönnek létre azok a partnerségek, amelyek főleg önkormányzatot, munkáltatót, munkavállalót, képző intézményeket hoznak össze, melynek a feladata és előnye, hogy a helyi kompetencia igényeket tárja fel, s lehetőleg helyben, térségi szinten találjon hozzá oktatási intézményt, mely a szükséges kompetenciákat a lehető legrövidebb idő alatt képes „kialakítani”.

Ezzel párhuzamosan a Jászság oktatási intézményeinek, az Európa Uniós gyakorlathoz hasonlóan, ki kell alakítani annak lehetőségét, gyakorlatát is, hogy a már meglévő kompetenciákat hivatalosan is elismerhessék

Bibliográfia

Az Európai Felnőttképzési Társaság stratégiai nyilatkozata az élethosszig tartó tanulásról. (2000) In: www.eaeabudapest.hu/4/strat.html.2003.02.27.

Delors, Jacques et al. (1997): Oktatás – Rejtett Kincs. A Nemzetközi Bizottság jelentése az UNESCO-nak az oktatás XXI. századra vonatkozó kérdéseiről. Bp., Osiris Kiadó

Harangi, László – Hinzen, Heribert – Sz. Tóth, János (szerk.) (1998): Nemzetközi nyilatkozatok és dokumentumok a felnőttoktatásról és az egész életen át tartó tanulásról. UNESCO, CONFINTEA: Hamburgi Nyilatkozat a felnőttek tanulásáról. Bp., Német Népfőiskolai Szövetség Nemzetközi Együttműködési Intézete

Hinzen, Heribert – Koltai, Dénes (szerk.) (1997): A felnőttoktatás jövője – a jövő felnőttoktatása. Bp., Janus Pannonius Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Intézet – Német Népfőiskolai Szövetség Nemzetközi Együttműködési Intézete

Kálmán, Anikó (2002): Andragógiai interdiszciplináris kutatómódszertan. Debrecen, Debreceni Egyetem Lifelong Learning Központ

2010-ben várhatóan mindenki találhat munkát az unióban. Az EU és Magyarország is részidős és távmunkával próbálja növelni a foglalkoztatást. (2002.) Magyar Hírlap, november 19.

Oktatókutató Intézet (2002): A nem formális tanulás elismertetésének európai gyakorlata. Zárótanulmány. Budapest

Rubovszky, Kálmán (2002): Informális nevelés – A felnőttnevelés peremvidékén. In: B. Gelencsér Katalin – Pethő László (szerk.): Közművelődés és felnőttképzés. Írások Maróti Andor 75. születésnapjára. Jászberény, VERZÁL-PRINT Kft.

UNESCO (1996): Tanítani és tanulni. A kognitív társadalom felé. Fehér könyv az oktatásról és a képzésről. Munkaügyi Minisztérium

Zrinszky, László (1995): A felnőttképzés tudománya. Bevezetés az andragógiába. Bp., OKKER Oktatási Iroda

Yeaxlee, B.A. (1929) Lifelong Education. (Élethosszig tartó tanulás.) London, Cassel (Konferenciaanyag)

Bogoly Magdolna

A MULTIKULTURALITÁSRÓL EGY FELMÉRÉS TÜKRÉBEN

Az iskolában az interkulturális nevelés talán leginkább az idegen nyelv órákon valósítható meg.¹ Ezen irányzat a következő szemléletet tükrözi: „Számos kutatás azt bizonyítja, hogy az idegen nyelven történő eredményes kommunikációhoz nem elegendő csupán a nyelvi, kommunikatív kompetencia megszerzése. A különböző kultúrájú emberek találkozásakor az idegen nyelvű kommunikáció során ugyanis gyakran észlelhetők zavaró tényezők (pl. félreértés), amelyek előítéletekhez vezethetnek. Ezért szükség van ún. interkulturális kompetenciára is, amelynek hatására létrejön egy újfajta hozzáállás az idegen nyelvhez, az idegen kultúrához. A hazai, ill. az idegen kultúra hasonlóságainak és különbségeinek tudatosítása láttatja velünk az idegen kultúrával szembeni előítéleteinket, ezzel pedig a már meglévő sztereotípiák fokozatosan leépíthetők. A folyamat során megnövekszik tolerancia képességünk az új, az ismeretlen, a megszokottól eltérő dolgokkal szemben, amely a célnyelvi kultúra és annak képviselőinek jobb megismeréséhez vezet.”⁽⁸⁾ –írja Molnár Andrea erről az irányzatról.

A multikulturalitás vizsgálata magyar és német tanulók körében

A téma vizsgálatára összeállított kérdőívvel azt akartam megvizsgálni, hogy a magyar és német gyerekek mennyire ismerik saját hazájukat és kultúrájukat. Ezen túlmenően a magyar tanulók német, ill. a német tanulók egymás kultúrájáról való ismereteiről is tájékozódni próbáltam.

A kérdőíveket magyar és német, 6-7. osztályos tanulók töltötték ki, összesen 45-en. Ebből 15 tanuló a jászberényi Tanítóképző Főiskola Gyakorló Általános Iskolájának német tagozatos diákja, 8-an a hatvani Kodály Zoltán Általános Iskolába járnak, 22 tanuló pedig a németországi Winkelhaid egyik általános iskolájában tanul.

A kérdőív kiértékelése előtt azt feltételeztem, hogy a saját kultúrájukat illetően mind a magyar, mind a német tanulók sok dolgot fognak felsorolni ha másért nem is, de legalább a többi tantárgyból kiszűrt ismereteik alapján. Arra gondoltam ugyanis, hogy a 6-7. évfolyamon már

¹ Az írás egy szakdolgozat része, melynek témavezetője Miklósné Kis Ildikó volt.

belépnek az órarendbe a következő tantárgyak: földrajz, történelem, és természetesen az irodalom is hozzájárul saját kultúrájuk minél alaposabb megismeréséhez.

A másik nemzet, ill. kultúra ismeretére vonatkozó kérdésnél a kiértékelés előtt arra gondoltam, hogy a magyar diákok biztosan több információval rendelkeznek a németekről, mint fordítva. Ezen feltételezésem alapja az volt, hogy a magyar diákok ezt az idegen nyelvet (német) tanulják, míg a német tanulóknak a magyar nyelv nem választott idegen nyelv, így csak 'hallomásokra', feltételezésekre tudnak támaszkodni a kérdés megválaszolásakor, jobb esetben néhányan valamiféle konkrét tapasztalatokra (pl. egy nyaralás emlékére).

Arra is gondoltam, hogy a német diákok – az ország előnyösebb gazdasági helyzetéből adódóan is – biztosan több idegen országban jártak már, ami azonban nem feltétlenül jelent tudásbeli különbséget is a német tanulók javára. Az viszont igaz, hogy több konkrét élménnyel gazdagabbak, míg sajnos a magyar diákok nagy része csak képekről ismeri egy-egy ország nevezetességeit.

A kapott eredmények értékelése

A kérdőívek tanulmányozása után elég érdekes eredmények születtek, amelyek a feltételezéseimet nem minden esetben igazolták. Az eredményeket kérdésenként táblázatba szedtem, feltüntetve a gyakorisági sorrendet is, majd pedig értékeltem a kapott válaszokat az alapján, hogy a tanulók értékrendje az adott témát illetően (multikulturalizmus), hogyan alakult.

1. kérdés: (tipikusan német dolgok felsorolása)

Magyar tanulók válaszai	Német tanulók válaszai
1. sör (12 tanuló)	1. német ételek (10 tanuló)
2. autógyártás/gépgyártás (6 tanuló)	2. alkohol/sör (7 tanuló)
3. nehéz nyelv/gyors beszéd (6 tanuló)	3. nyelv/gyors beszéd/dialektusok (5 tanuló)
4. kultúra/szokások/nevezetességek (4 tanuló)	1. ünnepek/szokások (4 tanuló)
5. fejlett gazdaság és politika (4 tanuló)	2. sport (2 tanuló)
6. német ételek –pl. virsli – (4 tanuló)	3. régi várak (1 tanuló)
7. rossz filmek/sorozatok/sztárok (3 tanuló)	4. divat (1 tanuló)
8. szorgalom/precizitás/tág érdeklődés (3 tanuló)	5. nem tudott írni semmit (2 tanuló)
9. Euro pénznem (2 tanuló)	

<p>10. öltözködés (2 tanuló)</p> <p>11. 1-1 tanuló írta a következő dolgokat: <i>sport, gyereketterem, parfümök, kedvesek, furcsa természet, kerek fejforma és szőke haj, régen két rész:NDK és NSZK, Uniós alapító</i></p>	
---	--

Kicsit csalódást okozott számomra, hogy a kiértékelés előtti feltételezésem ezen kérdést illetően nem igazán igazolódott be. Arra számítottam ugyanis, hogy a magyar diákok több, a német kultúrára és mentalitásra vonatkozó dolgot tudnak majd felsorolni. Valóban írtak a nyelvről, a gyermekétteremről, a németek precizitásáról és szorgalmáról, de világosan látszik, hogy ezek csak egy-egy tanulónak jutottak eszébe, ill., hogy ezek a válaszok a tanulók német nyelvhez való hozzáállását tükrözték (pl. nehéz nyelv), valamint némi konkrét tapasztalatra is utaltak (pl. gyors beszéd), tehát az iskola hatása még nem igazán látszik a témát (multikulturalitás) illezően.

A gyerekek által felsorolt dolgok azonban úgy gondolom, hogy további érdekes kérdéseket vehetnek fel: pl. azt, hogy mi lehet az oka annak, hogy a magyar tanulók több, mint 50 %-a a *sört* írta, mint tipikusan német dolgot. De ugyanez a kérdés a további dolgokra (*akciósorozatok, autók*) is vonatkoztatható. Valószínűnek tartom, hogy ennek az oka a 'média'. Rengeteg reklámot látunk ugyanis nap mint nap (így a megkérdezettek is), amelyek ezeket hirdetik, ill. a televízióban rengeteg sorozat (így német is) fut –fő műsoridőben -, amelyekkel ez a korosztály is találkozik. Ebből adódóan pedig akarva-akaratlanul is kialakul egyfajta elképzelés a fejünkben, ebben az esetben a németekről. De ezeknek a sztereotípiáknak a kialakulásához maga az iskola is hozzájárulhat, ha hagyja rögzülni az olyan elképzeléseket, mint a „kerek fejforma, szőke haj”. Ezeknek az előítéleteknek a leépítése persze nem csak az idegen nyelvet oktató pedagógus feladata, hiszen az ilyen sztereotípiák kialakulásához több tényező kell, pl. a történelmi ismeretek hiányossága vagy „elferdítettsége”.

Számomra a német tanulók válaszai is eléggé megdöbbentőek és elkésítőek voltak, hiszen ez a kérdés a saját hazájukra vonatkozott. Nem tudom elhinni, hogy van 2 tanuló, aki számára semmit nem jelent az a szó, hogy „német”, holott ő maga is az. Továbbá elég kevés azoknak a tanulónak a száma, akiknek a jellegzetes német ételeken kívül eszébe jutott a nyelv, a dialektusok, a nevezetességek, pedig ezek részei a kultúrájuknak, a műveltségüknek és egyáltalán a mindennapjaiknak. Úgy gondolom tehát, hogy a német tanulók ismeretei a saját kultúrájukat illetően eléggé hiányosak.

2. kérdés: (tipikusan magyar dolgok felsorolása)

Magyar tanulók válaszai	Német tanulók válaszai
<ol style="list-style-type: none">1. jellegzetes magyar ételek/ízek (16 tanuló)2. magyar borok (9 tanuló)3. nevezetességek/szokások/kultúra (7 tanuló)4. magyar filmek/show-k (4 tanuló)5. nyelv (3 tanuló)6. sport (3 tanuló)7. viselkedés –pl. nem mindenki kedves, irigység- (3 tanuló)8. fejletlen gazdaság/politika (2 tanuló)9. szívesen fogadjuk a turistákat (2 tanuló)10. Uniós csatlakozás (2 tanuló)11. 1-1 tanuló írta a következő dolgokat: <i>szűk érdeklődés, szegénység, ló- és szarvasmarhatenyésztés, gépgyártás, csárdák, öltözködés, Forint, MOL, sok bevándorló, átverik a német turistákat a Balatonon, miniszterelnök, nincs sok bevásárlóközpont</i>	<ol style="list-style-type: none">1. gulyás (16 tanuló)2. egyéb ételek/ízek (4 tanuló)3. nyelv (3 tanuló)4. borszőlő (1 tanuló)5. Balaton (1 tanuló)6. az emberek kis standokon árulnak az utcán (1 tanuló)7. 800 m-ként van egy Mc Donalds vagy Burger King (1 tanuló)8. nem tudott írni semmit (5 tanuló)

Az erre a kérdésre adott válaszok tanulmányozása után úgy gondolom, hogy a hipotézisemnek megfelelő eredményt kaptam. A kérdőív ezen kérdése a magyar diákok esetében a saját hazájuk és kultúrájuk, a magyar emberek és mentalitásuk ismeretére vonatkozott. A gyerekeknek erre a kérdésre adott válaszaikból számomra az derült ki, hogy azért lényegesen több, a magyar kultúrára vonatkozó ismereteik vannak. Igaz, hogy a tanulók válaszai elég széles skálán mozogtak, vagyis sokan írták csak ugyanazt a dolgot (pl. ételek, borok), de ha összességében vizsgáljuk, sok mindent felsoroltak. Mégsem olyan elragadtatóak azonban ezek az eredmények, mert nagyon sok nem ideillő választ is adtak. Ezen kívül itt is érezhető, hogy a válaszokban kinél vannak benne a saját tapasztalatai, és kik támaszkodnak csaknem teljesen „hallomásokra”.

A német tanulók válaszaitól erre a kérdésre azt vártam, hogy mivel ezek a tanulók nem tanulják külön idegen nyelvként a magyart, ezért valószínűleg olyan dolgokat fognak írni, amelyekhez talán konkrét élmény vagy tapasztalat köti őket, vagy olyanokat, amelyeket velünk kapcsolatban hallottak. A válaszok szerintem valóban ezt tükrözik.

A tanulók első két kérdésre adott válaszait összehasonlítva pedig a saját országuknak és kultúrájuknak ismeretét illetően, valamint az egymás iránti, kölcsönös ismereteket tekintve úgy gondolom, hogy az eredmények a magyar tanulók javára dőlnek, annak ellenére, hogy nálunk is vannak olyan gyerekek, akiknek még több ismeretet kellene szerezniük e kérdéssel kapcsolatban.

Szeretném kiemelni azonban, hogy a magyarországi idegennyelv-oktatásban – ezen tapasztalatok alapján – sok mindent át kellene gondolni ahhoz, hogy a magyar diákok ne elsősorban a médiákban látottakra és hallottakra támaszkodjanak egy ilyen kérdés megválaszolásakor, hanem tudjanak az iskolában tanultakhoz és az idegen nyelv órákon szerzett ‚plusz’ információkhoz nyúlni. Vagyis a feladat, hogy arra is megtanítsuk a gyerekeket, hogy tudjanak válogatni az információk közül, mert ez is segítheti az előítéletek, a sztereotípiák leépülését.

3. kérdés: (külföldi tapasztalatok és benyomások)

Magyar tanulók válaszai	Német tanulók válaszai
1. nem volt külföldön (12 tanuló) 2. volt már külföldön (11 tanuló): - Ausztria, Horvátország, Németország, Olaszország (3-3 tanuló) - Franciaország (2 tanuló) - Erdély, Szlovákia, Szlovénia, Anglia, Görögország, Spanyolország, Macedónia, Jugoszlávia (1-1 tanuló) - Nem írta, hol volt (2 tanuló)	1. nem volt külföldön (4 tanuló) 2. nem válaszolt (1 tanuló) 3. volt már külföldön (17 tanuló): - Olaszország (10 tanuló) - Spanyolország (5 tanuló) - Magyarország (3 tanuló) - Törökország (2 tanuló) - Ausztria, Szardínia, Egyiptom, Görögország, Keleti- és Északi-tenger, Luxemburg, Franciaország, Mallorca (1-1 tanuló) - Nem írta, hol volt (1 tanuló)

A válaszok szerintem itt is igazolták a hipotézisemet. Azt feltételeztem ugyanis, hogy a magyar tanulók többsége azt a választ fogja adni, hogy nem hagyta még el egyszer sem a hazáját. A kérdésre adott válaszok áttanulmányozása után 23 tanulóból 12-en írták ezt a választ, vagyis, hogy még nem utaztak egyszer sem külföldre. 11 tanuló pedig utazott már az országhatáron

kívülre. A 11 tanuló közül kettőnél nem derült ki, hogy hol volt és mit tapasztalt, a többi 9 tanuló pedig a következő véleményeket alkotta az országokról: *Horvátország*: nagyon szegény és fejletlen, nincs annyi hajléktalan, a magyar és a horvát szokások nem sokban különböznek; *Ausztria*: vendégszerető ország, ott sokkal olcsóbbak a dolgok, mint nálunk; *Olaszország*: vendégszerető ország, nem fejlettebb, mint mi; *Németország*: vendégszerető ország, nem is olyan tiszta; *Szlovákia és Szlovénia*: nem fejlettebbek, mint mi; *Görögország, Spanyolország, Franciaország, Macedónia, Jugoszlávia*: jó volt megismerkedni az ottani emberekkel és szokásokkal, de gyakran volt honvágya; *Erdély*: nem sokban különbözik Magyarországtól; *Anglia*: szép táj és főváros

A kérdőív 3. kérdése a német tanulóknál is az volt, hogy voltak-e már külföldön, és ha igen, milyen véleményük lett az utazás után a célországról. A megkérdezettek válaszai a következők voltak: A 22 megkérdezett tanuló közül 4-en még *nem* voltak külföldön, 1 tanuló pedig nem válaszolt a kérdésre. A többi 17 tanuló a következő véleményeket alkotta az országokról: *Olaszország*: a pisai Ferde torony unalmas és a többi épület sem olyan szép, mint mondták; jókedvű, vendégszerető emberek; jó hely; volt, aki nem írt véleményt; *Spanyolország*: a spanyol házak más stílusban épülnek; meleg; jó hely; volt, aki nem írt véleményt; *Magyarország*: az emberek kis standokon árulnak az utcákon; nagyon jó hely; volt, aki nem írt véleményt; *Törökország*: szemtelenek; néha honvágy, de tulajdonképpen szép; *Ausztria*: sok barátot szerzett; *Szardínia*: udvarias és segítőkész emberek; *Egyiptom*: nagyon meleg, de szép; *Görögország*: komikus; *Keleti- és Északi-tenger*: nagyszerű; *Luxemburg*: nagyszerű; *Franciaország*: nincs vélemény; *Mallorca*: nincs vélemény; és volt egy tanuló, aki nem írta le, hogy hol volt, csak azt, hogy ott sokkal melegebb van és az embereknek mások az étkezési szokásaik.

Az eredmények tehát azt tükrözik, hogy a magyar – ilyen korú – gyerekekhez képest a német diákok többsége jóval világlátottabb, és van lehetősége arra, hogy a hazájától távolabbra eső országokba is látogatást tegyen. Tehát a két ország tanulóinak ezen kérdésre adott válaszát összehasonlítva is kijelenthető, hogy a vártak megfelelő kiértékelés született.

Ugyanakkor a két ország tanulóinak tapasztalatait összevetve az is feltűnt, hogy a német tanulók közül sokan írtak az emberi kapcsolatokról, az idegen országokban élő emberek viselkedéséről és mentalitásáról. Ez szerves része a multikulturalitásnak, és az, hogy az ilyen jellegű véleményeikhez konkrét tapasztalat is társul, megelőzheti, hogy az esetleges előítéleteket a különböző országok lakóival kapcsolatban a diákok magukévá tegyék.

Természetesen a tolerancia kiépítéséhez nem csak az emberek megismerése járul hozzá, hanem a kultúrájuk, a szokásaik és hagyományaik megértése és elfogadása is. Tehát a tanulók figyelmét arra is rá kell irányítani, hogy ha részük lehet egy-egy külföldi országba való utazásban, ott mit vegyenek észre, miket fedezzenek fel és hasonlítsanak össze az eddigi ismereteik és a tapasztalataik alapján.

Összegzésül

Ezzel a kérdőívvel tehát a multikulturális pedagógia idegen nyelvi órákon történő alkalmazásának mértékét kívántam megvizsgálni, és az eredményeket is ebből a szempontból elemeztem. A válaszok úgy gondolom, hogy néhány esetben eléggé megdöbbentőek voltak, és számos kérdést vehetnek fel. Például, hogy hogyan csökkenthetők a média által rögzült sztereotípiák; hogyan lehetne a tanulók más tantárgykból hozott ismereteit a multikulturális nevelés érdekében összehangolni, és az esetleges téves vagy hiányos ismereteken alapuló előítéleteket leépíteni; hogyan tehetők érdekeltté a tanulók mind a hazájuk, mind a más kultúrával rendelkező országok alaposabb megismerésére stb. A kapott eredmények ugyanakkor arra is figyelmeztetnek, hogy az interkulturális nevelés gyakorlatban történő alkalmazása még mindig nem igazán széleskörű, tehát ha a toleranciára nevelés idegen nyelvi órákon történő előmozdítását szorgalmazzuk, akkor azt is figyelembe kell venni, hogy abba a multikulturális pedagógia is beletartozik, hiszen alkalmazásával lehetőség nyílik a célnyelv minél alaposabb és sokrétűbb megismerésére, ami túlmutat pusztán magán a nyelv elsajátításán.

Peter Nitschke

A REGIONÁLIS IDENTITÁS ÉS MENTALITÁS JELENTŐSÉGÉNEK VÁLTOZÁSA AZ EURÓPAI INTEGRÁCIÓS FOLYAMATBAN

I. Globalizáció és regionalizáció

A „globalizáció” modellje köznapi témává vált. Az áruk szabad áramlásának és a felvevőpiacok világméretű összefonódásának elve nem csak annyit jelent, hogy a világ minden térségét és zónáját hasonló jellegű termelési és elosztási elvek működtetik, hanem ennél lényegesen többet. A globalizáció nemcsak a gazdaságot, hanem a szociális és kulturális szférát is áthatja, azokra is kiterjed. A McDonald és a hozzá hasonló kereskedelmi láncok azok egész világra kiterjedő fogyasztási lázában a szociális különbségek szintézise folyik, melynek során úgy tűnik, hogy a globális piaci forgalomban a felhasználói esélyek közös szintje áll be. A globális összehangolódás ily módon vázolt mechanizmusa azonban másféle hatásokkal kecsegtet.

A McDonald és a hozzá hasonló láncok hatása kétirányú. Egyik oldalon érvényesül egységesülés igénye, amely a médiában ugyanúgy megnyilvánul, mint az internet által vezérelt fogyasztásban vagy a kólásdobozok használatában. Emellett - különösen a figyelmesen szemlélődő kutató számára – létezik még a bezárkózottság, az elkülönülés és a széttöredezés is. Az utóbbiak pedig nem a globális falu képzetében testet öltő, az élet- és fogyasztási esélyek kiegyenlítődését erősítik, hanem éppen annak ellenkezőjét helyezik kilátásba. Az alacsony szinten megrekedtek, mint Ruanda vagy Bosznia, Koszovó vagy Dél-Szudán, Afganisztán vagy Tadzsikisztán egyidejűleg jelenítik meg az egymástól nagymértékben teljesen elütő mechanizmusokat. Miközben a világ egy részén a globális hálózatok kialakítása egyre inkább erősödik, az elkülönülés centrifugális ereje a Föld többi részén erősebb, mint a kelet-nyugati konfliktus legsötétebb időszakában volt.

Ezen túlmenően a fejlett világ országainak „tudatalattijában” létezik a differenciálódás jelensége, amelynek célja a hagyományos rendszerpolitikai struktúrák szociális és területi szétbontása. Ide értendő a regionalizmus, amelyet a nemzetállam-politika új (rég)i strukturális elveként ismét felfedeznek különösen Európában, de Afrikában és Ázsiában is. Ez a regionalizmus a legkisebb területi és szociális egységekre vonatkozhat, amelyek – ahogy Korzika vagy az Åland-szigetek esetében – etnikai alapokon nyugszik, egyidejűleg azonban a

nemzetállam eddigi mátrixát, mint a szociális és gazdasági integráció lényegét, teszi kérdésessé. Rendszerstratégiai szempontból így a nemzeti politika számára napjaink központi kérdése regionalizálódás lehetősége, mivel a területi egységek regionalizálódása a kisebb nagyságrendek javára nem csupán politikai, etnikai vagy kulturális, de gazdasági okokból is minennapi tény. A piaci stratégiákra vonatkozó döntéseket csak helyben - a termék keletkezési helyén - lehet szakmailag felelősen meghozni. Ez annyit jelent, hogy a piacok globalizációja ösztönzi és formálja a gyártóterületek regionalizációját. A nemzetállam klasszikus újraelosztási szerepe fokozatosan megszűnik, mivel az irányítási lehetőségek messze túlmutatnak a döntési szintjén, ahogy ezt ezzel egyidejűleg alulmúlhatják. A globális piac működőképességének feltétele ezzel együtt a regionális irányítás feléléstése. Az egész világra kiterjedő McDonald-koncepció növekedésével párhuzamosan szükség van hálózatok rész- és alapegységeivel való harmonikus együttműködésre. Azokkal az alapegységekkel kell összhangot teremteni, amelyekben a fogyasztók élnek és dolgoznak – és akik világszerte olyan különbözőek, amilyen az egyes kultúrák csak lenni tudnak. Épp a nyelvi, etnikai és politikai hagyományok szerinti kulturális sokszínűség alapján aktiválja újra a globalizáció az egyes kultúrák identitásának biztonsága iránti törekvéseket. Ez nemcsak a nemzeti térségekben fogalmazódik meg, de éppoly intenzíven a regionális életterek nemzet alatti térségeiben is. Innen merítik a világpiac újraelosztási mechanizmusai kulturális alapjukat, amely technikák a különböző felvevőpiacokon szektoronként teljesen másként nézhetnek ki.

Ebből ered a globalitás és regionalitás központi, kölcsönös függése egymástól. A két jelenség a posztnacionális társadalmi fejlődés egy és ugyanazon alapstruktúrájának mechanizmusában nyilvánul meg. Miközben a világ megszabadul politikai és a gazdaság alkotta határaitól, ezzel egyidejűleg éppen az így létrehozott funkciók alapján tömörödik új (rég) regionális struktúrákba. Az utóbbiak egy része mikroszintű centralizáció elvét követi, így pl. egy régió, mint Luxemburg, az európai játéktéren a nemzetállam politikáját érvényesíti. Vele szemben áll Wales, amely világszerte elismert csúcstechnológiát állít elő, és ennek tudatában érvényesíti regionális érdekeit.

Ezenkívül létrejönnek olyan makroregionális csoportosulások, melyek – mint az Európai Unió, a NAFTA vagy az APEC esetében - új értékrendet felállító integrációs célokat alakítanak ki, amelyekben a klasszikus nemzetgazdasági perspektívákat egy dinamikusan alakuló politikai struktúra kell, hogy felváltsa, amelynek döntési lehetőségeiben gyakorlatilag a világhoz kell igazodnia.

Lényegtelen, kik az egyes szereplők – nemzetközi ipari konszern, régiók közötti kereskedelmi társaság vagy államoktól független érdekszövetségek –, a politikai döntés szerkezete szükségszerűen együtt mozog. Mindenesetre feltűnő, hogy a politika – főként a német térségben – mind a mai napig nem talált elegendő stratégiai opciót a két jelenség, a „globalizáció” és a „regionalizáció” kölcsönös áttörésére. Gyakran megmaradnak ezek az egyszerű retorika és a közhelyek szintjén. Olyan konkrét stratégiákat nem vesznek figyelembe, mint például a regionális politika kiterjesztését, csak ritkán – és akkor minden gyakorlati következmény nélkül – egy, a gazdasági működés feltételei mellett végbemenő, mindent átfogó föderalizációt. Emellett a hatékonyság aspektusa a piacgazdaságra való tekintettel önmagában is sokat ígérő. Flandria rész állam pl. jelenleg 50 politikai képviselőt tart fenn világszerte regionális termékei bővítéséhez.

II. Állam és régió

A globalizáció, az államra vetítve, két ambivalens hatáshoz vezet: Miközben a (globális) piac a helyi szükségleteket funkcionálisan gyűjti össze, a (nemzet-) államra van bízva a továbbiakban, hogy a közben fellépő súrlódásokat szociálisan igazságosan ki tudja-e egyenlíteni. Ez ugyanakkor azt is jelenti, hogy a nemzeti társadalmak feltétele a globális piaci történésben semmiképp nem csupán a „nemzeti”. Helyzetük (növekvő mértékben) nemzetek alatti, azaz „regionális” is. Ezáltal új terek nyílnak a közélet számára, ami a politika új (vagy a történészek szerint) régi játéktereit jelentik. A skót „devolúció” példája teljesen világosan megmutatja, milyen mély dimenziókkal kell itt számolni: „Nemo me impone lacessit” – ez áll az Edinburghi kastély kapuja fölött. Mióta a skótok az 1707-es unió keretében elveszítették a függetlenségüket, a brit Westminster Alsóháza több mint 40 kísérletet tett a skót nemzeti parlament visszaállítására. A kísérletek mind megghiúsultak – egészen Tony Blair 1997-es referendumáig.

Szigorúan véve tehát a nemzetállam hatalmi érdekeivel a regionális, azaz területiális jelenlét igényével versenyez. Nem véletlen, mivel mindkét területi igényre érvényes, hogy:

- a) minden területi elképzelés természetben ugyanakkor a megfelelő térségben élő emberek gyakorlata is,
- b) a történelem és hagyomány, mint emberi emlékezőrendszerek mindenkor egy adott térségre vonatkoznak,
- c) a (természetes) térség az embereket jelenti, az emberek alkotják a térséget,

d) minden térség és annak rendeltetése kizárólagos, más térségektől való elhatároláson alapul.

Ha tehát– a nemzeti térségekkel versenyző – regionális térségekről beszélünk, a működés szempontjából négy területre kell ügyelnünk:

- 1) az etika (a cselekvések hatásának perspektívájából),
- 2) a politika (a nyílt tér hatalmi igényeinek meghatározásaként),
- 3) az ökonómia (az anyagi erőforrások használata és alakulása szempontjából),
- 4) az identitás (az egyedi és kollektív önrendelkezése keretében).

A regionális térség – a nemzetihez hasonlóan – ugyanúgy tartályként fogadja be a törvényesség érvényesülését és a különféle érdekeket .

III. (Nemzeti) térségek regionalizálódása

Az európai identitás kérdésével a regionális identításban a közösség a lehetőségei és lényege szerint egy sajátos alkotmány kérdése. A régió esetében ezt legalább olyan nehéz egyértelműen megválaszolni, mint Európa kérdését magát. A régió, mint referencia-térség túlmutat minden sajátos és ráfordítás-igényes értelmezési mintán, leginkább fizikai térként sorolható be világosan, olyan térként, amely lakóinak meghatározott szociális struktúráját mutatja. Itt nem az a döntő, hogy ez a szociális struktúra tényleg „objektíve” különbözik-e más térségek struktúráitól, hanem hogy a térség (régió) lakosai a saját jellegzetességeiket illetően értelmezik ill. stilizálják-e. Ez a regionális jellegzetességekbe vetett hit –ha úgy akarják– azután tényleg döntő a sajátos regionális kultúra szempontjából – ezáltal pedig a regionális politika szempontjából is.

Ehelyütt ismét csak egy regionális nyelv megteremtése vagy létezése a regionális politika legfőbb feltétele. Példa erre Katalónia, ahol csak a XIX. században megtalált nyelvi forma alapozta meg a regionális-nemzeti kultúrát. Utóbb - 1990. december 11-étől - az Európai Parlament és a Bizottság is önálló európai nyelvként ismeri el a katalánt. Ez egy „presencia simbólica y política”, ahogy a katalánok büszkén hangsúlyozzák. Annak a modellszerű helyzetnek alapján, amelyet az olyan régiók, mint Baszkföld, Flandria vagy Skócia nemzeti igényei háttérével betölt, a vizsgálat alapján három mértékadó pont rögzíthető: egy régió akkor nevezhető ténylegesen sikeresen „régió”-nak, ha

- 1) adott a térség (és a hozzá tartozó tudat),
- 2) adott a struktúra és
- 3) erőforrások állnak rendelkezésre.

Az Európai Unióban a régiók csak akkor és ott léphetnek fel politikailag sikeresen egyedi fejlődésük minőségi igényével, ahol a fenti három tényező egymástól való függősége egy cselekvési mátrixhoz kötődik. Hogy ez a mátrix hogyan jön létre, jelenleg attól függ, hogy egyáltalán van-e helyben (a régióban) sajátos politikai érdektagság. Ez a regionális pártok létezésének és minőségének kérdése. A bajorországi CSU, az észak-olaszországi Lega Nord, a katalán Néppárt, a skót National Party, mind a sikeres regionális politika kimagasló képviselői. Ez azonban csak akkor sikerülhet, ha alapfeltételként az (1) pont tényleg adott, mivel a tudat kérdéséhez az összes olyan tényező kötődik, mint például a kultúra, tradíció, történelem és nem utolsósorban a nyelv, melyek lényegében a régió lakóit sajátosan jellemzik.

Továbbá a regionális szereplés minősége az európai integrációs politikában lényegileg függ attól, milyen erős a mindenkori térség

- a) a nemzeti politikán belül és
- b) hogy azután valóban több nemzetet átfogóan képes-e fellépni az integráció keretében.

Bajorország, Flandria, sőt Katalónia, Lombardia, Észak-Rajna-Vesztfália nagyon érdekes példát szolgáltatnak erre. Nem véletlen, hogy ezen térségek mindegyike, föderális ill. regionális alkotmányrendszerükből adódóan, explicite gazdasági és éppúgy politikai cselekvési hatalommal rendelkezik. Vélhetően - ez itt az első feltevés - az övék lesz a jövő az integrációs folyamatban. Mindenekelőtt pedig a nemzetállam dimenzióján túlmutatva. Ebből a szempontból nem lényegtelen, hogy a térség helyi, Bottom-Up-mozgalom révén (mint Baszkföld, Skócia, Åland-szigetek esetében) vagy a nemzetállami kormány Top-Down-projektjei kezdeményezésére (mint a francia vagy görög decentralizáció) alakult-e ki.

A nemzeti alkotmánynak azonban rá kell mutatnia, hogy

- a) nemzeti decentralizációs,
- b) föderalizációs vagy
- c) regionalizációs alapokon nyugszik-e.

Ha összevetjük a három strukturális területet, az alábbi dolog tűnik föl:

A nemzeti decentralizáció egy állam közigazgatási tanainak szempontjai szerint megy végbe. Ez vonatkozik Nagy-Britanniában a Standard-Region-ra, a francia Département-okra és a görög Nomoszokra. Alakítóerejük elsősorban adminisztratív, nem pedig politikailag értékelendő. A b típus, a föderális rendszer ezzel szemben magában foglalja a területi önállóság és helyi kompetenciák legszélesebb körű lehetőségét. Szükségszerűen itt csak egy

föderális (nemzeti) alkotmányról van szó, amelyben a központi nemzet és a területi egységek között pontosan rögzítettek és lehatároltak a kötelezettségeik. Mivel a gyakorlat azután gyakran lényegesen bonyolultabban néz ki, ezt itt nem kell megvitatnunk. A c típus – a két másik alkotmányformát tekintve – egyfajta vegyes rendszer. A decentralizáció itt mindenképp sokkal ritkább, mint az a rendszernél. Mégis éppúgy, mint korábban, hiányzik egy világos föderatív elv. Ami azonban nem zárja ki, hogy a regionalizált államok esetében - pl. Spanyolországban - néhány területi egység nagyobb irányítási felelősséggel rendelkezzen, mint a föderális rendszerek egységei.

IV. Európaizálódás = regionalizálódás

Összességében az Európai Unió ill. az integrációs folyamat harmadik síkja még több annál, mint a politikai irányítás felelőssége és hatékonysága kérdésének első és második oldala.

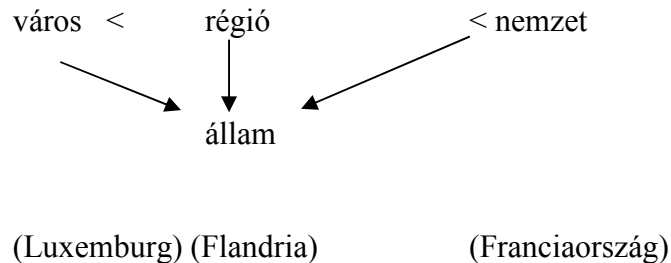
Éppen Észak-Rajna-Vesztfália tartományi szövetségek példája mutatja, hogy a regionális térség közigazgatási struktúrájának történelmi hagyománya milyen óriási hatással van a regionális tudatra ill. a politikai irányítási felelőssége is. Mindenesetre a regionális térség csak akkor jelentős, ha politikai alakulatként tudatosan jön létre és vetetik igénybe. Azaz a régió politikai képviselő nélkül gyakran nem több folklorisztikus buroknál. Minden olyan esetben, ahol Nyugat-Európában a regionális térség gazdasági és kulturális szempontból egyaránt rendkívül vonzó (pl. Baszkföldön, Katalóniában, Bajorországban, Flandriában, Lombardiában, Skóciában – vagy immár Skíne-en is), ott folyamatosan létezik a regionális térségek javára a politikai tagoltság. Ez a tagoltság a nemzeti politikai arénában fellépő, regionális pártok formájában fejeződik ki. Megjelenik további regionális intézményekben is, melyek gyakran egy sajátos tudományos, gazdasági vagy kulturális transzfert végeznek (csak) a régiók számára.

Ezeken az érdek- vagy transzfertevékenységeken alapul a regionális identitás. Szűkebb értelemben azonban ez csak akkor lesz politikailag sikeres, ha valamilyen módon szerepel az államháztartásban: mint autonóm területi testület, vagy egy részlegesen autonóm képződmény, vagy egy különleges jogkörrel felruházott territórium.

A régió költségvetésbe való felvétele az integrációs folyamat tulajdonképpeni problémája, mégpedig az összes érintett számára, legyen az Brüsszel, a nemzetállam vagy a a nemzetek feletti irányzat. Mivel a nemzeti térségek visszavezetése a szubnacionális rész-államképződményhez nemcsak a klasszikus nemzetállam történeti alternatívájának újbóli megnyitását jelenti, de éppúgy magában rejti annak strukturális változását és a

továbbfejlődését is. Erre már jelenleg is különböző szisztémák és gyakorlatok léteznek (l. vázlat), melyek egyrészt egymástól elhatárolódnak, másrészt viszont következtetések is vonhatók le belőlük.

Vázlat:

Ahogy a város és nemzet valamint a régió szembeállítását Luxemburg, Flandria és Franciaország példája is mutatja, a régió tetszőleges konstellációkban fejlődhet alternatív állami keretek között klasszikus nemzetállammá, ill. a görög modell szerinti városállammá. Ideálistípust teremtett magának Luxemburg, hiszen a kis ország egyidejűleg tekinthető államnak, nemzetnek, régiónak és városnak. Talán ez lenne a közeljövő integrációs erejű modellje?

A nem szövetségi alapon szerveződő államalakulatokban, ill. országokban a régió általában fejletlen, provinciális jellegű. Görögországban néhány nomosz klasszikus régióként működik (pl. Peloponnészosz, Nyugat-Trákia vagy Kréta), Spanyolországban pedig az 1978-as új alkotmány világosan rögzítette a régiók jogi státusát. Ennek megfelelően magasfokú önnállóságuk van, így pl. Navarra adótörvényeinek szabadságfoka meghaladja a német tartományokét. Éppen a rendező elvek nagy szóródása miatt került előtérbe (ez a második feltételezés, amelyet itt előadunk) a regionális irányítással kapcsolatos felelősség még többszínűvé válása. A klasszikusan unitarista vezetésű államokban, mint Dániában vagy Svédországban a szubnacionális térségek gazdaságilag és politikailag egyaránt hátrányba kerülnek, ha nem rendelkeznek a megfelelő strukturális játéktérrel, mint akár Észak-Rajna-Vesztfáliában vagy Walesben.

Ezért nem teljesen véletlen, hogy Svédország a nemzeti térség regionalizálásának kísérletét olyan területi testületek kialakításával oldja meg, amelyek szerint regionális parlamentjei még az egészségügyi- és szociálpolitikai illetékességeket is megkapták. Így nem véletlen tehát, hogy Nyugat-Európában az utóbbi húsz évben mind erősebbé váló decentralizációra és regionalizációra került sor; Franciaországban (a Mitterrand-éra óta), Belgiumban (radikálisan föderalizálódott egészen a konföderációig), Spanyolországban, az

egyes comunidades autónomas-ok egyre nagyobb arányával, Svédországban a modell értékű centralizációval. Egyedül Nagy-Britannia tért le erről az ösvényről a sikeres devolúcióval. Akárhová tekintünk, a közigazgatási reformok (egészen az alkotmány reformjáig) mindenütt napirendre kerültek.

Eközben fontossá jelentéktelenedtek el a határok, de nem csak a területi értelemben használtak, hanem a kompetenciák, illetékességek tekintetében vettek is.

Modellkísérletekkel, mint Dél-Svédországban, vagy célzott innovációs programokkal, pl. új technológiák egy helyre tömörítésével (például München, Valencia vagy Dublin nagytérségben) gondoskodnak a szubnacionális térség fokozatos, régió formájában történő reterritorializálásáról. Ez azután politikailag és gazdaságilag egyaránt az állam új (régi) alternatívájává válik. Éppúgy, ahogy a klasszikus nemzetállamnak szükséges van a határait, a régió a világméretű versenyben igényli a maga kompetenciáit és határait. A nemzetállammal ellentétben sokkal kevésbé végrehajtó hatalmi eszközökről, rendőrségről vagy hadseregről van szó, sokkal inkább gazdaságpolitikai kompetenciákról, a szociális- és adópolitikáról. A kompetencia itt „önállóságot” jelent. Ehhez kapcsolódik a saját felelősség elve.

Az európai térség új uralma a régióknál kezdődik. A nemzetállam alatti vonalon megjelenő nagyobb autonómia folyamatának felel meg a regionalizálódás, mint az integrációs folyamat ideológiájának új formája. Különösen az interregionális hálózatokban és szindikalista viselkedésükben fogalmazódik meg ez az ideológiai hangsúly. Jelszava a nemzetállamon túli összefonódás. Mindenfajta gazdasági struktúrák és szolgáltatások europánizálódásának szélárnyékában a régiók olyan infrastruktúrák új (régi) ajánlattevőiként és biztosítékaiként csoportosulnak, amelyeket eddig a klasszikus nemzetállamnak tulajdonítottak, nevezetesen a telephelyből adódó vonzó szociális-gazdasági jelleg, versenyelőnyök, biztonság, képzés és életminőség. Mindenütt, ahol Európa túl absztrakt marad, a régió olyan konkrét szeletként működik azáltal, amely az egységét a sokszínűségben autentikusabban képes kifejezni. Ez a legtöbb nemzetállamnak vagy csak közepesen vagy gyakran már egyáltalán nem sikerül.

Az autenticitás keresése és a régiók mint a politika szereplőinek juttatott több felelősség és önállóság érdekében előadott védőbeszéd kétségtelenül segítő, kognitív feltétele a szubszidiaritás elvéről alkotott (német) elképzelésnek. A Maastrichti Szerződés 3b cikkelye óta azonban ez már nem csupán német opció, hanem magán az EU-n belüli lehetséges, alakító elem. Ez az Unió strukturális fejlesztési politikájában is (és éppen ott) érzékelhető, miközben megfigyelhető a Bizottságot és a régiókat összekapcsoló mechanizmus, melynek hasznát a

nemzetállam kevésbé, sokkal inkább a régiók élvezik. A strukturális fejlesztési intézkedésekből eredő hatások azonban nagyon különböző kimenetelűek. Elvben aszimmetrikusak, és az egyes régiók erőforrásai vagy éppúgy politikai strukturálódás lehetőségeihez igazodnak. Ha az EU-t intézményi tanainak kontextusában nemzetek fölötti vagy akár kormányok közötti szabályozott anarchiaként értelmezzük, akkor az aszimmetria az integrációs folyamat alappilléreihez tartozik. Az EU eszerint egy globálisan és regionálisan működő szövetségi rendszer, amelyben a nemzetállamnak felfelé és lefelé is alternatív strukturális szintekre van szüksége, hogy gazdasági és végrehajtó funkciójának eleget tehessen. Ennek következtében az europánizálódás szükségszerűen egyfajta regionalizálódást is magában foglal. Éppen a Maastricht és Amszterdam óta megfigyelhető, a nemzeti végrehajtó szervek között meglévő, felélesztett kormányok közöttiség követeli meg következetesen a szubnacionális síkot, mint politikai arénát.

V. Regionális identitás

Fentiekből világossá kellett válnia annak, hogy a regionális identitás elkerülhetetlen, ha a regionális szereplők politikai strukturálódásának esélyeiről van szó. Itt azután nem elegendő, ha csupán közigazgatás-technikai szempontból válnak regionalizálttá – vagy akarnak azzá válni. Sikeres regionális érdekképviselő Európában csak ott található, ahol a régióban otthonra lelt a politikai strukturálódás szándéka. Végezetül miindinkább előtérbe kerül a regionális érdeket megjelenítő, azokat képviselő pártok létrehozásának igénye ill. a német politikában több tartományi érdek artikulálása. Az intézmények ugyanis csak akkor válhatnak regionalizálttá, ha ahhoz a politikai akarat is megvan.

(Fordította: Telekes Nikolett)

A JÁSZBERÉNYIEK PÁRTFOGÓJA A BUFFALOBAN

A Buffaloi Egyetem az USA New York államának legnagyobb egyeteme, 26000 fős diáksereggel. A modern egyetemváros sokemeletes épületei között, az egyetem óvodájának játszótérén beszélgettem James L. Hoot-tal a Kisgyermekkori Nevelés Tanszék professzorával. Az utóbbi három évben kutató assisztensként, és doktori hallgatóként szoros munkakapcsolatban álltam a professzorral. Ő az a professzor, aki azzal tisztel meg minden külföldi hallgatóját, hogy anyanyelvükön köszönti őket reggelente. A Buffaloi Egyetem és a Szent István Egyetem Jászberény Főiskolai Kar együttműködésének mérlegre tételével beszélgettünk kisgyermekkori nevelés kérdéseiről, a nemzetközi oktatásról és Hoot professzor Jászsághoz fűződő kapcsolatairól.

- *Huszonhat éve tanít kisgyermekkori nevelést az USA különböző egyetemmein, és számos amerikai és nemzetközi kisgyermekkori neveléssel foglalkozó szervezetnek tagja és vezetőségi tagja. Meséljen arról, hogyan választotta hivatásként a kisgyermekkori nevelést!*
- *Bátyám unszolására kezdtem el főiskolai tanulmányaimat pszichológia szakon, és kezdetben nem igazán tudtam, mivel is szeretnék foglalkozni. A főiskola utolsó évében, jelentkeztem egy kurzusra – Bevezetés a kisgyermekkori nevelésbe -, amelyről azt gondoltam, hogy könnyedén teljesítem a követelményeit. A képzés gyakorlati részeként hetente egy napot kellett dolgoznom egy Head Start programban működő osztályban. A Head Start olyan kormány által finanszírozott iskolaelőkészítő program, ahol a szociális hátrányokkal küszködő gyerekek képességfejlesztésével foglalkoznak a pedagógusok. Gyakorlatom megkezdésekor nagyon idegenül éreztem magam a négy-öt évesek között. Azonban az idő előrehaladtával egyre többször rácsodálkoztam a gyermeki bölcsességre; és elbűvölt, hogy milyen gyorsan fejlődnek a gyerekek. Akkor értettem meg, hogy a velük való, lehető legkorábban elkezdett foglalkozás egy életre meghatározza a gyerekek sorsát, és egyben a világ sorsát is. Ez a gyakorlati-tanítási tapasztalat - egy nagyszerű főiskolai tanárom irányításával - ébresztette fel érdeklődésemet a kisgyermekkori nevelés iránt; és így kerültem férfiként erre a nagyon is "nőiesnek" vélt szakterületre. Ahogy a világ más országaiban, az USA-ban is ritka az óvóbácsi vagy tanító bácsi.*
- *Milyen más tanulmányai alatt szerzett élményei alakították nézeteit a kisgyermekkori nevelésről?*
- *A főiskola elvégzése után egy katolikus iskola alsó tagozatán tanítottam, tanítói diploma nélkül. Egyszer meghívást kaptam egy volt főiskolai tanáromtól, aki arra buzdított, hogy jelentkezzek egy új egyetemi programra, ahol pedagógusi diplomát szerezhettek, miközben hátrányos sorsú gyerekeket tanítok. Így kerültem, a Virginia State College-ba , amely egy fekete hallgatókat képző intézmény volt, és két évig a ghettóban tanítottam nagyon szegény fekete gyerekeket. Az itt szerzett élmények és ismeretségek késztettek arra, hogy végig gondoljam értékrendem, amelyet egy amerikai kisvárosban*

töltött gyermekkoromból hoztam, ahol a lakosság nagy része fehér, angolszász és katolikus volt. Ez a tanítási élmény irányította érdeklődésem az Egyesült Államokban élő különböző nemzetiségek, kultúrájuk és különösen az oktatásukat érintő kérdések iránt.

- *Voltak-e nagy tanáregyéniségek, akik befolyásolták pályája alakulását?*
- Igen. Egy főiskolai professzoromat szeretném kiemelni, aki tantárgya egyik követelményeként azt határozta meg, hogy minden hallgatónak csatlakoznia kellett egy szakmai szervezethez. Ő beszélt az ACEI-ről (Nemzetközi Gyermeknevelési Szervezet), amelynek 1970-ben diákként tagja lettem. Olyan szerencsés voltam, hogy eljutottam életem első konferenciájára, Chicagóba. A rendezvényen egyenrangú pedagógusként fogadtak azok a szakmai tekintélyek, és professzorok, akik a tankönyveimet írták. Az évek folyamán az ACEI-ban való aktív részvétel gyökeresen befolyásolta nézeteimet az oktatásról és nevelésről. Megértettem, hogy milyen sokat tehet minden egyes pedagógus a gyerekekért, különösen, ha véleményt és tapasztalatot cserélnek az oktatásról, és közösen törekszenek jobb pedagógiai gyakorlat megvalósítására. Az élet úgy hozta, hogy ennek a nemzetközi szervezetnek 1997 és 1999 között én voltam az elnöke.

- *Kérem beszéljen pályája további alakulásáról!*
- Az egyetemi diploma megszerzése után jelentkeztem a doktori programra, és 1978-ban doktori fokozatot szereztem kisgyermekkorú nevelésből a University of Illinois-on. Az egyetem után először Texas-ban tanítottam, most pedig 17 éve a Buffaloi Egyetem Kisgyermekkorú Tanszékén dolgozom, és az egyetem gyakorló óvodájának vagyok az igazgatója.

- *Publikációi, előadásai és a különböző szakmai tevékenységei azt sugallják, hogy erőteljesen érdeklődik a más országokban folyó nevelés gyakorlata iránt és elkötelezett híve a minél szélesebb körű nemzetközi együttműködésnek. Hogyan és milyen okok miatt alakult így az érdeklődése?*
- Talán ott kezdődött, amikor csatlakoztam az ACEI-hoz. A szervezet nemzetközi arculata alapján bíztam benne, hogy találkozom külföldi pedagógusokkal, oktatási szakemberekkel, akik hasonló nézeteket vallanak nevelésről, míg a kultúrákból adódó eltérések miatt azokat más-más perspektívából közelítik meg. Megdöbbenésemre, a szervezetnek akkor alig voltak nem-amerikai tagjai. Később a szakmai tevékenységem egyik célpontja a szervezet nemzetköziségének kiterjesztése volt. Az elnöki időszakom alatt jónéhány döntés és intézkedés született ezzel kapcsolatban. Hogy csak egy néhányat említsek: a javaslatom alapján a szervezet folyóiratának – Gyermekkorú Nevelés – minden évben van egy tematikus száma, ami a nevelés egy-egy időszerű kérdésével foglalkozik a világ különböző országaiból készült beszámolók alapján. A nemzetközi taglétszámunk pedig 3%-ról 15%-ra nőtt, mivel csatlakoztak hozzánk kollégák Finnországból, Kanadából, Tájföldről, Kínából és Magyarországból. További adalék, hogy minden harmadik évben külföldön, nem-amerikai helyszínen rendezzük konferenciánkat.

- *Miért tartja ilyen jelentősnek a nemzetközi kollégákkal való együttműködést?*

- Válaszként hadd meséljek el egy történetet, amelynek fültnúja voltam egy konferencián, és nagyon elgondolkodtatott. Azt hiszem, az amerikai emberek többségében él az a téves nézet, miszerint mi vagyunk mindenben a legjobbak. Ezzel szemben egy kollegánk a következőképpen fakadt ki, amikor az Ausztráliában, Finnországban és Magyarországon folyó kisgyermekkori nevelésről szóló előadás megdöbbentő élményeit összegezte: “Te jó Isten, az elmaradott, harmadik világhoz tartozó ország vagyunk, mikor a kisgyermekkori nevelésről esik szó”. Úgy gondolom, ez a tanár felismerte, hogy mennyi mindent tanulhatunk egymástól, országhatároktól függetlenül.
- *Egy interjúban említette, hogy különösen fontosnak tartja a személyes kapcsolatok kiépítését a különböző országokban élő és dolgozó kollégák között. Milyen személyes élményei alapján érzi ezt fontosnak?*
- Szerencsésnek mondhatom magam, hogy az elmúlt 25 évben sokat utaztam, és nagyon sok pozitív élményt és tapasztalatot szereztem a világ különböző pontjain működő kisgyermekkori programokról. Ezek az utazások és nemzetközi konferenciák sok személyes kapcsolatot, barátságot és tudományos együttműködést eredményeztek. Amerikai tanárokkal folytatott beszélgetések is megerősítettek bennem, hogy a személyes szakmai látogatás egy külföldi országban és a találkozás külföldi kollégákkal fontos gondolatébresztő lehet és mindkét ország oktatását szolgálhatja.
- *Említene néhány példát?*
- Egy amerikai óvodapedagógus megdöbbenve mesélte az óvónőképzéssel kapcsolatos felismerését egy finnországi látogatás után. Elmondta, hogy Finnországban csak olyan óvodapedagógusok dolgozhatnak, akik legalább hároméves felsőfokú óvodapedagógiai szakképzésben vettek részt. Készen kérdezőjelezte meg az amerikai gyakorlatot, ahol egy óvodai munkára jelentkező, már 12 órás felkészítő tanfolyam után elkezdheti munkáját a gyerekekkel. Ez a külföldi látogatás őt arra készítette, hogy megossza élményeit szakmai és politikai fórumokon, és pozitív változtatást indítványozzon. Egy másik kutató egy magyarországi látogatásán őszinte elismeréssel látta, hogy az óvodások kiságyban és saját pizsamában töltik a délutáni pihenőjüket. Miután összevetette ezt az Amerikában szokásos földre letett matrac gyakorlattal, úgy fogalmazott, hogy ez a példa szemlélteti az amerikai társadalom közönyét a kisgyermekkori évek fontossága iránt. A saját külföldi látogatásaim alapján állítom, hogy a legjobb kisgyermekkori programokat külföldön láttam, Szovjetunióban, Magyarországon Finnországban és Izraelben. Ugyanakkor, arra büszke vagyok, hogy az Amerikai Kisgyermekkori Nevelés Szervezete (NAEYC) 1988-ban összeállította az életkornak és egyéni fejlődésnek megfelelő kisgyermekkori programot, és egyre több amerikai intézményben ennek a dokumentumnak a figyelembevételével alakítják ki az óvodai programot.
- *Hogyan kapcsolódik a tudományos pályafutása ehhez a dokumentumhoz?*
- Ahogy már elmondtam, hiszek abban, hogy nemzetközi kisgyermekkori nevelés szakembereinek együttműködése elősegíti a gyermekek oktatásának és nevelésének javulását. Éveken keresztül részt vettem nemzetközi kutatásokban finn, kínai, indiai és magyar szakemberekkel az életkornak és egyéni fejlődésnek megfelelő a helyi jellegzetességek és kultúrák

követelményeit figyelembevevő óvodai programok kialakításáról. Jelenleg, több mint 3 éve dolgozom egy etiópai projekten, amelynek keretén belül a kisgyermekkorú pedagógus képzés alapjainak lerakásán dolgozunk egy olyan országban, ahol az intézményes kisgyermekkorú nevelésre való felkészítés eddig teljesen ismeretlen volt.

- *Említette a magyar szakemberekkel való együttműködést. Hogyan kezdődött a magyarországi, pontosabban a jászberényi szakmai munka?*
- Egy magyar származású egyetemi hallgató – Bognár József - gyereke a Buffalói Egyetemen működő gyakorló óvodába járt. Ennek az óvodának a programja kiemeli a különböző kultúrák tiszteletben tartását az óvodai nevelés során. Bognár József felkeresett engem mint az óvoda igazgatóját, és szakmai támogatásomat kérte egy Magyarországon kialakítandó angol-magyar kéttannyelvű óvoda programjához. Habár annak idején nem sokat tudtam Magyarországról, az ötlet felkeltette érdeklődésem, és munkakapcsolatba léptem Forgách Péterrel, egy buffalói magyar származású orvossal, aki már több magyar-amerikai programot sikeresen koordinált. Az első magyarországi látogatásom alatt már körvonalazódtak az együttműködés feltételei: a jászberényi Maci óvoda vállalta, hogy a kéttannyelvű programot elindítja; évente két amerikai egyetemista utazott egy évre Jászberénybe, és a Maci óvodában dolgoztak angol anyanyelvű óvodapedagógusoként; és a Jászberényi Tanítóképző Főiskoláról diáklányok érkeztek a Buffalói egyetemre, hogy tanulmányokat folytassanak kisgyermekkorú nevelés szakon valamint gyakorlati tapasztalatot szerezzenek az egyetem óvodájában.
- *Hogyan és meddig működött a projekt ezekkel a feltételekkel?*
- A projekt első négy évében nagyon szoros szakmai együttműködést folytattam Rebicsek Kattival, a Maci óvoda vezetőjével. Kati fogadta és koordinálta az amerikai egyetemistákat a Maci óvodában, továbbá elősegítette a kölcsönösen jó szakmai és emberi kapcsolat kialakítását az amerikai és magyar óvodapedagógusok között. Az igazgató nő és két másik óvónő többször töltöttek rövidebb-hosszabb időt a Buffalói Egyetemen, ahol az óvodában dolgozva gyakorlatban ismerkedtek az általunk alkalmazott óvodai programmal. A Jászberényi Főiskola részéről is számos oktató vett részt a kéttannyelvű óvodai program kialakításában, és az intézmények közötti tudományos együttműködésben. Azonban az utóbbi öt-hat évben a projekt jellege megváltozott. Jelenleg a hangsúly áthelyeződött a Főiskolai Kar és a Buffalói Egyetem oktatóinak és hallgatóinak tudományos tevékenységére.
- *Az együttműködés elkezdése óta tíz év telt el, hogyan értékeli az amerikai diákok jászberényi tartózkodását?*
- Nagyon kevés amerikai részesült olyan élményekben és tapasztalatokban, mint amelyeket a hat amerikai diák Jászberényben és Magyarországon szerzett. Átélték, hogy milyen kisebbségnek lenni egy nem-angol anyanyelvű országban, és megismerkedtek egy másik kultúrával miközben elsajátították a magyar nyelvet. Ott szerzett élményeik és tapasztalataik birtokában sokkal jobb pedagógussá váltak. Valamennyien a kisgyermekkorú nevelés vezéregyenységei lettek USA különböző részein: Beth Lessen a New York-i egyetemen dolgozik, David Bartkowiak és Sandy Bogis Atlantában tanítanak

afrikai-amerikai gyerekeket, és Tracy Stevenpiper egy pedagógus továbbképző intézetet koordinál Buffalóban.

- *Hogyan látja a projekt keretén belül a Buffalói Egyetemen tanuló magyar diákokat?*
- Nagyon büszke vagyok rájuk. A négy magyar hallgató közül három doktori fokozatot szerzett, Tamás Judit, Sente Judit és Szécsi Tünde. Tudományos és szakmai sikereik – előadások, publikációk, kitüntetések - igazolják, hogy a jászberényi és buffalói együttműködés sikeres. Azt vallom, hogy professzorként az igazi visszajelzés munkámról a diákjaim boldogulása a szakmában, és a magyar diákjaim kimagasló szakmai sikereket érnek el.

- *Milyen tudományos együttműködési programok vannak jelenleg a két intézmény között?*
- Jászberényi kollégák előadást tartanak amerikai konferenciákon (Pethő László, Hodossy Zsuzsanna), valamint 2000 márciusában két előadást tartottam a Jászberényi Főiskolán. Nemrég jelent meg egy közös publikáció a távoktatás helyzetéről a magyar pedagógusképzésben egy amerikai folyóiratban (Szécsi, Hoot, Miklósné, 2003). Valamint két éve folyik email levelezés a magyar és amerikai hallgatók között az iskolások eltérő kultúrájából adódó másság kezeléséről.

- *Hogyan született az email projekt?*
- A Buffalói Egyetemen tanítok egy kurzust, amelynek a címe: Az eltérő kultúrákhoz való viszony a kisgyermekkorú nevelésben. A kurzus célja, hogy a jövőd pedagógusok végiggondolják, hogyan fogják nevelni az osztályukban/iskolájukban tanuló gyerekeket, akiknek kulturális, szociális és- vagy nyelvi háttere különbözik a többségtől. Úgy éreztem, hogy nem elég erről beszélni az órán, de teremteni kell egy közeget, ahol az amerikai hallgatók beszélgetni tudnak egy más kultúrából jövő, de hasonló pályára készülő partnerrel. A már évek óta meglévő jó munkakapcsolat a Jászberényi Főiskola Idegennyelvi Tanszékével kínálta az alkalmat a projekt megvalósítására. Az angol szakos hallgatók örömmel kezdték a levelezést az amerikai hallgatókkal. Az emailekben véleményt cseréltek a Roma kérdésről, az amerikai indiánok és a fekete gyerekek iskolai nehézségeiről. Szóba kerültek olyan dolgok, hogy mi a tanár felelőssége a hátrányos anyagi helyzetű vagy kisebbségi családból érkező gyerekekkel, és hogyan kezelik a tehetséges vagy a speciális segítséget igénylő gyerekeket az általános iskolákban.

-
- *A Jászságon kívül milyen más magyarországi élményre emlékszik szívesen?*
- Nagyon büszke vagyok az első ACEI nemzetközi konferenciára, amelyet Sopronban szerveztünk 1997-ben.

-
- *Hogyan sikerült a soproni konferencia?*
- A konferenciára a vártnál nagyobb számmal érkeztek előadók és résztvevők a világ minden tájáról. A konferenciát megelőzően az amerikai és külföldi résztvevők számos kis és nagyváros óvodáját, iskoláját látogatták meg, többek között jártak Jászberényben, Kecskeméten és Győrben. A konferenciáról visszatérve publikációkban osztották meg élményeiket a magyar oktatásról. Idén tavasszal az ACEI Phoenix-ben rendezett éves konferenciáján

találkoztam texasi kollégákkal, akik még most is őszinte elismeréssel beszéltek a magyar óvodákban szerzett élményeikről.

- *Hogyan összegezné a magyarországi élményeit?*

Mindig hittem abban, hogy az egymás megértésének legjobb módja a személyes találkozás és a barátság. Meggyőződésem, hogy az előítéletesség elleni legjobb fegyver, ha megismered a közösséget és tagjait. Ha már megbarátkoztál közülük valakivel, nem alkotsz a közösségről közhelyeket, és nem hagyod szó nélkül, ha más előítéletesen nyilatkozik róluk. Én, aki még tíz évvel ezelőtt nem sokat tudtam Magyarországról, a magyar emberekkel kötött barátságok révén ezt az országot és a magyar embereket a szívemhez közelállónak tartom. Sok szép történelmi helyet látogattam meg. – Eger, Ópusztaszer, Budapest, Balaton, Veszprém és Hollókő. Magyar dalokat tanultam meg, és hallottam a magyar költészetéről és történeleméről. Szakmai szempontból értékes élményt és tapasztalatot gyűjtöttem az óvoda és iskola látogatások során, és nevelésről alkotott nézeteim formálódtak a magyar kollégákkal való együttműködés közben. A magyarországi élményeim megerősítettek abban, hogy a jövő nemzedéket csak olyan pedagógusok tudják nevelni, akik képesek és hajlandók együttműködni a világ más országaiban élő pedagógusokkal.

- *Vannak-e tervei a közeljövőben Magyarországgal kapcsolatban?*

- Igen. Jövő nyáron szeretnék feleségemmel Magyarországra utazni, és megosztani vele azokat a nagyszerű élményeket, amelyeket az elmúlt tíz évben szereztem. A szakmai dolgokat illetőleg bízom abban, hogy a megkezdett együttműködés a jászberényi kollégákkal folytatódni fog. Nagyon remélem, hogy a jövőben sikerül megalakítani egy ACEI magyar csoportot, és egyre több magyar pedagógus kapcsolódik be aktívan a szervezet munkájába, és együttműködnek a világ más táján élő kollégákkal.

- *Köszönöm a beszélgetést.*

Balla Gábor Tamás

EGY TÖRTÉNELEMFORMÁLÓ PEDAGÓGUSÉLETPÁLYA: TÓTH GÁBOR

Azon az illatos áprilisi estén kertemben a palántáimmal bíbelődtem, amikor feleségem kiszólt, hogy telefonon keresnek. Mire a sáros kezemet a csapnál lemostam az asszony már közölte a megdöbbentő hírt:

- Azt üzeni valamilyen Laci, hogy meghalt Tóth Gábor, az igazgató úr. Mondta, hogy te tudni fogod, kiről van szó. A temetés időpontját leírtam.

Természetesen azonnal tudtam, hogy az Eötvös-kollégium igazgatójáról van szó. Mi Eötvös-kollégisták az egyetemi óráin és a vizsgákon is Igazgató Úrnak szólítottuk, elkülönítve magunkat a nem kollégistáktól. Így szólítottam őt később azokon a konferenciákon, ahol ő elnökölt, hogy más résztvevőkkel érzékeltessem közelebbi kapcsolatunkat. Az Igazgató Úr megszólítást éreztem bizalmasabbnak akkor is, amikor már a tudományos minősítés és az egyetemi docensi cím megszervezése után a szakma viselkedési kultúrája már megengedte a tegeződést egykori tanáraimmal.

Tóth Gábor a neveléstudomány kandidátusa, az ELTE Neveléstudományi Tanszékének docense Óbudán született 1920. december 30-án. Polgári iskolás korában - Imre Sándor Neveléstanának - hatására tanyasi tanítóként képzelte el a jövőjét. 1935-ben iratkozott be a jászberényi tanítóképzőbe.

A jászberényi élmények egész életpályájának alakulására kihatottak. Erről az egyik kéziratában a következőket olvashatjuk: „Az a sokszínűség és az a tolerancia, ahogy egyik tanárunk sem akarta nézetét, meggyőződését ránk erőszakolni, meghatározó lett egész életemben.” (T.G: Az idő sodrában.) Írásaiban különös szeretettel emlékezik meg Fiala Endréről, akitől történelmet és Tanai Antalról, akitől logikát és pszichológiát tanult. Oktatói alakították ki benne a haláláig csillapíthatatlan tudásszomjat és a mindennapi olvasás életszükségletét. A személyes beszélgetések során gyakran hivatkozott arra is, hogy a jászberényi évek táplálták belé a közélet iránti érzékenységet. Abban az időben ugyanis a tanítóképző intézet a jelentős múltú polgárosodó kisváros aktív szellemi központjaként működött, szinte valamennyi helyi kulturális rendezvény szervezésébe bekapcsolódott. Az intézet a képzésben is nagy súlyt fektetett arra, hogy a diákokat felkészítse a néptanítói hivatást kiegészítő népművelői munkára.

Jászberényi tanárainak javaslatára Tóth Gábor a szegedi egyetemen tanult tovább és szerzett tanári diplomát. Előbb általános iskolában, majd 1948-tól a Műszaki Tanárképző Főiskolán tanított. 1950-ben került az ELTE Neveléstudományi Tanszékére és onnan is ment nyugdíjba 1981-ben. 1956 és 1984 között az Eötvös József Kollégium igazgatója. Tudományos munkásságának maradandóságát elsősorban a neveléstörténet és a kollégiumi nevelés területén végzett kutatásai alapozzák meg. Okkal feltételezhetjük viszont, hogy nevét az utókor elsősorban az Eötvös Kollégiumhoz kapcsolva méltatja. Ennek az intézménynek az élén ugyanis nemcsak vezetői és nemcsak pedagógusi, hanem történelemformáló munkát is végzett.

Az Eötvös Kollégiumról az Új magyar lexikon (Akadémia, Bp. 1960) a következőket írja: „Tagjai a bp-i egyetem bölcsészeti karának hallgatása mellett a kollégium szaktanárainak vezetésével, az önálló tudományos kutatást fejlesztő szemináriumi módszerrel még külön tudományos képzésben részesülnek. Ugyanakkor szellemi felsőbbrendűségük hangoztatásával módszeresen elkülönítették őket az ifjúság zömétől ... a kollégium 1950-ben megszűnt. 1958 őszén új szocialista Eötvös-kollégium szervezését kezdték meg.” Egy évtized tanügyi kudarcai, egy forradalom, majd az új igazgató diplomatikus szakmai érvelései kellett ahhoz a belátáshoz, hogy a pátállamban is szükség van elit értelmiségre. Tóth Gábor nyilvánvalóan tisztában volt azzal, hogy szocialista Eötvös-kollégiumot nem lehet csinálni, de olyan kollégiumot sem, amelyet a tudós báró 1895-ben alapított, ezért egy keskeny pallón egyensúlyozva

olyan kollégiumot alakított ki, amely épített a régi hagyományokra, s amilyent az adott körülmények között lehetett.

A kollégium lakói számára az otthon érzetét a mai igények szerint meglehetősen szegényesnek minősülő körülmények között a családi atmoszféra biztosította. Tóth Gábor irodájába mindig nyitva állt előttünk. A lakószobákat rendszeresen meglátogatta egy kis beszélgetésre. Türelmes atyaként érdeklődött a mindennapi gondjaink iránt, tanácsokat adott a tanulmányainkhoz, életvezetésünkhöz. Szakmai szocializációnk elősegítésére kezdeményezte és megszervezte a személyes találkozásainkat neves írókkal, tudósokkal, művészekkel. A szegényebb diákoknak ösztöndíj kiegészítési lehetőséget is szerzett.

Annak, hogy valaki kollégiumnak ne csak lakója, hanem tagja is lehessen komoly feltételei voltak. Például a 4,5 fölötti tanulmányi átlag, legalább egy szeminárium és egy idegen nyelvi kurzus felvétele a kötelező órarendi elfoglaltságok mellett, s valamilyen közéleti tevékenység rendszeres vállalása. A kollégium viszont nemcsak az egyetemi oktatást kiegészítő intézményként működött, hanem igazi személyiségformáló műhelyként is. Az Igazgató Úr jó taktikai érzékkel kihasználva azt, hogy egy diákokthonban a belső nyilvánosság kívülről zárt körűnek minősíthető, más diáktársaink számára elérhetetlen szellemi élmények lehetőségét biztosította. Az Eötvös Kollégium, mint egy üvegház beengedte a napfényt, de védett a hideg szelektől. Amíg odakinn az egyetlen és kizárólagos ideológia dermedtette a gondolkodást, belül sokszínű eszmék, értékek és nézetek csíráztak ki, majd szöktek szárba. A könyvtárban szabadon böngészve olyan csemegéket találhattunk, amelyeket a közkönyvtárakból már régen kitiltottak. A zárt körű vitákra a hivatalos művelődéspolitikára számára nem kívánatos előadókat hívhattunk meg. Személyiségünket azonban leghatékonyabban azok a lakószobákban hajnalig elhúzódó eszmecserek alakították, amelyeket abban az időben „másképp gondolkodás”-nak neveztek. Ilyen körülmények között formálódott az a sajátos Eötvös-kollégista mentalitás, amelynek főbb tulajdonságai a folyamatos önművelődés igénye, más vélemények tolerálása, erős nemzeti kötődés, plebejus elkötelezettség és demokratikus politikai beállítódás.

El kell ismerni, hogy az üvegházi neveletésnek néha kellemetlen következményei is lehettek. E sorok íróját például azért rúgták ki első munkahelyéről politikai fellázítás indokkal, mert az Eötvös-kollégium értékrendszerét próbálta maradéktalanul átültetni környezetébe szocialista való világába. Csak hónapokkal később sikerült ügyintézőként elhelyezkednem. Ekkor az alma máterben felkerestem az Igazgató Urat. Panaszaimat higgadtan végighallgatta, majd azt tanácsolta, hogy műveljem kertjeimet. Rögtön felidéződtek bennem azok a neveléstörténeti órái, amikor a francia felvilágosodás pedagógiai felfogását ismertette, mégis elkezdtem hebegni arról, hogy az albérletben, ahol lakom nem tudok kertet művelni. Buta válaszként nem reagálva rávettem arra, hogy a tudományos diákköri munkámat folytatva készítsem el az egyetemi doktori disszertációm. A konzulensi teendőket magától értetődően elvállalta.

A hetvenes évektől a tudományos és az irodalmi közéletben, s a média területén is a volt Eötvös-kollégisták egyre aktívabb szerepet vállaltak. Értelmiségi körökben mintaértékű lett az Eötvös-kollégista mentalitás. Főleg a rendszerváltozás előkészítésénél. Az egykori Eötvös-kollégisták a hazai értelmiségen belüli arányukat többszörösen meghaladva vettek részt tevékenesen a demokratikus átalakulás szervezésében és irányításában. Így nem túlzás azt állítani, hogy a Tóth Gábor által irányított Eötvös Kollégium szervesen járult hozzá Magyarország sorsának alakításához.

Az Igazgató Úr visszaadta lelkét a Teremtőnek. Örök nyugalomát mi egykori Eötvös-kollégisták e földi létben azzal segíthetjük, hogy tisztességesen és okosan továbbra is műveljük kertjeinket.

A tanítóképzős diák (a kép jobb szélén Tóth Gábor)
Jászberény 1937.

ARC A FÉLMÚLTBÓL: KONKOLY BÉLA

1986-ban Jászboldogháza szegényebb lett egy személlyel, egy olyan személlyel, aki hosszú időre szóló emléket hagyott maga után, akinek legendás alakja hozzátartozott Boldogháza mindennapi életéhez, aki szinte egész életét a közügynek szentelte.

Redemptus család sarja, ősei – egyes dokumentumok szerint – 1690 előtt is Jászberényben éltek és vettek a Jászkunság megváltásában. A redemptió után földjüket az egykor Jászberényhez tartozó boldogházi határban kapták meg.¹

Tekintélyes középbirtokosi családban, Jászberényben született 1919. április 16-án. Elemi, majd a négy középiskola elvégzése után elsajátította a gőzgépek és a robbanómotorok kezelést, s utána gépészként dolgozott. Katona lett, majd a keleti hadszíntérre vezényelték, a híradósoknál szolgált mint gépkocsivezető. 1944 márciusában szerelt le. Pest megyében helyezkedett el, s mint gépész dolgozott egy magánvállalkozásnál.

A front átvonulása után 1944. november 17-én tért haza, s attól kezdődően gazdálkodással foglalkozott. Bekapcsolódott a közéletbe, s ebbeni tevékenységében – fiatal kora ellenére is gyorsan népszerű lett gazdatársai körében, tanácsait, elképzeléseit, hasznos ötleteit elfogadták.

Sokat olvasott, így széles tájékozottságra tett szert. Autodidakta módon képezte magát, s ezáltal sokrétű, sokoldalú tudásra tett szert. Jó alkalmazkodó képességgel rendelkezett, minden helyzetben feltalálta magát, mindenhez értett, mindenkivel szót tudott érteni, minden nehéz helyzet után talpon tudott maradni, és életét újra tudta kezdeni. Széles körű ismeretséggel rendelkezett, azonban ezzel soha nem élt vissza.

A boldogházi tanyavilág állattenyésztésével mindig kitűnt, az ott élő emberek fő megélhetési forrása az állattenyésztés, elsősorban belül is a szarvasmarha tenyésztés volt. Már a háború előtt törzskönyvezés folyt, tejszövetkezetet hoztak létre és tenyészbikákat neveltek Boldogházán. Béla bácsi is (nagyon sokan így hívtuk) sokat foglalkozott az egész magyar állattenyésztés kérdéseivel, problémáival. Neki is jó tehenei voltak – és volt a tanyájukon egy szimentáli állami bika is, a híres „Hadúr”, majd ehhez kaptak egy másikat is. Ez a két bika teremtette meg a minőségi tenyésztés alapjait Boldogházán. A „Hadúr”-t a háború alatt

¹ A dolgozatban szereplő tényadatok forrása a Megyei Levéltár, az általam 1969-ben írt 120 oldal terjedelmű Jászboldogháza története c. kézirat és az Évek könyve 1996. 1962-től 1973-ig én is a jászboldogházi Aranykalász tsz tagja voltam.

sikerült megmenteniük, s ezért kiselejtezésekor 1948-ban a vármegyei hatóság neki ajándékozta.

A német és a szovjet csapatok átvonulása következtében a boldogházi állatállomány jelentős része megsemmisült. A maradék állományt a Tápiógyörgyén állomásozó román csapatok fosztogatták. Egy ilyen alkalommal (tőle tudom) saját élete kockáztatásával mentett meg egy elhajtani készült szarvasmarha csoportot.

Majd jött a jóvátétel. Az állatállomány megmentése érdekében ez már összefogást sürgetett. Szarvasmarha tenyésztő szakcsoportot hoztak létre, melyet „Tenyészállatmentesítési Társulásnak” neveztek, elnökének Őt választották meg. A társulás lényege: a tagok pénzt adtak össze, (kat. holdanként megállapított összeget), s ebből, helyben, illetőleg idegen vidéken vásárolták fel a hús beadás teljesítéséhez szükséges szarvasmarha mennyiséget. Volt amikor lovakat vásároltak, s azokat cserélték szarvasmarhára. Ezáltal a tenyészállatokat megtudták menteni, s a jóvátételt nem egyénileg, hanem csoportosan teljesítették.

Konkoly Bélának jelentős és elvitathatatlan szerepe volt Boldogháza Jászberénytől való elszakadásában, és önálló községgé alakulásában. Az elszakadási folyamat 1929-ben kezdődött, majd a 30-as évek végén és a 40-es évek elején újra fellángolt. 1945-ben ez ismét határozott formában jelentkezett. Mivel a megyében több település is kezdeményezte önállósulási szándékát, így a feltételek kedvezőnek látszottak. A vármegye vezetése is támogatta ezt a mozgalmat.

1945. november 17-én alakult meg a község szervező bizottság, melynek a jegyzője lett. A külső és felettes hatóságoknál zömében Ő járt el, nem egyszer megtörtént, hogy hazaérkezve a vasútállomáson többen érdeklődve várták, hogy mit intézett. Munkájuk eredményeként a jászberényi határ boldogházi, tápiói és csíkos határrésze 1946. július 1-jei hatállyal Boldogháza néven önálló nagyközséggé alakult. Mindezek ellenére Nagy Jánost választották meg a község főbírójának, de Konkoly Béla sem maradt funkció nélkül. Az első képviselőtestület tagja, a község törvénybírója és a Termelési Bizottság elnökeként kezdi meg tevékenységét. Mikor megköszönte a törvénybíróvá választását, elmondta, „soha nem a tisztségért, hanem a köz érdekeiért küzdött, s ezután is a letett eskühöz híven, mindig önzetlenül és fáradságot nem ismerve fog a nagyközség érdekében munkálkodni”. Ez a mentalitás, ez a hozzáállás későbbi életére is jellemző volt.

Mint termelési bizottsági elnöknek jelentős szerepe volt a háború utáni gazdálkodás újjászervezésében és az állattenyésztés területén a törzskönyvezés elindításában és megszervezésében. 1947-ben már javasolta, a község csatlakozzon Alattyán és Jánoshida

villamosítási programjához. A gazdák szakmai ismerete bővítésére két alkalommal ezüstkalászos tanfolyamot szervezett.

1945. és 1948. között a község fiatalságát a Kisgazdapárt ifjúsági szervezete, a Független Ifjúság fogta össze. 3 alapszervezete volt a községben, és ő a boldogházi szervezet vezetője volt. Önképzőköri előadásokat tartottak, műkedvelő előadásokat, bálokat szerveztek, tanulmányi kirándulásokon vettek részt.

1948-ban a fordulat évében kulákká nyilvánították, és kikerült a vezetésből. Az 1949. évi március 13-i esemény áldozata lesz 62 másik társával együtt. E nap délelőttjén az egyik kocsmában a községi párttitkárt egy ott tartózkodó személy fizikailag bántalmazta. A hatóság az esetet úgy állította be, hogy a személyt a kulákok bérelték fel. Az AVH kiszállt, pár nap alatt 63 embert vertek meg. Néhányukat, köztük őt is, március 14-én Szolnokra szállították, ahol a rendőrségen fizikai és lelki terrort alkalmaztak velük szemben.

Néhány nap múlva megjelentek a különböző hivatalok emberei: a gazdasági rendészet, a közellátás, a tűzrendészet, az egészségügy, az OTI és a mezőrendőrség, akik a kulákká nyilvánított tanyáin ellenőrzést tartottak, és igen szigorúan büntettek. Konkoly Bélára az alábbi büntetést rótták ki:

gazdasági rendészeti kihágás miatt	24000,-Ft
tűzrendészeti kihágás miatt	<u>1800,-Ft</u>
	25800,-Ft

Ez akkor hihetetlen nagy összegnek számított. Ezenkívül szántási kötelezettség elmulasztása miatt a traktorát „térítés nélkül véglegesen” igénybevették és a pusztamizesei gépállomás tulajdonába adták.

A fentiekhez hasonlóan 64 boldogházi személyt büntettek meg 1 839800,- Ft értékben.

Mivel az emberek zöme fizetni nem tudott, rövidesen jöttek a lefoglalások: állatállomány, gazdasági felszerelések, s azok március végén elszállították. 63 tanya jószágállomány és zömében gazdasági felszerelés nélkül maradt. Közöttük a Béla bácsi tanyája is.

Azonban nem adta fel, újramezdte, s 1954-re helyre tudta állítani gazdaságát. A községben az állattenyésztés helyreállt, és hozzáfogtak a minőségi szarvasmarha állomány kialakításához, így 1954-ben vezetésével újra megalakult az állattenyésztő szakcsoport. Mint szakcsoport elnöknek jelentős szerepe volt az 1955-ben megrendezett Jászsági Állattenyésztési Hónap megszervezésében. A szakcsoport néhány tagja, köztük Ő is, rendszeres résztvevői voltak az Országos és Jászsági mezőgazdaság kiállításnak. E szakcsoport tagsága képezte a későbbi Aranykalász T Sz alapját. A továbbiak szempontjából

különleges jelentősége volt annak, hogy e szakcsoport törzskönyvezett szarvasmarha állománnyal rendelkezett.

Közben 1954-ben újabb megpróbáltatások érték. Az Új Élet TSz tagosítást hajtott végre, mely az Ő tanyáját is érintette. Lakást nem tudtak biztosítani neki, lakást vásárolni nem tudott, hirtelen hozzá kellett fognia építkezni. Megengedték neki, míg a lakással el nem készül, nem kell elköltöznie. Lakása még félkész állapotban volt, mikor decemberben felszólították, hogy 3 napon belül adja át a tanyáját a tsz-nek. S télvíz idején be kellett költöznie a még tökéletesen ki nem száradt, félig nedves falak közé. Gyermekai ekkor 4 és 5 évesek voltak.

A Községi Tanács 1957. február 23-án ülésének jegyzőkönyvben egyetlen említés sem található Konkoly Béláról. Az „októberben lefolyt eseményekről, a november 4-én beállt helyzetről” tárgyaló napirend egyik hozzászólója „végignézte a malomból, hogy a boros és rumos vagy különböző szesztűlfűtött emberek gyülekeztek, szervezkedtek és forrongtak az utcán”. A tanácselnök szerint „egyetlenegy kulák sem” vett részt a forradalomban, nekik köszönhető, hogy Boldogházán semmilyen rendkívüli esemény nem történt.

A mezőgazdasági szövetkezetben

1959-ben a termelőségmozgalom felfejlesztésének előkészületei már 1958-ban érezhetőek voltak. A Hazafias Népfront szervezésében a kiszemelt gazdálkodókat az ügy érdekében megnyerendő személyeket különböző termelőségmozgalomokba vitték, bemutatókra, látogatásokra, ahol a szövetkezés jelentőségéről és a mozgalom eredményeiről tartottak tájékoztatókat. Ezek jól működő szövetkezetek voltak. Ilyen üzemi látogatásokra őt is hívták. Mivel olyan ember volt, aki tudásával és korábbi vezetői képességeivel kiemelkedett gazdátársai közül, akik mintegy felnéztek rá, 1959-ben a nagy felfejlesztés időszakában a Járási Pártbizottság Jászboldogházán az egyik tsz-ben őt javasolta elnöknek, s így az Aranykalász TSz őt választotta elnökének. Nehéz döntés volt ez számára, de vállalta. Egyébként nem kevés azoknak a száma, akik a szervezéskor kikötötték: belépnek, de csak abba a tsz-be, melynek Konkoly Béla lesz az elnöke.

1959. február 20-án az alakuló közgyűlésen a tagság egyhangúlag választotta meg elnöknek, s ezt a tisztséget 1986. januárjáig töltötte be. Megválasztásakor „megköszönte a személye iránt tanúsított megtiszteltetést, és kijelentette, hogy minden erejével azon lesz, hogy ez a sorsfordulat kedvezően alakuljon minden dolgozó paraszt számára, de ez csak úgy lesz lehetséges, ha a tagság is egy szívvel, egy lélekkel, kéz a kézben, torzsalkodás nélkül

támogatja a megválasztott vezetőséget. Bízom abban – mondotta – hogy ha mindannyian úgy dolgozunk a közösen is, mint egyéni gazdaságunkban, akkor a szövetkezet virágzó életet jelent számunkra.”

Vezetői, szervezői és jó előadó képessége az 1959 utáni időszakban csúcsosodtak ki, előadásait, beszédeit sokszor szabadon mondotta. Sokat dolgozott, rengeteget ment, tárgyalt, intézkedett, a szövetkezet és a község érdekében. A közért, a közösségért dolgozott, vagyont nem gyűjtött. Egy lakóházon és egy autón kívül más vagyona nem volt. Munkáját jó szakembergárda segítette.

Induláskor merészen belevágott a hitelek felvételébe, s ez alapozta meg a későbbi jövőt. 1959 őszén ki tudták fizetni a bevitt jószágállományt és gazdasági felszerelést. Már 1959-ben felépítették az első istállót, 1962-re kialakult a Központi telep, be volt vezetve a villany, kész volt a bekötő út, a mélyfúrású kút, és vízvezetékkel voltak ellátva az épületek. A munkaegység értéke az első évben 42,38 Ft, ami akkor igen szép eredmény volt. Ez az eredmény a különböző egyesülések után sem romlott. A beolvadt szövetkezetek adósságait kigazdálkodták, s az eredményeket tovább javították.

A szövetkezet fő tevékenységeként az állattenyésztést határozták meg, mivel a földterület 31 %-a gyep volt. Mint elnök nagy gondot fordított az állattenyésztés minőségi fejlesztésére. Működési ideje alatt 3 szarvasmarha (magyartarka, szimentáli és osztrák tarka), 2 sertés (magyar nagy fehér és berkshire) 1 juh (fésűs merino) és 1 ló törzstenyésztet (mezőhegyesi félvér) jött létre a szövetkezetben. Ezenkívül árutelepként 5000 férőhelyes fejőház, 12000 férőhelyes csibenevelő létesült.

1962-ben a Tápióban 260 kh-on intenzív gyepgazdálkodást létesítettek, majd ezt 1967. után 400 kh-al bővítették, és ott 400 férőhelyes legelőre alapozott tehenészeti telepet hoztak létre. Növénytermesztés tekintetében a mennyiségi eredmények mellett a minőségi fejlesztésre is nagy gondot fordítottak, így a szövetkezet 1964-től vetőmagtermelő üzem lett (búza, őszi árpa, tavaszi árpa, olajlen, lucerna).

Az elnök a szövetkezet megalakításától kezdődően nagy gondot fordított az idős tagok támogatására, megélhetésük zavartalan biztosítására. A beteg dolgozó tagok segítésére az országban elsőként bevezette az iparhoz hasonló betegségi segély fizetését. Cserekapcsolatot épített ki német és csehszlovák szövetkezettel, 1967-ben megszervezte a németországi (NDK) és a boldogházi szövetkezeti tagok gyermekeinek csereüdültetését. Kölcsönös látogatásokat szervezett a német és csehszlovák szövetkezetek tagjai részére.

Gondja volt a tagok közművelődési és kulturális igényeinek biztosítására is. Főleg a kirándulások szervezését, a színházlátogatásokat, valamint az általános és szakmai oktatást

támogatta. Lelkes támogatója volt a sportversenyeknek és az üzemben belüli versenymozgalomnak. Nagy gondot fordított a szövetkezet ismertté tételére is.

Részt vettek az országos, a megyei és járási termelési versenyekben. Állandó szereplői voltak az Országos Mezőgazdasági Kiállításoknak. De ezt a célt szolgálta a fővárosban, az Élmunkás téren (ma Lehel tér) létesített áruda is.

Termelési versenyeken az alábbi helyezéseket érték el:

Országos: II. helyezés: 1960 –61 –64 –66 –67 .
III. helyezés: 1963.
Megyei: I. helyezés: 1960 –61 –62 –63.
II. helyezés: 1964 –65 –66 –67 –68.
Járási: I. helyezés: 1960 –61 –62 –63 –64 –65 –66 –67.
II. helyezés: 1968.

Az Országos Mezőgazdasági Kiállításokon is mindig értékes helyezéseket értek el. – 1964-ben elnyerték a Földművelésügyi Minisztérium örökös vándordíját, melyet a legjobb eredményt elért állattenyésztő szövetkezet kapott.

Ezekre az eredményekre országosan is felfigyeltek. 1967-ben az akkor létrehozott Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium bemutató és szaktanácsadó gazdaságnak jelölte ki a boldogházi szövetkezetet, elsősorban állattenyésztés vonatkozásában. Járt náluk Erdei Ferenc, Fehér Lajos, Tisza József, Somogyi Miklós, Szabó István, Dimény Imre és még mások. Vendégük volt a lengyel kormányküldöttség, észt delegáció, szovjet pártküldöttség, csehszlovákok, németek, svédek, franciák, olaszok, amerikai mezőgazdasági főiskolai hallgatók és mások, Keletről és Nyugatról egyaránt. 1970-ben Magyarországon rendezték meg az Európai Tarkamarhatenyésztők Szövetésének Kongresszusát, melynek gyakorlati bemutatóját Boldogházán rendezték meg.

Az elért eredmények mellett azonban át kellett élnie néhány nehéz időszakot is. Nagyon megviselte az 1965. évi január 9-i esemény, amikor egy takarmányozási hiba miatt másfél óra alatt 54 db tehén elpusztult. Nehéz időszak volt életében az 1963-as év, amikor a tavaszi és az őszi árvíz idején a mentési munkálatokat kellett irányítania a párt- és a tanácsi vezetéssel egyetemben. 228 családot kellett kilakoltatni, akik zömének a tanyája is tönkre ment – róluk kellett gondoskodni. Majd jött az 1965-ös, a 68-as és a 72-es nagy szájszűkítés és körömfájás. Ugyancsak nehéz időszak volt életében az 1970-es évek elején megtartott és hosszan elnyúló népi ellenőrzési vizsgálat, amely a gyepgazdálkodásra kapott állami támogatás felhasználást firtatta. Személy szerint is gyanúba keveredett, de kiderült, hogy a

kapott összegeket ugyan nemcsak az eredetileg megjelölt célokra fordították, de Konkoly Béla zsebébe ebből egyetlen fillér sem került.

A szövetkezet által elért eredmények csapatmunka is. Azonban ezt a csapatot ő irányította, ő fogta össze, ő koordinálta, az ötleteket ő adta, így méltán mondhatjuk, az elért eredmények az ő munkáját tükrözik. Nagy gondot fordított a háztáji és a közös gazdálkodás egyensúlya biztosítására. Munkája eredményeként a boldogházi tsz. tagok már a 60-as évek második felében középparaszti szinten éltek. Vezetésével a jászboldogházi Aranykalász TSz. 1960-1971-ig az ország legjobb tíz szövetkezet közé tartozott. Jó helyzetfelismerése következtében elnöksége ideje alatt 20 km szilárd burkolatú út létesült a szövetkezet területén. 1966 júliusában a Szolnok Megyei Néplapban nyilatkozta: „Becsülete van szövetkezetünknek messze földön. Jól élnek a tagok. Középparaszti szinten. Nincs szegény ember a faluban. És a holnap? Csak jobb lehet.”

Közben aktívan bekapcsolódott a község életébe. Tagja volt a Hazafias Népfrontnak, volt tanácstag és VB tag is. A párt- és tanácsi vezetők véleményét mindig kikérték, véleménye, javaslata mindig döntő jelentőséggel bírt. 1959-től haláláig tagja volt a Magyar Szocialista Munkáspártnak.

Kiemelkedő társadalmi tevékenységet végzett megyei és országos szinten is. A megyei TESZÖV-nek alakulásától tagja, két ciklusban, pedig elnökhelyettese volt. Tagja volt a Magyar Agrártudományi Egyesület Országos Elnökségének. 1967-ben beválasztották a Termelőszövetkezetek Országos Tanácsába.

Munkáját több kormány- és miniszteri kitüntetéssel ismerték el. Hat esetben kapott miniszteri kitüntetést, egy esetben a Munka Érdemérem tulajdonosa lett, majd a Munka Érdemrend arany fokozatával tüntették ki, és megkapta az Április 4. Érdemrendet is. A Magyar Agrártudományi Egyesület aranykoszorús jelvényével rendelkezett. Társadalmi tevékenységét is többször ismerték el arany fokozattal. Jászboldogházáért kifejtett tevékenységét a község 1983-ban Jászboldogházáért emlékplakett adományozásával ismerte el.

A sokfelől érkezett elismerés ellenére tény, hogy a tsz eredményessége Konkoly Béla utolsó elnöki évtizedében elmaradt a korábbiaktól. A gazdálkodás külső körülményeinek feltételei is kedvezőtlenül alakultak (olajárrobbanás), a vezetés nem kellő körültekintéssel és a korábbiaknál kevésbé szerencsésen választotta beruházásainak céljait, az egykoron igen vonzó munkahelyről egyre több dolgozó és szakember távozott.

Az elnök maga is hitét veszítette, mert esetenként azért is elmarasztalták, amiért korábban megdicsérték. A sok munka és a vezetői feladattal együtt járó idegfeszültség következtében ekkoriban többször kezelték kórházban.

1986. januárjában 27 évi elnökség után nyugdíjba vonult. Sajnos nyugdíját nem sokáig élvezhette, életének 67. évében 1986. március 28-án rövid szenvedés után elhunyt.

Nagy részvétellel április 2-án helyezték örök nyugalomra a jászboldoházi temetőben.

ARCCAL NAPKELET FELÉ

III. Béla rézpénzei jász sírokban

Néhány évtizede magasították a Tarna töltését a Jákóhalma melletti szakaszon. A folyó mellől hatalmas földgyaluk martak a meder fövényébe, majd a gát tetején terítették szét a friss földet, minek elsimítása után egy igen réginek látszó rézpénz bukkant a felszínre. (Az évek elteltével régészeink egyre több ilyet ástak ki a jász sírokból, s néhány éve egy példány megjelent a Jász Múzeum „A vallási szinkretizmustól a katolicizmusig” feliratú vitrinjében is.)

A nem várt különleges „lelet” titka felkeltette az érdeklődésemet. Azóta is szinte minden nap csodálkozással figyeltem, s igyekeztem megismerni a hozzá kapcsolható irodalmat, bár eddig közvetlenül vele foglalkozó tanulmányra nem leltem.

Amint később kiderült, (III. Béla 1172-1196) királyunk rézpénzét tartottam a kezemben. Leírása előtt azonban tekintsük át az uralkodó életének fontosabb állomásait, s kora társadalmának epizódjait.

III. Béla II. Géza (1141-1162) királyunk és Fruzsina (görög nevén Eufrozina) orosz hercegnő gyermeke. Apja - I. Manuel bizánci császár tanácsára, a két ország közötti barátság zálogaként – a bizánci udvarra bízta neveltetését. Ettől kezdve az Alexiosz nevet is viselnie kellett.

I. Manuel császár utódjának jelölte, s Mária nevű leányát feleségül szánta az ifjú magyar hercegnek. Így 1165-ben ünnepélyesen megtartották az eljegyzést és Béla deszpotésszé (trónörökössé) való nyilvánítását.

A trón öröklését azonban a váratlanul megszületett császárfi meghiúsította. Bélának tett ígéretét a császár visszavonta, kárpoltlásként felesége féltestvérét Chatillon Ágnes (bizánci nevén Anna) francia hercegnőt adta hozzá nőül 1170-ben. A magyar trón 1172-ben III. István (1162-1172) halálával megüresedett. Béla pártolói hívására a bizánci császár támogatásával foglalhatta el a felajánlott magyar trónt. 1173. január 13-án koronázták meg.

Idehaza – a trónért folytatott versengésben – komoly ellentétbe került Géza öccsével és annak támogatóival. Ennek egyik oka a Bizánccal kialakult jó kapcsolata volt. Második felesége (1186) Capet Margit, Fülöp Ágost francia király nőtestvére. Házasságukból 7 gyermek született.

A fentiekből kitűnik, hogy neveltetése és házassági kapcsolatai révén nem csak a keleti, de a nyugat-európai kultúrát is jól ismerő, s azt alkalmazni, művelni tudó király, bölcs államférfi került a magyar állam élére, amint később fényesen bizonyított. Elrendelte a királyi kancellária megalakítását, az eléje kerülő ügyek írásba foglalását. Javította az államháztartást, jelentős adóbevételei voltak. Több magyar ifjút Párizsban taníttatott (többek között Anonymust). 1181-ben visszahódította Bizánctól Dalmáciát, majd 1182-ben Nándorfehérvárt. 1185-ben II. Angelosz bizánci császár feleségül veszi leányát, Margitot. 1188-ban elfoglalja Halicsot, s fiát teszi meg Halics kormányzójává. Jó kapcsolatot épített ki a katolikus egyházzal: 1192-ben Váradon szentté avatattja I. László (1077-1095) királyunkat, székesegyházakat építtetett, apátságokat alapított, Magyarországra behozta a francia ciszterci rendet. Pénzein először jelenik meg heraldikai jelként a mai címerünkön is látható kettős kereszt.

Rézpénze szimbolikájának megértéséhez előbb meg kell ismerkedünk az ősi magyar hitvilág népművészeti gyakorlatában még ma is előforduló Világfa ábrázolásával és annak jelentéstartamával (1.sz. kép), melyet karcolással rajzolt egy tetétleni pásztor a szaruból

készült rühzsirtartójára. Más esetben lóportartókon is megfigyelhető. (Lásd: Blaskovich Múzeum, Tápiószéle)

A Kozmikus Világfa egyetemes Tejút-jelkép. Lecsonkolt oszlopmása a Világtengely, mely összeköti az égbolt északi és déli pólusát, s a Világhegyen áll (itt van a világ közepe). De összeköti a kozmosz három világát is és a négy égtájat. Gyökerei az Alvilágba nyúlnak, itt található a csúszómászók, a férgek és a halak. Törzse a Középső Világ, a néglábúak helye. Koronája a Felső Világ madarakkal.

A magyar világfák típusai napot és holdat, madarat ill. keresztet tartanak csúcsaikon. A napos-holdas képzet keleti hagyomány és örökség, az altáji-uráli és a paleoázsiai népek sajátossága, része a sámánisztikus világképnek. E hagyományok tehát még bennünk, tudatunk alatt, mélyen bevésődve élnek, s amint láttuk évszázadok folyamán sem vesztek el. A Világfa csúcsán lévő nap (pályája legmagasabb fokán) a Tejút egyik állatövi keresztződésében található nyári napforduló helyére, míg a gyökerek egy másik állatövi keresztződésben a téli napforduló helyére utalnak.

A kozmikus világfának hét ága van. A 7-es szám az Isten száma, mert az isteni három és a négy földi tökéletesség összegét adja. (Isteni erények: Krisztus király, pap és próféta egy személyben. Földi erények: mértékletesség, okosság, igazságosság, erősség.) Az ember az erények egyesítésével Isten földi képmása. A Világfa törzsét egy vízszintes vonal szeli ketté, ami a kétértelmű ciklikus és irreverzibilis (visszafordíthatatlan) időt jelzi.

Az Életfa pedig az ősi istenség növényi alakja. Ebből „sarjadnak” a különféle családok nemzetségei. A hagyomány az Árpádok dinasztiáját aranyfához hasonlítja. III. Béla minden bizonnyal I. László szentté avatásának emlékére verette a tárgyalandó rézpénzt, melynek előlapjáról két király néz felénk a látóhatár napkelte felé. (Így szemben a jobb oldalán RE X ScS felirattal a szent király) I. László, míg bal oldalán REX BÉLA (III. Béla) látható. (1. sz. kép) A két trónján ülő királyt a Világfa választja el egymástól. A szétválasztásuk azonban csak jelképes, mert ez a két uralkodót lélekben egyesíti, hiszen az új király az ős(ök) tiszteletét, annak hagyományait, erényeit, jó és tiszta erkölcsét megtartva uralkodik, folytatja megkezdett állam és egyházépítő munkáját, mindig bölcsen cselekszik, s az előd hite szerint él. (2.sz. kép)

Árpádházi királyainknál az ősök tisztelete királyi erény volt, amit az utód királynak kötelessége volt ápolni. Jelen esetben tehát III. Béla ezen erényét gyakorolta amikor az első Szent Királyt maga mellé a pénzére verette. Hasonlóan cselekedtek az őt követő lovagkirályok is: Nagy Lajos (1342-1382), Zsigmond (1387-1437) és III. Ulászló (1490-1516).

Ebből következik, hogy itt Szent László nem társuralkodó, hanem példakép. Ezért a szemlélőnek figyelembe kell vennie, hogy a két király egy személyben, Bélában, a jelenlegi uralkodóban testesül meg, mert benne egyesül a múlt, a jelen és a jövő, s létrejön az égi és a földi világgal való kapcsolat.

Az első Árpád-házi szent királyunk I. István (1001-1038), akit I. László avatott szentté 1083-ban. Ennek emlékére pénz is veretett, melynek egyik oldalán I. István teljes uralkodói díszben trónol.

A katolikus egyház korabeli gyakorlatában azok válhattak szentté, akiket a pápa haláluk után legalább 50 évvel – vértanúságuk, vallásos erényeik és közbenjárásukra történt legalább négy isteni csoda miatt – a pápa szentté avat. István esetében ez halála után 45 (?) évvel, László esetében pedig 97 évvel történt. A kettő között 109 év telt el.

Így mi, magyarok, két Szent Királyt tisztelhetünk. Nevük, személyük és csodálatos tetteik történelmünkben, imádságainkban, nemzeti legendáriumunkban, helységneveinkben, az egyház szentjei között és művészi ábrázolásokban maradtak fenn. Regionális vonatkozásban a jákóhalmi Szent Jakab Plébániatemplom látható egy ismeretlen művész által készített festményen, amint Szent István a Napban trónoló Boldogasszonynak - karján az

isteni gyermekkel - felajánlja a magyar Szent Koronát. Jászszeptandráson Szent László magyar leányt szabadító legendáját falfreskón ábrázolja Chiovíni Ferenc. Számos egyéb példát is említhetnék.

Mi utal még arra, hogy a rézpénz Szent Lászlót ábrázolja, s nem Szent Istvánt? Ha megnézzük a magyar Szent Korona szentjeinek zomácképét, azt látjuk, hogy a szentek megjelölése írásban a korabeli rövidítéssel, az ScS betűkkel történik. Tehát nem Stephanust, hanem Sanctust kell olvasnom.

A királyok fejükön gombos-keresztes abroncsos koronát viselnek fülük melletti egy-egy csüngővel. A koronák keresztjeiből csak hármat-hármat látunk, a leghátsókat (egy-egy) nem, mert a fejük ezt takarja.

A koronák homlok feletti keresztje a királyokkal együtt a látóhatár keletje felé, míg a többiek egy-egy világtáj felé néznek.

Jobbjukban hatalmuk jelképét, a lilimos jogart látjuk, mely itt világtartó oszlop, a rend szimbóluma. Baljukban latin típusú gombos kereszttel az országalmát tartják, a Világmindenség jelképét. A Világmindenséget gömb alakúnak hitték, s ezért lett gömb a jelkép. A rajta lévő kereszt magát Krisztust és a kereszténység életfáját kívánja felidézni, az isteni és a földi hatalom elválaszthatatlanságát.

A figyelmes szemlélő mindkét király jobb ill. bal füle mellett egy-egy pontot láthat, ami nem más mint a királyok attribútumait tartalmazó jelek helye, hasonlóképpen mint a Szent Koronán lévő Krisztusé.

E pénzen – kicsiny méretei miatt – ezek a jelek nem láthatók. Példaként azonban bemutatom II. András (1205-1235) trónján ülő magyar király attribútumait. (Dombormű a király oklevelének aranypecsétjén, 1222. jobbán világkerék-jel, balján holdsarló csillaggal, mintegy jelezvén, hogy hatalmuk Istentől való.)

A Világfa törzsén egy-egy felső ág felé ívelten, a királyok feje fölé hajlik. Az ágak fölött a csúcson bizánci típusú kereszt diadalmasan hirdeti a Teremtő Atyaisten mindenek fölötti égi és földi hatalmát (Felső Világ).

A királyok közötti Világfa törzse a Világ közepén, a Világhegy csúcsán áll jelezve azt, hogy mindkettő király (mult és jelen) a Világfával eggyé válva gyakorolja a földi hatalmat. (Középső Világ). Gyermekdalunk ezt így mondja:

Gyertek lányok ligetre, ligetre,

Itt a világ közepe, közepe.

Vagyis ott a világ közepe, ahol éppen vagyunk.

A Világhegy alatt a csúszómászók és a férgek találhatóak (Alsó Világ).

A rézpénz (emlékérem) értékéről nincs tudomásom. A hátoldalán SANCTA MARIA felirattal Szent Máriát, a magyarok Nagyasszonyát, Boldogasszonyát, védőszentjét, Magyarország patrónáját látjuk két (?) pólyás csecsemővel, az egyiket a bal karján, a másikat az ölében. Jobbján lilimos lándzsát tart mely hatalmának, a Föld feletti uralmának szüzi tisztaságának, ártatlanságának, szeplőtelen fogantatásának a jelképe. Fejét egyszerű dicsfény, szüzi glória csikokkal övezi. Fejének jobbán ill. balján egy-egy görög típusú kereszt van.

A fentiek ismeretében feltételezhetjük, hogy III. Béla idejében a latin kereszténység mellett még erősen éltek az ősi vallási hitről, világról, emberről és istenről alkotott tanításai, s erősen keveredve, de egymást elfogadva mutatkoznak meg a rézpénz ábrázolásain. Továbbá a bizánci keresztény hagyományok is maradandóak lehetnek. De következtethetünk III. Béla államfilozófiájára is.

A Jász Múzeum vitrinjének rézpénzén a királyok felőli oldalról lyukasztva, három-három lyukat figyelhetünk meg. Ha díszként varrták volna fel pl. egy kendőre, akkor az érmét közel a széléhez lyukasztották volna ki, s nem beljebb. Bizonyos, hogy a lyukaknak rontás és bajelhárító szerepük volt, annak függvényében, hogy melyik királyon az érme mely figurális

részén ejtették azokat. A zoroasztrianizmust követő jászok talán nehezebben tudták elfogadni a keresztény magyar királyok vallásuk gyakorlását tiltó törvényeit.

A figurák vonalvezetése pontozással, kétoldals nyomóformákkal készülhetett. Átmérője: 25,5 mm. Anyaga vörösréz. Többet összehasonlítva megállapítható, hogy nem azonos nyomóformákkal készült valamennyi, ezért kisebb eltérések észlelhetők közöttük. A körformát az érme szélén keretként futó, pontozással készített díszítés követi. Bizánci típusú részpenzzel állunk szemben.

Irodalom

Hoppál Mihály-Jankovics Marcell-Nagy András-Szemadám György: Jelképtár. Helikon K. Bp. 1995.

Magyar néprajzi lexikon I-V.köt. Akad.K. Bp. 1978.

Magyarország képes története. Magyar Könyvklub. Bp. 2001.

Lovag Zsuzsa: A magyar koronázási jelvények. Nemzeti Múzeum. Bp. 1986.

Herbert Haag: Bibliai lexikon. Apostoli Szentszék Könyvkiadó. Bp. 1989. ú

Magyar Nemzet. Hétfégi Magazin. 2003.jan.25.

Magyarország története. I.Gondolat K. Bp. 1971.

Kiszely István: A magyarság őstörténete I-II. Püski, Bp. 1966.

A rajzokat a 6.sz.kivételével – a szerző készítette.

A SZENT JÓZSEF TÉR KALANDOS NEGYESZÁZADA

Vajon ki emlékezik még arra, hogy milyen felhördülés keletkezett Jászjákóhalmná, amikor kiderült: a történelmi fő tér közepére épül egy ABC áruház?

Egy-két mondattal tekintsünk még messzebbre. Általában a települések fő tere a templom közelében van, nálunk ez másképp alakult; azért, mert a mostani helytörténeti kiállítóterem helyén volt a községháza korábban és csak 1854-ben került a mai helyére, amikor az elköltözött Darázs úrtól megvette a község azt a kúriaszerű épületet, melyet átalakítva egészen az 1980-as évek közepéig használtak község- illetve tanácsháza céljaira.

Bedekovich Lőrinc 1791-es térképén már egyházi emléket jelöl azon a helyen, ahol az 1970-es évekig az iparosok védőszentjének: Szent Józsefnek a köztéri szobra állt a mai piactér feljáratánál. Valószínű ez azonos volt a szoborral, hiszen latin nyelvű felirata XVIII. századra utal. Ezt a teret József térnek jelölték a későbbi térképek. Nem sok helyen volt köztéri Szent József-szobor; ez éppen a messze földön híres jákóhalmi iparosságra vall, hiszen ők állították. Az Önkormányzat 2000 végén a többszáz éves hagyomány elismeréseként „EU hozomány”-ként egy pályázat keretében. Bedekovich Lőrinc 200 évvel ezelőtt megemlíti, hogy áruikat Vácra, Pestre, Gyöngyöstre, Egerbe szállítják. A község iparosai 1831-ben már önálló céhet alapítanak Ferenc császár engedélyével, a XX. század fordulóján pedig az asztalosok és a cipészek tettek szert országos hírnévre. Mindez különleges polgári státuszt biztosított Jászjákóhalmának, amely az 1930-as években Újpest után a második helyet foglalta el az egy főre jutó iparosok számában. A téren és környékén tömörültek a község jelesebb iparosai.

A térnek az a része - ahol később a piactér volt, majd a panel ABC állt - 1791-ben még mocsárként van jelölve. A korábban József térnek és Piactérnek nevezett két térrész az 1990-es évek döntése révén kapta egységesen a Szent József tér nevet, mivel ekkor a piac már egyébként sem volt ott az egyik részén.

Es most térjünk rá legújabb korunk eseményeire! A fő tér első élelmiszerboltja a presszó mögötti magánházban volt, mivel vezetője tulajdona volt. Ez lett a földművesszövetkezeté, majd az ÁFÉSZ-é. A korszerűtlen és szűk kis bolt helyett egy - akkor modernnek számító - „önki” nyílt a mostani Szivárvány bolt Fő út felőli folytatásában, valamikor az 1960-as években, melybe később a vasbolt költözött át a sarki ruházati bolt mellé.

Ahogy nőttek az igények, meg 1968-tól az új gazdasági mechanizmus néven egy szocializmus átalakítási kísérlet kezdődött; az 1970-es években már ez a bolt sem felelt meg; megoldást kellett keresni arra, hogy hová és hogyan lehetne egy ABC-t felépíteni. Ez a 1970-es évek elején egy szupermarket jellegű új bolttípus volt, melyet lakótelepekre, nagyobb községekbe építettek. Nevét pályázat útján kapta: ABC = Alapvető Bolti Cikkek. Ugyanebben az időben alakult ki a panelből - gyakorlatilag házigyári elemekből - épült ABC gyakorlata. Ez a típus gyorsan megvalósítható volt, s néhány évtizedre megoldotta viszonylag olcsón a telepítés kérdését. Ezt a típust kívánta megvalósítani Jákóhalmán az akkori Egyesült Jászvári ÁFÉSZ-nek nevezett kereskedelmi szervezet de kérdés volt, hogy hová építse fel. Először megvásároltak egy lakóházat; ott, ahol a mostani piactér állt. Igen ám, de hamarosan kiderült, hogy arra a helyre nem tudják elhelyezni, hiszen nemcsak az épületet kell felépíteni, hanem meg kell oldani az áruszállítást is, magaslaton is volt a helyszín - elkezdődött az alkudozás. Abban az időszakban nem olyan piaci szabályozás működött, mint ma: a községi tanácsnak biztosítania kellett a lakosság áruellátását, az ÁFÉSZ megmondhatta, hogy amennyiben nem találnak megoldást a problémára, akkor nem lesz ABC. Hogy nem volt egyszerű a megoldás, azt az is bizonyítja, hogy évekig húzódott az ügy.

Sok egyeztetés, perlekedés után 1977. február 28-án a tanácselnök előterjesztette, hogy: „...a jelenlegi telek, illetve a piactér alkalmas lenne az áruház felépítésére és itt csereingatlanról lenne ez esetben szó. Ugyanis, ha az áruházat a piactéren építik fel, az ÁFÉSZ vállalja, hogy a piacteret a részére megvásárolt területre áthelyezi. A piactér áthelyezésével kapcsolatban minden költséget magára vállal...” Fel volt adva a lecke: dönteni kellett. Mikor a szavazásra került a sor: mind a 34 jelenlévő tanácsstag megszavazta a területcserét. Megszületett az I/1977. (II. 28.) sz. határozat. Noha ekkor gyakorlatilag eldőlt a tér sorsa: még nem volt vége az ügynek; igen nagy lakossági felháborodás kerekedett. 1978-ban telepedett vissza Jákóhalmára a tősgyökeres, redemptus ösökkkel büszkélkedő Lukácsi Pál építészmérnök, aki igen indulatosan, számtalan érveléssel győzködte a község vezetését az egyik falugyűlésen a történelmi tér beépítésének képtelen ötlete ellen, jómagam pedig - mint a honismereti szakkör vezető helyettese - honismereti szempontból érveltem meglehetősen harsányan. Mondani sem kell, hogy eredménye ezeknek a berzenkedéseknek nem volt, azonkívül, hogy eléggé puskaporossá vált a hangulat ezekben az időkben a községben; az épület meg csak nem akart elkészülni, pedig tévedésből már az egyik újságban is megjelent, hogy

megnyílt. A felépítésére, illetve átadásra 1980-ig kellett várni. Erre az időre már szinte elavult ez a típusú épület, hiszen az eredeti terv szerint már legalább 5 évvel korábban kellett volna felépülnie.

Kétségtelen, hogy az áruellátás jobb lett, mint előtte legalább is az akkori viszonyok ismeretében - , de a túske csak benne maradt a falu nagy részében. Fel-felröppentek hírek, hogy ez csak 20, vagy 30 évig áll, ez csak egy időszakos megoldás - igazából azonban senki nem hitte komolyan, hogy meg lehet ettől egyszer szabadulni. Tény, hogy egyetlen járszági település sem volt a tizennyolcból, ahol nem maradt volna épségben a központ, - Jákóhalmán kívül.

Aztán eljött a rendszerváltás és hangzatos kampánytémává vált az ABC lebontásának ügye. Természetesen polgármesterként az én fejemben is megfordult, hogy milyen nagy dolog is lenne visszaadni a főteret; no de hogyan? Kinek van erre pénze? Ha az AFÉSZ - illetve a jogutód CO-OP Rt. azt mondja, hogy neki így is jó, akkor még akkor sem tudnánk csinálni semmit, ha valami csoda folytán pénzhez jutnánk.

És aztán jött a csoda - több részletben. Mint ÁFÉSZ küldöttnek - 2000-ben megcsapta a fülem, hogy át kell alakítani a következő évben az ABC-t, mert annyira elavult, különösen közegészségügyi szempontból, hogy az ÁNTSZ már nem tűri tovább a meglévő állapotokat. Beindult a fantáziám: ha a következő évben a cég rákölt több millió forintot az átalakításra, akkor nem lehetne-e megragadni ezt a lehetőséget, hogy máshol építsen egy újat, hiszen az eredeti elképzelés szerinti megoldás csak átmeneti; esetleg meghosszabbítják 10-20 évvel az „életét”, aztán meg csak újat kell építeni akár ott, akár máshol. Időközben kiderült, hogy nem annyira sürget az idő, mert egy évvel későbbre sikerült elhalasztani az átépítést, volt idő gondolkodni.

Felkerestem Rédei István urat a CO-OP Rt. elnökét, akinek először hosszadalmasan el kellett mondani a történetet, hiszen ő - életkora miatt is - az egésztől nem tudott semmit. Szerencsére ő egy rugalmas és korrekt úr, aki a gazdasági szempontok mellett a honismeretre is fogékony, hiszen édesapja révén korán megismerte eme alkalmazott tudomány szépségeit. Szárnyakat adott számomra, hogy nem zárkózott el az ötlettől. Azt viszont jelezte, hogy sok millió kellene a megvalósításhoz - hiszen új boltot kellene építeni, ami nem volt betervezve - , és megfelelő helyet is kellene találni.

A helytel még nem is lett volna gond: több is felmerült összesen négy. Gondoltam, milyen szép lenne, ha a Kossuth út 1. számú ház helyén zárná le a teret az új épület. A tulajdonos nem zárkózott el, de új házra lett volna szüksége. Eladó volt a tér innenső oldalán a volt Baráth pékség is a piac mellett. Aztán néhányszor lehelyszíneltek a területet; s kiderült, hogy főleg üzletpolitikai szempontból egyik sem jó. Ki kellene vinni a Fő út mellé. De hová? Felvetődött a helytörténeti gyűjtemény melletti park, de azt meg 1996-ban millecentenáriumi pályázattal alakítottuk ki; védett terület. S akkor jött be a képbe a községháza udvara. Kicsit megborzadtam előbb a gondolattól, hogy a községháza és a posta közé épüljön fel az új áruház. Aztán sokszor megnéztük sokan, s egyre elképzelhetőbbé vált a helyszín. Mi van ott? Egy 50 éves rozoga - tűzoltószertárnak készült épület, hátul egy részben új műhely és garázs. Közepén egy szépnek látszó nagy japán-akác, mely azonban nem volt teljesen egészséges, mivel az 1988-as községháza építkezésnél igen megszagatták a gyökereit, körülötte a talajszint közel fél méterrel mélyebbre került és emiatt száradtak az ágvégek.

Mikorra idáig eljutottunk, akkora már pénz is lett a láthatáron. Hála Varga Mihály pénzügyminiszter úrnak és Járvás István képviselő úrnak - november végén megjött az értesítés: 15 milliót biztosítanak a Fő tér kialakítására.

A kivitelezéshez megannyi engedélyre, hozzájárulásra és rugalmasságra volt szükség. Több országos hivatal, hatóság munkatársai mellett, a helyiek közül köszönet illeti az időközben leköszönt önkormányzatot, a volt településfejlesztési bizottságot, az apparátus dolgozóit, akiket nem említettem, de benn van a munkájuk az új ABC felépítésében és a régi elbontásában.

JÁSZBERÉNY KÉT SZENTHÁROMSÁG OSZLOPA

A római katolikus hívők körében a XVIII-XIX. században a Jászság minden településén igen erős volt a szentek kultusza, szobrok, keresztek állítása. Az ez időből származó szent szobrok, keresztek állítatói a kegyúri jogokat gyakorló helyi tanácsok, jómódú polgárok. A szent szobrok közül megkülönböztetett tisztelet övezte a pestis járványok ellen fogadalomból általában a köztereken, a templomok közelében állított Szentháromság oszlopot.

Jászberényben az első Szentháromság oszlopot a tanács 1728. évben Balogh Gergely főbírósa idején állította.¹ Amint a következőkből megismerhetjük keletkezésének idejét és azt, hogy hol állt, tudták. Az azonban, hogy a tanács állította, valami okból ismeretlen volt.

Az időközönként tartott kanonikai vizitációk, az azt előkészítő jelentések mindig foglalkoztak a szobrokkal. Az 1766. augusztusban készített vizitációs jelentés közli, hogy „hat darab kőszobor van itt. Az első a legszentebb Szentháromságé.”²

Rigó Ferenc apátplébános 1805 októberében készített összefoglaló anyagában öt szoborról olvashatunk. Ezek közül három a város felső terén áll, majd közli, hogy „Az első a Szentháromság szobor kerek oszlopon, teljes egészében kőből van, rács veszi körül, de nem ismeretes, hogy melyik évben és milyen alapból emelték. Előtte az est beálltától vasárnaponként lámpa szokott égni egyesek kegyes bőkezűségéből.”³ Stipula József apátplébános 1829-ben készített jelentésében hat szoborról ír. A város felső terén változatlanul három áll. A Szentháromság – szoborról az 1805-ben írt sorokat azzal egészítette ki, hogy azt 1728-ban emelték.⁴

Az első a 275. éve emelt Szentháromság oszlop – valószínűleg időnként felújítva - több mint 100 évig állt eredeti helyén. Közben megszűntek a pestis járványok, s 1831-ben megjelent az országban, Jászberényben is, az új súlyos fertőzőbetegség a kolera, köznyelven keleti epekörség. Ugyanezen évben a város egyik legmódosabb polgára, nemzeti Alavander Mihály úr, a tanács tagja, főbírói cím többszörös birtokosa, új díszes Szentháromság oszlopot készíttetett. Kérésére a tanács engedélyezte, hogy azt a plébánia előtti parkban állíthassa fel.⁵

Ezek után az új és a már 1728. óta ott álló Szentháromság oszlopokra vonatkozó hiteles adatokat Gyurka József plébános "A jászberényi szent szobrok" című 1879-ben megjelent tanulmánya tudatja az utókorral. Közlése szerint:

„I-II. Sz. Háromság szobra.

Kettő van a városban. Az egyik a parochia előtti sétatér közepén igen csinos kivitelű kőfaragvány, hat mellék szoborral, és négy láncos oszloppal körülvéve. A rajta levő veres márványlapon e fölirat olvasható: „A teljes Szent Háromság egy Isten imádságában buzgolkodó szabad jászberényi népnek lelki épületére állította az epemirigy alatt Alavander Mihály tanácsbeli 1831. Esztendőben.” Szerinte a felirat ismerteti „az alapító

¹ Jászberény tanácsülési jkv. 1728. MOL.

² Galántai gróf Eszterházy Károly egri püspök 1766. augusztus 9-11. napján Jászberényben tartott kanonikai vizitációjáról készített jelentés. JM. Porteleki József gyűjteménye.

³ Rigó Ferenc apátplébános által 1805. október 31. A kanonikai vizitációra készített összefoglaló anyag. JM. Történeti dokumentumok.

⁴ Stipula József apátplébános által a jászberényi plébániáról 1829-ben összeállított egyházlátogatást előkészítő iratanyag. JM. Történeti dokumentumok.

⁵ Jb. tanácsülési jkv. 1831. MOL. Alavander Mihály tanácsnok élete 77-ik évében 1843. szeptember 20-án halt meg. Síremléke a Fehértői temetőben a Védett temetőkertben meg van.

nevét” azt, hogy „mi okból állítattott.” Közli azt is, hogy „Sz. Háromság ünnepének előestéjén és napján itt e szobor előtt tartatik a litánia.” Majd folytatja:

„A másik sz. Háromság szobra az első tizedbeli elemi iskola épülete előtt áll, hová 1864. évben, a jákóhalmi út mellől, a városi fa iskolakert általános oldaláról, hol villám által sújtva ledőlve és eltöredezve hevert, tétetett át, kevésbé szerencsés sikerrel. E szobor valaha a mostani sétatér helyén állott, szemközt a rákos bolttal... Keletkezésének ideje: 1728-ik év.”⁶

Gyurka József közleménye szerint egyértelmű az 1728-ban létesített Szentháromság oszlop további sorsa, hogy azt 1831-ben az Új Szentháromság oszlop felállításakor hová helyezték át. Valamint az is, hogy a villám által lerombolt szent szobor a város pereméről, a holtak lakhelye mellől, a város egyik legsűrűbben lakott belső területén akkor épült iskola előtt kapott új helyet. A Gyurka József által közöltek a korabeli tanácsülési jegyzőkönyvek ismeretében lehet kiegészíteni. A tanács 1862. májusban tartott ülésén határoztak el, hogy a régi felvégi iskolát eladják. Helyette új iskolát építenek özv. Pethes Jánosné háza előtti szabad téren. Ez elé az iskola elé „tétetett át, kevésbé szerencsés sikerrel” 1864-ben. A városi fa-iskoláskert az 1761-ben nyitott Fehértói temető területéhez tartozott. Ideiglenesen hasznosították faiskolai célra. Az 1883-ban készült térképen ott a temető mellett még a faiskola látható. Miután a temetőt bővíteni kellett, a tanács a faiskolát 1892-ben megszüntette. Ugyancsak az 1883-as térképen az első tizedi iskola előtti háromszögben jelölve van a Szentháromság oszlop.⁷

Gyurka József 1861-től jászberényi káplán, 1872-től plébános. Vagyis nem másoktól hallotta, hanem személyesen ismerte a villám által összetört Szentháromság oszlop új helyén való felállítását. 1879-ben közölt tanulmányában egyértelműen a város akkor meglévő II. Sz. Háromság szobrának múltját és helyét ismerteti. Ugyanekkor közli, hogy két Mária szobor van és azt is, hogy ezek hol vannak. „Fájdalmas Mária szobra. Kívül a barátok templomának szentélyénél áll... Immaculata szobra, mely a barátok templomának fő bejárata előtt áll.,,

Gyurka József súlyos betegsége miatt 1879. november 4-én készült a plébániai átadási leltár. Aláírók: Ficzek Károly kerületi alesperes, Tersztyánszky Dezső adminisztrátor, id. Körlaky József templom gondnok, és Torma István helyettes polgármester. Ez az igen részletes leltár is tudatja, hogy „Szent háromság szobra kettő van a városban, az első a plébánia lak előtti sétatéren.... A másik Szentháromság szobra az I-ső tizedbeli népiskola épülete előtt áll...” A leltár felsorolja a két Mária szobrot is” Fájdalmas Mária szobra, mely kívül a barátok templomának szentélyénél áll. A Szent Ferenc-rendi szerzet irattára szerint, 1810-ben Pesti Mihály által megújított s azóta e nevű család viseli gondját. A Szeplőtelenül fogantatott szűz szobra, mely a barátok templomának főbejárata előtt áll, 1804-ben Bódy Ágnes úrnő emelte, s fõntartására 1812-ben 50. frt. váltópénz alapítványt tett...” E leltár szerint vette át 1883. szeptember 26-án a plébániához tartozó ingó és ingatlan javakat Tersztyánszky Dezső adminisztrátortól Koncz Menyhért plébános. Az 1883-ban készült térképen a leltár szerinti helyen a Mária szobrok jelölve vannak. Mindezek bizonyítják téves azon vélemény, hogy „Az oszlopon álló Mária szobor az 1864-es áthelyezéskor került a Szentháromság helyére.”⁸

Jelen ismereteink szerint nincs adatunk arra, hogy a Szentháromság helyett mikor helyezték az oszlopra a Mária szobrot.

⁶ Gyurka József: A jászberényi szent szobrok. Egri Egyházmegyei Közlöny. 1879. 13. sz. 99. o. OSZK.

⁷ Jb. tanácsülési jkv. 1862. MOL. Sugárné Konczek Aranka: A szegénygondozás, az orvoslás és a közegészségügy története Jászberényben. Jb. 2000. Jb. tanácsülési jkv. 1892. MOL. 1883-ban Jászberény város bel és külterületéről készült kataszteri térkép. S. 78. 123. Jászberény 1-100. 124. 101-200. 1883. MOL.

⁸ Gyurka József: i.m. A jászberényi Római Katolikus Plébániához tartozó templomok, kápolnák, szobrok, keresztek és temetők ingó és ingatlan javainak leltára. JM. Történeti dokumentumok. Rédei István: Műemlékeink nyomán. Jászkürt, 1991. december 7.

Jászberény műemléki és városképi vizsgálata 1854-ben volt. A vizsgálatot végzők által készített anyagban található az alábbi néhány sor:

„Báthory u. 24. Nap u. találkozása.

Ernyős Mária. Három utcavonal lezárásában egy artézi kút díszítéseként, az általános iskola előkertjében kőoszlopra állított festet Mária kőszobor van. Az oszlop lépcsőn és posztamensen áll a naiv felfogásban állított bádog védőtető kedves és a körülötte lévő beton és drótkerítés lebontásával – a környező épületeknek a közkúttal együtt komponált tervével igen hangulatos városképben, lehetőleg fenntartandó.”⁹

Sajnálatos, hogy a bizottság csak városképi szempontból nézte. Nem érdeklődött eredete, múltja iránt. Hiszen a környék idős lakosai akkor még emlékezhetek arra, hogy a XIX. sz. végén, vagy a XX. sz. elején lett a Szentháromság szoborból Ernyős Mária szobor. Ma már az iskola helyén lakóház van. Az Ernyős Mária szobor kerítés nélkül a lakóház előtti közterületen áll. A 275 éves talapzat hátoldalán még látható az 1728-as szám. S a talapzat első oldalán ott van a hajdani dombormű. Azt azonban, hogy mit ábrázolt, az idők folyamán bekövetkezett kopás, és a ráházolt vastag festék réteg miatt nem lehet megállapítani.

Az 1831-ben emelt díszes Szentháromság oszlop nem egészen 100 évig állt eredeti helyén. Ahogy Gyurka József írja: „a parochia előtti sétatár közepén.” E sétateret már idézett 1883-ban készült térkép rendezett fős területként jelöli. A Szentháromság oszlop a tér közepén összefutó 6 sétaút találkozásánál kialakult kis térségben állt, egy síkban a Rozália kápolnával.¹⁰ Ezt írja eredeti helyeként Sáros András is „a századforduló korából való fénykép” ismeretében.¹¹

A Szentháromság oszlopot 1926-ban helyezték át a sétatér felső részére, oda ahol napjainkban is áll. Új helyén vaskerítéssel vették körül ez valamikor eltűnt, s a Jászberényi Keresztény Missió újrifestette. Ezidőtájt a sétautakat még őrző, hatalmas ős fákkal, bokrokkal telített sétatér akkori nevén „promenáda” illetve „promonáda” is felújításra várt. 1926-ban a mellette levő Piac térből elvett területen kapott helyet az I. világháború hősi halottai emlékére állított lovas szobor. Majd néhány év múlva az öreg fáktól megtisztított promonádból a korabeli képeslapokon látható angolpark lett.

Az igencsak megkopott, felújítását váró Szentháromság oszlop ma még ott magasodik második helyén a plébánia előtt. Egyre rosszabb állapotban várja az illetékesek intézkedését, hogy a múlt e nemcsak hitéleti, de műemlékileg is becses alkotása az utókor számára megmaradjon.

⁹ Jászberény műemléki és városképi vizsgálata. 1954-ben készült kézirat. OSZK.

¹⁰ Gyurka József. i. m. 1883-as térkép.

¹¹ Sáros András: Jászberény műemlékei, emlékművei, emléktáblái. Jb. 1971. Jász Hírlap 1930. OSZK.

EMLÉKEZŐ HÁZ JÁSZBERÉNYBEN

Csak egy fekete-fehér fénykép maradt rólam és a telek, amin álltam. De ezen a darabka földön ma már egy új épület van, aminek egészen más a hivatása, mint nekem volt, s ami csak a méreteiben hasonlít rám, de nem a méltóságában. Én is áldozata lettem a kegyetlen időnek és a háborút követte szocialista szisztémának. Meglehet, meg tudtak volna menteni, de ahhoz sok-sok pénzre lett volna szükség.

„Földönfutók lesztek, ha eladjátok családi házatokat” - érvelt a család jobb módú nagybátyja, akinek ebből a szempontból nem jutott eszébe, hogy segítségükre siessen. Igaz, ő sem dúskált annyira a jómódban, hiszen gondolnia kellett öregségére és azokra a kiadásokra, amiket saját maga sem tudott előre látni. Bizonytalan idők voltak és elszegényedett, vízió nélküli nagybácsik, nagynénik és nagyapák, mert lebénította őket a második világháború utáni társadalmi változás, ami annyira idegen volt nekik, hogy míg éltek, soha nem tudtak belenyugodni.

Így aztán alázuhantak nagy, utcai ablakaim zöldszerű redőnyeik, mint más, olyan sok tikkasztóan meleg nyári délutánon is. Igaz, annak idején csak azért, hogy hűvös maradjon benne minden szoba. Lefényképeztek, mint egy halálra ítéltet, hogy nyoma legyen annak, hogy valaha voltam, valaha léteztem. Ezen a történelmi fontosságú felvételen még felismerhetők régi szép vonásaim, mint annyi más jászberényi polgárház ablakait, az enyémet is izlésesen megformált stukkó koronázta, a valaha talán krémszínű burkolat, a zöldre festett redőnyök és a sötét palatető harmonikusan illeszkedtek a környezetbe. Az esővíz levezetésére szolgáló csatorna kiképzése maga is mestermű volt, és kecses formájával szépen keretezte az utcai frontot. A hátsó udvari részem - a kamra körül - megroggyantan omladozott, hiszen ez a rész egy régi öreg vályogházra épült. Tágas belsőből elszállították az ott lévő bútorokat, szobáim üresen tátongtak már, és a levegőben észlelhető volt a rám kimért halálos ítélet, hogy lerombolnak, majd apró darabjaimra szednek, s amit pedig tudnak, értékesíteni fognak. Nemcsak nekem fáj ez nagyon, hanem a hozzám tartozóknak is, de úgy látszott, nincs más kiút. Ez lett a sorsom. És egyben az övék is.

Eljött az utolsó előtti nap, mikor még álltam büszkén mint a többi előkelő ház a város legelőkelőbb utcáján, és nagyot sóhajtván végiggondoltam „életemet”, visszaemlékeztem, amire csak tudtam; a saját fiatalságomra, a hozzám tartozókra; a felnőttekre és a gyerekekre, a vendégekre, az esküvőkre, a keresztelőkre, a névnapokra, az udvarban lévő állatokra, fákra és virágokra, a körülöttem lévő házakra és még sok-sok mindenre. Mert ki ne tudná, hogy egy háznak is van lelke?

A velem szembeni ház még ma is áll, P. szomszédék háza, amely fiatalabb volt, mint én, de nagyon egyedi, különleges formájával és rózsaszínű falburkolattal, szinte hivalkodott a többi körülöttünk álló 4-6 ablakos házak között. Azonkívül előtte volt az artézi kút, ami vérpályaként kötötte össze az egész utcát, mert nem volt akkor a víz még sehová bevezetve, még a lejjebb álló F. polgármester házába sem. E ház mellett Sz-ék laktak, akiknek János fiúk nyaranta, lehúzott redőnyök mögött – igen hangosan operett részleteket zengetett, ami még hozzánk is áthallatszott. Mivel kicsit rosszul hallott, hangosnak kellett lennie, hogy saját maga is élvezze azt. De megdöbbenően jól csinálta szegény. Előttük lakott az S. család akikkel családunk hébe-hóba szintén összejárt, majd lejjebb volt a Sz. J. bankigazgató hatalmas háza, amiben később napközi otthon lett, és ahová gazdáim gyermekei jártak, ahol megebédeltek és felügyelet mellett tanulhattak. A következő pedig, a már említett Frydvalszki ház volt, ami a Koller-házhoz hasonló méretei és elhelyezkedése miatt, szintén olyan kisebb

fajta kastélynak számított. Elfogott a szomorúság, hogy ezek a házak mind tovább állhattak, csak nekem – idővertnek - kellett távoznom az „élők sorából”. (Az Ady Endre u. 18. alatt álltam.)

Pedig milyen jó lett volna még létezni és unokák hatalmas hadát fogadni, akik talán megszerettek volna. De sajnos nem így lett. Szétszedtek, ahogy tudtak, és falaim mindörökre leomlottak. Mielőtt ez történt, gondolataim visszavándoroltak fiatal éveimhez.

Lakóim – az első generáció

A század elején az ún. békeidőkben épültem egy szorgalmas jáász család munkájának eredményeként. Az akkoriban épült vidéki polgárházak stílusa megjelent az utcai front kialakításában, az ablakok geometrikus és növénymintás gipszcirádáiban.

Szomszédságomban, igaz, ott állt és még ma is áll - a nagy Koller-kastély – aminek termetemre nézve csak a „kis öccse” lehettem, de abban az utcában én is azok közé a házak közé tartoztam, amit „megcsodáltak”, s aminek egyénisége volt. A Koller-házhoz kb. húsz széles lépcső vezetett fel, amit tágas szobák követtek. Én valamivel közelebb álltam az anyaföldhöz a négy-öt lépcsővel, ami a tornácós L – alakban kiképzett, oszlopos, széles folyosóra vezetett. Nyaranta vadszőlő virított a folyosó oldalán, hogy beárnyékolja az L-alaknál kiszélesedő részt, ahol a család a meleg idő beálltával szokás szerint ebédelt, és fonott székekben kinn tartózkodott a friss levegőn. Jól érezték magukat, nem vágytak messzi tájakra, megvolt itthon az idill. Ilyenkor úgy éreztem magam, mintha az ölemben ültek volna. Szerettem őket, és ők is szerettek engem.

A tavasz. Talán az volt a legszebb évszak mindenki számára. Az egész kert kivirult, virágzott az illatos orgona, a fehér spirea, a bokrokba beköltöztek a zümmögő bogarak, a tarka lepkék és a még tarkább szitakötők, zsongott az egész udvar. A fák lombba borultak, az örökzöld növények – a tuja, a buxus újra nagyot nőttek, és anyai karként öleltek árnyékukkal. Olyan volt az egész, mint egy paradicsom. Az előkertben gömbölyűre és egyenesre nyírt, gondosan ápolt buxosok övezték a járdát. Ebben az időben úgy nézett ki, mint egy kisebbfajta díszkert. Az udvaron álló hatalmas gesztenyefa pedig még rám is alapos árnyékot vetett a nap állásától függően. A törzse olyan széles volt, hogy csak 2-3 gyermek tudta átfogni. Az ügyesebbjei közül nemegyszer egyik-másik fel is merészkedett, hogy a faágak között egy „gyermeki más világba” álmodja magát. Mert milyen lenne egy gyermekélet famászás és álmodozás nélkül?

A bútorok, amelyekkel teleraktak a század eleji, szecessziós stílusúak voltak; zöld bársonnyal beborított tükrös díványok, kredencek, faragott szekrények, faragott lábú bőrszékek, melyek körülfojták a nagy, kihúzható és rojtos terítővel letakart ebédlőasztalt, ami körül a család gyülekezett, néha kis-, néha nagyszámban, attól függően, hogy volt e névnap vagy valami más ünneplésre való ok. Minden szobában szép fehér, zománcozott, fatüzelésű kályha állt, ami csak úgy árasztotta a meleget, ha télidőben jól megrakták. Az igaz, hogy gyakran utána kellett rakni a fát, de Istenem, valahogy ez is belefért az akkori életbe. A ház asszonyának sokszor fekete lett a könyöke a befűtés után. A lakás intellektuális sarkában pedig egy négyolcos faragott állvány állt különböző, többnyire vallásos könyvekkel. Az olvasást nagyra tartotta ez a generáció.

A családhoz tartozók csak az egyszerű hétköznapiak hősei voltak. Az első generációhoz négyen tartoztak: apa, anya, leány és fiú. Mivel középparaszti gazdaság volt, természetesen azok is közéjük tartoztak, akiknek e család adott kenyeret: a kocsis, a mindenes, a háztartási alkalmazott. Később, a szocialista időben éppen emiatt hurcolták, üldözték, és kizsákmányolónak nevezték védenőimet. Pedig abban az időben ezen a vidéken e szorgos családok vitték előbbre valamennyire a világot és az ő kezük és eszük munkája eredményeként teremtődött meg egy bizonyos életszínvonal. Ők voltak azok is, akik e vidék kultúrájához, továbbfejlődéséhez erejükhez mérten hozzájárultak. Ez az emberi különbség mindig megvolt, meg is marad és végigkíséri az emberi társadalom történetét. A nem rég

lezajlott társadalmi változás után éppen ilyen kisgazdaságok visszaállításán szorgoskodnak, mert az ipari kisvállalkozások mellett, ezek most a társadalom legfontosabb pillérei közé tartoznak.

De vissza a házhoz és történethez; a nagyudvar végén állt egy istálló és a gazdasági épületek (ól, fészter és egy fagóré, amiben a megtermett kukoricát tárolták). A család tulajdonában volt még egy tanya és hozzávetőleg 100 hold föld, ahol megtermett a szükséges búza, krumpli, kukorica, lucerna, a szőlő. Ezenkívül, többnyire eladásra, a finom édes görögdinnye, a cukorrépa és dohány. Volt még néhány sor szőlő a Neszúrben, ahol betermett egy kis gyümölcs és szőlő, ami adta a mustot és az 1-2 hordó bort. Errefelé sok-sok ember folytatta az ilyenfajta önellátó életet, és ha fölöslege volt, akkor azt eladta. Valamiből meg kellett fizetni a kovácsot, a cséplőgép-kölcsönzőt stb. Az évszakoknak megfelelően zajlott az élet közöttem és a tanya között; jöttek mentek az emberek, szorgoskodtak, hozták-vitték munkájuk eredményét.

Engem rendszeresen tisztán tartottak az úrnőm irányítása alapján; fényesre törölték ablakaimat, feldíszítették kikeményített, fehérre mosott organza függönyökkel. Ajtóim sárgaréz kilincseit négyhetente szidolozták, a folyosót hetente felmosták, az udvart felsöpörték, a poros, nyári melegben a ház elejét is fellocsolták, hogy kellemesebb legyen maguk és környezetük számára. A nagy konyha volt a család „gyomra”, ahol naponta valami finomat, de sokszor ízletes és egyszerű dolgokat varázsoltak. Élesen meg lehetett különböztetni a hétköznapokat és az ünnepeket. Nem volt mindennap „fenéig tejfel” és a „több nap mint kolbász” szállóigévé vált, a húsvéti sonka elfogyasztása után a szalonnaevésre kellett visszatérnie mindenkinek, és csak a következő disznóöléskor volt újra több húsféle. Karácsonykor fonott kalácsot, peracet, farsangkor finom fánkot sütöttek, névnapokra a híres puncstorta és a rétes járta, esküvőkre, pedig néha 10-12 torta is volt.

Mivel akkor még se tévé nem volt, sőt rádió is csak keveseknek, aki tehetett, házimuzsikát játszott vagy hallgatott. M. az első generáció leánya cimbalmozott és talán dúdolt vagy énekelt is hozzá. Állítólag B. L. tanítóképzős énektanár is udvarolt neki. I. a fiuk, pedig hegedülni tanult. Szabadidejükben, pedig kártyáztak, dominóztak, sakkoztak, kinek-mihez volt kedve. A leányzó, pedig nagy ágyterítőket, falvédőket hímezett, amivel a kor akkori ízlése szerint díszítették a lakásokat. A városban nagy szerepet játszottak az odakerült tanítók, tanárok, miután felépült a Tanítóképző, ahová évente újabb és újabb nevelők jöttek, akik az ország más részeiről származtak, akik felfrissítették, felpezsdítették e kis alföldi, mezőgazdálkodó város munkás, de egyhangú életét. Vetés, aratás, cséplés, befőzés, kukoricafosztás, szüretelés, disznóölés – többek között ezek voltak a paraszti élet szokásos mozzanatai, aminek megvolt egy bizonyos szépsége. Ez volt az itt élők gyakori érintkezési formája, és szervesen hozzátartozott a paraszti élethez. Mindezek szinte rítusok lettek, és bizonyos szempontból a vidék társadalmi életét képviselték. Sokszor alig várták már, főleg a gyerekek, hogy eljőjön a szüret vagy a disznóölés napja. A tanítók, tanárok viszont különleges képességükkel segítettek áthidalni azt az időt, amikor a hideg évszak miatt esténként a szobába szorultak az emberek. A tanárok és a Zárdában tanító apácák hozták és terjesztették a zenélést, tanították a vidéki gyerekeket hasznos foglalatosságokra. Az előbbieket többek között talán azért, hogy szerény bérüket kiegészítsék, mivel órákat adtak a tehetősebb családoknál. Ők szervezték meg az ifjúság báljait, énekkarokat alapítottak és vezettek, hangversenyeket, színdarabokat rendeztek, hogy azzal valamennyire változatosabbá tegyék a város kulturális életét. Az apácáknak pedig a családi otthon szépítését szolgáló kézimunka technikák terjesztésében volt nagy szerepük.

A. háziasszonyom A, akit az alkalmazottak tekintetes asszonynak neveztek, nagyon érdeklődő típus volt. Annak ellenére, hogy csak elemi és talán polgári iskolát végzett, és az 1886-ban alapított Érseki Római Katolikus Leánynevelő Intézet első indított osztályában kezdett, nagyon szeretett olvasni. A Vasárnapi újságot járatta, később pedig, kb. a 30-as években a Herczegh Ferenc szerkesztette Új Idők-et is. Egy igencsak agilis teremtés volt és

mondható, hogy a gazdaságban, főleg férje utolsó éveiben ő tartotta kezeiben a „gyeplőt”, és mint errefelé csaknem minden polgárasszony, ő is nagyon vallásos volt. Ha tudta, adományaival támogatta a templomot és a szegény rokonokat is. Évekig magánál tartott és nevelt egy szegény rokonlányt, egy másikat pedig kistaffirozott. Gyermekének megadta azt a nevelést, amire telt, és ami a kor szokásait tükrözte. M. nevű leánya kitűnően megtanult főzni és háztartást vezetni. Akkoriban az általános főzés, sütés mellett a háziasszonyok dolga volt még a kenyérsütés, a szappanfőzés, libatömés, disznóölés utáni húskonzerválás, a szárnyas állatok megkopasztása vagy egy ebédre vagy vacsorára szánt nyúl megnyúzása is. Ezeket a dolgokat a következő generáció már alig-alig ismert, hiszen a társadalom fejlődésével sok mindent már készen meg lehetett venni az üzletekben. M. leányzó 19 éves korában férjhez ment D. P.-hez, egy neves, jáász családból származó gazdálkodóhoz, akit már óvodás kora óta ismert és elköltözött tőlünk. I. fiú a gimnázium elvégzése után Mosonmagyaróvárra került, ahol a Gazdasági Akadémián kitanulta a gazdaságvezetést és hazatérve szerzett tudásával besegített szülei gazdaságába.

Az úrnóm férjéről csak elmosódott emlékeim vannak, de annyit mondhatok, hogy egy békés teremtés volt, aki inkább ügyes feleségének engedte át a vezető posztot és minden azzal járó kellemes és kellemetlen dolgot is. Egy régi fényképen egy magas, daliás fiatalemberként látható. Ő volt a legcsinosabb, a legmagasabb a három fiútestvér között, mert négyen voltak testvérek; három fiú és egy lány. Apjuk egy jáászberényi 600-700 holdas középirtokos, akinek valaha az Alvégen, a Csók utcában volt háza. Ez a rokon is biztosan szorgalmas, kitartó munkájával szerezte vagyonát, ami még a gyerekei közötti szétosztás után is tekintélyes méretű volt. A Szent Imre herceg úti két nagy S ház is utal erre.

A második és harmadik generáció

I. fiuk sokáig nem nősült meg, valószínűleg nem találta az igazit. A meglévő fényképek életvidám fiút tükröznek, aki a gazdasági munkák mellett a barátaival töltötte szabadidejét, és néha egyik másik hölgy oldalán volt látható, akik iránt kisebb-nagyobb érdeklődést tanúsított. Egyik „szerelme” – a Jáaszpáti-i jó módú D. A. - végül is a legjobb barátjának, a daliás K. A. -nak lett a felesége, akivel Mosonmagyaróváron együtt tanultak. Hozzájárult mindehhez az, hogy I. nem volt valami magas teremtés. A nagyobb fiúknak már annakidején is jobb keletje volt. 1939-ben aztán szülei nógatására, akik már lassan unokát akartak, (ugyanis leányuk M. és férje gyermektelenek maradtak) ő is megnősült, és egy különös szerencse folytán elvette Á.-t a város állítólag akkor legszebb leányzóját.

Mi is volt az a szerencse? Á.-nak először egy festőművész (S. F.) udvarlója volt, aki ebben az alföldi városban nem számított különös nagy partinak, hiszen nem volt valami nagyon biztos egzisztenciája. Mivel akkor még többnyire a szülők döntötték el, ki kivel házasodik, Á.-nak is az lett a sorsa, hogy I.-hez kellett férjhezmennie, ami nem kényszer volt, talán inkább a józan belátás.

Ez az esküvő (1939) alkalmat adott arra, hogy tágas falaim között egy nagy családi ünnep kerekedjen, amikor is a konyhában sütöttek-föztek, szárnyas ajtaimat kitérték, összenyitották a három utcai szobát, kihúzták, és díszesen megterítették az összes meglévő asztalt, hogy a meghívott nagy rokonság, a néhány jó barát és barátnő mind helyet foglalhasson, és vidéki szokás szerint vigadhasson, mert ez alkalmat adott egy kis tánra is.

A berendezésem divatosabbra változott; lazac-színű plüss fotelok, székek, kombinált-szekerény került az ebédlőbe, ahol az ablakokon necc függöny és azt keretező tojáshej színű, nehéz selyem drapéria csüngött. A falakon hatalmas méretű szentképek függték aranykeretben, amik a helyi festők munkái voltak. Voltak még azonkívül családi képek és egy-egy festmény, rézkarc és gobelin, amit már az új fiatalasszonny Á. hímzett. A polcos

szekrényben pedig egy néhány más könyv mellett egy ünnepi kiadású Jókai sorozat hevert lelkes olvasókra várakozván.

A menyecske - Á - nemcsak szép volt, de főzni is jól tudott, és végül is, mikor anyósa átadta neki a konyhában a főzőkanalat, be tudta bizonyítani főzőművészetét. Egyszer az történt, hogy apósa, aki csak a felesége főztjéhez volt szokva, először bizonytalanul csak keveset szedett az ételből, de mivel ízlett neki, újra szedett mondván, hogy: jó ez. Sokat jelentett ez az ifjú menyecskének, hiszen biztonságos érzést adhatott neki, mert nem volt könnyű egy ismeretlen család életébe csak úgy akadályok nélkül beilleszkedni. Á. leány korában igen sokat mozgott, jól korcsolyázott, sokat sétált. Valamikor zongorázni is tanult, és beállítottsága később gyermekeire is kihatott.

1940 októberében mindenki nagy öröme felsírt az első szülött fiú J.(1), aki nevét apai dédapja után kapta. Boldog volt nagyanya, nagyapa, a szülők is és az egész rokonság. A városi fényképészek feladata lett a csodásan szép újszülött megörökítése. De J. nem sokáig maradt magában 1942-ben megérkezett kis Á (2), aki már nem volt olyan csodás, de annál kövérebb, hiszen nagy életrevaló volta miatt csak úgy védte a cukros teát, amivel az anyatejet pótolták. Így aztán a meglévő fotók azt mutatják, hogy akkorára nőtt, hogy egyedül kitöltötte a nagy babakocsit, amiben néha két gyerek is belefért. Ugyanebben az évben távozott az élők soraiból az apai nagyapa, aki már nem élte meg a második unokát. 1943-ban megszületett a kis öccs is I.(3), hiszen a nagymama oly buzgón imádkozott, hogy unokákat akar és nem tudott betelni velük. „Gyémántkáim, kis aranyos unokáim” így szólította, és kitért karjaiba szorította őket, ha hazafelé templomi útjáról a kicsik eléje szaladtak. Ekkor már a tekintetes asszony kis, töpörödött anyóka volt, aki legtöbbször csak fekete kendőben és ruhában járt.

1944-ben az egész országban potyogtak a bombák, és légi riadók voltak, a család sokszor kénytelen volt lerohanni a hideg pincébe, hogy nagyobb biztonságba kerüljön. Való igaz, hogy az udvarunkon álló melléképületet találat érte, ami alaposan meg is sérült. Ez mutatta, hogy jobb vigyázni, mint áldozatnak lenni. Egy ilyen alkalommal a két első gyermekről szinte egy rövid időre elfeledkeztek, akik aztán ösztönösen a konyha melletti szobában lévő a nagy ebédlő asztal alá bújva és remegve éltek át egy légi riadó elejét, mert közben feljött értük valaki, és levitte őket is a pincébe. Ugyan ki szeretett a nedves pincében tartózkodni, ahol csak kényelmetlenül lehetett elviselni ezeket a kényszerhelyzeteket. Az anya kezében pedig legtöbbször az újszülött volt, hiszen tehetetlensége miatt ő szorult a legnagyobb gondoskodásra.

Ezekben a hónapokban történt, hogy beszállásoltak hozzánk egy német katonatisztet, akit Bernhardnak hívtak. Ez az ember a kötelességét teljesítette itt. Ha nem lett volna háború, akkor talán soha sem jár a Jászságban, hanem otthon maradt volna családjánál, akik fényképeit gyakran mutogatta a háziaknak. A háziak meghívták néha, és forró teával kínálták, hogy enyhítsék honvágyát. Ő tanította a legkisebb csemetét I.-t (3) járni, úgyhogy németül beszélve vele mutatott neki valamit, ami arra ösztökélte, hogy megtegye első lépteit és odaszaladjon hozzá. Októberben megszületett a negyedik kis unoka – P.(4). Róla már nincsenek friss babaképek, mert időközben bejöttek az oroszok, és összeszedtek, amit tudtak: karórát, zsebórát, fényképezőgépet. Felfordult az egész világ, családokat űztek ki házukból, mert kellett a szobák az orosz tiszteknek. Amit tudtak mentettek az emberek. Hozzánk D-né (M) bútorait raktározta be. Az előszobában voltak feltornyozva. Ott állt egy hatalmas tálaló, és annak tetejében pedig az öreg cimbalom lábak nélkül. A gyerekek bújócskáltak a megsérült bútordarabokban, amik olyan öblösek voltak, hogy kényelmesen el lehetett bennük bújni.

Egyszer egy berúgott orosz katona ráfogta a ház urára pisztolyát, és mindenáron karórát követelt, pedig annak csak zsebórája volt. I. csak pakolt ki mindent, ami a zsebében volt, de az orosznak csak karóra kellett. A ház asszonya megjelent az akkor már négy kis

gyermekével, és ijedten könyörgött férje életéért. Végül is csak egy gyorsan valahonnan előkerített orosz tiszt és egy tolmács segítségével lehetett I.-t megmenteni.

A beszállásolt orosz tisztek között is voltak rendesebbek. A ház asszonya minden reggel kislányával egy nagy bögre finom, meleg tejeskávét küldött az ebédlőben lakozó tisztnek, aki ugyancsak minden reggel egy nagy pohár kristálycukorral viszonzta azt, ami nagyon jól jött, mert jutott belőle a családnak is. De hogy hogyan lakták az oroszok azt a szobát, az csak később derült ki, amikor elmentek. A padlón vágták a fát, amivel tüzeltek és alagyújtósnak a könyveket használták. Néha volt lövöldözés és porcelántörés is, attól függően, hogy mennyit ittak.

1945. április 4-én felszabadult az ország, és vége lett a háborúnak. Az oroszok bizony maradtak és berendezkedtek városunkban. Majd elkezdődött a szocializmus kísérlete Magyarországon is orosz módszerek szerint. Voltak, akik Nyugatra menekültek. Egy alkalommal egy teherautó állt meg előttem, és a bennülő ismerősök nyugatra invitálták a családomat is, de abból nem lett semmi, mert ők nem tudták elképzelni, hogy magára hagyják viszonylag „paradicsomi” fészüküket.

1945 őszén egy baleset történt az udvaromban, ami bizony megrázta környezetünk kicsijét-nagyját. Öcsike (3) (tulajdonképpen I.) jól felöltözve egy gyerekjátékot húzogatva játszott a kertben, mikor is a lefedetlen kút közelébe ment. A kút szivattyúja felmondta a szolgálatot, amit elvittek javítani. Vízre viszont naponta szüksége volt a lovaknak és tehéneknek, ezért onnan vödörrel húzta fel a mindenes, majd később szokás szerint lefedte. Ezen a napon, sajnos ez másként történt, úgyhogy Ö. véletlenül behátrált a kútba. A háztartási alkalmazott, ahogy kiment a hátsó udvarra, éppen még figyelmeztette mondván, hogy „Ö. ne menj a kút felé”, de ez siket fülekre találhatott, mert visszatérve a folyosóra, már nem látta Ö-t és nagyot sikoltva mindenki tudomására hozta, hogy Ö bizony beleesett a kútba. A többi gyerek a kert gesztenyefája alatt játszott, ahol összegyűjtögették a fáról lehullott, csillogó gesztenyéket, amiből pipát és más játékokat lehetett csinálni. A háztartási alkalmazott hallatára a gyerekek a kúthoz szaladtak, és valóban ott lenn lubickolt a kis öccsük. A töpörödött öreg nagymama pedig a folyosón állt, és kezeit összefonva imádkozott. Ö bizony meg sem merte nézni a lubickoló kis lurkót.

Hálisten az apa volt otthon, akinek cselekednie kellett, hogy fiát megmentse. Először egy hosszú létrát nyújtottak le a kisgyerekhez, amit talán a második szomszédtól hoztak és mondták neki, hogy kapja el, de erre ő aztán egyáltalán nem reagált, hanem csak békésen kapálódzott. Végül is az apa ledobálta magáról fölösleges ruháit és a létrát fogván, körül-köré lépkedve valahogy éppen leért a fiához és még az utolsó percben elkapta gabancát, s mint egy trófeát, úgy nyújtotta fel a kút körül álló felnőtteknek, mert akkor már sokan ott voltak, és nagyon izgultak. Később azt mesélte, hogy életében nem felejtí el, hogyan nézett rá azokban a percekben kislánya. Ö.-t megfordították és lábával az ég felé, hogy kicsorogjon belőle a víz, úgy vitték be a kislányába. Ekkor már tele torkából ordított is a kisöreg, mintha a fogát húzták volna. Végre biztonságos falaim között aztán egy meleg fürdő után ágyba tették, és dunnával, párnával jól bebugyolálták. A gyermek anyja épp szüleit látogatta, és csak este jött haza. Az apa javaslatára kitervezték, hogy majd eltitkolják anyjuk előtt ezt az incidenst, de a 3-4 éves gyerekek ebből a tervből nem sokat értettek meg. Miért is kell ilyen nagy és nem mindennapi eseményt eltitkolni. Miután anyjuk betoppant, a kis Á (2) egyből kipetyegte, hogy „Ö. beleesett a kútba”. Így aztán el kellett mesélni, hogy s mint történt. Az anya elsápadva tekintett a nagy dunnahalmazra, ami alatt végül is megtalálta megmentett kisfiát, és valahogy magához tért. Később úgy mesélte, hogy otthon hússal kínálták ezen a pénteki napon, és ő abból inkább nem evett, s talán ez lehetett az oka, hogy a jó Isten és az őrzőangyalok megmentették a mi kis Ö-nket.

1946. január 31-én megszületett az ötödik kis S. fiú – B(5). Másnap, február elsején kikiáltották a Magyar Népköztársaságot, és az országban kezdetét vette a szocializmus. A család ekkor a kis B-vel volt elfoglalva, mert röviddel születése után bélhurutot kapott és

közelebb állt a koporsóhoz, mint az élethez. 1946-ban meghalt első úrnőm és a család orvos nagybátyja azt mondta, hogy A nagyanyja igazán megvárhatta volna B.-t, hogy egy temetéssel minden elintéződjön, igaz, ez egy kicsit morbid ötlet volt, és a nagymama végül mégis csak egyedül szállt a föld alá. A kis B.(5) pedig szoptatós-dajkát kapott és valahogy kigyógyult bajából. Egy év múlva már nagyon szépen kikerekedett, amit egy 47-ben készült fényképen látni lehetett. De ezen a képen már ott volt a hatodik S, egy egészséges, eleven kislány is a kis É.(6). Azért kicsi, mert a Keresztanyja S F-né volt, aki miatt kellett ez a megkülönböztetés, mert őt is É-nek hívták. Ahogy szaporodtak a gyerekek S F-né, kinyilvánította, hogy végre ő is szeretne már keresztelni és így megkapta kis É-t (6). Férje F. mondta neki, hogy bizony "nem a legszebbet választottad", de később aztán belőle is széplány kerekedett.

A gyerekfényképész Budapestről jött, és felajánlotta szolgálatait. A baloldali utcai szobában a duplaajtóra háttérként ki lett feszítve egy nagy fehér lepedő, ami előtt a gyereksereg szépen felsorakoztatott és lencsére kaptatott. Majd kiről kiről egyéni fényképek is lettek. Ezen felvételek történelmiek lettek, mert ezután kezdődött el a nyomorgás, a szegénység, a házkutatás, a végrehajtások és a család kirablása. Talán még ez a kép volt egy valaha jómódú család utolsó bizonyítéka, hogy lehetett volna ez másként, ha a nagyhatalmak másként döntenek. De nem így lett, és az élet ment tovább, mert azt élni kellett.

Míg megvolt a tanya, az apa lovas kocsin sokszor magával vitte ki gyermekeit oda és a hosszú úton magyar nótákra, tanította őket. A gyermekek perspektívájából romantikus kirándulásnak számítottak az ilyen utak, de talán ez volt az az idő, amikor beleszerettek azokba a tűző napos száraz, poros, jász nyarakba és kezdték megismerni a természetet.

Minden rosszban kell látni valami jót is. Amit ekkor jónak lehetett elkönyvelni az az volt, hogy mivel gazdáim szép számban voltak – legalább otthonukban maradhattak és engem, mint átlagosnál nagyobb méretű házat végül is - tekintettel a nagycsaládra – nem államosítottak akkor, amikor sok más rokon viszont erre a sorsra jutott. De államosították a földtulajdont, majd újra visszaadták, majd újra elvették, de az adóját a családra rótták ki, aminek a következménye lett a család eladósodása és kirablása. Akinek hasonló sorsa volt, mint nekünk, csak az tudja, mit jelent, ha jönnek a végrehajtók és felpakolják a cuccot. A szobaberendezés, a szekrények, függönyök, a varrógép, az értékesebb ruhák stb. szinte sorolhatatlan, ez mind áldozata lett a végrehajtóknak. Még a család eledelét szolgáló, hizlálásra tartott disznókat is felpakolták, s nagy kegyesen, többnyire csak asztalt, székeket és ágyakat hagyták meg. Az akkor öt éves kis P.(4) kezét ökölbe szorítva fenyegette meg a kifosztókat, úgy felment az adrenalinja.

De ha csak ennyiben maradt volna; mivel a család a régi rendszer középosztályához tartozott, elkezdődött a szekírozás, a bebörtönzés és a megverések. Azzal a mottóval, hogy negyvenöt éves vagy, akkor, tessék, negyvenötöt a talpadra a gumibottal. A nagyobb gyerekek tanúi lettek ezeknek a túlkapásoknak és szívük elszorult, mert érezték, hogy szüleiket igazságtalanul szekírozzák. Hányszor előfordult, hogy akkori szokások szerint hajnalban megzörgették a redőnyeimet, és keresték a tulajdonost. Ha a ház akkori asszonya azt mondta, hogy nincs itthon, akkor zseblámpával bevilágítottak a hálószobába, hogy meggyőződjenek, igaz e. De még ez sem volt olyan rossz, mert még rosszabb is lehetett volna; éspedig az, hogy agyonlőtték vagy internálták az embereket, akik soha életükben már nem tértek haza. A szomszéd Koller-kastély tulajdonosa pedig valószínűleg ki lett utasítva az országból, mivel K. C. – egy Gróf Lavrichné volt, aki lányával és unokájával Liberecre (Csehország) költözött. Indulása előtt még átjött hozzánk búcsúzni, és úgy maradt meg emlékezetünkben, hogy szemeiben könnyek kezeiben, pedig egy halom kulcs – a lezárt holmijai biztosítékai. Csak bólogatva búcsúzott, mert kezei tele voltak, amit nem tudott kézcsókra nyújtani. Valamikor K. nevű unokájához - ha nyaralni volt nagyanyjánál – néha meghívták a kis A-t(2) játszodozni, akire a kastély méretei lenyűgözően hatottak. Tőlük

kaptak egy „tivoli” nevű golyós játékot, amivel sok-sok téli szünet üres óráit töltötte a család az apa felügyelete mellett.

A gyerekek nőttek-növegettek; a nagyjai már iskolába jártak, és a picijei pedig újabb kistestvért kaptak. 1949-ben egy kislány - M.(7), 1952-ben egy kisfiú – G.(8) látta meg a napvilágot, akit szintén S F-né keresztelt. Á. a másodszülött már perlekedett a szomszéd bácsival, akinek csak egy fia volt, és aki azt mesélte, hogy a kistestvért a gólya hozta. Á. azt mondta B.-bácsinak, hogy „mondja már B. bácsi miért mindig a mi udvarunkra dobja az a gólya, a felét már odaátra B.-bácsiékhoz is dobhatta volna, ha igazságos lenne.”, mire fel B bácsi csak jóízűen nevetett. Másik kuriózum, hogy a gyerekek nagybátyja a város szülész orvosa volt, akinek a háza tetején, mintha tényleg ő lenne a „gyermekgyáros”, egy gólyapár fészkelte. Ezek minden évben délre – talán Dél-Afrikába - repültek, de onnan vissza is tértek és néha fiókat is neveltek. Az volt a sors iróniája, hogy ez a tekintélyes ember, aki oly sok gyereknek adott ebben a városban életet, és aki annyi ember életét védte, maga - bár nagyon szerette a kisgyerekeket, sajnos gyereketlen maradt. Nagyban neki köszönhették a hozzánk tartozó gyerekek az életüket, mert nemcsak a születéseket felülvizsgálta, hanem a betegségeknel is nagy segítséget jelentett. Gyakorló katolikussága volt az oka, hogy kórházi szolgálatán kívül egyetlen abortusznál sem asszisztált a városban, és az emberi élet megtartása volt meggyőződése. A kórházban biztosan tanúja lehetett a rendszeres abortuszoknak, ami egy igazi nőgyógyászt ugyanúgy megrendített, mint minden jóérezésű embert. De az akkori idők jogszabályai engedélyezték. Ha ő nem segített volna orvosi tanácsaival a családnak, akkor talán három testvér nem marad életben, mert orvosismeretség nélkül nehezebb lett volna nekik betegségüket túlélni. Vonatkozik ez a három utolsó szülöttre; M-t (7) egy szerencsétlen baleset érte, É (6) és G.(8) pedig súlyosan megbetegedtek. Ötven évvel előbb talán meghaltak volna, amit annak idején csak sorscsapásának neveztek.

Ez a nagybácsi volt, aki később magához vette J-t(1) és È-t,(6), akiket felnevelt és részben tanítatott, hogy az otthonmaradottnak „több” jusson. Igaz J.-t anyagilag akkor már kis öccse – I.(3) is rendszeresen támogatott, aki mint szakmunkás hamarabb kitanult. A nagybácsi pedig még később azzal is törődött, hogy minden S. gyerek valami pályára kerüljön, és ahol tudott, eljárta érdekükben. Bár külsőleg nagyon szokimondó és mogorva ember volt, de szívében a jászos, családi összefogás honolt. Ő csak mértékkel segíthetett és a hozzám tartozók életének ezen a pontján már az is szerepet játszott, hogy saját maguk is mennyire voltak agilisak, érdeklődők és életrevalók.

A gazdálkodói szellem, amit a gyerekek a családba szívhattak volna magukba, meg lett béklyózva, elvetendő és rossz példa lett. A tsz-sítéssel elvették az emberek kedvét, mert üldözték a gazdákat. De mit lehetett csinálni, végül is be kellett illeszkedni a munkás-paraszt államba, s valahogy úgy alakult, hogy akik a gyerekek közül jó tanulók voltak, azok nagy nehezen igaz, de haladhattak egy választott értelmiségi pálya felé, akik csak közepes eredményt értek el, azoknak csak a városban adódó ipari tanulói lehetőségek jutottak. *Az, hogy valaki emberseges legyen, szülő es testver tisztelő, annak nem a diploma a merceje.* Végül is mindegyiküknek lett végzettsége, kinek valamivel jobb, kinek nem annyira, de egy bizonyos idő után ez már saját kezükben volt, s ha talán annakidején jobban akarták volna - tudtak volna többre is jutni, ha később továbbtanultak volna. Az biztos, hogy éppen a kamaszkorban nagyon magukra lettek hagyatva és nem úgy nőttek fel, mint elkényeztetett egykék. Vízet hordtak ismerős családoknak, különböző munkákat vállaltak, amit kisebb-nagyobb zsebpénzzel honoráltak. Azzal is kivették részüket a nagy család mindennapos küzdelmében, amikor is mindegyiküknek megvolt a napi kötelessége. Így aztán az iskolai feladatok elvégzésére kevesebb idő maradt. A szülőknek csak egy célja lehetett, hogy a gyerekeknek legalább valamilyen végzettségük legyen. A gyereksereg sokszor öreg, kifordított kabátokból varrónő segítségével megvarrt holmikat hordott. Nagyon gyakran agyonstoppolt harisnyában jártak, belenőttek egymás cipőjébe. Ha egyikük korcsolyázni ment, a másik csak akkor következhetett, ha újra otthon volt a korcsolya.

Annak idején nemcsak az eleven és önfeledt gyerekhad szórakoztatott engem, hanem jöttek az utcabeli barátai is, akik ötleteikkel még színesebbé tették az életet körülöttem. Volt ott hinta, magasugrás, focizás, snúrozás az udvaron, de ki lett próbálva egy padláson talált vívókard is. Télen az apa felügyelete alatt társasjátékoztak, korcsolyázni, szánkózni jártak, nyáron pedig selyemhernyót tenyésztettek, szitakötőt, pillangókat és bogarakat fogtak és preparálták őket. Az elsőszülött barátai segítségével még detektoros rádiót is épített és éjszakánként drótokba csavarodva hallgatta a varázsos nagyvilág üzeneteit. Valószínűleg már akkor szívébe költözött a messzi távol titokzatossága és a vágy, hogy egyszer megismerje azt. A barátok pedig még húsz-harminc év elmúltával is csillogó szemekkel emlékeznek a nálunk elfogyasztott sok-sok fánkra, krémes lepényre, amit a gyerekek édesanyja gyártott. Jutott abból mindenkinek, míg nekik volt nem volt az annyira kiszámolva. De még e szorgalmas édesanya jóságos arcát is maguk előtt látják, akit soha nem zavart, ha négy-öt gyerekkel több kosztolója volt délutánoként.

Az biztos, hogy néha hajmeresztő dolgok is történtek itt körülöttem, de hálistennek valahogy soha nem fulladt tragédiába. Előfordult, hogy a gyerekek és barátai a padlásszellőztetőn kibújván még a palatetőre is kimásztak, és mint a kismacskák magabiztosan siklottak, egyensúlyoztak a gerincemen, pl. egy antennaszerezés ürügyén, de néha már csak egyszerűen szórakozásként és változatosság miatt. Az arra járó emberek, szinte frászt kaptak, ha feltekintettek és siettek azonnal beárulni őket a szülőknek.

Ahogy nőttek a gyerekek úgy kezdődött személyiségük lassú, de biztos kialakulása is. J.(1) mivel októberben született egy évet veszített a beiskoláztatásnál, ami azt jelentette, hogy egy évvel tovább kell neki óvodába járnia. Mivel nagyon értelmes fiú volt, (már négy éves korában kicsit írni és olvasni tudott, mert állandóan az olvasó keresztiszülők ölében üldögélt, és tudni akarta a betűk világát) unta már az óvodát. Így egy napon szépen elkerülte azt. Megette a tízórait egy utcasarkon, de ott hagyta elemőzsiás táskáját, mint „corpus delicti”-t, amiben valahol benne volt a neve. Ő egész nap csak csavargott a városban és hozzávetőleg a megszokott időben aztán hazajött. Igaz, akkor már valaki beadta a szülőknek az uzsonnás táskát, akik sejtették, mi történhetett. J-nek nem volt sikere a mellébeszéléssel, és bizony a sarokba térdeltették.

A padlásom és a pincém a cseperedő gyerekeknek szemében nagyon titokzatosnak tűntek, hiszen oda sok lépcső vezetett. Mindkét helység más világ volt, mint a házbeli, megszokott szobák. Lehetett ott régi holmikát találni a nagyszülők idejéből: egy, aranyozott, nagy tükörkeretet, amiből hiányzott a tükör, de valahogy egy messzi, még szebb idők varázsát sugallta. Volt ott vajköpülő, lószerszám, hatalmas szakajtók, sziták, vívókard, családi képek, amiket lenn nem aggattak már a falra. És ami a gyerekeket nagyon szórakoztatta, hogy volt ott egy olyan rejtekhely, ahol egy ember is el tudott volna bújni, ha erre lett volna szüksége. Néha aztán ők is bebújtak oda. Nekik még nem volt sátruk, mint a mai gyerekeknek. A nyári nagy meleg kibírhatalannak tűnt a tető alatt. Az a nagy meleg csak a szilvaaszalásra és a hagymaszáritásra volt jó. A pince pedig tele volt hordókkal, teknőkkel és házatlan csigákkal, amiktől mindenki undorodott. Igaz nyáron jó volt oda rövid időre lemenni, mert 36-38°C melegben csak ott volt lehülés. A jó görögdinnyék és a nyári madártej is ott hűtődött be kellemesre a fogyasztás előtt, mert akkor még nem volt hűtőszekrény. A pincelejárá előtt pedig egy nagy fonott utazókosár állt, amiben valaha I. holmijait szállították Magyaróvárra, ahol a 3 évet töltötte el az Akadémián. Az olvasott könyvek mellett talán ennek az utazókosárnak a látványa ébresztette fel egyes gyerekekben a messzire menés titokzatos álmait, ki tudja.

Egyszer, amikor a szülők nem voltak otthon, éppen e pince lépcsőin gurult le B. a négyéves kisfiú és Á-nak (a másodszülettnék) kellett különleges rázogatóssal magához térítenie. Azt úgy csinálta, hogy magasra feldobta, majd elkapta. Az apa ugyanezt csinálta P.(4)-vel, aki gyakran, ha meglátott egy szép lovat vagy egy kis csikót annyira megörült

nekik, hogy sokszor nem kapott levegőt, és szinte megkékült. Egy néhány ilyen feldobás után aztán valahogy rendbejött a kisöreg.

Ugyancsak B.(5) egyszer hogy úgy mondjam „elveszett” egy éjszakára, és azzal egy nagy ijedelmet okozott a szülőknek, akik a hosszú hiábavaló keresés után egész éjjel nem tudták lehunyni szemüket. De csak a történt, hogy a hat éves B. éppen a Nagytemplomban volt egyedül első áldozási előkészítések miatt, amikor ugyanott egy ismerős tanyai hölgynek az esküvője zajlott. B. hozzájuk csatlakozott és a lakodalmi társasággal lovas kocsin kiment mulatni a tanyai lagzira. Másnap természetesen fuccs lett az első áldozásnak, de hazatérével nagy örömet okozott a szülőknek és testvéreknek.

A háború utáni lakók

A négy szobából csak két szobát, előszobát, konyhát és a kamrát hagytak meg a háziaknak, a másik kettőbe mindig lakókat tettek, mert kevés lakás volt a városban. Ha szűkösen is, de mégis otthonukban maradhattak, mert a két szoba konyha bizony nekik is nagyon szűk volt. De lehetett volna ez akkor még rosszabb is, mert mint ismert dolog, sok családot kitelepítettek, és előfordult, hogy egy kis mosókonyhában kellett azoknak meghúzódniuk. Főleg télen volt nagyon szoros az együttlét, és nem csoda, hogy nem lett minden gyerekből jó tanuló, hiszen nem akadt mindegyiknek külön asztal, ahol egyedül tanulhatott volna.

Az utcai két szobának, amit legtöbbször mások laktak, különböző lakói voltak. A kronológia szerint először B. tanítóék (egy 2 gyerekes család), őket követte az ún. Kultúrmérnöki Hivatal, ahová naponta jött egy mérnök, hogy ott végezze teendőit. Majd a város párttitkárnője következett (K. F-né és családja), akikkel végül is – egy bizonyos távolságot tartván, de minden ideológiai különbség ellenére – relatíve jól kijött a család. Az udvaron, a folyosón alkalom adódott egy kis traccspartira, és kislányuk néha együtt játszott a gyerekekkel. Követte őket 2-3 orosz tiszti család, majd B-né - a hírhedt Maricza - aki úgy került hozzánk, hogy rendőrrel felnyitatta az ebédlőnket egy szeptember 1-jén, amiben akkor a ház urának gyerekei, a három középső fiú aludt ott, akiknek vaságyait kirakatta a folyosóra. Egyszerűen tehát „rájuk-költözött”. A gyerekek az ősz végéig, a hideg beálltaig a folyosón aludtak a beköltözött Maricza orra előtt, hogy ezzel egy kicsit, de idegesítsék és kiszekírozzák onnan. De ő csak azután ment el, miután a háziasszony feljelentette az orosz parancsnokságon illegális beköltözése miatt. Erre a parancsnokság egy orosz tisztet költöztetett Maricza nyakára, mire ő ezt nem bírta, kénytelen volt más lakás után nézni. Sajnos ezután a gyerekek keresztszüleinél sikerült neki lakáshoz jutnia, ahol tovább folytatta kisedet játékait. Mert ez a boszorkány természetű nő hírhedt volt arról, hogy kihasználta a rendszer kuláküldözési praktikáit és azt a maga javára fordította. Árveréseken összeharácsolt bútoraival csak olyan nagy lakásokba fért el, mint a miénk vagy ahhoz hasonlóakban. És rendszeresen belekötött a háziakba, majd feljelentette őket. Még az is megtörtént, hogy hamis tanúkat fogadott. Egyszer aztán éppen ez lett a veszte, mert a bíróságon végül is sikerült rábizonyítani a hamis tanúzás vádját, és így aztán ő került börtönbe, nem pedig D.P, akiknél lakott.

Az oroszok közül legtávolab B.-ék tartózkodtak nálunk a Juracska és Szerjózsa nevű fiukkal. Majd Zója néni és férje és Szasa nevű fiuk következett. Zója a lavórban főzte a lekvárt, ami nem volt valami higiénikus dolog és mindenki undorodott tőle, ha abból kínálta a háziakat. Esténként pedig e hölgy néha úgy mosdatta kisfiát, hogy a szájába vizet vett, amit a markába köpött, és azzal mosta le Szása arcát. Amolyan macskamosdatásszerűen. Mivel hozzátartozóim gyerekei akkor már az iskolában oroszul is tanultak, nem volt probléma – főleg a kis Á-nak, hogy kevés tudásával megértesse magát. Néha pedig, ha a fiatal házaspár szórakozni ment, ő vigyázott éjszakánként a gyerekeikre. A forradalom kitörésével ezek a lakók is eltűntek, ill. őket Budapestre helyezték. Mivel jól kijöttek a háziakkal, egyszer - évekkkel később- felkeresték őket. Hozzánk később ideköltöztek a gyerekek anyai nagyszülei, akiknek házait elvette az állam, és egyikben sem volt maradásuk.

Az anyai nagyapának akkor már súlyos szívelégtelensége volt, és nem tudott dolgozni. Nagyon kímélnie kellett magát, napjait újságolvasással, keresztretjvényfejtéssel vagy éppen unokái szórakoztatásával töltötte. Így aztán nagyban részt vett a gyerekevelésben, akikre rá is fért, hiszen apjuk csak a hétvégéken volt otthon. Ő Jászberényben nem kaphatott munkát. A nagyapa délutánonként olyan falusias módon kiült a ház elé, hogy legyen egy kis társasága, mert az utcánk a temetőbe vezetett, mindig akadt partner, aki leült mellé a padra, hogy egyben fáradságos, hosszú útját kicsit megszakítsa. A férfiakkal legtöbbször a helyi történekekről, politikáról beszélgetett, a nőkkel pedig el-elviccelődött szegény. A nagymamának ezt mind el kellett tűrnie, és úgy látszott, hogy nem is orrolt ő azért. Ünnepnapokon a nagypapa öltönyt öltvén nyakkendősen, csinosan kiöltözött, mintha templomba ment volna. Megadta a módját, és tartotta a tekintélyét nemcsak a városi emberek, de a saját unokái előtt is. Mivel ő a gazdálkodás mellett még szarvasmarhát is adott-vett, és valaha még egy irodája és titkárnője is volt, kicsit megközelíthetetlennek tűnt e furcsa világával, aminek a változás után szintén lőttek. Ő is osztotta velünk a kismiszettek sorsát. Az, hogy néha a konyhán is besegített; jó kovászos uborkákat csinált és nyaranta gyakran finom fokhagymás uborkasalátát, az pozitív hatással volt az unokákra, akik tágra nyílt szemekkel néztek, és tőle tanulták, hogy a konyha nemcsak a nők gondja, hanem a férfiaké is lehet.

Később tudtuk meg, hogy valaha gimnáziumba is járt, ahol kitűnő tanuló volt, de valami - a tanáraival való - összekülönbözés után otthagyta az iskolát, és kezébe vette saját életét, besorakozván Jászberény akkori legjobb adófizetői körébe. Nem tudatosan, de a Schiller Tell Vilmosából származó idézet lehetett a mottója, hogy a „Starke ist das mächtigste allein” (=az akaraterős ember egyedül a leghatalmasabb). Még az autóvezető vizsgát is letette, s ha nincs rendszerváltozás, meglehet, ő is vett volna magának egy divatos járművet, amivel annakidején még csak kevés ember dicsekedhetett. Sokáig nálunk nevelték elvált fiuk egyik gyermekét is, összeszorulva, a legkisebb szobámban. Egyszer aztán amikor visszakapták egyik házukat hazaköltöztek.

Azonkívül minden héten legalább egyszer vendégünk volt egy arisztokrata, emigrált orosz hölgy – Maruszja néni, akinek alig volt jövedelme, és aki nyelvórákat adott bizonyos „jobb módú” családoknál egy ebéd ellenében. Nem különös nyelvórák voltak azok, inkább csak saját történetével szórakoztatott az öreg hölgy felnőttet és gyereket. Állítólag valaha a Milánói Scalában is énekelt. Arra a kérdésre, hogy miért éppen Magyarországon és a Jászországban kötött ki, az volt a válasz, hogy: a világon itt talált a legjobb emberekre. Bizony, bizony, hiszen a szociális beállítottságú háziasszonyom, még egyszer kérésére néhány üveg paradicsomot is befőzött neki és legnagyobb kislányát pedig elküldte hozzá nagytakarításra. Az öreg hölgy mindent szeretett, csak a munkát nem. Úgy is nézett ki szegénynek a nagyon is elpiszkolódott otthona.

1956

A forradalom a mi városunkon is végigsöpört és egy rövid pillanatra felkeltette az emberekben a reményt, hogy végre majd egy igazságosabb rendszer váltja fel a szovjet mintájú demokráciát, de sajnos, abból aztán semmi sem lett, csak halálos áldozatok és rombolás, mert a városunk főtemplomának tornyába a Főtéren tartózkodó orosz tankok úgy belelőttek, hogy a lángra kapott, és a kupolája nyakáig leégett.

A fiatalok - mert a forradalom magját mindig a fiatalság képezi – fékezhetetlenek voltak, és aki tudott, valami fegyvert szerzett magának, és az elszabadult pokolban azzal hősködött. Így tett az akkor nálunk lakó F. J. is, aki géppisztollyal a hátán és motorkerékpáron száguldozott a városban, s ha néha hazajött szinte, mint egy ittas, égő szemekkel kérdezte a nagyapát, hogy „S. bácsi mondja, kit lőjek agyon”? A nagyapa talán a nyelvére harapott, de nem felelt. A zavaros helyzet miatt szinte hihetetlennek látszott, hogy gyökeres változások lehetnek. Így

aztán magára hagyta J-t összekuszált gondjaival, akit úgy se lehetett volna megállítani, mert az ilyen megszállottat mint J. akkor volt, csak az orosz tankok tudtak lecsendesíteni.

A forradalom leverése után, amikor már újra nyugalom volt, és minden forradalmár fegyverét begyűjtötték, ugyanez a J, aki feleségével, L-lel, a mi ebédlőnk lakója volt, mivel nem ment jól a házassága, egyszer csak megfenyegette feleségét, hogy lelövi. A feleség erre feljelentette a saját férjét. Így aztán jött a rendőrség, házkutatást tartott nálunk, újra bevitték a ház urát (I) is, akire, ha akarták volna, könnyen rá tudták volna bizonyítani az akkori módszerekkel, hogy fegyvert rejteget. Annyi történt, hogy egy brutális éjszakai kihallgatás után I-nek másnap rendőri felügyelet mellett fel kellett ásnia saját kertjét, hogy megtalálja a nevezett puskát. Hálstennek, J-ból kiverték az igazságot, és elismerte, hogy ő ásta el, nem pedig a háztulajdonos és apósa, akire bizonyítani akarták. Így háziurunk megmenekült a bebörtönzéstől, és az igazi tettetést került a hűvösre.

Ismét a családról

Az 1948-1956-os évek – a Rákosi rezsim évei tönkretették gazdáim életét. Velük is azok az igazságtalanságok történtek, ami sok más középosztálybeli emberrel: elvették vagyონukat, majd jogtalanul az elvett birtokok után is adót követeltek, és ha fizettek elkoboztak minden mozgatható holmijukat, élelmüket, egyebüket. Tejért, kenyérért, szénért kellett már hajnalonként sorba állni, amiben a gyerekek is részt vettek, de előfordult, hogy nagy fagyoskodás után éppen az orruk előtt fogyott el az áru. Hogy miként bírták ki, az szinte elmondhatatlan. De valahogy mindig volt egy szűkös megoldás, és eljött a másik nap reménye.

Voltak jó emberek, akik ha tudtak, segítettek, még ha nem is rendszeresen. Főleg a szomszédban élő P. család törődött legjobban velük. De még ebben a szegénységben is volt irigyünk, és előfordult, hogy a közelben élő cigányok meglóptak bennünket; egyszer éjszaka elnyírták a speiz ablakán lévő dróthálót, és elvittek egy bödön zsírt. Máskor, egy este, mikor a gyerekek egyedül voltak otthon, kicsalták őket a kapuhoz, és ez idő alatt hátulról - a kerten keresztül cimborájuk elvitt egy nagy kenyeret és egy 5 l-es üveg lekvárt, amivel aztán bizony nemcsak egy hétre való ennivaló tűnt el.

A keresztszülők, akiknek nem voltak gyerekeik, valahogy segíteni akartak, és így történt, hogy három csemetét magukhoz vettek. A kis I.(3) (a harmadszülött) D-ékhez került a Költő utcába. Maga a történet rendkívül egyszerű. M, a keresztanya megkérdezte egyszer – „nos, akkor most ki jön el velem?”, és erre a kis I.(3) megfogta kezét, és ezzel a sorsa örökre megpecsételtetett. Ott nőtt fel náluk, onnan járt iskolába. De nem volt izolálva a családtól, mert vasárnaponként néha az egész család odajött délután látogatóba, amikor a férfiak sakkoztak, kártyáztak, a gyerek pedig társasjátékot játszottak, vagy nyaranta az ottani kertben bóklásztak. Ekkor az elsőszülött J. már régen SF-néknél volt, de mivel valami miatt nem nagyon tetszett ott neki, egyszer csak hazajött, és P.(4) öccsét küldte el egy ruháskosárral a holmijaiért. De amikor a gimnáziumot kezdte, akkor újra vissza kellett oda mennie. A kis É. (6) pedig a betegsége után került oda, mert keresztanyja egy kislányt is akart. Borzasztó állapot lehetett ez mind a gyerekeknek, mind a szülőknek, de csak így tudtak megélni, és részben biztosít lett a továbbtanulás is. Vasárnaponként természetesen hazalátogatott mindegyik, vagy találkoztak a nagynéninél, akik a legnagyobb erkölcsi támaszt és támogatást adták ezeknek a gyerekeknek. Mindig megvolt az öröm, ha az egész társaság együtt lehetett mert szerették egymást. Igaz, ha a kis É (6) jött haza, akkor az örömet „kicsi a rakás, nagyot kívánnak” hívták, amikor is É volt legalul és felette a 3-4 fiútestvére, akik csak arra vágytak, hogy megbunyózhassák, miután ő jól felajzotta őket. É. ugyanis apai nagyanyja vérmérsékletét örökölte, aki állítólag nagyon temperamentumos volt.

J., az elsőszülött ekkor már mindig példamutatóan viselkedett, hiszen az egész család csillogó szemmel nézett fel rá iskolai teljesítményei miatt, és beléje helyezték családjunk

„újrafelemelkedésének” minden reményét. Az édesanya sokszor hangoztatta annak idején: „tanuljatok gyerekek, azt nem tudják elvenni soha töletek”, ha sok más ingót, ingatlant ugyanakkor éppen el is vettek már.

A gyerekek édesapja arra kényszerült, hogy járja az országot, mert a kedves szülőhelyén nem alkalmazták. Ez íratlan szabálya volt az akkori közigazgatásnak. Így aztán legtöbbször csak a hétvégét töltötte otthon. Akkor pedig egy kicsit ki akart kapcsolódni, és gyakran a szomszédunkban lakó F. J. mérnök úrral sakkozott a folyosón. Ilyenkor legtöbbször a Marseillaise-t füttyöreszte, dúdolta, amivel nagy benyomást tett a körülöttük oldalgó gyerekeire. F. J. annak a híres mérnöknek volt fia, aki nevéhez a Szabadsághíd tervezése és építése fűződik, kinek felesége még utolsó éveit a mellettünk lévő Koller kastélyban töltötte. Ez a vékonyka, idős asszonyka olyan volt, mint egy törékeny kismadár, akit utolsó éveiben a menyé ápolt. Sokáig jó szomszédaink voltak. Ki fogadna be egy agyvérzéses beteget, mint amilyen J bácsi volt. Egyszer feleségének az jutott eszébe, hogy hozzánk hozassa a kórházból egy-két napos ápolásra ezt a lebénult embert, mert neki valami intéznivalója volt. Asszonyom természetesen elvállalta, de gyermekei csak részvételt nézték a már beszélni sem tudó öregurat. Később, miután J bácsi meghalt, felesége és fia Nagymarosra költözött.

Ekkor már az én külsőmön is meglátszott, hogy a család nagyon lerongyolódott. Hullott a vakolat, a tető, a kémény megroggyant, az utcaajtó, a kapuk ferdére dőltek, a régen annyira szépen ápolt kert is elvesztette arculatát; az örökzöld buxusokat és a nagy gesztenyefát is ki kellett vágni tüzelőanyag pótlására. Az alsóudvar formája is megváltozott. A bombázás után már nem építették fel a gazdasági épületeket. Az anya, ahol tudott, konyhanövényeket veteményezett. Így aztán hagyma, retek, borsó, paradicsom, paprika vagy foghagyma betermelt, és az a néhány gyümölcsfa is leadta termését, ha nem verte el a fagy. Néha volt mit befőzni is, hogy legyen a hosszú télre. A kert azonkívül nyaranta helyet adott ötven keltetőből hozott kis csirkének, ami a család eleségéül szolgált, és néha szaladoztak ott kacsák, libák is, amikből pedig a karácsonyi ünnepi ebédek lettek. Csak így lehetett túlélni az akkori időket, hogy az ember önellátó volt. Annakidején az üzletből legfeljebb gyufát, cukrot vagy sütőport kellett csak venni, a tejet pedig egy parasztháztól hozták meg legtöbbször a gyerekek (ez a munka szépen be volt közöttük osztva). Más minden beteremtése valahogy megoldódott. A kenyeret otthon dagasztották és hetente tolókoszin egy pékhez tolták, ahol megsült, és ahonnan aztán haza kellett hozni. Hatalmas vekni volt az, jó nagy szeletet lehetett belőle vágni, és sokszor jutott abból még az ott szédelő barátoknak is. Mert voltak emberek, akiknek még ennyi eledelük se volt.

Megvolt a nagy család, de a szokásos megélhetési módnak befellegzett, amikor még tele volt a spájz. Az apának jobb volt valami állás után nézni, mert azzal biztosítva volt a családi pótlék, és ha szegényen is, de valahogy a legszükségesebb dolgokat meg lehetett venni. A gyerekek öltöztetésére és tanítására el kellett még adni a néhány sor szőlőt és egy kertet. A megkeresett pénzből csak máról holnapra lehetett élni. Az apa járta az országot, hol az olajfűróknál, hol a talajjavítóknál dolgozott vagy ahol éppen munkája akadt. Többnyire jó piszkos munkák voltak, de neki se volt más választása. Később megtudtuk, hogy sok más embernek is hasonló lett a sorsa, nem maradt más, mint túrni ezt a megaláztatást. Az apa az utolsó éveiben egy hőmérőgyárban dolgozott, ahol valószínűleg higanymérgezést kapott, mert fogai rendre kihullottak. Azt bebizonyítani, hogy ezt a munkája okozta, nem lehetett és idő se volt már rá, mert hirtelen megbetegedett és három hónap múlva meghalt. Az operáció után még sokáig kórházban volt, de az utolsó két napot már falaim között töltötte. Onnan vitték ki a temetőbe az édesanyja mellé. Halálos ágyán az utolsó szavaival a gyerekeinek azt mondta: Szeressétek egymást!

Az özvegynek munkát kellett találnia, hogy a négy kiskorú gyerekével élni tudjon valamiből. Igazi végzettsége nélkül és férjhezmenetele előtt az egyik helyi bankban dolgozott. Az utolsó húsz évben az ott szerzett tudása már nagyon elhalványult, és nem tudott volna újra ilyen területen elhelyezkedni. Ezek után szerencséje volt, hogy a helybeli

KTSz-nél felvették betanított munkásnak. Később Pestre került a Keksz és Ostyagyárban, majd egy Lottózóban, végül pedig az Orvosegyetem Irattárában kötött ki, ahol nyugdíjas koráig maradt. Azonkívül, amikor csak tudták, végzettséget szerzett gyermekei segítették őt és a kisebb testvéreket. Utóbb a kisebbek is, ha csak tehették, szintén vállaltak valami alkalmi munkát, pénzüket pedig édesanyjuknak adták.

Amikor az anya már Budapesten lakott döntöttek úgy, hogy eladnak. Az apa halála után ugyanis nem volt más kiút: ekkora házra rengeteget kellett volna költeni. Az udvari rész annyira megrogyant, hogy lakhatatlanná vált. Segítőkéz szomszédok feldúcolták ugyan, de csak azért, hogy az omladozó rész ne hogy magával rántsa a még a jó állapotút. A család egy időre - mert végre kimentek a lakók - átköltözött az utcai szobákba, de ez csak egy rövid időre szóló megoldás lett. Ezért született meg a legnagyobb fiú gondolata, hogy majd lebontanak, és eladják a telket. Lakóim pedig Pestre költöznek egy elhúnyt nagynéni lakásába, egy ferencvárosi bérházba, ahol annakidején már Á (2) lakott J-vel (1). Az értem kapott pénzt, pedig szétszötták egymás között. Mivel Á., a másodszülött férjhez ment, így lett itt helye később a többi testvérnek is. Ezekben az években nagyon nehezen lehetett lakáshoz jutni, főleg Budapesten.

A család végül is nagyon szétszakadt: voltak, akik Berényben maradtak, a még ott élő nagynéni fogadta be őket. Ugyanide került megnyirbált berendezésem romja is.

A harmadik generáció

Végül is eddig tartott én hetven békés, néha kissé háborgatott éveim. A család harmadik generációja pedig ott kötött ki, ahol a nehéz, szocialista időben megtalálta munkáját, párját és lakását. Ki Budapesten, ki vidéken, ki pedig valahol Európában, ahová édesanyjuk bánatára a „szél és a sors” sodorta őket. Időközben ugyan már más életfilozófiát is szívtak magukba; az egyikük talán, úgy keletiesen azt, hogy nem érdemes házat építeni, elég egy lakás, hiszen az élet csak egy híd, s hídra minek a ház? A másikuk pedig maradt ősei nézeteinél és lett háza, fája és gyermeke, a harmadik valahogy másként – e kétfajta filozófia között - találta meg élete beteljesülését.

A szerteszt szóródott harmadik generáció életét már nem a jász föld határozta meg. Talán véletlenül, de egyikük se került a mezőgazdaság közelébe. Mindegyikük talált magának munkát, elért egy célt, amit maga elé tűzött. Édesanyjuk mindenkire egyaránt áradó szeretete és saját belátásuk mindaddig összekapcsolta őket. Ahol és amennyire tudtak, segítettek egymásnak, ezzel is továbbadván őseik tulajdonságát.

J.(1) aki végzettségével végül is Nyugaton próbált szerencsét azzal a mottóval, hogy „egy mindenkiért...mindenki az egyért”. Ő volt az, aki, ott segített, ahol tudott minden testvérének, mert a család legidősebbjeként, mindig felelősséget érzett, és érez máig is értük.

Á (2) aki, férjhezmenetele után gyorsabban lakáshoz jutatta testvéreit. Ha távol is volt, gondolatban mindig velük maradt és lehetősége szerint szintén segített.

I (3) aki részben J (1) továbbtanulását finanszírozta, és családjával mindig terített és bőven megrakott asztalnál fogadta, fogadja hazalátogató testvéreit.

P (4) okulva saját nehéz életéből, nagy anyagi erőfeszítéssel és kitartással gondoskodott arról, hogy legifjabb öccse lányából orvos lehessen. Ezzel akarta megmutatni, hogy minden megalázás ellenére, milyen ősi összefogás lakozik ebben a családban.

B.(5) idős édesanyjuk mellett maradt.

É (6) él a legjobb anyagi körülmények között, így ő adta és adhatta a legtöbb támogatást a rászorulóknak.

M (7) és férje ajtaja mindig nyitva a nagyszámú rokonság előtt. Náluk - akár egy múzeumban - megmaradt az elődök családi életmódja.

G (8) és családja is mindig kiveszik részüket az ünnepek megoldásából, mikor nagy számban összefut a család.

E történetet édesapánk emlékére és édesanyánk vigasztalására íródott.

Hozzá tartozóim hálás köszönettel tartoznak a következő jászberényi családoknak, akik jóságukkal a nehéz időkben - valamilyen módon - segítségükre voltak: Sárközy Ferenc és felesége, Dósa Pál és felesége, Balla Péterné (az anyai dédanya), Sinka József és felesége, Pesti Béla és felesége, Sinka Károly és felesége, Mizsei Béláné, Feketeházy János és felesége, Czigány Miklós és felesége, Czigány Mihály és felesége, Szántai Józsefné, Terenyi Jánosné. Rajtuk kívül Petényi Pál és felesége, és leányuk Éva, Scsáp Ágostonné (budapestiek), a rokon Bartal család több tagja (Jászberény-Basel), Nagy Ilona és testvéreinek Sárközy Judithnak (Bécs).

ADATOK A JÁSZBERÉNYI KÉMÉNYSEPRŐK TÖRTÉNETÉHEZ

Egykoron nemhogy kéményseprők nem voltak, hanem kémények sem. A házak közepén nyílt tüzet gyújtottak, s a füst a padláson át távozott. Az állam később, hogy bevételét növelje, füstadót vetett ki a házak lakóira. Évszázadok múltak el mire a kémények megjelentek.

A kémények a koromtól eldugultak, s kátrány fejlődött ki. Az eldugulás a füst visszaáramlása életet követelt, vagy kéménytűzek okozója volt, ha nem tartották karban. A háztulajdonosok képtelenek meggátolni a szerencsétlenséget, mert sem szerszámuk, sem tudásuk nem volt. A kéményseprést a kényszer hozta létre. A kontárok közül az ügyesebbek hamar elismerést nyertek a nép körében. A rátermettek összefogtak, így alakultak meg a céhek, a kéményseprők körében. Később korlátozott ipar lett és nem túrték meg a kontárokat maguk között. A tanoncidőt négy évben rögzítették. A kéményseprőknél nem csak a keresztlevél, hanem a vándorkönyv hat éves igazolása is elengedhetetlen volt a mesterré váláshoz. A kontárok ellen így eredményesebben léphettek fel. A mesterré váláshoz a Tanácshoz kellett folyamodni. Ha külföldi munkaigazolást is tudott igazolni az előnyére vált. A Tanácsok a kérelmezők iratai mellett taksát is szedtek. 1840-től 5-40 pFt-ot, majd 1849 után 10-45 pFt taksát szedett a Tanács.

1854-ben a hatóságok korlátozták az egyes iparjogok kiadását, annak függvényében, hogy a városnak egyes iparban mire van szüksége. Ide tartoztak a kéményseprők, gyógyszerészek, kávéosok, borbélyok. Már a forradalom előtt is ezek az iparosok reáljogként kezdhették meg a működésüket. (gyökös jog, öröklési jog, eladhatóság.) Az első világháború után a kéményseprőknél, ha nem volt örökös, a kéményseprőközponton keresztül pályázat után lehetett a kerületet megnyerni.

A múlt század utolsó harmadában látványosan fejlődött a város. 1874-ben vasutat kapott a város, 1880-ban 21507 főt tett ki a lakosság. 1890-ben a fejlődés kézzelfogható, mert 1414 iparost és 245 kereskedőt is regisztráltak. 1906-tól a villanyvilágítás is teret hódított.

A házak legnagyobb része mégis vert falból, vagy vályogból készült. Csak a középületeket építették téglából. A tető fedele szalma (zsupp), vagy nád volt, elvértve zsindelel is előfordult. A kémények esetenként már voltak, ellenkező esetben a füst a padláson keresztül távozott. Sok ház leégett a gyúlékony tetőzet miatt. Akadt nem olyan eset, amikor a szél a zsaránokot átvitte további házakra, így egész utcák vagy városrészek váltak a tűz áldozatává. 1880 után tértek át fokozatosan a tőzegről a fatüzelésre. Ekkor már három fakereskedő is volt a városban.

A kéményseprési díjakról

Nem volt önkényes a seprési díj megállapítása, hanem a Városi Képviselő testület által meghatározott összeg. Aprólékosan fel volt sorolva, milyen tevékenységért mennyit lehet felszámolni. A lakosokra is, és kéményseprőkre is a törvény ereje volt érvényben. Külön díj volt megállapítva a mászókérmény, a fekvőkérmény, a cilinderekérmény, az oldal vagy duplakérmény, a ferdekérmény, malomkérmény seprésére, a tisztítására. Minden hónapban kötelessé tették a kéménytisztítást és az erre rendszeresített könyv aláírását a tulajdonos részéről. A nem használt kémény bejelentés köteles volt, de az újra használatba vétel esetén ismét be kellett jelenteni. A tulajdonos ha megtagadta a seprést, a kéményseprőnek jelenteni kellett a rendőrségen, és a tulajdonos ellen eljárás indult. Intenzívebb kémény használat esetén, havonta két vagy három esetben is kellett seprni, mi által két vagy háromszoros díjat kellett fizetni. Ha a tulajdonos megtagadta a díj kifizetését, - amit a könyvben elismert, hogy a

munkát elvégezték, - úgy eljárás indult ellene, a végrehajtást is kilátásban helyezve. Ha a kéményt a tulajdonos bejelentés nélkül használta, úgy köteles egy évi kéményseprési díjat fizetni. A kéményseprő köteles gondoskodni arról hogy a kerület minden használatban lévő kéménye havonta tisztítva legyen. A kémény állapotát meghatározva a tisztítás szakszerűen köteles elvégezni, a megfelelő szerszámok használatával, úgy mint közönséges seprés, legolyózás, kaparóvas igénybevétele, égetés stb. A közönséges seprés kivételével a többi munkáért különböző díjat lehet felszámolni. Külön díjazás járt takarékos tűzhelyek milyenségének, a különféle kályhák tisztításának, a füstcsövek méretenkénti seprésének, a központi fűtésű cserép-, vaskályhák, kemencék, és a kandallók tisztításának hatóságilag előírt tételek szerint. Ezek a különdíjak a segédek mellék keresetét képezte, de munkaidő után kellett elvégezni. Ehhez tartozott az újrapiptár kihordása is. Éjjeli munkavégzés, ha ezt a tulajdonos kérte, dupla díj járt. A díjtétel nem csak a városban járt, hanem a tanyákon is felár nélkül.

A kéményseprők öltözködéséről, szerszámaikról, tisztálkodási kellékeikről

Leggyakrabban használt eszközük a nyírfavesszőből készült vesszőseprű volt. Nyelének végén vas gyűrű volt, így esetenként meghosszabbíthatták. Erre használták a toldórúdat (drogár) melynek egyik végén szintén vascső volt. A rúd hossza általában 2,5 m volt. A kézi kefe fanyélbe erősített lószőrből készült. A kéménytolókefe szára acélkábel sodratból, a fej anyaga fibriszből készült. Kémény tolókefe szárának hossza 4-6, a csőkeféé 2 méterig terjedt. A tető megközelítésére szolgáló egyágú létra 2,5-3 méter volt. Fontos eszközük volt még: a kaparóvas, a vasgolyó, a spirálgyűrű, a fonott kender kötél, a derékszűj, a kaminajtó kulcs, a karabiner és az aláíró könyv.

Öltözködésük vászonsapkából, vászon szájkendőből (négyyszög, háromszögre hajtva), ingből, alsónadrágból állt. Viselték a szarvasbőrből vagy kordbársonyból varott zakót, ugyanabból az anyagból készült a nadrág és a papucs is. Télidőben bakancsot vagy magas szárú cipőt, jéger alsót vagy kezes-lábast és zoknit hordtak. Ez az öltözködés abban az időben elfogadott volt, különösen akkor, amikor tanyára is kellett menni. A ruházat kiegészítő része a szarvasbőr koptató, amely a zakó mind két vállának, a könyökének, a nadrág két térdének és az ülepének is fontos tartozéka volt. Erre azért volt szükség, hogy a zakó vállát és a többi helyet ne koptassa ki a szerszámok horzsolása.

Tisztálkodásuk fő kelléke a dézsa volt. Meleg vízben mosakodtak, s ehhez szappant és habkővet használtak.

Önkéntes tűzoltók

A kéményseprők hivatalból mind önkéntes tűzoltók voltak. Az önkénteseket nemcsak köreikből, hanem különféle mester emberekből, hivatalnokokból verbuválták. Lakatos, kovács, bádogos, molnár, tímár, földműves, vendéglős, adótiszt, városi műszaki tiszt, szobrász egyaránt akadt közöttük. Összefogásuk bizonyította, hogy aki szíven viselte a felebarátja bajba jutását, önzetlenül kész volt latolgatás nélkül segíteni. Ez nemes szívre vall. Kéthetente szombat délután a tűzoltó laktanya udvarán gyakorlatozásra gyűltek össze, hogy a munkájukat, szükség esetére összehangolják. A gyakorlatokat az édesapám Zakróczy Béla vezette le. Kalapba tett cédulákra rá volt írva beosztás, onnan kellett kihúzni a teendőket. A tűz esetén senki nem jött zavarba, mert mindenki tudta a feladatát. A megyei versenyen is számtalanszor szerepeltek, nagyon jó eredménnyel. (Szolnok, Karcag, Mezőtúr, Árokszállás, Jákóhalma.). Említésre méltó a tűzoltó bál is mely a Margit szigeten zajlott le. Emlékszem rá, hogy egyszer még tűzijáték is kísérte a rendezvényt. Az önkéntes tűzoltók is kaptak teljes felszerelést. Nyári ruhájuk kék-fehér csíkos vászon öltöny, téli öltözködésük sötétkék posztó

öltönyből állt. Ezt egészítette ki az ellenzős sapka tűzoltó jelvénnel, a fémsisak, a magasszárú fekete cipő, a derékszíj. Tartozékok: mászóbalta, bőr baltatok, két-hangú jelző kürt, jelzősíp zsinórral, sisak jelvény, zárkapocs mászó övvel, mászó kötél és a füstszivacs voltak. Az önkéntes tűzoltókat filmszínházakba, színházakba, cirkuszba, bálba egyaránt kivezényelték.

Kémény égetésnél a tűzoltó jelenléte is kötelező volt. A kéményseprők és a tűzoltók védőszentje Szent Flórián. 1931-ben csak egy kilépő volt a tűzoltó testületből: Zakróczy Béla mert egyik lábát elvesztette.

A következőkben öseimet megidézve mutatom be az egykori jászberényi kéményseprőket.

A Zakróczy dinasztia

Jászberényben nagyapám volt az első kéményseprő mester, aki 1866-ban született és 1916-ban halt meg. A VII-ik kerület Varga utca 28 szám alatti, két épületből álló ház volt a dinasztia székhelye. Nagyapám, Zakróczy Pál iparüzési beadványa 1895 július 19-én kelt, a mely két bizonyítványból és egy munkakönyvből állt. Iparigazolványát 1895. augusztus 17-én adták ki, az 5736/ki 95 szám alatt.

A kezdetekben Jászberény városának csak egy kéményseprő mestere volt, a tanyákat is beleértve. Nagyapáméknak négy fiúgyermekük született: Árpád, Mihály Béla, Dezső László és János Géza. Mindegyikük belekóstolt a kéményseprő szakmába, ki előbb, ki utóbb. Megjegyzem, hogy a két keresztnévvel bíró fiúk mindegyike a második nevét használta. Az egész város így tudta, így hívta őket: Béla, László és Géza. Még a hivatalokban is így szerepeltek. Sajnos Árpád eltűnt a első világháborúban. Az édesapám is bevonult, ebben a háborúban és háromszor megsebesült. Őrzöm a leveleit, a táboriglapokat, amit a szüleinek írt az orosz frontról, Lengyelországból, Olaszországból.

A háború alatt a nagyapám meghalt, így kevés ideig élvezhette az önállóságát, mindössze 21 évig. A kéményseprő ipar örökölhető volt, így az özvegyre szállt az üzlet továbbvitele. Kövér Máriának hívták az özvegyet. Mivel ő nem dolgozott a szakmában, így üzletvezetőt kellett kineveznie. Kézenfekvőnek tűnt, hogy az itthon maradt Lászlót nevezze meg, mivel ő a kéményseprő volt és családtag. 4.900-945 KNM számú rendeletben foglalt bemutatási kötelezettségének eleget tett. Iparát az 52/1895-1618-19 pontban fogadták el. A továbbiakban László mint segéd dolgozott, azért, hogy ne keljen felvenni kiségitőket. A következő testvér Béla, frontról való hazatérte után nem folyt bele a családi vállalkozásba, hanem a rőfös szakmába helyezkedett el. A húszas években az édesanyja kérésére vette fel a kormosruhát. 1931-ben ipari balesetet szenvedett, egyik lábát elvesztette, utána baleseti járulékos lett. Géza lakatos lett, ő viszont a 20-s években anyja kérésére kéményseprő ruhába öltözött. 1946-ban tüdővészben meghalt. Béla volt egyébként az, aki a mestervizsgát szerzett a kéményseprő iparban. László mindvégig hű volt a mesterséghez.

A havonkénti kéményseprést egy-két dolgozóval nem lehetett megoldani hiány nélkül, így kénytelenek voltak a mesterek segédek felvenni. Az idénytől függően hol több, hol pedig kevesebb segédet alkalmaztak. Így alakult ki az állandó és a kiségitő segédek köre. A kiségitők vándorlegényekből álltak, nagyobb részük külföldet járt, több nyelvet tudott. Akadt viszont egy öreg vén csont, aki csak akkor dolgozott, amikor kedve tartotta. Máskülönből megbízható, jó munkaerő hírében állott. Egy-két hetet dolgozott, azután vette a bútgyerkáját és továbbállt. Váratlanul hónapok múlva megjelent, és újra hónapokig maradt. Mindenki szerette. Anekdotázott, viccelt, tréfálkozott, de nem sértett meg senkit. Tudvalevőleg egy igazi világcsavargó volt a szó nemes értelmében. Több idegen nyelvet is beszélt. Megérdemli, hogy megismerjük a nevét, Molnár Péter hívták. Erdélyi születésű, igazi magyar, mindenki Péter bácsija, volt. Rajta kívül a következő segédek dolgoztak nálunk: Bötös János Sándor,

Csuka Béla, Fehér József, Fellegi Károly, Fiszofcsák Károly, Hutira Ferenc, Kiss Oszkár, Molnár Antal, Rozsnoki Máté tanuló, Szabó Gábor, Zakréczy Béla, Zakréczy Géza, Zakréczy László.

Kezdetben az egész város a Zakréczyaké volt a tanyavilággal együtt. Később módosult a terület ellátása.

(Szilber) Sziber József

A Bajnok utca 12. (II. kerület) alatt dolgozó Sziber József sógori viszonyban állt nagyapámmal Zakréczy Pállal. Mivel mind a ketten kéményseprők voltak, így gyanítható, hogy rokoni megegyezés folytán Sziber József is folyamodványt nyújtott be a kéményseprő mesterré váláshoz. A sógori rokonság abból adódott, hogy mindketten Kövér családból választottak feleséget; Pál Máriát, a József Juliannát. Sziberéknek hat gyereke volt, vegyesen lányok és fiúk, de egy kivételével húsz év koruk előtt mindannyian meghaltak. László is kéményseprő volt és az apja üzletébe dolgozott. A második világháborúban nős, két leány gyermek atyja. Az oroszok kényszerítették, hogy szerezzen nekik pálinkát. Szerencsétlenségére faszeszhez jutott. Mivel ezt megitták, így ő és a hat orosz is meghalt egy órán belül. Az árvákat a nagyszülők nevelték. Sziber József felesége halála után újra nősült és Domján Irént vette el feleségül. Évek múlva édesapám Domján Irén hűgát, Máriát vette nőül. Így a Zakréczy család és a Sziber család kétszeres sógorságba kerültek.

Sziber József iparbeadványának kelte 1904. november 19. Okmányaik a kiadott bizonyítvány szerint: iparengedély, erkölcsi bizonyítvány, keresztlevél. Iparigazolvány száma 12730/ki.904. Kelte: 1904. december 24. Befizetett összeg 20.- Korona. 1938-ban a telephelyét Bajnok utcából III-ik kerület Sármány utca 16 szám alá helyezte át. Ezután hozzá tartozott az I. II. III. kerület.

1939-ben a hatvani kerületben írtak ki pályázatot. Sziber József és édesapám is beadta az igényét, végül Sziber József kapta meg az állást. A jászberényi kerületekről le kellett mondania 35 év után. Az iparlajstromból 1939-ben 4966/1939 ki, sz. alatt törölték.

Segédei: Fiszofcsák Károly, Vince Pál, Sziber László. Valószínűleg többen is voltak, de nevüket nem találtam az irattárban.

Küffer Géza

A Tanács úgy döntött, hogy a város fejlődése folytán három kéményseprő mesterre is szükséges. (De az élet megcáfolta, mert 1939-en újra két mester volt Jászberényben az államosításig). IV-ik kerület Csillag utca 11 szám illetőségű, Küffer Géza 1913-ban adta be a kérvényét július 22-én. Az okmányok, amelyek alapján az iparigazolvány kiadatott: 9817/913. szám alatt. Iparigazolványának száma 10104/913. kelte: 1913. augusztus 3. Küffer Géza halála után özvegy Küffer Gézáné, született Deutch Mária özvegyi jogon örökölte az üzletet az 5385/1929 ki. számú határozat szerint. Az 1922 XII. tc. 7 §-a értelmében saját jogán és javára folytathatja. Hozzá tartozott a IV. és az V. kerület. Neki is kellett üzletvezetőt kineveznie és Oroszlán Lászlóra esett a választása aki 8951/929 szám alatt lett bejelente. Oroszlán László üzletvezető 1941-ben kilépett és 14.121/1941 ki. Sz. alatt Nyíri Pál üzletvezetőként lett bejelente, miután alkalmasságát bizonyította. Az üzletet áthelyezték IV. kerület Toborzó utca 34 szám alá. 1947-ben Küfferné halála után a kerület pályázatot írtak ki, melyet Kozma József nyert el. Polgármester és főszolgabíró, mint elsőfokú iparhatóság 10.818/1947 ki. B lajstrom szám alatt július 25-én kinevezte a IV-ik kerület Liliom utca 19 szám alatti üzlet-telephellyel. Az eredeti kerület IV-ik és V-ik bővült 1939-ben Sziber távozása után a II-ik és III-ik kerülettel.

A segédek névsora: Bus János, Fellegi Károly, Fiszofcsák Károly, Lantos Sándor, Mizsei Boldizsár, Nagy József, Nyíri Pál, Oroszlán László, Pallai Imre, Pál Béla József, Pál János, Sziber László, Varga Lajos József.

Források, irodalom:

Dóka Klára: Céhes ipar a kiegyezés korából. Szekció B 384/49482/526.

Dóka Klára: A céhes mesterré válás. 96-125.1 Századok 1972. 1 sz.

Fodor Ferenc: A Jászság Életrajza

Jász-Nagykun-Szolnok megyei Levéltár (Jászberény és vidéke Ipartestület iratai. 1873, 1885-1951-ig, Jászberény B Iparlajstrom. Engedélyhez kötött iparosokról, 1884-1925-ig 1356 leltári sz.; Jászberény és vidéke Ipartestület iratai, Vegyes szakosztály, 1943 jan.-1-től 1949-ig.)

Jász Múzeum

Szabó Ervin Könyvtár, Budapest.

Köszönet nyilvánítás:

Besenyi Vendelnek a városi dokumentációkért, Ifj. Baranyai Lászlónak, a családi iratokért, a fényképekért és a szóbeli tájékoztatásért, és Papp Izabella levéltárosának.

BÁLINT PÁL: CSALÁDI TÖRTÉNET
(Ex Libris Kft. Budapest 2000.)

Földes (szül. Bálint) Zsuzsi és öccse Bálint János szüleik emlékére adták ki – ezt az 1944-ben Bálint Pál által írott, és kalandos körülmények között megmentett - könyvet. 1944/45-ben Buchenwaldban és Auschwitzban meghalt jó szüleik megidézésével emlékezni és emlékeztetni akartak, akik életüket veszítették.

„Egy gyönyörű sorstörténet ez, amit akár egy hosszú, meghitt levélnek is nevezhetnénk, aminek szerzője mondatokká formálta a megrendítő egyéni és családi krónikát 1938-ból. Egy jászberényi zsidó család öröklődése, vívódása a történet magja. Bálint Pál és Ilonka a felesége feláldozzák lelki nyugalmukat, és Amerikába küldik imádott lányukat – Zsuzsit – hogy a fenyegető szörnyűségek elől kimentsék, kimenekítsék Amerikába, ahol mindig kék az ég, zöld a fű. Ekkor már Európában egyre több a halott, a két földrész között egyre növekszik a véres távolság és Zsuzsi kénytelen ráébredni: nemcsak egyedül van; egyedül önmagának kell felépítenie a saját világát. És megállja helyét! És győz, győz Hitler felett is!”

Ezt bizonyította áldozatos, szép életével is. Zsuzsi remek feleség, családanya és nagyanya volt, mert ma már őt is - 2002-ben bekövetkezett halála után - szerető férje, két gyermeke és hat tehetséges unokája gyászolják. Öccsét, Jánost a háború után mentette ki Amerikába, azután, miután szüleik soha vissza nem tértek vissza a lágerből. János New Yorkban alapított egy kis üzemet, ugyanolyan példásan megállta helyét, mint a nővére. Ő ma is New Yorkban él.

Gyermekkoruk színhelyét – Jászberényt, a Bathó-kertet, a selymes Zagyvát, a poros Fazekas utcát - ahol házuk állt – János se tudja soha elfelejteni, és gondolatban gyakran visszatér ide. Az idegenben mindketten meggyilkolt szüleik nevét (Ilona és Pál) adták gyermekeiknek, ezzel is bizonyítván az élet győzelmét a halál felett. Befejezésül újra idézek a könyvből: „Bálint Zsuzsi és családja mi vagyunk. Egyszerű emberek, akik szorgalmasak, rendesek, progresszív életelvek alapján élnek. Vidámak, szeretnek jó könyveket olvasni, beszélgetni, kirándulni, szép meséket mondani gyermekeknek. És akkor jönnek a korlátozó rendeletek. A megélhetési gondok. A sárga csillag. A munkaszolgálat. A gettó. A vagonok. A menetelések. A láger.”

A könyvecske a szülők és gyermekek szeretetének, az emberi tartásnak egy megrendítően szép példája. Okulhatnak belőle a mai világ gyerekei is. „Láthatják, hogy milyen a jó szülő és milyen a jó szülők jó gyermeke.”

Uferné Sárközy Ágnes

KÖNYÖRÜLETESÉG A FEGYVEREK KÖZÖTT egy könyv utóélete

A jászárokszállási Vöröskereszt Egyesület, a Bajtársi Szolgálat és a 212. sz. Honvédkórház emlékét idéző könyv 2000-ben jelent meg. Utóéletét Kató Ernő a Magyar Vöröskereszt főtitkárhelyettesének szép idézete: „Per Humanitatum ad pacem” szép jelszava indította útjára.¹

Ha most, félévszázad múltán megkérdezzük azokat az embereket, akik azt a világégést megélték, a válaszokból megállapíthatjuk, hogy emberiségtől teljesebbek voltak azok az idők. Tudták az itt élők, hogy a válságos helyzetben nemzetmentő minden munka, s ebben részt venni mindnyájunk feladata. A szép példákat követtem én is, és elvégeztem az önkéntes ápolónők tanfolyamát, mint Vöröskeresztes Egyesület tagja.

Amikor a sikeres vizsga után ünnepélyes keretek között az, esküt letettük, tudtuk, hogy ez az eskü lemondásra, áldozatvállalásra kötelez, híven az erkölcshez csak teljes értékű munkát kell végeznünk. Ezt láttuk vezetőinkben, akik helytállást követeltek tőlünk is.

A könyv megjelenése után elismerő sorokat is kaptunk az ország minden részéről: Jászkisérről, Szolnokról, Budapestről, Debrecenből, Nagykanizsáról, Zalaegerszegről, Miskolcra, Svédországból, Svájcban, Németországból, Amerikából, sőt Ausztráliából is.

„Ez a visszaemlékezés nemcsak szép, hanem igaz is, mert hitelessé tették, nemcsak okiratok, korabeli feljegyzések, államapparátus iratai, a II. világháború poklát, szörnyűségeit túlélők írásai, visszaemlékezései is”- volt a visszajelzés.

¹ A könyv megjelenését a Jászárokszállás Város Önkormányzata, a Magyar Vöröskereszt és számos magánszemély támogatta.

Szándékosan hagytam utoljára azt, hogyan fogadta a könyvet Csallóköz, illetve Nyékvárkony, ahová a 212. sz. jászárok szállási hadikórház települni kényszerült. A könyv zárószavai szerint: életem alkonyán szeretném megérni azt, hogy fölkereshessem Nyékvárkonyban eltemetett katonák sírját, és sírhalmukra tehessek virágot. Ez az óhajom teljesült. Nyékvárkony polgármestere Fekete János kíséretében róhattam le kegyeletemet a gondozott síroknál. (1. sz. kép) A község hivatalában már értesültem arról, hogy a határozatuk szerint sem 25, sem 50 év után nem tekintették „lejártnak” az ott nyugvó hősi halottaink sírját, amiért köszönetet mondtam.

Később bekopogtattam ismeretlenül is Végh Mária ny. ig. helyetteshez. Kértem segítsen felderíteni, kiknek köszönhetjük, hogy a katonáink sírját 56 éve gondozzák. Barátságukba fogadtak, segítettek!

Bekopogtattam a régi kastélyba, az egykori hadikórház épületébe is. Most a gondozottjaik sérült, fogyatékos emberek. Ott tudakozódtam azok után, akiknek egykor orvosi segítséget nyújtottunk. Az igazgató közölte, hogy a főkönyvelőjük csonkolt kezű asszony volt. Lassan kibontakozott előttem a Pirike további sorsa, akinek életmentő műtétjét a könyvben leírtam. Végh Mária tanárnő eljuttatta hozzá azt a könyvet, amelyik az óta is kézzől kézre jár. Az egykori kedves kislánynak 9 levele ad számot sorsáról. Az elsőből idézek:

„Nagyon megörültem, hogy annyi év után rátalálok azokra, akik az én életemet megmentették. Hálás köszönet, hogy élek, bár sok fájdalomban és szomorúságban volt részem. Emlékszem a háború okozta balesetemre, arra, hogy csak a húsvéti ünnepek után tudtuk meg, hogy Nyéken létezik egy katonakórház. Odavittek, majdnem későn! Emlékszem a műtőre, az altatós kisüvegre, később a gézből vart babára is.

Édesanyámtól azt kérdezgettem, hogy mikor nő ki a kezem? 1946-ban Csehországba telepítettek bennünket. Két évig ott jártam iskolába, ahol csúfoltak a gyerekek a csonka kezem miatt.” (2. sz. kép) Mint később írta, leérettségizett, 50%-os háborús rokkant, de a

fájdalmát nem pótolhatja semmi. Idézek a 2000. október 23-án írt leveléből:

„Egy tucatszámú levél is kevés ahhoz, hogy a felelevenített emlékeket egyedül leírhasam. Elmondhatom, hogy szinte mindenki nagy szeretettel gondol a Jászárokszállásiakra. A szemek könnyekkel telve elevenítik fel az 55 év előtti eseményeket, mert valóban a hadikórház a könyörületesség szellemében végezte áldásos tevékenységét.

Nemcsak a sebesült katonákat ápolták, hanem segítséget nyújtottak mind Nyékvárkony, mind a környék lakosságának is. Ezért most, az egymásra találás érzésével köszöntjük a jászokat”

Sajnos a kis Piroska élete később is csak fájdalmat okozott. Nagyon beteg. Mégis így ír: Bízom a jó Istenben, hogy még sikerül találkoznunk. De elég-e csak bízni a sorsüldözött léleknek? Utolsó levelében küldött verséből idézek:

Riadt kérdéssel fordultam az Úrhoz:
azt ígérted, soha nem hagysz el engem,
Gyermekem, sose hagytalak el téged!
mert a legsúlyosabb próbák alatt
téged vállamon hordoztalak!

Miért ez jutott osztályrészül a háború ártatlan áldozatának? Pedig ottlétemkor dicsérték felettesei, munkatársai és azok, akiknek nyugdíjazása óta tudásával segít.

Végh Mária tanárnő segítségével egyre több, érdekesebb adatok érkeztek. (3. sz. kép) A kedves levelek közléseit felsorolni lehetetlen lenne, azokat azonban szeretném kiemelni, amelyek tükrözik, hogy hogyan igyekeztünk megvalósítani azt a szép jelmondatot: „Emberiességgel a békéért”?

Dunaszerdahely és Nyékvárkony magától értődő barátsággal nyitották előttünk otthonukat, amikor odamenekítettük a betegeinket. Ők emlékeznek, hogy nemcsak Piroskát mentettük meg az életnek, hanem Vég Erzsikét is a sikeres vakbélműtéttel. Pedig olyan megkésett állapotban volt, hogy karjukon hozták az eszméletlen beteget a katonakórházba. A sikeres műtét után is 1 hónapig volt a

betegünk. Egyszerű szülei jó házikenyérral köszönték meg lányuk szerencsés gyógyulását. A sekrestyést fájó fogától is ott szabadították meg. Ő hálaképpen hordós káposztával kopogtatott be a kórház konyhájába, ahol szívesen fogadták a nem várt ajándékot, ahogy a kedves, barátságos szomszédokat szokták. A környékről székérrel hozott szülőanyának is világra segítette iker fiait Potoczky Gyula, aki szerencsére szülőorvos volt.

Tehetségüktől függően nem jöttek üres kézzel a sebesültek látogatására. Sokszor az ügyesebb gyermekeikre bízták a szerény ajándék átadását. Ennek az idősebbek örültek a legjobban. Amikor köszönetképpen megsimogatták a kis látogatót, biztosan távollevő gyermekükre gondoltak. Örültek, mert karácsonyi köszöntőt mondtak a betegek kérésére. Így igyekeztek melegséget hozni a szomorú kórtermekbe.

A látogatásomkor a szép gótikus templomba is beléptem, hiszen itt kötött hat pár házasságot, remélve, hogy közös útjuk boldogabb jövő felé viszi őket. Végh Etelka a sekrestyés, az érdeklődésemre elmondta, hogy megboldogult édesanyja nem mulasztotta el, hogy mindenszentek ünnepére 1-1 szál krizantént és 1-1 szál gyertyát tegyen, vagy tőlük küldjön a hősök sírjára.

Az Árokszállásiak Baráti Köre és az Ágóiak Baráti Egyesületének budapesti csoportja szintén bemutatót rendezett, melyen Gyöző Gyula a következőképpen méltatta a könyvet: „Ez a könyv nagy jelentőségű, kiemelt figyelmet érdemel a kötelesség és dokumentum értéke. Olyan időknek állít emléket, ahol a humánus igyekszik helyreállítani, amit a politika elrontott... Öt évtized elmúltával is szíven ütöttek bennünket azok a tragikus, megható események, amikről a jelenlévők, az egykori átélők beszámoltak...Erőt meríthetünk a könyvből, a fiataloknak pedig intő példa az értelmetlen szenvedés, a halál elkerülésére. Ezzel a könyvvel Jászárokszállás bekerült a Vöröskereszt történetébe.” (4. sz. kép)

Ez az este és a könyv elolvasása megerősített abban, hogy az emberek összetartó ereje, felebaráti szeretete, segítségnyújtási készsége milyen fontos volt az 1940-45-ös években. És őszinte baráti érzés kötötte össze a sebesülteket és a csallóközi magyarokat, velünk, jászokkal, a mai napig is.

Néhány hét után Kósa Magda levelét találtam a postám között. Idézek belőle: „A temetőben találkoztam Véghné Házi Marika tanárnővel, aki azt kérdezte hány éves voltam a háború idején? Mire emlékszem ebből az időből? Kezembe adott egy könyvet, hogy olvassam el. Otthon kinyitottam a könyvet és elém tárult a múltnak egy része, amit nem tudok és nem is, akarok az életemből kitörölni! A háború.

Jött a karácsony szomorúan, reménytelenül. Laci öcsém elment a keresztapjáékhöz mendikálni (kántálni). A sötét utcán összetalálkozott egy katonával „Kisfiam! Énekelj nekem egy karácsonyi éneket” Laci énekelt: „Krisztus Jézus született örvendezzünk”. A „Katona” levette a sapkáját és ott, az út közepén megsimogatta a gyerek fejét és kezébe nyomott egy lyukas húszfillérest. Lehet, hogy gyermeke hangját akarta Laci gyerekhangjában felismerni. Tavaszodott. Mind közelebbről hallatszott a fegyverek hangja. Nagypénteken a kórház parancsot kapott, és elindultak határi utakon Somorja felé, a bizonytalanságba. Aki itt maradt, orvosok és nővérek, a hiányosan felszerelt kórházban gyógyítottak, mindenkit, aki hozzájuk fordult. Szeretettel emlékezem a nővérekről, akik annyi könnyet is verítéket letöröltek. Annyi sebet bekötöztek. Gyógyították a testet és a lelket is. Biztattuk mi is, hogy hazajutsz! Elhitte szegény, mert ő is így akarta.

Emlékszem Palotai Imre levante temetésére. Dél körül volt a szertartás az országzászlónál. Nagyon szép, barna fiú volt. Gyönyörű hátrafésült hajjal feküdt a nyitott koporsóban. Körülötte álltak a nővérek. Palotai temetése alatt sütött a nap pár percig és szállingózott a hó. A szép barna haján csillogott pár hópihe. Úgy szerettem volna letörölni, de nem volt bátorságom. Ez évben november elsején kivittem a temetőbe egy kis csokor sárga rózsát a sírjára.

Várták az apát, a testvért, hogy hátha...Utoljára már örömet hozott egy tábori lap is.”

Végül így fejezte be levelét: „Úgy-e a tüzet nem hagyod kialudni? Tápláld a lángot írásaiddal!”

A könyv lapján írtam, hogy az akkor érettségizett Palotai Imre endrődi leventének a sokat ígérő élete ért szomorú véget a háború poklában - ez történt Nyékvárkonyban is. A segítőkész tanáró segítségével tudtam meg a 2-2 testvér kálváriáját is.

Fekete Béláné, leánynevén Bénes Borbála, annak a két testvérnek egyike, akik 1946. év óta a Csallóközben az ott eltemetett 212. sz. hadikórház elhalt sebesültjeinek a sírját, nemcsak meglátogatják kegyeletből, hanem 58 év óta rendszeresen gondozzák. Hogy ez valóban így van, arról 2000. októberében magam is meggyőződhettem. A legnagyobb sajnálatomra akkor még a sírok gondozóját nem tudtam kideríteni.

„Végh Marika tanító nénitől tudom, hogy itt tetszettek jární a mi kis falunkban, helyesebben a nyéki temetőben. Itt a nyéki temetőben, amelyik sírt mi gondozzuk, amit szerényen körbe is kerítettünk, ott Vajda István nyugszik. De mi ezért nem várunk köszönetet. Szerettem volna találkozni önökkel. A könyvet, amit itt tetszett hagyni sírva, de végig olvastam, nagyon megható volt. Számomra talán duplán, mivel én is gyászolok. Egy testvéremet, aki 1945-ben esett el, mint levente 18 évesen Magyarországon. Pontosan Kecskéd nevű faluban volt eltemetve. Egy katonai temetőbe. Ezért mi ketten a nővéremmel a bátyánk iránt érzett tisztelettel itt a nyéki temetőben gondozunk 2 elesett katona sírját. Még élt édesanyánk addig ő. Utána pedig mi.”

Mondanom sem kell, milyen nagy öröm volt számomra, hogy már nem voltak ismeretlenek számomra a két áldozatos lelkű sírgondozó asszony.

Bénes Margitnak, az idősebb testvérnek szomorú emlékei vannak a testvéröccse elvesztéséről:

„A testvérem Rudolf, aki 1927. március 21-én Nyékvárkonyban született. 1941. január végén vitték el, mint leventét, beosztották a Jász-kun 1. számú huszárezredébe és 1945. március 4-én hősi halált halt, pedig még nem töltötte be a 18. életévét sem. Úgy vitték el több társával együtt. Közöttük volt a József nevű testvérbátyánk is, csupán két évvel volt idősebb nála, de máshová osztották be, nem maradhattak tovább együtt. Vértes hegységben, Oroszlányban folytak a harcok. Odakerültek fiatalon, kiképzés nélkül. Kecskéd

nevű községben voltak elszállásolva parasztházaknál, istállóban. Hogy, hogy történt a halálesete, csak levél útján kaptuk a rövid szomorú hírt. Ezután édesanyám, édesapám és én elindultunk, hogy elmegyünk a sírját felkeresni. Csak Komáromig tudtunk vonattal menni, mert ott a katonák leszállították a civil utasokat, nekik kellett a vonat. Ezután szomorú szívvel elindultunk gyalog. Elképzelni se tudtuk, hogy merre, hogyan tudunk menni! Már jó ideje mentünk gyalog, fáradtan, szomorúan, amikor szembejött velünk egy katonai teherautó. Én hátranéztem és hátul ott volt a másik bátyám József. Ő is felfigyelt rám, édesapámra és édesanyámra. Jelzett a sofőrnek és az autó megállt. Ő elmondta, hogy már el is van temetve Rudolf öcsénk.

Mama, Józsi és én, hazafelé indultunk. Édesapánk elindult az ismeretlen Kecskéd felé. Édesapám csak egy szál papírvirágot hozott Rudolf testvérünk sírjáról, amit a kis leventék készítettek, előbb a koporsójára, majd a sírjára tették, hogy a maguk módján díszesebb legyen a kis barátjuk sírja.

Mikor a helyzet úgy alakult, hogy már át lehetett a visszaállított határon menni, elsőként édesanyánk indult el a családból. Nagyon szomorúan jött haza, hogy a legkisebb, legkedvesebb fia olyan messze nyugszik a kecskédi temetőben. Mikor a helyzet úgy alakult, megengedték, hogy mi is el tudjunk menni, kétszer évente.

Kecskéden volt két néni, akiket megbíztunk, hogy gondozzák a sírt, akikre azóta is hálával és tisztelettel gondolunk. Szappan Imréné egészen addig szeretettel gondozta a sírt, amíg ki nem hantolták a kedves öcsénk maradványait, és ki nem vitték a budaörsi katonatemetőbe, ahol most már örök nyughelye van.

2002. november 18-án nagy öröm ért bennünket. Útra keltünk a testvéremmel, Margittal és szerencsésen Magyarországra jutottunk. Vajda Imre és kedves felesége a Keleti pályaudvaron vártak bennünket, ahová a vonattal érkeztünk. Az állomáson úgy vártak, olyan szeretettel, mint a rokonokat. Szerencsés megérkezésünk után elvitték bennünket a budaörsi hősök temetőjébe. Mert az utunk célja az volt, hogy rátaláljunk szeretett öcsénk sírkeresztjére.

Könnyes szemmel betűztük a nevét a testvéremmel, majd csendben imádkoztunk érte. Talán ez az érzés volt a Vajda testvérek szívében is Nyékvárkonyban az édesapjuk sírjánál, ahol már kétszer volt alkalmunk találkozni, a könyv nyomán.

Soha el nem múló hálával gondolunk Vajda Imrére és feleségére. Az a három nap, amit ott töltöttünk velük a gyöngyösi otthonukban, azt a figyelmességet, jóságot, gondosságot elfeledni nem lehet.

Tiszanánán élő rokonaim és a polgármesteri hivatal segített abban, hogy Vajda István hozzátartozóit értesíthessük, akik helyett 1945-ben munkatársaimmal mi adtuk meg a végtisztességet a földimnek, akin sajnos súlyos betegségéből nem tudtunk megmenteni a gondos ápolással sem.

Bénes Margit sorai a találkozásról: „A Vajda család már bizonyára beszámolt önnek a nálunk tett, illetve a temető látogatásról. De én úgy érzem, meg kell osztanom Önnel azt a megható pillanatot, amikor a Vajda István két fia megpillantotta az Édesapjuk sírját. Hát én is a könnyeimmel küszködve alig bírtam, olyan megható volt. Ennyi év után rátalálni a sírra. Biztosan ezt a látogatást több is fogja követni, hisz szép márvány emléktáblát is hoztak Édesapjuk sírjára. Örülök, hogy megismerhettem őket, kellemes találkozás volt. Ezt a találkozást Önnek lehet köszönni.”

Néprajzkutató munkásságom során nem volt szokatlan számomra, hogy azért keresnek, mert szakdolgozathoz segítséget kérnek. Most csendes, szomorú szemű látogatók a meghatottságtól szándékukat közölték: „Mi, Vajda István fiai és unokái vagyunk. Szeretnénk köszönetet mondani azért, hogy helyettünk Apánkat ápolták és utolsó útjára kísérték.”

„Személyes emlékem apámról sajnos nincsen, mivel én 17 hónapos voltam, mikor utoljára láttam. Gyermekként nem tudtam felfogni, megérezni az ő hiányát, csak azt láttam, hogyha valaki felemlegeti apánkat, akkor édesanyánkat mindig csak sírni láttam. Kamasz koromban kezdtem jobban érdeklődni apám felől. Ezt az időszakot az ellentmondások jellemezték. A hivatalos szervek szemében kulák volt, magánemberektől viszont csak jót hallottam róla, dicsérték emberségét, mindenkin segíteni kész szándékát.

Apánkat a sokszoros bizonyítékok ellenére sem fogadták el hősi halottnak, eltűntként tartották nyilván. A család birtokában lévő iratokból tudtam meg az ő halálának körülményeit, temetését. A temetőt megtaláltuk, apánk sírját nem. 2001 nyarán tudomást szereztünk arról, hogy Faragóné-Anci néni könyvet írt a 212. sz. Vöröskeresztes hadikórházról. A könyv adatgyűjtése kapcsán Anci néni járt Nyékvárkonyban és ő is meglepődve tapasztalta, hogy ott egy katonasírt 56 éve gondoz egy helyi család. Ez a sír a mi apánk sírja. Anci néni segítségével megtudtuk a nyékvárkonyi sírápolók nevét és címét.

Úgy a két család Fekete és a Horváth, mint az apánk sírja, ápoltsága a legszebb, legmerészebb elképzelésünket is túlszárnyalta.

A két sírápoló elmondta, hogy a háború vége felé a bátyjuk Bénes Rudolf leventeként szolgált, majd elesett a harcok során és Magyarországon temették el. A szülei megkeresték a sírját, és meglepődve tapasztalták, hogy egy idős asszony gondozza a sírt. Ez olyan jó érzéssel töltötte el őket, hogy hazatérve elhatározták, hogy ők is gondozásukba fogadják egy ottani katonasírt és a sors kegyes szeszélye folytán az apánk sírjára esett a választásuk. A szülők elhatározása után két lányuk és családjuk folytatta a szülők által megkezdett gondozást. A két család olyan fogadtatásban részesített bennünket, amit még rokoni körben is igen szeretetreméltónak kellene nevezni, mintha évtizedes ismeretség után találkoztunk volna. Ez a kapcsolat azóta még inkább elmélyült. A második találkozásunkkor említették a testvérek, hogy bátyjuk sírját egy német alapítvány által működtetett csoport kihantolta és a budaörsi német katonai temetőbe temették újra. De a nyughelyét nem sikerült megtalálni, pedig személyesen is keresték. Legnagyobb örömünkre közölte Boriska és Margitka, hogy november 18-án eljönnének hozzánk úgy, hogy a budaörsi temetőbe is elmennénk.

18-án délelőtt vártuk őket a Keleti pályaudvaron, megérkezésük után azonnal elindultunk a budaörsi temetőbe. A temetőt meg is találtuk. Itt található egy kiállítás, ami bemutatja az egyesület által gondozott Magyarország-i temetőket. Kívül található a regisztrációs nyilvántartás, amiben benne található az általuk ismert katonák adatai és az elhantolásuk helye és száma is.

Legnagyobb meglepetésünkre megtaláltuk a két testvér bátyjának a sírját is. A két testvér szemmel látható megilletődéssel gyújtott mécsest a bátyjuk újra megtalált sírjánál.

Súlyos betegként István fia is el tudott menni édesapja sírjához. Hogy a bátyám mit érzett, vagy gondolt, amikor apánk sírját megtaláltuk 56 év elteltével, erről Ő soha nem beszélt. De azt elmondhatom, hogy azt a megilletődöttséget, amit akkor láttam az arcán, amikor először pillantotta meg apánk sírját még élek nem, fogom elfelejteni!

Egy szülő sírjánál mindig megilletődik az ember, de hogy ezt 70 évesen, gyermekként elveszített apa sírjánál hogy éli meg az ember, ezt csak az érezheti át, aki maga is átélt ilyet.

Összegezve a fentieket, elmondhatom, hogy az apám elvesztésén érzett fájdalmakat enyhítette az a tudat, hogy az utolsó perceiben olyan emberek vették körül, akik megpróbálták mindent megtenni érte, és amikor már nem volt tovább, legalább vigasztalva engedték át a másik életbe.

Magamat szerencsésnek érzem, hogy olyan értékes emberekkel hozott össze a sors, mint Faragóné Anci néni, Sándor Irén volt ápolónő, a Bénes testvérek és mindannyiuk kedves családja. Szlovákiai magyar falu lakóival hozott össze a sors és sikerült velük megismerkednem. Az isten áldja meg mindannyiukat!”

A kicsi Piroska után többen is felkeresték Thöresz doktor lányát levélben, hogy megköszönjék a kórház segítségét és édesapja jóságát ismeretlenül is. Karácsonyra ételmet küldött édesapja, amit a házigazdák adtak jószívvel. Tátos hadapród felesége is emlékezett, hogy rendszeresen ellátták jó tejjel. Kósa Magda máig is emlékszik rá, hogy édesapja a csonkakórházból hazatérőknek a kerékpárját ajándékozta, anyai ételmet adtak búcsúzóul, hogy még itthon is részesültek belőle a családjaik.

Igaz barátságáról kedves levélküldemény adott számot húsvéti ajándékként a számomra. Megsárgult, beszakadozott, féltve őrzött levelek voltak. Itthonról köszönő soraikat küldték Sike Istvánnak, aki otthonát megnyitotta Sándor Gizella, Pethes Teréz ápolónőknek. Lőrincz Kálmán karp. honvéd „Nem tudom meghálálni a jóságukat”

így írt. Ezeket az unoka őrizte, és ajándékként nekem küldte a nagyszülők fényképével együtt.

Barátságot, emberséget a határ sem szakíthatja el!

Váratlan események életem alkonyán

Ez évben kórházi ápolás után látogatók jöttek hozzám. Még lábadozó voltam, amikor látogatóba jött városunk két vezetője. Nagy meglepetésemre azt közölték, hogy a Vöröskereszt Országos Szövetségétől kapták a hírt, hogy idén a Nemzetközi Vöröskereszt Bizottsága az egyik legrangosabb kitüntetését a Florence Nightingale érdemérmét nekem ítélte Genfben.

A meglepetéstől sokáig szólni sem tudtam. Soha gondolni sem mertem volna, hogy utódjának tartanak a csodálatos, nemes lelkű országos főnőkasszony báró Apor Gizellának, akit 1920-ban tüntettek ki Durkó Ilonával együtt. Városunkban ismerős volt báró Apor Gizella neve „Jászárokszálláson 1940-ben az első ápolónői tanfolyamot kitüntette a Vöröskereszt főnőkasszonya a megjelenésével. Jóságos egyénisége könnyen átsegítette az első percek lámpalázán, amikor a kérdéseket feltette. A sikeres vizsga végén a főnőkasszony megindító beszédében mondta azt is, hogy akik a Vöröskeresztes jelvényt viselik, nemcsak a maguk, hanem a mások keresztjét is, segítik vinni békében is, de háborúban is. A lányok megismerték benne a Vöröskereszt igazi képviselőjét. Ezért megszerették a főnőkasszonyt” –közölte a Jászvidék 1940. június 8-i száma.

Az álom folytatódott Budapesten a Magyar Vöröskereszt Országos Szövetségének konferenciáján Andics László elnök ünnepélyes keretek között átadta a kitüntetést, s utána felolvasta a Magyar Köztársaság Miniszterelnökének a levelét is. Szürke életem munkásságát ismertették, amit, mint önkéntes ápolónő, és mint pedagógus a Vöröskeresztes Egyesület tagjaként végeztem. Pedig csak azt tettük, amire társaimmal esküt tettünk.

Itthon a városháza dísztermében volt folytatása az álomnak. Gergely Zoltán polgármester és Drapos Béláné alpolgármester szavai nyitották meg a kedves ünnepséget. „Ma már Genfben is tudják,

hogy létezik Jászárokszállás, ahol nagyszerű emberek élnek, mint Faragó Jánosné is. Mert Anci néni felismerte a fehér mezőben vörös kereszt egyértelmű üzenetét: segíteni bajbajutott embertársainkon. Az emberiség és a könyörületesség jegyében” – mondták. (5. sz. kép)

A képviselő-testület tagjai, a civilszervezetek vezetőin kívül kedves meglepetésként szülőföldem Tiszanána község nevében, Tóth József polgármester és Joó István jegyző és Nyékvárkony polgármestere Fekete János is üdvözöltek, kívántak nyugodt, békés öregséget.

A mezítlásos tanítónője újabb jelzöt kapott:

„Emberséges ember volt, ha az élet azt követelte tőle.”

JÁSZFÉNYSZARU TÖRTÉNETE

Éppen tíz éve annak, hogy Jászfényszaru nagyközség, ismét városi ranggal büszkélkedhet. A település történetét bemutató kötet megjelentetésével a Fényszaruiak Baráti Egyesülete méltó módot talált arra, hogy az ünnepi évfordulót még szebbé varázsolja. Jászfényszaru életírása Lantos Péter tolmácsolásában a település kiváltságolt korszakát kíséri végig, s ad életrajzot az elmúlt kor mindennapjairól, a falu és a hajdani mezőváros dolgos, küzdelmes életéről. A könyv öt nagy fejezetre tagolódva, a jászok megjelenését megelőző korszakban kezdődik, és a jászkun kiváltságok megszűnésével ér véget.

Jászfényszaru első írásos említése 1433-ból, Zsigmond király okleveléből ismert, de a hely már korábban lakott volt. Bizonyosság erre a Kozma-dombi ásatáson talált régészeti lelet, a Selmeczi László által feltárt Árpád-kori templom alapjának maradványa. Fényszaru nevét több változatban ismerték, a legrégebbi a Fevenszaru megnevezés. Palugyai Imre 1854-ben megjelent könyvében, a hely nevét Lehel kúrtjével hozza összefüggésbe és Fényesszarvnak magyarázza. Lantos Péter részletes névmagyarázata még néhány változattal gazdagítja az elemzést.

A török uralom pusztítása a Jászságot sem kímélte meg. Miként a Duna–Tisza közén élt kunoknak, úgy Fényszaru lakóinak is menekülniük kellett, igaz néhány évtizeddel később, mint a török hadak első támadási útvonalába került kiskunságiaknak. 1558 után Fényszaruból palóc vidékre, Fülek környékére menekültek, s csak 75 év múltán tértek vissza az elhagyott jász földre. Hasonló sorsra jutott a Jászság többi faluja. A visszaköltözött népesség csatlakozó, jövevény családokkal gyarapodott. 1699-ben Pentz Kristóf 78 helybeli és 90 jövevény családot írt össze. A falu lakossága ekkor 1176 fő volt.

A könyvből az eladatás korszaka, a Rákóczi-szabadságharc eseményei, s a híres „Jászezer” katonai dicsősége mellett olvashatunk a népesség számbeli és anyagi gyarapodásáról. A túlnépesedett Fényszaruból 1743-ban 73 család átköltözött Félegyháza pusztára és más betelepülőkkel együtt megalapította a mai Kiskunfélegyházát. A magukkal vitt kicsiny tűzharang lett Félegyháza első templomi harangja.

A jász és kun, ezidőben már jászkun történelem legfényesebb napjait, a redempció elnyerése jelentette. Fényszaruban 157-en váltottak redempcionális földet. Névsorukat a szerző a kötet végén közli. Lantos Péter levéltári dokumentumokra támaszkodva ismertet meg a község önkormányzatával, a tanács szerteágazó feladataival és koordináló tevékenységével. A XVIII. század közepén még kébtelkes, halmazos falu 1801-től fokozatosan utcás településsé alakult, a kertekbe lakóházak épültek. Míg 1745-ben csupán 134 ház állt a belterületen, 1801-ben már 453. Az 1820-as évektől a tőkeföld szántókon egyre több tanyát emeltek.

A napi eseményeket, a közbiztonság alakulását, a földművelés módját a szerző jól megválasztott egykorú idézetekkel teszi szemléletesebbé és hitelessé. Nyomon követhető a falu távoli pusztájának Karának a benépesülése. Karapusztát a redempció után legeltető állattartással hasznosították, szántóknak a XVIII. század utolsó harmadában osztottak belőle, 1791-ben már hét dülő szántóföld volt itt. A pusztai szántókat harmincévente újraosztották, miközben a földműveléshez szükséges tanyai házakban egyre több időt töltöttek a gazdák vagy cselédek. Karapuszta adott helyet a második elhúzódó kitelepülési hullámnak, amelyben 1854-ig 691 jászfényszarui lakos költözött Karára.

Az olvasó képet kap az egyház és az iskola fenntartásának gondjairól, létesítményeiről, a „közalkalmazottak” fizetéséről. Az első céh viszonylag későn, 1817-ben alakult meg. Mivel a faluban kevés iparúzó volt, csak úgy alakíthattak céhet, hogy mind az ötven mesterember

összefogott, s együtt, vegyes céhben védték az érdekeiket. A földváltókhöz hasonlóan, az iparosok névsorát is megtaláljuk a könyv mellékletében.

Az 1800-as évektől különösen nagy figyelmet szenteltek a belterület rendezésének. Sorra nyíltak az új utcák, felszámolták a közlekedést akadályozó gabonásvermeket. Utak, hidak, gátak épültek. 1827-ben új tanácsházat emeltek. A fejlődő Fényszaru 1829-ben elérkezettnek látta az időt, hogy vásártartási privilégiumot szerezzen. A törekvést 1831-ben siker koronázta. Az országos vásár tartásának engedélyezésével a már korábban is kiváltságolt település mezővárossá válása elől elhárult az utolsó akadály.

Jászfényszaru mezőváros lakói derekasan kivették részüket a szabadságharcból. Kilencven fényszarui önkéntes nemzetőr ment a verbászi táborba, hogy fegyveresen vegyen részt a délvidéki harcokban. A hadi kiadásokról, s a katonai terhekről a könyv több fejezetében adatgazdag forrásokból kaphatunk ismereteket.

A kiváltságolt település harmadik nagy népesség kibocsátása 1860-tól következett be, amikor több mint 300 család költözött a véglegesen felosztott Karára. Később Jenő-pusztával egyesítve új községet hoztak létre, a mai Jászkarajenőt. A földtulajdonosok száma a redempcióhoz viszonyítva a kiegyezésig csaknem meghatszorozódott. Egy valami azonban nem változott, a legkisebb művelési ág Jászfényszarun mindenkor az erdő maradt.

Jászfényszaru 1871-ben lemondott a városi rangról, majd 1876-ban a Jászkun Kerület megszüntetésekor Jász–Nagykun–Szolnok vármegyébe került. Új kapcsolatokat épített, amit 1873-tól már a Hatvan–Szolnok közötti vasútvonal is elősegített.

A könyvet több melléklet zárja. Az említetteken kívül itt található a Jász himnusz szövege, és a település helynévanyaga.

Lantos Péter levéltári kutatásokra épített könyve Jászfényszaru hiteles életírása. A könyv megjelentetéséért külön dícséret illeti a kiadót, a Fényszaruiak Baráti Egyesületét, és minden jászfényszarui lakost, aki e nemes célra felajánlotta adója 1 %-át. A közös összefogás – mint mindig a jász történelemben – most is eredményesnek bizonyult. Csupán sok jó akarat, elkötelezett szerző, Lantos Péter, és egy lelkes szervező, Tóth Tibor kellett hozzá. A könyvet jó szível ajánlom mindenkinek akit érdekel a Jászság történelme, egy olyan falu élniakarása, amelynek lakosai történelmük során még két kunsági települést is életrekeltettek.

(Lantos Péter: Jászfényszaru története. Életírás a redemptiótól a jász kiváltság megszűnéséig.

Kiadja a Fényszaruiak Baráti Egyesülete, Jászfényszaru, 2003. 194 p.)

HÁZUNK TÁJA

Konferencia és könyvbemutató

A Jászsági Évkönyv 10. számának megjelenése alkalmából 2002. december 4-én került sor a regionális és lokális kiadványok szerkesztőinek tanácskozására és találkozójára. A Városi Könyvtárban rendezett konferenciára az ország több részéből és határokon túlról is érkeztek kollegák. A tanácskozáson szerkesztőségünk valamennyi tagja megjelent és közülünk Farkas Ferenc látta el az elnöki teendőket. A jelenlevőket Tokajiné Demecs Katalin a Megyei Közgyűlés alelnöke köszöntötte. (Beszédét teljes terjedelmében közöljük.)

A tanácskozás alapjául szolgáló vitaanyagot Kováts Dániel és Pethő László készítette el, melyhez szinte valamennyi résztvevő hozzászólt. Az első alkalommal megrendezett konferencia komoly visszhangot kapott, az itt elhangzottakról beszámoló jelent meg a Comitatus-ban, a SZIN-ben, a Honismeretben, s Gömörországban, a Paksi Tükörben és a Zempléni Hírekben. A jászberényi tanácskozást követően 2003 őszén Rimaszombatban kerül sor a következő konferenciára.

Az ugyancsak a Városi Könyvtárban megrendezett könyvbemutatón köszöntötte a Jászsági Évkönyv szerző és szerkesztőgárdáját a Jászjákóhalmi Pávakör, Gedei József országgyűlési képviselő, Győriné Czeglédi Márta, Jászsági Önkormányzatok Szövetségének elnöke, Kármán Antal menedzser, az Aprítógépgyár Rt. Igazgatóságának és a Sáros András Közalapítvány kuratóriumának elnöke. A hagyományosnak minősülő eseményen a 2002-es szám szerzői közül Gyurkó Miklósné, Kocsis Gyula, Kelényi István, Lukács Feri, Nagy Varga Veronika és Wirth Gábor adott közre szemelvényeket írásaiból, ill. alkotásaiból. Szabados Lajos főigazgató pedig első olvasóként ajánlotta a résztvevők figyelmébe az új évkönyvet. A bemutatót Kertész Ottó kuratóriumi elnök vezette, az utána rendezett fogadáson Fodor István Ferenc szerkesztőségünk tagja mondott pohárköszöntőt.

Tisztelt Jelenlévők ! Hölgyeim és Uraim !

A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Közgyűlés képviselőjében köszöntöm Önöket.¹ Örömmel teszek eleget a jászberényi Városi Könyvtár és a Jászsági Évkönyv Kuratóriuma meghívásának, hiszen szakképzettségemet, hivatásomat tekintve könyvtáros vagyok.

Vallom, hogy az írott szó, a könyv, az előre mutató gondolatok nem maradhatnak ki életünkől, s mivel a könyvek, a kiadványok évszázadok óta a gondolatok hordozói, fontosak mindannyiunk számára.

A megyei önkormányzat is több alkalommal bizonyította már a könyvek iránti elkötelezettségét, legutóbb pl. a „Száz Magyar Falu Könyvesháza” sorozat megyei kötetei megjelentetésének jelentős összegű támogatásával. Így kerültek kiadásra, illetve jelennek meg a közeljövőben Jászdózsa, Nagyiván, Cibakháza, Kenderes, Tiszavárkony települések kismonográfiái.

Örömmel üdvözlöm a Jászsági Évkönyv 10. alkalommal történő megjelenését. Értékké teszi, hogy sok helyi alkotótól jelenik meg cikk az évkönyvben, illetve, hogy a jászberényiek évről évre küzdenek megjelentetéséért, nem adják fel a harcot, hisznek az évkönyv fontosságában. A kiadvány állandó rovatai a folyamatosságot képviselik, s egyben a kor változásai szerint szerveződnek. A jász identitást erősíti a Jászsági Évkönyv megjelentetése. A gyökerek, a történelmi múlt, a jász szokásviszonyok tisztelete jellemzi egyfelől, másfelől pedig a ma és a jövő problémái az EU csatlakozás kérdései, illetve az útkeresés lehetőségei egyaránt szerepelnek benne.

A globalizáció korában nemzeti kultúránk megőrzésével védjük legjobban értékeinket és úgy gondolom, a Jászsági Évkönyv is egy fontos láncszeme ennek az értékőrzésnek. A tanulás az élethosszig tartó tudásgyarapítás szükséges a mai személyiség fejlődéséhez, ugyanakkor csak a kultúra értékei tesznek alkalmassá bennünket, hogy válogatni tudjunk magunknak abból az információs „sokkból”, ami nap mint nap ér bennünket. Arányt kell teremtenünk a hagyomány és az újítás között, nem szabad a kor néhány tetszetős, felszínes divathóbortját összekeverni az élet lényeges problémáival, kérdéseivel.

A felvetett gondolatok megoldását segítő Jászsági Évkönyv megjelenítését mindezek miatt előremutató, hasznos, civil és intézményi kezdeményezésen alapuló kiadványnak tartom. Ez a kötet, s minden hozzá hasonló kiadvány szól az idelátogatókhoz, és minden helybélihez, akiknek ez a táj szülőföldjük, s minden nap látván, talán észre sem veszik, hogy vidékük is tartogat gyönyörűségeket, meglepetéseket.

Minden könyvnek küldetése van, a térségi, helyi kiadványoknak talán éppen az, hogy az ott élőkben növelje a szülőföld szeretetét, büszkeségét, a hazai és külföldi látogatót pedig ösztönözze a visszatérésre. Létrejöttüket az igény követeli, de mi tagadás, pusztába kiállított szó maradna az ötlet, ha nincs alkotó és vállalkozó kedv, és nincsenek, akik ennek szükségességét megértsék, és ténylegesen elkészítsenek egy-egy kiadványt.

Melyek azok a tanulságok, amelyeket itt ezen a helyen, helyi illetve regionális kiadványok létrehozói számára meg lehet fogalmazni?

Mindenekelőtt az, hogy egy település, vagy térség lapjának, könyvének megjelenése nem elsősorban tudományos igényű kutatás, hanem sokkal inkább elhivatás dolga. És ennek nem mond ellent az, hogy egy-egy kiadvány, például a Jászság Évkönyv összeállításában, alkotásában olyan emberek működnek közre, akik egyébként tudásukból, tudományos munkájukból élnek meg az élet különböző területein. Tevékenységük ugyanis nem kizárólagosan szakmai, hanem erkölcsi jellegű is, mellyel mások, sokak, egész közösségek javát szolgálják. Az új, egységes Európát sok egyén más feltétel teljesülése mellett persze csak úgy tudjuk megteremteni, ha mindnyájan, akik e térségben élünk, személyi és közösségi kapcsolatainkban az együttműködés szelleméhez csatlakozunk.

Kívánom, hogy gyümölcsöző legyen a jövőben a jászberényi Városi Könyvtár, a város lakossága és a Jászsági Évkönyv Kuratóriuma összefogása.

¹ Tokajiné Demecs Katalin alelnök köszöntője

Kívánom, érjen meg minél több tíz, száz évet a kötet kiadása, hogy ez is elősegítse a megye részét képező Jászság és az itt élő emberek előrehaladását, művelődését.

A Kossuth - emlékében hagy idézzem Kossuth Lajost:

„a haza örök, s nemcsak az iránt tartozunk kötelezettséggel, amely van, hanem az iránt is, amely lehet, s lesz.”

Startlapok a Jászságról és Jászberényről

A megszokottnál sokkal nyitottabban működő, nehezen teljesíthető anyagi feltételeket nem támasztó szervezet adta lehetőséggel élve 2002 augusztusától www.jaszszag.lap.hu címmel jászsági, 2003. februárjától pedig www.jaszbereny.lap.hu pedig jászberényi információkkal találkozhatnak az internetező érdeklődők. Tapasztalataink és adataink szerint ez a legnépszerűbb szolgáltatásunk. Figyelemre méltó, hogy a Jászberénnyel foglalkozó oldal lényegesen nagyobb „nézettséget” monhat magáénak, mint a Jászsággal foglalkozó oldal. Megemlítendő, hogy minkét oldal bővítéséhez rendszeresen kapunk javaslatokat, melyek hamarosan meg is jelentek az egyes oldalakon.

Fodor Ferencre emlékeztünk

2002. május 23-án – halálának évfordulóján – szerkesztőségünk és a velünk tartó jászsági lokálpatrióták nevében koszorút helyeztünk el Fodor Ferenc egykori budapesti lakóházának falán lévő emléktáblán. Az ünnepségen Pethő László emlékezett meg a jeles tudósról, Czettler Antal pedig visszaidézte egykori érettségi elnökének alakját. Az Ábel Jenő utca 31. sz alatti házban – ahol Fodor Ferenc leszármazottai laknak – megtekinthettük az a dolgozószobát, ahol a Jászság életrajza készült.

A 2003. évi szám megjelenésének támogatói:

Jászárokszállás és Jászberény Önkormányzata,
Jászfényszaru és Vidéke Takarékszövetkezet,
Művészeti és Szabadművelődési Alapítvány és a
Sáros András Közalapítvány.

1 %

Az 1996. Évi CXXVI. törvényben foglaltak alapján alapítványunk 2003-ban a személyi jövedelemadó meghatározott részéből **33593** Ft támogatásban részesült, mely összeget az évkönyv nyomdaköltségeinek részbeni fedezésére fordítottunk.

Az évkönyv kiadója a Jászsági Évkönyv Alapítvány hálásan
megköszönve az eddigieket, továbbra is szívesen fogad
felajánlásokat és várja újabb támogatóit.
(Számmlaszámunk: OTP Jászberény, 11745035-20009362)

KRÓNKA A JÁSZSÁGI TELEPÜLÉSEK ELMÚLT ÉVI ESEMÉNYEIBŐL

JÁSZAPÁTI¹

2002.

Május

1. 1. Megkezdődött a strandszezon. A fürdő medencéjét újraburkolták, immáron gyógyvízzé minősített termálvízben fürödhetnek a látogatók. UN - május 2., 30.
2. 2-5. Lengyel testvérvárosunkban, Lancutban 6 fős delegáció megállapodást írt alá a két város kapcsolatáról. ÖJKV 7/-
3. 4. Sárospatakon neves szakmai zsűri előtt a Hétszínvirág táncegyüttes „Minősült együttes” oklevelet szerzett. JH -május
4. 17-18. Lóczy Miklós alpolgármester vezetésével 50 fős delegáció vett részt Gencsapátiban a VI. Országos Apáti találkozón. A bemutatkozó műsort a Rácz Aladár zeneiskola szolgáltatta. ÖJKV 7/2002.
5. 18. Jászjákóhalmán, a VIII. Jász világtalálkozón Suba Györgyné, nyugalmazott népművelő, a Jászapáti községében szerepet vállaló helytörténeti kutató munkájáért kapta meg a Jászságért díjat. UN 2002, május 21, ÖJKV 7/2002. M
6. 26. Gyermekeknapot tartottak a Művelődési Házban. Volt futóverseny, állatbemutató, sakk – rejtélyverseny, tánctanulás, kézműves foglalkozás. UN - május 24.
7. 28. Ünnepelesen átadták a Rehabit Komplex Kft. Jókai úti telephelyét. Az ünnepségen részt vett Szekeres Imre, a Miniszterelnöki Hivatal politikai államtitkára, Járvás István országgyűlési képviselő, Pilisi Károly oktatási főigazgató. ÖJKV 7/2002.
8. 29. A városban működő kórusok és hangszeres együttesek ünnepi hangversenyét rendezte az Ipari, Mezőgazdasági, Kereskedelmi és Vendéglátóipari Szakképző Iskola és Kollégium a Művelődési Házban. ÖJKV 7/2002.
9. 31. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Ipari, Mezőgazdasági, Kereskedelmi és Vendéglátóipari Szakképzőiskola és Kollégium intézményi önállóságának 10 éves évfordulóját ünnepelte. M

Június

10. 6. A képviselő-testület az István Király Általános Iskola igazgatójává Urbán Istvánt választotta. A Városi Könyvtár és Művelődési Központ vezetőjévé Friczné Urbán Magdolnát nevezték ki. ÖJKV 7/2002., JU -július

¹ Összeállította.: Friczné Urbán Magdolna

11. 13-15. Az ausztriai Grafenstein-i testvérváros delegációja tartózkodott Jászapátin Valentin Deutschmann polgármester vezetésével. ÖJKV 9/2002.
12. 14. A Vágó Pál Általános Iskola „Az év legjobb tanulója” címet Fehér Krisztinának ítélte. Az István Király Általános Iskola „Az év tanulója” címet Herkules Évának adományozta. „Az év sportolója” kategóriában Török Dóra lett a győztes. Vágó Pál díjat Pintér Ágnes kapta meg. JH - július
13. 14-16. 15. Jászsági Randevú. Pa-dö-dö együttes, szabadtéri disco, jászsági nyugdíjasklubok találkozója, a térség művészeti csoportjainak műsora, operett- és nőtagála, labdarúgótorna, dalos találkozó, humor és koncert voltak a rendezvény főbb programjai. JU -május, JH -május, UN 2002. június 14, 15, 17,18, JH június ,ÖJKV 9/2002.
14. 16. Tizedszer rendezték meg a Jászsági dalos találkozót, melyen 12 jászsági település énekkara lépett fel a 30. születésnapját ünneplő Muskátli népdalkör szervezésében. UN június 14, 15., M
15. 24-28. Nyolcadik alkalommal rendezték meg „Nagyszülők és unokák” hagyomány-örzötábort a Városi Könyvtár dolgozói. JH július
16. 29. A Jászapáti Gazdakör és az Ipari Iskola aratónapi ünnepséget tartott. ÖJKV 9/2002.

Július

17. 11-15. 43 fős delegáció tartózkodott Grafensteinben Nagypál Csaba képviselő vezetésével. ÖJKV 9/2002.
18. 11-19. A városban működő kórusok meghívására a francia Crescendo énekkar tartózkodott a városban. ÖJKV 9/2002., JU szeptember
19. 12. A Vágó Pál Múzeumban a Jász Alkotók körének kéthetes tábora zárásaként kiállítás nyílt az itt készült képekből. JU augusztus, ÖJKV 9/2002,
20. 12-20. 44 fős delegáció utazott a franciaországi testvérvárosba a franciák nemzeti ünnepén és ismerkedtek a környék nevezetességeivel. ÖJKV 9/2002.
21. 13. A Jászapátiak Baráti Egyesülete rendezésében aratónapra és kakas-főző versenyre került sor. JH július, JU július, JU augusztus, ÖJKV 9/2002.
22. 13. A Templomért Alapítvány jótékonyági hangversenye. Felléptek: a Muskátli Népdalkör, Réz Lóránt orgonaművész, a városi vegyes kar, a Crescendo énekkar Franciaországból és Rebe Attila kürtművész. JH július, JH augusztus
23. 15. A város delegációja a lengyelországi Lancut testvérvárosba utazott. ÖJKV 9/2002
24. 27. A Cigány Fiatalok Kulturális Szövetsége 4. alkalommal rendezte meg a Rác Aladár emléknapot a Művelődési Házban. JH augusztus

Augusztus

25. 10. A virágos Jászapátiért pályázaton Csikós Ferencné Hunyadi utca 18. szám alatti lakos lett az első. A tiszta, rendezes üzleti környezet kategóriában az Ínyenc cukrászda, a virágos

intézmény kategóriában a Szivárvány Óvoda győzött. JU szeptember

26. 17-18. A Tölgyes Strandfürdő területén Szent István Kupa Tenisztornát rendeztek. JH
27. 18. Frikandó Fogadó nap a József Attila utca területén. JH augusztus, JU augusztus, JU szeptember
28. 19. Tölgyes Kupa Strand-labdarúgótorna zajlott a strandfürdő területén. JH augusztus
29. 20. Városi ünnepség a templom előtti téren. A „Jászapáti városért” díjjal Szalkári Rózsa festőművészt tüntették ki. A Jász-Nagykun-Szolnok megyéért kitüntetés a Mészáros Lőrinc Gimnázium, Szakközépiskola és Kollégium és az Ipari, Mezőgazdasági, Kereskedelmi és Vendéglátóipari Szakiskola és Kollégium kapta. UN 2002 augusztus 13, JU augusztus, JU szeptember, ÖJKV 10/2002,
30. 24-25. Kisapátiban került sor az Apáti nevű települések találkozójára, melyen fellépett a Hétszínvirág táncegyüttes. JU szeptember, ÖJKV 10/2002

Szeptember

31. 7. Jászsági Romanap. Kispályás focibajnokság, fellépő csoportok és romabál volt a program. UN augusztus 13, szeptember 25., JU szeptember, M
32. 12. A képviselő-testület egészségügyi centrum és 11 bérlakás építését határozta el. ÖJKV 10/2002
33. 20. A helyi Mozgássérült Egyesület Rokkantak napi ünnepséget szervezett. ÖJKV 13/2002 JH október
34. 20-22. Autómentes nap. Görkorcsolyaverseny, kerékpártúra, kerékpáros ügyességi verseny és rajzverseny szerepelt a programban. JH szeptember, JU október
35. 31. Kökény Györgyit, a Muskátli Népdalkör karnagyát a Jászság zenei kultúrájának gyarapításában végzett kiemelkedő munkájáért Déryné-emlékplakettel tüntették ki. UN október 1.
36. 28. A Kis Szt. Teréz Kamiliánus Közösség jótékonyági estét rendezett a Művelődési Házban a városban élő idősek és betegek megsegítésére. M

Október

37. 4. A Városi Könyvtárban másodízben rendeztek szavalóversenyt Pájer Antal költő, plébános emlékére. A szavalóversenyt követően emléktáblát avattak a templom kapuján. Az avatáson Pájer Antal költészetét méltatta Lisztoczi László főiskolai tanár, irodalomtörténész. JH október, JU október, M
38. 11. A Vakok és Csökkentlátók klubja a Városi Könyvtárban a Fehér bot napján műsoros ünnepséget szervezett. ÖJKV 13/2002 JH október
39. 12. A templom felújítására a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Ipari, Mezőgazdasági és Kereskedelmi Szakiskola és Kollégium jótékonyági bált rendezett. ÖJKV 13/2002
40. 12 és 23. Földrengés rázta meg Jászapátit. Az első 3,3-es erősségű, a második 3,7-es erősségű

volt. Jelentősebb anyagi kár nem keletkezett. UN október 14, 15, JH november, JU november

41. 17. Megemlékezés Vágó Pál halálának 74. évfordulójáról. UN október 18, JU november, ÖJKV 13/2002

42. 23. Koszorúzással egybekötött városi ünnepség a Művelődési Házban. ÖJKV 13/2002 , JH október, M

November

43. 4. Megalakult Jászapáti Város Önkormányzati Képviselő-testülete: polgármester Szabó Lajos, alpolgármester László Péter. ÖJKV 12/2002 JH november

44. 7. Megalakult a helyi Cigány Kisebbségi Önkormányzat. Elnökévé Farkas Andrást, helyettesévé Balogh Erikát választották. ÖJKV 13/2002

December

45. 17-18. A Művelődési Házban az Önkormányzat Nyugdíjasok karácsonya címmel műsort szervezett. JU

2003.

Január

46. 21-24. Ünneppsorozat a Magyar Kultúra Napján. Az 50 éves jubileumát tartó Városi Művelődési Központ és Könyvtár ünnepségére is sor került. JU január, JU február, ÖJKV 3/2003

47. 30. A közmeghallgatáson a kábel-tv helyzete és a Fűtéstechnikai vállalat kötelező közszolgáltatása volt a központi téma. ÖJKV KÖZMEGHALLGATÁS/2003

Február

48. 16. Az Ifjúsági Sport és Külszolgálatok Bizottsága megrendezte a fedett uszodában az Első Tölgyes Amatőr Úszóversenyt. JU január, JU február, ÖJKV 5/2003

49. 22. A Jászapátiak Baráti Egyesületének hagyományos bálja. JU február, JU április, ÖJKV 5/2003

Március

50. 7. A Művelődési Házban Éneklő Ifjúság verseny volt. JU február

51. 27-29. Egerben országos konferencián Tajti Erzsébet népi ruhavarró, a Rokolya Varróműhely vezetője előadást tartott a népviseletek rekonstrukciójának megoldási lehetőségeiről. R április

Április

52. 5-6. A 7. Jászvári Tavaszindító Gazdanapok. Mezőgazdasági kiállítás, vetőmag- és műtrágya-bemutató, növény-védőszer ismertető, integrált partneri találkozók szerepeltek a programban. ÖJKV 13/2002

53. 11. Költészet-napi szavalóverseny. JU április

54. 16. A Megyei Önkormányzat vendégeként Magyarországon tartózkodó francia művészek adtak bemutatkozó koncertje. ÖJKV 7/2003
55. 24. A fiatal mezőgazdászok nemzetközi szemináriumán francia, lengyel, német, romániai és szlovákiai szakemberek vettek részt helyi fiatal agrár szakemberek meghívására. UN április 25.
56. 26. A Rácz Aladár Zeneiskola jótékonysági hangversenyt rendezett. JU április

JÁSZÁROKSZÁLLÁS²

2002.

Május

57. 1. „Jászárokszállás Díszpolgára” kitüntetést kapott Kovács József nyugalmazott postaigazgató. „Jászárokszállás Városért” kitüntetésben részesült az Árokszállásiak Baráti Köre és Morvay László. A Város Napján tartotta 25 éves jubileumát a Rozmaring Pávakör. Jv. május 30.
58. 12. A város főterén adott koncertet a Németországból érkezett Big Band Hemmingen fűvőszeneke. Jv. május 30.
59. 12. Megalakult a Jászárokszállási Polgári Fiúiskola Öregdiákjainak Köre. Elnöke: André Béla, helyettese: Győző Gyula. Jv. május 30.

Június

60. 6. Ipari park címet kapott a város. Jv. június 27.
Megindul az egykori BUBIV épületgyűttesének helyén az építkezés. A 160 milliós beruházással egy új áruházat épít fel a belga-francia tulajdonban levő Profi Rt. Jv. június 27.
61. 8. Közel 10 millió forintot nyert az önkormányzat kerékpárút pályázaton a Megyei Területfejlesztési Tanácstól. Jv. június 27.
62. 8. A város Tehetségért Alapítványának kuratóriuma 27 pályázó diáknak 475 ezer forintot ítelt oda. Jv. 2002 június 27.
63. 15. Farkas János emlékére rendeztek horgászversenyt. Jv. 2002 június 27.
64. 16. Papp Anett gimnáziumi tanuló kamara-kiállítása a Petőfi Művelődési Házban. Jv. 2002 június 27.
65. 18. A Zeuna Starker Kft. újabb beruházással raktárterület építésébe kezdett. Jv. 2002 június 27.
66. 22. A „Jászságért Alapítvány” 100 ezer Ft-os tanulói ösztöndíját Pető Judit, a Deák Ferenc Gimnázium végzős hallgatója kapta meg. Jv. június 27.
67. 30. A Jászsági ÁFESZ Székely Mihály kórusának hangversenye a Római Katolikus Templomban. Jv. június 27.

Július

68. 13-14-én került sor az Árokszállási Nyár rendezvénysorozatára. Jv. július 25.
69. 24. A segesvári Mihail Eminescu Közművelődési Otthonban jótékonysági előadást tartott a jászárokszállási Népfőiskola Színjátszó csoportja. Nagy sikerrel mutatták be a Charley néneje című három-felvonásos zenés vígjátékot. Jv. 2002 szeptember 26.

² Összeállította.: Ádám Gáborné

70. Épül a Deák Ferenc Gimnázium és Közgazdasági Szakközépiskola szociális blokkja, amely 25millió Ft-ba kerül. Jv. 2002 július 25.

Augusztus

71. 3. Nemzetközi Néptánc Est volt a Széchenyi István Általános Iskola udvarán. Az esten hazai és határon túli népi együttesek mellett a Közép-Olaszországból érkezett Lipistacoppi együttes is fellépett. Jv. 2002 augusztus 29.

72. 17. Kaszab Anna Színésznő emlékkiállítás nyílt a Petőfi Művelődési Házban Tösér Béla magángyűjteményéből. A színésznő felavatott márványtábláját a művelődési ház folyosóján helyezték el. Jv. 2002 augusztus 29.

73. 18. 3. Nagyráki búcsú. A szertartást a felújított iskolakút felszentelése, majd az ünnepi körmenet követte. Jv. augusztus 29.

74. 19. Szent István napi rendezvénysorozat. A programból: divatbemutató, Fortuna TSE táncműsora, Crystal együttes koncertje, piactéri utcabál, tűzijáték.

75. 20. Szent István napi ünnepség. Ünnepi szónok volt: Magda Sándor országgyűlési képviselő.

76. 20. Szakmai kitüntetések átadása. Jancsóné Bobák Erzsébet „Jászárokszállás Közszolgálatáért”, Szabóné Bobák Zsuzsanna „Jászárokszállás Tanulóifjúságáért”, Pádár Zoltánné „Jászárokszállás Egészségügyéért” kitüntető címet kapott. Jv. augusztus 29.

77. 24. A tereprendezéssel, a közműcsatlakozások kiépítésével megkezdődött a Profi áruházat, 2 kis üzletet és 7 lakást magába foglaló épület megvalósítása. Kivitelező a Styl-Bau Kft. Jv. aug. 29.

Szeptember

78. 14. Széchenyi Díjugrató Lovasverseny a Jeddi-farmon. Jv. szept. 26.

79. 21. A Mozgássérültek Városi Csoportjának éves taggyűlése. Jv. szept. 26.

80. 28. Elkészült a jászárokszállási Szentháromság Templom körüli térburkolat, csapadékvíz elvezetés, külső homlokzat és torony kivilágítás. Jv. szept. 26.

Október

81. 2. A Flóra Virágkedvelők Egyesülete vezetőségválasztó közgyűlése, ismét Zsólya Pálnét választották meg elnöknek. Jv. október 31.

82. 15. Az iparterület Ipari Parkká válást igazoló oklevelet Mandur László az Országgyűlés alelnöke adta át Gergely Zoltán polgármesternek. Jv. okt. 31.

83. 18. „Az Árokszállási Szabad Jászok” 5 fős csapata részt vett a 13. Bécs-Budapest szupermaratoni futóversenyen. A csapat már másodízben teljesítette a két főváros közötti 352 km-es távot. Jv. okt. 31.

84. 20. Újabb 4 évre Gergely Zoltánt választották meg a város polgármesterének. Jv. okt. 31.

85. 23. Az októberi forradalomról a városközpontban lévő Időkapunál emlékeztünk meg. Ünnepi beszédet Vereb András, a Deák Ferenc Gimnázium igazgatója mondta. Jv. nov. 28.

86. 26-27. Galamb- és kisállattenyésztők II. kiállítása került megrendezésre. Jászberény, Gyöngyös, Eger, Ózd, Jászárokszállás galambászai, madarászai hozták el kedvenceiket a megmérettetésre. Jv. nov. 28.

November

87. 9. Megalakult az 5 tagú cigány kisebbségi önkormányzat. Elnöknek Oláh Pált választották meg. Jv. nov. 28.

88. 9. Jászárokszállási Egyházközség együtt ünnepelt azokkal a hitvestársakkal, akik 25 és 50 évvel ezelőtt kötöttek szentségi házasságot. Jv. nov. 28.

89. 15. Görbe János emlékünnepe. A megemlékezésen részt vett a művész utolsó éveinek tanúja, özvegye Juszt Judit is. Jv. nov. 28.
90. 22. A 27. alkalommal eljátszott Charley néne hazai közönség előtt teltházas sikert aratott. A bevétel teljes összegét a rendező, Kovács Béláné az óvodák fejlesztésére adta át. Jv. nov. 28.
91. 29. Véraló-napot rendeztek. Jv. dec. 19.
92. 30. A Flóra Virágkedvelők Egyesülete bejglisütő versenye. A rendezvényt foltvarró kiállítás, virágkötészeti bemutató színesítette. Jv. dec. 19.

December

93. 3. A kerékpárút ünnepélyes átadása. A kivitelezés befejezésével az ünnepélyes átadáson Tokár István, a Megyei Közgyűlés elnöke avatta fel az utat. Jv. dec. 19.
94. 7. 300 nyugdíjast látott vendégül az önkormányzat az Idősek Karácsonya rendezvényén. Jv. dec. 19.
95. Elkészült a városközpont arculatát alakító Profi áruház. Ünnepélyes megnyitó december 10-én volt. Jv. dec. 19.

2003.

Január

96. 24. A Magyar Kultúra Napjának ünnepe. Ezen az ünnepeken mutatták be az „Emlékképek” fejezetek Jászárokszállás történetéből című könyv II. kötetét. Jv. jan. 30.
97. A helyszíni bejárással kezdetét vette a Szent Vince úti iskola bővítésének tervezése. 4 tanterem, 6 zeneterem, 1 vizesblokk és 1 iskolai könyvtár elhelyezését tervezik. Jv. jan. 30.

Február

98. 7. Görbe János Színkör bemutatta Kovács Béláné rendezésében az Imádok férjhez menni zenés vígjátékát. Az előadást óriási közönségsiker kísérte. Jv. febr. 27.
99. A Polgármesteri hivatal informatikai fejlesztését célzó pályázaton több, mint 2 millió forintot nyert. Jv. febr. 27.
100. Megkezdődött a csatornatársulat szervezése. Összesen 3174 ingatlanra biztosítják a csatornarakötés lehetőségét. Jv. febr. 27.

Március

101. 8. Árokszállási Jász Bál a Petőfi Művelődési Házban. Jv. márc. 27.
102. 14. A jászárokszállási Takarékszövetkezet új fiókot nyitott Hevesen. Jv. márc. 27.
103. 14. Az Európai Unió tájékoztató a Városi Könyvtárban. Flamm Benedek László és egyben bemutatta „Kulcs a sikeres EU pályázathoz” és a „Belépődíj” című könyvét. Jv. márc. 27.
104. 15. Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc ünnepe. A koszorúást követően Európa-fa ültetésre került sor a Takarékszövetkezet előtti parkban. Jv. márc. 27.
105. 18. Dán Mezőgazdasági Üzleti Napot szervezett Jászárokszállás Város Önkormányzata és a Dán Királyi Nagykövetség. Jv. márc. 27.
106. 21. Európai Iskolák Napja. Az országos Hozományprogramhoz csatlakozott a város általános iskolája. Jv. ápr. 24.

Április

107. 6. A Fortuna TSE szervezésében rendezték meg a „Csetlik-botlik” táncversenyt. Jv. ápr. 24.
108. 10. Jugend-Schule-Wirtschaft projekt keretén belül a 11.A osztály szerkesztésében megjelent a Jászvidék különszáma. Jv. márc. 27.
109. 30. A „Fogyatékkal Élő Személyek Európai Éve” alkalmából műsoros városi rendezvényre került sor a Szent Vince úti tornateremben. Jv. ápr. 24.
110. 30. „Hallgatva egy belső hangra” Takács László verseskötetének könyvbemutatója volt. A kötetet beajánlotta: Ádám Gáborné. Jv. ápr. 24.

JÁSZBERÉNY³

2002.

Június

111. 1. Megalakult a Jászberényi Polgári Kör. (J. 02. dec.21.)
112. 7-8. Ünnepi műsorral emlékeztek a Hűtőgépgyár megalakulásának 50. Évfordulójára. (J. 02. jún.15.)
113. 8. Gálaműsorral ünnepelte megalakulásának 10 éves évfordulóját az Árendás Gyermekek Táncegyüttes. (J. 02.jún.8.)
114. 12-15. Vechta önkormányzatának meghívására a jászberényi képviselőtestület delegációja vendégeskedett Berlinben. (J. 02.jún.22.)
115. 22. A Bercsényi úti sportszarnokban tartotta diplomaátadó ünnepségét a SZIE Főiskolai Kara. (J. 02.jún.29.)
116. 26-28. Jászberényben járt testvérvárosunk Conselve delegációja az új polgármester Luciano Sguotti vezetésével. (J. 02. Jún.29.)
117. 28. A Semmelweis napi ünnepségen egészségügyi dolgozókat jutalmaztak a Városháza dísztermében. (J. 02. júl.6.)
118. 29. Az öregerdei Gyermektáborban megalakult a Neszüri Polgárórség. (J. 02.júl.20.)

Július

119. 1. Köztisztviselők Napja. Forgács István jegyző a Parlamentben vette át a címzetes főjegyzői kinevezését. (J. 02.júl.6.)
120. 4. A Honvéd Jász Kaszinó Kulturális Egyesület megalakulásának 10. évfordulójára emlékeztek. (J.02.júl.13.)
121. 7. Holocaust emléknap a zsidó temetőben, erre az alkalomra felújították az itt található emlékművet. (J.02.júl.13.)
122. 25. A Jászberényi Nyár programjához kapcsolódva a Jász Múzeumban megnyílt A Jászság népviselete című kiállítás. (J.02.júl.27.)
123. 28. Nagy létszámú versenyzővel hetedik alkalommal rendezték meg az Electrolux Nagydíj díjugrató lovasversenyt. (J.02.aug.3.)

Augusztus

125. 1-11. Jászberényi Nyár Vigadalmi Napok. Előzetes program. (J.02.júl.13.)
126. A Városháza előtt Magyar Levente polgármester nyitotta meg a XII. Csángó Fesztivált és Jászberényi Nyár rendezvénysorozatát. (J.02.aug.10.)

³ Összeállította: Hasznos Rozália

127. A Hamza Múzeum rendezésében a Városi Bíróságon megnyílt a „Jászsági festészet a XX. Században” című kiállítás. Az LVG Pinceklubjában Soós Andrea fotókiállítása, a Városi Könyvtárban Kecskés Anna képzőművészeti kiállítása. (J.02.aug.10.)
128. 1-4. Ötödik alkalommal rendezték meg a Jász Expót a Jászberényi Nyár rendezvényeként. (J.02.aug.3.)
129. 3-4. A városi stadionban rendezték a VIII. Jász Kupa Görkorcsolyaversenyt. A csapatversenyt a berényiek nyerték meg. (J.02.aug.10.)
130. 4-11. A Jászberényi Nyár rendezvényeként XXI. Alkalommal tartották meg a Nemzetközi Táncház és Zenésztábort. (J.02.aug.10.)
131. 9. Tizedik alkalommal rendezték meg a Jászsági Amatőr Rock-fesztivált a szabadtéri színpadon. (J.02.aug.17.)
132. 10. A Bercsényi úti sportszarnok adott otthont a XV. Nemzetközi Mézvásár és Méhésztalálkozó rendezvényeinek. A mézkirálynő Szalai Melinda lett. (J.02.aug.17.)
133. 11. A Jászberényi Növény és Állatkert a Jászberényi Nyár rendezvényeként egész napos „Állatkerti Party”-ra várta a látogatókat. (J. 02.aug.17.)
134. 17-19. Megalakulásának 125. évfordulójáról rendezvénysorozattal emlékezett meg a Jászberényi Önkormányzati Tűzoltóság. (J.02. aug.24.)
135. 22. A SZIE Sáros András kiállítótermében megnyílt a hallgatók munkáiból rendezett kiállítás „Szárnypróbálgatások” címmel. (J.02. aug.31.)
136. 31. Zirzen Janka utcai lakóházának falán emléktáblát avattak Vuics István festőművész tiszteletére. (J.02.szept.7.)

Szeptember

137. 1. A Belvárosi Általános Iskola Bercsényi Tagintézményében a tanévnyitón átadták az új épületszárnyat. (J.02.szept.7.)
138. 11. Az Electrolux Lehel Kft. Porszívógyára Magyar Termék Nagydíjat kapott a Micro porszívó családjáért. (J.02.szept.14.)
139. 19. Megnyílt Nagyné Koncz Éva kiállítása az LVG iskolagalériájában. (J.02.szept.21.)
140. 21. Kossuth Lajos születésének 200.évfordulójára emlékeztek városunkban a Városháza falán emléktáblát avattak tiszteletére. (J.02.szept.28.)
141. 21. A DMK Ifjúsági Házában 12. Alkalommal rendezték meg a Jászsági Cigánynapot. A rendezvény cigánybállal zárult. (J.02.szept.28.)
142. 27. A Táncsics Mihály utcai volt MSZP székház falán emléktáblát avattak a Tanácsköztársaság Vörös Őrsége által meggyilkolt 13 jászberényi áldozat emlékére. (J.02.okt.5.)
143. 29. A mozgássérültek Németországban rendezett egyes fogatható világbajnokságán Taczman Elek aranyérmes lett. (J.02.okt.5.)
144. 30. Hetedik alkalommal rendezte meg a Szent Kamill Szeretetszolgálat az Idősek Napját a Ifjúsági Házban. (J.02.okt.5.)
145. 30. Halálának 130.évfordulóján rendezték meg a Déryné emlékünnepséget a DMK-ban. A Déryné Emlékplakett kitüntetést Benedek Mária énektanár és Kökény Györgyi jászapáti karnagy kapta. (Nl. 02.okt.1.)

Október

146. 5. 11. Alkalommal rendezte meg a Jászsági Diáksport Bizottság a Hajta 50/80 kerékpáros teljesítmény-túrát. (J.02.okt.12.)
147. 12. A SZIE Jászberényi Főiskolai Karának kari tanácsa s a város képviselőtestülete ünnepi ülésen emlékezett a jászberényi tanítóképzés 85.évfordulójára. (J.02.okt.18.)

148. 12. 3,3 erősségű földrengés volt Jászapátin, Jászkiséren, Jászfákóalmán és Jászberényben. (J.02.okt.18.)
149. 13. A Tuti-Peso Bt. negyedik alkalommal rendezte meg a Jászkürt Futófesztivált. (J.02.okt.18.)
150. 17. A DMK dísztermében rendezték meg a találkozót Faludy György Kossuth-díjas költővel. (J.02.nov.2.)
151. 18. A SZIE Sáros András termében került sor Sáros András a Nagytemplom történetét feldolgozó könyvének bemutatójára. (J.02.okt.26.)
152. 19. A Szolnokon megrendezett junior Európa-bajnokságon Simon Orsolya és Demeter Mónika karatékák Európa-bajnoki címet szereztek. (NI. 02.okt.2.)
153. 20. A helyhatósági választások eredményeként negyedszer is Magyar Levente lett városunk polgármestere, a 4-es választókerületben szavazategyenlőség miatt nem tudtak képviselőt választani. (J.02.okt.26.)
154. 23. Földrengés a Jászságban. (Jászberényben is észlelték.) (NI. 02.okt.24.)
155. 25. A GTE Háztartási Gépek Szakosztálya tudományos tanácskozást rendezett. Az előadások kapcsolódtak az 50 éves Hűtőgépgyár történetéhez. (J.02.nov.2.)
156. 26-28. A Lehel Vezér Gimnázium vendége volt a testvériskola a vechtai Gymnasium Antoniánium tantestületének küldöttsége. (J.02.nov.2.)

November

157. 4. Megalakult Jászberény új képviselőtestülete. Polgármester Magyar Levente, alpolgármesternek Vass Imrét (MSZP) választották. (J.02.nov.9.)
158. 6. A Tudomány Napja alkalmából Jász-Nagykun-Szolnok Megye Tudományos Díját H.Bathó Edit, a Jász Múzeum igazgatója kapta. (J.02.nov.16.)
159. 8. Közéleti szereplők részvételével jótékonyági műszakot tartottak az Electrolux Lehel Kft-ben. A bevételt a Kézenfogva „Összefogás a Fogyatékosokért” Alapítvány támogatását szolgáltatta. (J.02.nov.16.)
160. 12. Megalakult Jászberény Város Cigány Kisebbségi Önkormányzata. (J.02.nov.16.)
161. 21. A DMK-ban tartotta 15 éves ünnepi közgyűlését a Városvédő és Szépítő Egyesület. Az alapító tagokat oklevéllel köszöntötték. (J.02.nov.23.)
162. 22. Jubileumi kiállítással ünnepelte fennállásának 75. évfordulóját a Galamb-és Kisállattenyésztők Egyesülete. (J.02.dec.7.)
163. 23. Vuics István festőművész alkotásaiból nyílt kiállítás a Hamza Múzeumban. A művek egy része megvásárolható volt. (J.02.nov.23.)
164. 23. A CÉSZ Jászberényi Szervezete Roma Kulturális és Hagyományőrző Napot rendezett a Honvéd Jász Kaszinóban. (J.02.nov.30.)
165. 27. Az önkormányzat soros ülésén kialakult a bizottságok végleges összetétele, miután a szocialista frakció is vállalta a bizottsági helyeket, illetve a tanácsnoki kinevezéseket. (J.02.nov.30.)

December

166. 4. Tizedik alkalommal jelent meg a Jászsági évkönyv. A jubileumi könyvbemutatót a Városi Könyvtárban tartották. Ugyancsak itt találkoztak egymással más tájegységek évkönyveinek szerkesztői, a könyvtárban nyílt meg Lukács Feri Londonban élt fotóművész kiállítása. (J.02.dec.7.)
167. 8. Elhunyt Bárdos Ferenc plébános, aki 1989 és 1993 között a Főplébánián teljesített szolgálatot. (J.02.dec.21.)
168. 9. A Jászsági Diáksport Bizottság köszöntötte és jutalmazta a diákolimpiai versenyeken érmes helyezést elért fiatalokat és felkészítőiket. (J.02.dec.14.)
169. 9. A Városi Könyvtárban jutatták be az intézmény kiadásában megjelent „A Jászság Bibliográfiája” című könyvet. (J.02.dec.14.)

170. 12. A Szociális Munkások Napján ünnepséget rendeztek, s jutalmakat adtak át a Városházán. (J.02.dec.14.)
171. 13. Svéd hagyományok alapján Szent Lucia-ünnepséget tartottak a Lehel Kft. Porszívógyárában. (J.02.dec.21.)
172. 16. A Co-Op Star Rt. Lira Könyv-és Zeneműbolt megkapta a NKÖM Hermész-díját. (J.02.dec.21.)
173. 25. Földrengés a Jászságban. (Jászberényben is észlelték.) (NI.02.dec.27.)

2003.

Január

174. 22. A Magyar Kultúra Napján Bedőné Bakki Katalint a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Művészeti Díjjal tüntették ki Szolnokon. A jászberényi ünnepségen jutalmakat adtak át. (J.03.jan.25.)
175. 23. Hamza D. Ákos születésének 100 éves évfordulóján értékelték a Hamza versek illusztrálására meghirdetett pályázatot. (J.03.jan.25.)
176. 4. Elhunyt Havrán Péter a jászberény jégkorong csapat volt legendás játékosa. (J.03.febr.1.)
177. 25. Negyedik alkalommal rendezték meg a DMK-ban a Menedzser bált. (J.03.febr.1.)

Február

178. Taczman Elek fogathajtó megkapta a Magyar Lovas Szövetség és Lovassport Örökös Bajnoka címet. (J.03.febr.22.)
179. 8. A DMK-ban rendezték meg a XIV. Jász Bált. (J.03.febr.15.)
180. 15. Versegi László kapott kinevezést a jázsági kistérségi megbízotti posztra. (J.03.febr.22.)
181. 15. A Bercsényi úti sportcsarnokban rendezték meg a II. Jótékonysági Kereszténybált. (J.03.febr.22.)
182. 22. Az Ifjúsági Házban ünnepelte a jászberényi Gazdakör újjáalakulásának 10 éves jubileumát. (J.03.márc.8.)
183. 22. Kilencedszer rendeztek Műszaki bált a DMK-ban. (J.03.márc.1.)
184. 24. A megye legjobb sportolóit köszöntötték. A díjazott jászberényiek: Nagy Mariann (gyorskorcsolya), Darázs Rózsa (gyorskorcsolya), Taczman Elek (fogathajtás) (J.03.márc.1.)

Március

185. 11. Megalakult a Jászok Egyesületének jászberényi szervezete. (J.03.márc.22.)
186. 16. Taczman Elek fogathajtó mozgássérült világbajnok a Sportaréna átadási ünnepségén Sport Nívódíjat kapott. (J.03.márc.22.)
187. 25. Kovács Kálmán informatikai és hírközlési miniszter adta át a DMK Ifjúsági Házában működő Multi Centert. (J.03.márc.29.)
188. 27-31. Goslar német városban vendégszerepelt az LVG énekkara. (J.03.máj.3.)
189. 29. Kocza Zoltánt a Portelki Polgárőr Egyesület elnökét az Országos Polgárőr Szövetség a Polgárőr Érdemkereszt arany fokozatával tüntette ki. (J.03.ápr.12.)

Április

190. 1. Jászberény városát az Európa Díj Albizottsága az Európa Tanács Elismerő Plakett kitüntetésben részesítette. (J.03.ápr.19.)
191. 3.A Város Napja: ünnepei beszédet Kedves Gyula történész mondott. Átadták a díszpolgári címet, a Pro Urbe Jászberény, a Város Kultúrájáért kitüntetését, valamint a Közzolgálati Eletmű és Közzolgálati Nívódíjakat. (J.03.ápr.5.)
192. 4. A Jásztelki úton megnyílt Jászberény tizennegyedik autószalonja, a Jász Autóház Skoda Márka-kereskedés. (J.03.ápr.12.)
193. 12. Népszavazás az Európai Unióhoz való csatlakozásról. Jászberényben a megjelentek több mint 81 %-a szavazott igennel. (J.03.ápr.19.)
194. 14. A DMK Ifjúsági Házában átadták a 2002.év sportteljesítményei alapján a „Sport-Legdíjakat”. A „Jászberény sportjáért” kitüntetését Szabó Gyula testnevelő tanár kapta. (J.03.ápr.19.)
195. 23. „Adj esélyt az életnek” címmel drogprevenciós kiállítás nyílt a DMK Ifjúsági Házban. (J.03.ápr.26.)
196. 23. Jászberényben rendezték meg a kistérségi konferenciát. (Öjkv.03.ápr.30.)
197. 23. Megalakult a Magyar Nyelvtudományi Társaság Jászsági Csoportja. Elnöke: Farkas Ferenc ny. főiskolai tanár lett. (J.03.máj.3.)
198. 23. A Menedzser Klubban nyílt meg Máté György és Palkó Tibor művésztanárok kiállítása. (J.03.ápr.26.)
199. 7. Az Electrolux Lehel Kft. Szabadidősport Bizottsága XXII. Alkalommal rendezte meg tavaszi futófesztiválját. (J.03.máj.3.)
200. 28. A SZIE Sáros András kiállítótermében nyílt meg B. Jánosi Gyöngyi kiállítása. (J.03.máj.3.)

Május

201. 1. Elhunyt Hidegföldi József Jászberény nyugdíjas tűzoltóparancsnoka. (J.03.máj.10.)
202. 2. A Jászsági Diáksport Bizottság 12. Alkalommal rendezte meg a Hajta 50/25 országos teljesítménytúrát. (J.03.máj.10.)
203. 2. Elhunyt Sánta Ferenc cigányzenész, Jászberény szülötte és díszpolgára. (J.03.máj.10.)
204. 6. A jászkun redemptióra emlékezett a Városvédő és Szépítő Egyesület a Kapitánykertben. (J.03.máj.10.)
205. 10. 25 éves a Székely Mihály Kórus. Jubileumi hangversenyét a DMK nagytermében tartotta. (J.03.máj.17.)
206. 18. Időközi helyhatósági választáson (a 4-es számú szavazókerület) Tamás Zoltán az ellenzéki szervezetek jelöltje került be a képviselőtestületbe. (J.03.máj.24.)
207. 19. A FOTK telephelyén új baromfifeldolgozó cég kezdte meg működését, a Hungarian Food Company Rt. (J.03.máj.31.)
208. 24. A Nagyboldogasszony Kéttannyelvű Katolikus Ált. Isk. kiállítással, barátságfa ültetéssel emlékezett meg a vechtai Ludgerus Schuleval fennálló 10 éves testvériskolai kapcsolatról. (J.03.jún.7.)
209. 29. Vásárhelyi István emlékünnepeket tartottak a Gróf Apponyi Albert Ált. Iskolában. Vásárhelyi Emlékplakettel tüntették ki Csörgő Terézia és Andrásyné Filkus Éva tanárnőt. (J.03.máj.31.)

JÁSZDÓZSA⁴

2002.

⁴ Összeállította: Gulyás Erzsébet

Július

210. 5-6. Dósai Napok: „Dósai Alkotótábor” résztvevőinek kiállítása. A Dósai Honismereti Szakkör által felújított I. világháborús emlékmű felavatása. Orosz István alpolgármester átadta a „Jászdózsáért” Kitüntető díjat, melyet az USA-ban élő Mrs. Edwin Drechsel Bolya Ilona képviselőjének, aki adományaival rendszeresen segíti a község kulturális, vallási és szociális munkáját. Kossuth-díjas Hargitai Géza és barátainak templomi hangversenye. (D. 02. 3-4.sz.)

Augusztus

211. 26. „Dósai” Honismereti szakkör tagjainak kirándulása Mezőkövesdre

Szeptember

212. 11. ÁMK vetetősége és alkalmazotti közössége szándéknyilatkozatot fogadott el, hogy a Comenius 2000 Közoktatási Minőségfejlesztési Program I. intézményi modelljét kiépíti. (D. 02. 3-4.sz.)

213. 21-22. A Múzeumok Napja alkalmából az országos rendezvény sorozatba bekapcsolódottak a tájház kiállítását sokan megtekintették

Október

214. 3. Német nyelvi verseny a jászberényi Gyakorló Általános Iskolában, melyen Bollók Renáta 7., Krakóczki Richárd 6. Helyezést ért el. (D. 02. 3-4.sz.)

215. 9. A „Zenei Világnap” alkalmából vetélkedő a könyvtárba, általános iskolai tanulóknak. (D. 02. 5.sz.)

216. 20. Önkormányzati választás: polgármester: Palotai Lászlóné, MSZP. (D. 02. 5.sz.)

217. 26. A szolnoki Tisza Néptánc Együttes műsora a Községi Sportcsarnokban. (D. 02. 3-4.sz.)

November

218. 20. Alsó tagozatos tanulóknak vetélkedő az egészséges életmódról a könyvtárban. (D. 02. 5.sz.)

219. 20. Felső tagozatos tanulóknak vetélkedő az egészséges életmódról, a könyvtárban. (D. 02. 5.sz.)

2003.

Január

220. 12. „Doni” katasztrófa évfordulóján tábortűz a II. világháborús emlékműnél

Február

221. 20. A jász árokszállási Népfőiskolai Társaság Színjátszó Körének az „Imádok férjhez menni!” című vígjáték bemutatása

Március

222. 11. Jászapáti Honismeret Szakkör tagjai meglátogatták a „Dósai” Honismereti Szakkör tagjait (sz. közlés)

Április

223. 3. Költészet Napja alkalmából szavalóversenyt rendeztek a könyvtárban. (D. 03. 1.sz.)
224. 15. Megalakult a Bozóky János Kulturális Egyesület. (D. 03. 1.sz.)

Május

225. 1. Majális: családi főzőverseny; gyerekeknek aszfaltverseny, barkácsolás; sportversenyek; Kis- és Nagy Bondorka néptánccsoport és Taekwon-do csoport bemutatója. (D. 03. 1.sz.)
226. 3-4. DSE Kondor Taekwon-do Szakosztályának sportoló Hatvanban részt vettek a Serdülő és Ifjúsági Kupa versenyen, ahol Benedek Noémi első, Somodi Alexandra, Farkas Péter és Bátorfi Ágnes, pedig harmadik helyezést ért el. (D. 03. 1.sz.)
227. 31. Községi gyermeknap megrendezése (sz. közlés)

JÁSZJÁKÓHALMA⁵

2002

Augusztus

228. Születésnap a szülőhelyen – Szabó Szabolcs rajzfilmrendezőt köszöntötték 75. születésnapján Jászfákóalmán N. -08.22.
229. 20. Felavatták fel a Helytörténeti gyűjtemény egyik kis helyiségében kialakított emlékszobát Horváth István helyi amatőr festő tiszteletére N. -08. 31.

Szeptember

230. Terménykiállítás - 13. alkalommal rendezte meg a jászfákóalmi Jákó Kertbarát Kör az őszi terménykiállítását. N. -09.04.
231. Molnárok országos találkozója keretén belül került sor a Mária Malom Kft új malomüzemének felavatására. N. -09.20.
232. Szöllősi Edit a fiatal jákóalmi lány életcéljának tekinti a rajzművészetet, a grafikát N. -08.31.

⁵ Összeállította: Kiss Béláné

- 233. Helytörténeti feújítások (Mária-szobor, templomlépcső, tüzelős istálló) – múltunk emlékeinek megőrzése nem önágiért való feladat N. -09.30.
- 234. Civil közösségek a településen – a faluban 14 önszerveződő kör, egyesület, csoport működik N. -09.30.
- 235. Hatvanmillió pályázatokról – az elmúlt 12 év alatt számos feladatot sikerült megoldani, de még bőven van feladat N. 09.30.

Október

- 236. Az önkormányzati választáson ifj. Lukácsi Pál nyerte el a polgármesteri címet.
- 237. A Darnó vonal folytatása – a Jászjákóhalma térségében húzódó törésvonal gyakran okoz kisebb földmozgásokat /Fodor I F helytörténész/ N -10.31.

November

- 238. Századik születésnapját ünnepelte Csipe József N. -11.05.
- 239. Emléktáblát helyeztek el a Jászjákóhalmi Tarna-hidra az 1999-es árvíz idején elért 583 cm árvízi csúcs jelölésére. N. 11.08.
- 240. Jubileum a kertbarátoknál – megalakulásának 30. évfordulóját ünnepelte a Jákó Kertbarát Kör. N. 11.11.
- 241. A népdalkör harminc éve – három évtizeddel ezelőtt alakult meg a népdalkör, melyet dalos-találkozóval ünnepeltek. N. -12.02.

December

- 242. Harmat László 7 danos nagymester tartott mesterfokú szemináriumot. N. 12.09.
- 243. Változást sürget az új vezető – a község felemelkedéséhez számos dolgot meg kell változtatni fogalmazott az új polgármester. N. 12.11.
- 244. Hagyományörző disznóvágás – disznóvágással múltak az évet Horváth Péter Honismereti Szakkör tagjai a hétvégen N. 12.30.

2003.

Január

- 245. Ünnepelesen felavatták és felszentelték a Szent Jakab Evangelizációs központot a plébánián N. 01.25.
- 246. Betyáremlék – Fazekas Dávid jászjákóhalmi betyár emléktáblájának avatása, 150 évvel ezelőtti elfogása helyszínén. N. 01.27.
- 247. A 40 éves Horváth Péter Honismereti Szakkör tevékenységét a Magyar Kultúra Napja alkalmából JNKSz megye Önkormányzata Közművelődési Díjjal ismerte el. N. 02.06.

Március

- 248. A JÁKOB – találkozót szervezett a Horváth Péter Honismereti Szakkörrel. Ezzel elkezdtek az anyaggyűjtést az 1944 októberi repülő támadás áldozatainak emléktáblájához. N. 03.24.
- 249. Helytörténészek díjai – szakkörök kategóriájában az első díjat a „A 40 éves Horváth Péter szakkör története” című tanulmánya kapta N. 04.30.

Április

- 250. 3-án 15. alkalommal indultak innen a lovasok a dicsőséges tavaszi hadjárat útvonalára. Kedves Gyula történész tartott megemlékezést. N. 04. 17.
- 251. 11-én megnyílt az Abc áruház.

JÁSZKISÉR⁶

2002

Május

- 252. 13. –II. Lovasnap
- 253. Svájci Napok Jászkiséren
- 254. Az Etnikai Szervezet kerti vető magvakat nyert a Magyarországi Cigányokért Közalapítványtól. (K., május)
- 255. 15. Mohai Gábor Kihűlt világ című előadástje a Könyvtárban
- 256. **18.** A Jászjákóhalmán rendezett Jászok Világtalálkozóján ismét Gubicz Andrást választották jászkapitánnyá. (K., június),(N., július 6., szept. 20.)
- 257. 50 éves a Bölcsőde.
- 258. **24-25.** Gyermeknap, falunap. Díszpolgári címet kaptak: Bánlaci Zoltán ny. polgármester és Tiszay József ny. iskolaigazgató.
- 259. Csete Balázs emlékverseny az iskolában. (K. Tudósító, május)
- 260. Jászkisér Nagyközségért díjban részesült a Csete Balázs Honismereti Szakkör. (K., június, K. Tud., június)

Június

- 261. **2.** Testvérvárosi szerződést kötött Ó-Moravica és Jászkisér. Elfogadták a regionális szennyvíz beruházási szerződést. (Önk. Jkv., június)
- 262. **8.** Emlékezés és kiállítás Nemes Gerzson vízépítő mérnök születésének 100. évfordulója alkalmából. (Nl., június 7., 11., 14.)
- 263. 29.-július 6. –A Természetjárók Gyermek Egyesülete a Börzsönyben táborozott. (K. Tud., szept.)
- 264. A Jászság Teleházainak képviselői találkozója. (K., június)
- 265. A X. megyei Etnikai Ki Mit Tud-on prózamondásban Bogdán Krisztina III., egyéni tánc kategóriában Makula Alex I. helyezést ért el. (K. Tud., június, Nl., május 28.)

Július

- 266. Elkészült a tűzoltólaktanya terve.
- 267. Református gyülekezeti ház épül.
- 268. A Pendzsom Néptáncegyüttes a holland Heese városban vendégszerepel.
- 269. A jászkiséri Teleház megváltozott munkaképességűeket foglalkoztat nyomdájában.
- 270. Francia csoport látogatása Jászkiséren.
- 271. 27. A Kis-ér Kertbarát Kör Földesre látogatott.

Augusztus

- 272. A Pedagógus Női Kar a niederlenzi Mille Feuilles kórusnál vendégeskedett. (K., júl.-aug.)
- 273. Felújították a tanmedencét. (K. Tud., aug.)
- 274. 10. Hajdúböszörmény látta vendégül a jászkiséri kertbarátokat.
- 275. 17-18. –IX. Nemzetközi Néptáncfesztivál. (K. Tud., aug.)

⁶ Összeállította: Szakál Jánosné

276. 18. –V. Szántóverseny elődöntője. Győztesek: Farkasné Dóka Anikó, Farkas Gábor, Kalmár László. (Nl., aug., 2., 6., 22.)

Szeptember

277. Pályázaton nyert pénzből újítják fel a Körzeti Orvosi Rendelőt. (Nl., szept. 20.)
278. Átadták a kiszélesített Kiskör utat.
279. Befejeződött a vízhálózat-bővítés.
280. Elkészült a bányagödör rekonstrukciója. (K. Tud., szept.)
281. A Vépen rendezett Országos Szántóversenyen Kalmár László III. helyezést ért el.
282. 5-6. A Kis-Ér Kertbarát Kör termék- és terménybemutatója. (K., okt.)
283. 12. Fazekas Imre Pál költő könyvbemutatója a Könyvtárban.

Október

284. Emléktáblát avattak Kossuth Lajos tiszteletére.
285. Átadtak két buszmegállót. (K. Tud., okt.)
286. 1. -Idősek Napja.
287. 23. –Emléktáblát avattak az 56-os forradalom és szabadságharc hőseinek tiszteletére a Kossuth téren. (K., okt.)

November

288. 4. -A jászkiséri Nagyközségi Önkormányzati Képviselőtestület megtartotta alakuló ülését.
289. A Svájcban megrendezett Szántó Világbajnokságon Farkasné Dóka Anikó ágyszántásban képviselte Magyarországot. (K., nov.)
290. 25. A jászsági képzőművészek lexikonának bemutatása, kamara kiállítás a Könyvtárban.
(K. Tud., dec.)

December

291. Jászkisér négyéves ciklusprogramjának elfogadása.
292. Elkészült az Attila úti Óvoda KRESZ-pályája.
293. A Pedagógus Női Kar a Honvédelmi Minisztérium Kulturális és Szabadidő Központjában lépett fel. (K. Tud., dec.)
294. 14. –XII. Apáról-fiúra Népi Gyermekjátékok közösségi bemutatója.
295. 18. –Roma Karácsony.
296. 20. –A 20 éves Csete Balázs Helytörténeti Gyűjtemény jubileumi ünnepe, az alapítók emléktáblájának felavatása. (K., dec., K. Tud., okt., Nl., szept. 20., 21.)

2003

Január

297. Víziközmű Társulat alakult a szennyvíz-beruházás kivitelezésére.
298. Rendelet a Könyvtár használati díjairól és a Helytörténeti Gyűjtemény belépő díjáról.
299. 4 szociális lakás vásárlásáról döntöttek a Széchenyi terv keretében. (Önk. Jkv.)
300. Felújítják a Polgármesteri Hivatal épületének tetőszerkezetét.
301. Emlékezés Tantó János tanítóra. (K., jan.)
302. 22. Szavalóverseny a Magyar Kultúra Napja alkalmából.

Február

303. Az önkormányzat hivatalos lapja a Jászkiséri Tudósító.
304. Határozat született II. Rákóczi Ferenc szobrának felállításáról. (Önk. Jkv.)
305. 25 éves a jászkiséri Játszóház. (K., febr.)

Március

306. Beszámoló Jászkisér közbiztonságáról.
307. A települési szilárd- és folyékony hulladék kezelésével kapcsolatos feladatok meghatározása.
308. Határozat a jászszentandrási önkormányzati üdülő eladásáról. (Önk. Jkv.)
309. Felújították a Körzeti Orvosi Rendelőt. (Nl., márc. 4.)
310. Szlovákiában a Nemzetközi Diák Síversenyen a Csete Balázs Ált. Isk. tanulói közül korcsoportjukban elsők lettek: Szabó Anita, Balogh Anna, Szabó Dávid, Rácz Orsolya.
(Ni., márc. 18.)
311.. 26. –A Roma Kultúra Napja.

Április

312. Az Önkéntes Tűzoltó Egyesület a svájci Obersiggenthal tűzoltóitól 20 millió forint értékű tűzoltóautót kapott. (Nl., ápr. 14.)
313. Átadták a felújított orvosi rendelőt. (Nl., ápr. 17.)
314. 2. Megyei Borverseny a Kis-Ér Kertbarát Kör szervezésében.
315. 24. –Megemlékezés Csete Balázs születésének 110., halálának 45. évfordulója alkalmából.
(Nl., ápr. 23., 25.)

Május

316. 9. Alsó tagozatos Kulturális Suli Gála.

Június

317. 5. Az Ünnepi Könyvhét alkalmából Boros Bálint: Millérparti igazmesék c. könyvét mutattuk be a Könyvtárban.
318. 14. –A pomázi Porpáczy Aladár Kertbarát Kör látogatása.

T á r g y m u t a t ó

Állatkerti Party: 133

Apáról fiúra népi játék bemutató: 294

Apáti nevű helységek találkozója: 4, 30

aratónap: 13, 21

Árendás Gyermek Táncegyüttes: 113

Árokszállási Nyár: 68

Belvárosi Általános Iskola: 137

borverseny: 314

Bozóky János Kulturális Egyesület: 224

búcsú: 73

CÉSZ: 164

Cigány Fiatalok Kulturális Szövetsége: 24

Cigány Kisebbségi Önkormányzat: 44, 87, 160

Cigány, roma kultúra: 31

Conselve: 116

Csángó Fesztivál: 126

csatornatársulat: 100

Csete Balázs Általános Iskola: 310

Csete Balázs Honismereti Szakkör: 260, 296, 298

Deák Ferenc Gimnázium: 70

Déryné Művelődési Központ (ld. DMK)

Déryné –emlékünnepe, emléklakett: 35, 145

diákolimpia: 168

díszpolgár: 258

DMK: 141, 145, 150, 161, 177, 179, 187, 205

Dósai Napok: 210

Electrolux Lehel Kft.: 138, 159, 171, 199

Emléktábla, emlékmű: 37, 136, 140, 142, 210, 239, 246, 248, 284, 287, 296, 304

Éneklő Ifjúság verseny: 50

Európa Tanács Elismerő Plakett: 190

Európa-bajnokság: 152

Európai Iskolák Napja: 106

Európai Unió: 103, 193

Az Év Sportolója: 12

Az Év Tanulója: 12

falunap: 258

Fehér Bot Napja: 38

fogathajtás: 143

fogyatékosok, fogyatékkal élők: 109

Fortuna Együttes: 107

fotó: 127, 166

földrengés: 40, 148, 154, 173

futóverseny: 83, 199

Galamb- és Kisállattenyésztők: 86, 162

gazdakör: 16, 182

Görbe János emlékünnepség: 89

Görbe János Színkör: 98

görcsolya: 129

Grafenstein: 11, 17

Gróf Apponyi Albert Általános Iskola: 209

gyermeknap: 6, 227, 258

gyógyvíz: 1

gyorskorcsolya: 184

Hajta-túra: 146, 202

Hamza Múzeum: 127, 163

Hangverseny: 8, 22, 56, 58, 67, 205, 210, 293,

Hétszínvirág Táncegyüttes: 3

Holokaust emléknap: 121

Honismereti mozgalom, pályázat: 211, 213, 222, 229, 244, 247-249,

Honvéd Jász Kaszinó Kulturális Egyesület: 120

horgászat, halfogás: 63

Hungarian Food Company Rt.: 207

Hűtőgépgyár: 112, 155

időközi választás: 206

idősek karácsonya: 94

Idősek Napja: 144, 286

Ipari- Kereskedelmi- Vendéglátó-ipari Szakképző Iskola: 8-9, 29, 39

ipari park: 60, 82

István Király Általános Iskola: 10

Jákó Kertbarát Kör: 230, 240

Jász Alkotók Köre: 19

Jász bál: 10, 179

Jász Expo: 128

Jász Múzeum: 122

Jász Világtalálkozó: 5, 256

Jászapáti Városért: 29

Jászapátiai Baráti Egyesülete (JABE): 21, 49

Jászárokszállás Díszpolgára: 57

Jászárokszállás Városáért: 57

Jászárokszállási Polgári Fiúiskola Öregdiákjainak Köre: 59

Jászberény Díszpolgára: 191, 203

Jászberényi Állat- és Növénykert: 133

Jászberényi Nyár: 122, 125, 128, 130

Jászberényi Polgári kör: 111

Jászdózsáért Díj: 210

jászkapitány: 256

Jászkisér Nagyközségért Díj: 260

Jászkiséri Tudósító: 303

Jászkürt Futófesztivál: 149

Jász-Nagykun-Szolnok Megyéért Díj: 29

Jászságért Alapítvány: 66

Jászsági Dalos-találkozó: 14

Jászságért Díj: 5

Jászsági Amatőr Rock Fesztivál: 131

Jászsági Diáksport Bizottság: 146, 168, 202

Jászsági Cigánynap: 31, 141

Jászsági Évkönyv: 165

Jászsági Randevú: 13

Jászsági Tavaszindító Gazdanapok: 52

játszóház: 305

JE Jászberényi Szervezete: 185

jótekonysági bál, hangverseny, műszak: 22, 39, 56, 159, 181

jubileum: 9, 14, 46, 57, 112-113, 120, 131, 134, 140, 145, 147, 155, 161, 166, 175, 182, 205, 208,

240-241, 257, 262, 296, 305, 315

Kapitánykert: 204

karate: 152, 242

kerékpárút: 61, 93

Képviselőtestület: 43, 157, 165, 206, 288

kiállítás: 19, 64, 72, 86, 122, 127, 135, 139, 162-163, 166, 195, 198, 200, 210, 213, 262

Kis-ér Kertbarát Kör: 271, 274, 282, 314

kitüntetések: 5, 29, 35, 76, 138, 158, 172, 174, 178, 184, 186, 189, 190-191, 209, 247, 258

kórusok: 18, 67, 188, 272

Költészet Napja: 53, 223

könyvbemutató: 96, 110, 151, 169, 283, 290, 317

könyvtár: 10, 15, 37-38, 46, 103, 127, 166, 169, 215, 218-219, 223, 255, 283, 290, 298,

317

közmeghallgatás: 47

Közszolgálati Díj: 191

Köztisztviselők Napja: 119

Lancut (Lengyelország): 2, 23

Lehel Vezér Gimnázium (LVG): 127, 138, 156, 188

Líra Könyv- és Zeneműbolt: 172

lovassport: 78, 123, 143, 178, 184, 186, 251

Magyar Kultúra Napja: 46, 96, 174, 247, 302

Magyar Nyelvtudományi Társaság Jászsági Csoportja: 197

majális: 225

március 15 (ünnepség): 104

Mária Malom Kft: 231

Menedzser Bál: 177

Mészáros Lőrinc Gimnázium: 29

mézkirálynő: 132

mézvásár: 132

Mozgássérültek Egyesülete: 33, 79

Multi Center: 187

Muskátli Népdalkör: 14, 35

Műszaki Bál: 183

Nagyboldogasszony Kéttannyelvű Általános Iskola: 208

Nagyszülők és unokák hagyományörző tábor: 15

Nagytemplom: 151

Nemzetközi Néptánc Fesztivál: 275

Nemzetközi Táncház és Zenésztábor: 130

Népdalkör: 241

népművészet, néptánc: 71, 113, 130, 268

népszavazás: 193

népviselő: 122

Neszúr: 118

Niederlencz: 272

Ó-Moravica: 261

Október 23. (ünnepségek): 42, 85

Petőfi Művelődési Ház: 64, 72, 101

polgármester választás: 43, 84, 153, 216, 236

polgárőrség: 118, 189

Portelek: 189

Pro Urbe Díj: 191

Rácz Aladár Emléknapp: 24

Rácz Aladár Zeneiskola: 4, 56

Rehabit Komplex Kft.: 7

Rokolya Varróműhely: 51

Roma Kultúra Napja: 311

Rozmaring Pávakör: 57

Semmelweis-nap: 117

síverseny: 310

sportegyesület, sport díjak: 194

Strand-labdarúgás: 28

Svájci Napok: 253

szántóverseny: 276, 281, 289

szavalóverseny: 37, 53, 302

Széchenyi István Általános Iskola: 71

Szent István Egyetem JTKF: 115, 135, 147, 151, 200

Szent István Kupa: 26

Szent István napi ünnepség: 74, 75

Szent Jakab Evangelizációs Központ: 245

Szent Kamill Szeretetszolgálat: 80

Szenháromság Templom: 80

színjátszók: 69, 90, 98, 221

Szociális Munkások Napja: 170

tábor: 15, 19

taekwon-do: 225-226

táncverseny: 107

Tarna-híd: 239

Tehetségért Alapítvány: 62

teleház: 264, 269

teniszkлуб: 26

Testvériskola: 156, 208

Testvérvárosok, testvérközségek: 2,11, 17, 20, 23, 114, 116, 261

Tölgyes Strandfürdő: 26, 28, 48

Tudomány Napja: 158

tűzoltók: 134, 201, 266, 312,

úszóverseny: 48

Ünnepi Könyvhét: 317

Vakok és Gyengénlátók Klubja : 38

Vágó Pál Általános Iskola: 12

Vágó Pál-díj: 12

Vágó Pál Múzeum: 19

Város Napja: 57, 191

Városbíróság: 127

Városháza: 140

Városvédő és Szépítő Egyesület: 161, 204

Vásárhelyi-émlékünnepség: 209

Vechta: 114, 156, 208